

10.4/3

ตำนานสิงหนวัติกุมาร
ฉบับสอบค้น
ของ
มานิต วัลสีโกตม

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์
สำนักนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์โดยแพร่
พ.ศ. ๒๕๑๖

นายสัญญา อรรถศักดิ์

นายกรัฐมนตรี

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	(ก)
นำเรื่อง	๑
เป็นกันตรกับศกของศักราช	๒
ศักราชไทยเดิม	๔
ประวัติอันแห่งราชวงศ์จีน บันทึกประวัติไทยอุจีน	๕
พุทธศักราช มหาศักราช	๑๑
ศักราชกับเกณฑ์เทียบ	๑๒
เกณฑ์เทียบกลางศกอันกับเป็นกันตร	๑๓
ถันนคติโบราณศักราช	๑๔
ประวัติไทยในศกจีนโดยอ่าวเป่	๑๖
ว่าด้วยการสอบค้น	๒๑
บัญชีหมายเลข ๑ ถ้าดับกษัตริย์ครอนเวียงโชนธนาคร	๑๐๒
บัญชีหมายเลข ๒ ถ้าดับขุนผู้ครอนเวียงปวิกรม	๑๐๔
สารบัญอันเรื่อง	ก

คำนำ

สำนักงานสิงหนวิถุกราม มีเรื่องหนึ่งที่อยู่ในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๔ ซึ่งกรมศิลปากรได้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ เรื่องว่า ถึงหนวิถุกรามโอรสพระเจ้านครบาลแห่งนครไทยเทศ คือเมื่อราชกฤตย์นครหลวง และสืบเชื้อสายมาจากไทเมือง เสรีออกจากเมืองราชกฤตย์มาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ จนถึงโดยแม่น้ำโขง ถึงแกว้ซึ่งแกว้เดิมเรียกว่า เมืองสุวรรณโคมคำ เป็นเมืองร้างมาแต่เก่าก่อน ในถิ่นนั้นเป็นที่อยู่ของชนเผ่าหนึ่ง มีปู่เจ้าลาวจกเป็นหัวหน้า เจ้าสิงหนวิถุกรามได้สร้างเมืองลง ณ แกว้นั้นนี้ เรียกว่า เมืองนาคพันผู้สิงหนวิถุกราม แล้วต่อมาเปลี่ยนชื่อเมือง โยนกนครราชธานีชื่อบุรีศรีช้างแสม ต่อมาเมืองนี้ร้างลงแล้วคนต่างถิ่นต่างมาตั้งบ้านเรือนขึ้น ณ โยนกนครราชธานีชื่อบุรีศรีช้างแสม ต่อมาเมืองนี้ร้างลงแล้วคนต่างถิ่นต่างมาตั้งบ้านเรือนขึ้น ณ โยนกนครราชธานีชื่อบุรีศรีช้างแสม ต่อมาเมืองนี้ร้างลงแล้วคนต่างถิ่นต่างมาตั้งบ้านเรือนขึ้น ณ โยนกนครราชธานีชื่อบุรีศรีช้างแสม

ในตำนานสิงหนวิถุกรามมีกล่าวถึงศักราชแปลก ๆ ๓ ชื่อ คือ ไบราณศักราช พุทธศักราช และคติศักราช นายปวิศา ศรีชลาศัย และนายอนานิต วัลดีโลกม มีความสนใจในศักราชทั้ง ๓ นี้ จึงทำการสอบสวนได้ความรู้พอจะกล่าว

ไบราณศักราชมีเกณฑ์อ่อนกว่าพุทธศักราช ๔๐๐ ปี
พุทธศักราชมีเกณฑ์อ่อนกว่าพุทธศักราช ๕๐๐ ปี
คติศักราชมีเกณฑ์อ่อนกว่าพุทธศักราช ๑๑๗๖ ปี และเป็นศักราชที่เวียนกันทุกวันนี้ว่า
จุลศักราช

นายปวิศา ศรีชลาศัย จึงนำเอาศักราชที่สอบสวนนั้นไปเขียนเป็นชื่อ "ศักราชโยนกเรื่องแสม" ลงพิมพ์ในวารสารศิลปการปีที่ ๙ เล่ม ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ ส่วนนายอนานิต วัลดีโลกมเนื่องด้วยมีความรู้ทางโบราณคดีเกี่ยวกับบ้านเมืองตลอดจนถึงก่อสร้างโบราณ และสนใจสอบสวนเอกสารตำนานเก่า ๆ เพื่อจักทราบประวัติของสถานโบราณนี้ ๆ จึงสอบสวนคำานานถึงหนวิถุกรามสืบมา แล้วเขียนคำอธิบายประกอบเป็นความเดิมเป็นข้อ ๆ เท่าที่สามารถสอบสวนได้ เป็นความรู้เบื้องต้นเป็นชื่อ ตำานสิงหนวิถุกรามฉบับสอบสวน ลงพิมพ์ในกิตติสารศิลปการระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๐๘ หนังสือเรื่องนี้ นายอนานิต ศรีชลาศัย และนายอนานิต วัลดีโลกมได้พิมพ์ที่เอกสารทางประวัติศาสตร์เห็นเป็นประโยชน์หลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี จึงว่าความเสนอที่ประชุมคณะกรรมการฯ ขออนุมัติจัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือและวิธีการในการจัดเป็นรูปเล่มกับตรวจใบพิสูจน์ (ปฏิรูป) แต่ขณะหนังสือเรื่องนี้อยู่ระหว่างการตรวจใบพิสูจน์ นายอนานิต ศรีชลาศัย ได้ถึงแก่กรรม

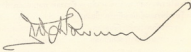
นายประมุข สุขะบุตร ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ จึงรับหน้าที่
ดำเนินการงานจัดพิมพ์ต่อไป

ตำนานสิงหนวัติ कुमारฉบับสอบค้น เริ่มเรื่องด้วยถ้อยคำของกษัตริย์ต่าง ๆ ที่มีใช้ใน
ประเทศไทย โดยเฉพาะกษัตริย์ที่ใช้ชื่อคล้ายกันกำหนดเป็นเวลาเป็นปี ๆ เรื่อยกันโดยทั่วไปว่า กษัตริย์
ไทย - จีนนั้น (ในหนังสือฉบับสอบค้นเรื่องกษัตริย์ไทยเดิม) ได้อธิบายให้ทราบถึง มูลเหตุการใช้
เลขประจำรัชกาลของกษัตริย์ที่แตกต่างกัน ๕ ปี ระหว่างทางภาคเหนือกับภาคใต้ มีนัยเป็นอย่างไร แม้
ว่าได้ข้อสงสัยตลอดปัญหาทั้งอยู่ในกรณีชื่อรัชกาลเรื่องกษัตริย์ของกรมเจ้า ๑ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ให้กระจ่างขึ้น ถัดมาได้เล่าถึงประวัติชาติไทยในประเทศจีนต่อ ๆ เพื่อให้ทราบถึงต้นตระกูลไทย
เมืองซึ่งเป็นกษัตริย์ปกครองแคว้นน่านเจ้า เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๔ แล้วจึงอธิบายเนื้อเรื่องซึ่งให้เห็น
ว่า สิงหนวัติกุมาร หรือพระยาสิงหนวัติราช เป็นโอรสของพระเจ้าจุนเมือ หรือจีนกวี กษัตริย์
เชื้อสายตระกูลไทยเมือง ซึ่งครองนครแคว้นน่านเจ้า (ผาโยหรือเงาเย) เมื่อ พ.ศ.
๙๒๕-๙๔๖ อันแสดงให้เห็นถึงต้นกษัตริย์กษัตริย์ผู้เป็นธรรมราชา ว่าพระเจ้าจุนเมือ มีมา
แต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๖ แล้ว หนึ่งสี่นี้ควรเป็นผู้มีการศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดีได้เรื่องหนึ่ง

คณะกรรมการ ๑ ขอขอบคุณนายมานิล วิถีโกศล ซึ่งมีอุปนิสัยเป็นกรรมการ ๑ ด้วยผู้ซึ่ง
ที่อนุญาตให้ตีพิมพ์ตำนานสิงหนวัติ कुमारฉบับสอบค้น จำพรรษาที่เชียงใหม่ ขอขอบคุณนาย
นิตยาชองอรุณ กรรมการ ๑ อีกท่านหนึ่งที่ถือเอาสารบัญชานี้เรื่องประกอบเพื่อสะดวกในการค้น
ในเนื้อเรื่อง และขอขอบคุณนายประมุข สุขะบุตร ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ ๑ ที่เป็นธุระ
จัดพิมพ์หนังสือเรื่องนี้งานสำเร็จเรียบร้อย

คณะกรรมการ ๑ ไม่อาจเว้นขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งแก่ คณะรัฐบาลที่ได้กรุณาอนุมัติ
งบประมาณการจัดพิมพ์หนังสือตำนานสิงหนวัติ कुमारฉบับสอบค้น เพื่อให้เป็นหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี ของชาติสำหรับให้นักศึกษาประชาชน ผู้สนใจได้ศึกษา
ความรู้เรื่องราวของบ้านเมืองในอดีตกาล

หวังใจว่าตำนานสิงหนวัติ कुमारฉบับสอบค้นคงได้รับความสนใจวินิจฉัยจากท่านผู้
ตามสมควรแก่วิสัยนักศึกษานักศรัย

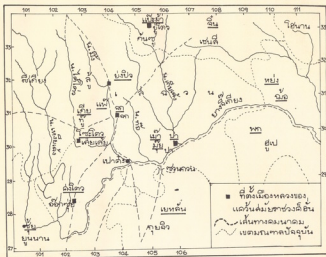

(นายสุกิจ นิมมานธารินทร์)

ประธานกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์

สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี

ตุลาคม ๒๕๑๖

แผนที่บริเวณเค่ตวน มุค 579 ค.พ. - พ.ศ. 221

อ้างอิงจาก ARCHAEOLOGICAL STUDIES IN SZECHWAN

ตำนานสิงหนวัติการ ฉบับสอบค้น

นำเรื่อง

ตำราประวัติศาสตร์รุ่นหนึ่งกล่าวไว้ ไทยเป็นชนเผ่ามุงโกล แรกเริ่มเดิมทีมีภูมิลำเนาอยู่แถบภูเขาแอลไต (อลไต) ในประเทศมองโกล แล้วอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ฐานแม่น้ำคงคาอยู่ในลุ่มแม่น้ำเหลือง (ฮวงโห) ประเทศจีน ต่อมาตำราประวัติศาสตร์อีกรุ่นหนึ่งกล่าวว่า ไทยเป็นสาขาหนึ่งของมนุษยชาติเผ่ามุงโกล เดิมทีตั้งอาศรมอยู่ในหมู่เกาะมลายู หมู่เกาะอินเดียนตะวันตก ชนเผ่ามลายูที่นับว่าเจริญที่สุดในปัจจุบันนี้ ได้แก่ไทยและญี่ปุ่น ญี่ปุ่นอพยพจากหมู่เกาะมลายูทางใต้ขึ้นไปสู่เกาะญี่ปุ่น ส่วนไทยอพยพขึ้นไปอยู่ตามริมแม่น้ำเหลือง (ฮวงโห) และแม่น้ำฮวง (จี๋เก็ง) ในประเทศจีน มูลกำเนิดของชาติไทยจะจากหนือลงมาได้ หรือจะจากใต้ขึ้นไปเหนือ เป็นเรื่องรวรในสมัยดึกดำบรรพ์ ประมาณเวลาคงไม่ย้อนกว่า ๔๐๐๐ - ๕๐๐๐ ปี ตำราฝ่ายใดจะถูกจะผิด หรือตรงส่วนกัน ได้สันจะกันเวลาอีกนานปีจึงจะทราบ เพราะสมัยเรื่องราวของไทยแต่ก่อนแต่ที่เข้ามาอยู่ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยทุกวันนี้ ส่วนมากเนื้อหาที่อ้างมักอยู่ในข้อสันนิษฐานแทบทั้งนั้น เนื่องจากเชื่อกันว่าไทยเป็นชาติไทยซึ่งชาติหนึ่งในเอเชีย และมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปหลายสิบชื่อจนเกือบไม่อาจทราบได้ว่า เป็นชนเชื้อชาติเดียวกัน จึงเป็นที่สนใจให้นักปราชญ์ทั้งหลาย ไทยและชาวต่างประเทศ พยายามสอบสวนกันศรัทธาหลักฐานแห่งความคิดเห็นเป็นความรู้เรื่อง ๆ มา หนังสือเรื่องไทยจีนฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้หยิบยกรวมความคิดเห็นเหล่านั้นมาตั้งไว้หลายตอน จึงขอคัดพอคร่าวมาถนัดใจบ้างตอนเพื่อเป็นแนวเบื้องต้นของเรื่องที่จะพรรณนาค้นต่อไปข้างหน้า

๑. ศาสตราจารย์เตอร์ เรียงผลออกอุปเฝ้าว่า

“ไทยมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในรูปนเขาระหว่างแม่น้ำเสฉวนและแม่น้ำแยงซี (เซียมโฮ) เป็นพวกผสมจากชาติที่มาจากทางทิศเหนือของจีน แล้วมารวมกับชาติที่อยู่มากในทะเลตูลมอญ-เขมร เกิดเป็นชาติไทยขึ้น”

๒. นวอศอกรว่า

“ไทยเป็นชนชาติที่มีจำนวนมากมาแต่ก่อนไปทั่วทั้งขวางและมีพงศาวดารของอดีตจีนไปไกล”

๑. นายฮอดดีฮัดเดท ว่า

"ชาติไทยนั้นไม่ว่าจะแผ่ออกไปกี่ปีแต่ทิศตะวันตกเฉียงไปทางทิศตะวันออกจนจดทะเลเท่านั้น อันนับว่าเป็นส่วนสำคัญในจำนวนเขตเมือง ซึ่งเรียกว่า จีน เกือบครึ่ง"

๔. นายพันตรีควิสว่า

"ตั้งแต่ต้นน้ำอ่าววัด (คือ ทางกรมแผนที่ออสเตรีย) ลงมาใต้เขตแดนสยาม และตั้งแค่อัตถัมภ์เรือไปทางตะวันออก กระทั่งถึงดงเกี้ยว อันเป็นดินแดนที่วัดระยะยาวได้ตั้ง ๒๐๐ ไมล์ ไม่ว่าจะวัดจากมุมทิศใดไปจดมุมทิศใดย่อมเป็นที่อยู่ของชนชาติใช้ภาษาไทยทั้งนั้น คนไทยที่เกิดในแดนนี้แม้จะอยู่ห่างตำแหน่งใดก็ตามในระยะเวลา ๕๐๐ ไมล์ขึ้นไป ก็อาจพูดเข้ากันได้ นับแต่อาณาจักรไทยนำเจ้าเมืองแก่ความพิภพไปแล้วตั้ง ๒๐๐ ปีก็แล้ว แม้ไทยจะกระจัดกระจายพลัดพรากไปอยู่ในที่ต่าง ๆ แห่งแดนที่กล่าวมานี้ ไม่ได้มีการติดต่อกันในทางการเมือง หรือในทางศาสนา ก็ยังพูดภาษาไทยเข้าใจกันได้"

๕. นายคองซ็องไต นักปราชญ์ทว่า

"ดินแดนทางฝั่งตะวันออกแห่งแม่น้ำอ่าววัดและอ่าวจีนไป ย่อมตกอยู่ในอำนาจชาติไทยมาก่อนเป็นเวลาช้านานแล้วจึงถึงสมัยพระเจ้าอู่มีรุสแห่งกรุงกุแกม"

หนังสือเรื่องไทย - จีน ได้รวมอธิบายถึงดินแดนที่ไทยอยู่ว่า

"ดินแดนของไทยที่ไทยอยู่ ซึ่งถ้าไม่แบ่งออกเป็นประเทศ ๆ ซึ่งเกิดขึ้นได้เฉพาะด้วยการแบ่งปันกัน ในทางการเมือง ก็จะเป็นแผ่นดินอันใหญ่อันเดียวเมื่อที่กว้างขวาง คือทางเหนือสืบเข้าไปในลุ่มน้ำขงประเทศจีน ทางตะวันตกจดลุ่มน้ำพรหมบุตร ติดต่อกับเขตแดนอินเดีย ทั้ง ตั้งแต่แคว้นอัตถัมภ์เรือจีนไปจนจรดเขตประเทศจีนเขต ทิศตะวันออกจดฝั่งทะเลทางประเทศฝั่งตะวันออกหรือชวาเนกา ส่วนทิศใต้กินไปถึงแหลมมลายูหรืออ่าวจะพูดกันง่าย ๆ ดินแดนที่เป็นประเทศสยาม พม่า ตอนเหนือจนถึงอัตถัมภ์เรือตอนใต้ของประเทศจีน ตะกั่ว ประเทศลาว และดินแดนตามแนวแม่น้ำโขงฝั่งซ้าย ถัดกันย่อมเป็นที่อยู่ของ ไทยเป็นส่วนมากกว่าชาติอื่น"

และสรุปชื่อต่าง ๆ ที่เรียกชาวไทยว่า

"ที่เรียกว่า ลาว นั้น ทางสันนิษฐานว่าถิ่นจะเรียกตามชื่อของชาติไทยสมัยโบราณเมื่อสามพันถึงสี่พันมาแล้ว เพราะปรากฏว่าในสมัยนั้นแม้ชนชาติไทยพวกหนึ่งเรียกว่า อ้ายลาวบ้าง พย็องลาวบ้าง เกี้ยวบ้าง และอื่น ๆ อีกหลายชื่อ ซึ่งล้วนเป็นชื่อจีนเรียกทั้งสิ้น แต่ในชาติไทยเองเขาจะเรียกว่ละโว้เราทราบไม่ได้ ทราบได้แต่ว่าชาติอ้ายลาวนี้มีถิ่นกำเนิดอยู่ในแคว้นแสตวัน ญูป (โยปึก) หวังฮู (ฮันฮู) และเกี้ยวซี ปรากฏในด้านานของจีนว่า เมื่อในราว พ.ศ. ๒๓๕ หรือเกือบสองพันปีมานี้ พวกอ้ายลาวถูกจีนรุกรานได้พากันอพยพลงมาใต้ทางดินแดนตั้งเกี้ยวและต่อมา ก็ปรากฏว่าได้อพยพลงมาอีกสองคราว บางทีกล่าว ลาว นั้นจะมาจากชื่อโบราณของไทยเดิม คงเหลือ

สืบมาก็เป็นได้ ตั้งที่โทยทางหลวงพระบางตลอดจนโทยชาวนกรจำปาศักดิ์เรียกพวกโทยชาว่า
 ลาวเดิม แต่โดยเหตุที่คำว่า ลาว นี้ มีเหตุปุระจวนขึ้นเพราะเนื่องไปห้องเข้ากับชื่อของชาติฉะ หรือ
 ละว้า เจ้าของดินในแหลมอินโดจีนมาแต่เดิม ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทราบทรงว่า คำว่า ลาว
 นั้น เกิดขึ้นไปจากคำว่าละว้า คำว่าลาวจึงเป็นที่รังเกียจแก่ชนชาวโทยทางเหนือ ไม่ยอมรับว่าตนเป็นลาว
 และถือว่าตนเป็นโทยเสมอ เพราะอ้างคำว่า ลาว หมายถึงเชื้อชาติโทยเดิมก็ไม่สู้กระไรนัก แต่ถ้า
 หมายถึงว่าเป็นชาติละว้าไปถึอื่น ซึ่งความหมายน่าจะเลื่อนมาเป็นคำนี้ อย่างที่สมเด็จพระองค์นั้น
 กอว่าไว้ มากกว่าจะเป็นชื่อชาติโทยเดิมก็ควรจะเป็นที่รังเกียจไม่กล้าใช้เลย ที่เราเคยเรียกกว่า ลาว ที่แท้
 ก็คือ โทยที่ร่วมบรรพบุรุษเดียวกับกัมพูชา หากใช้เป็นลาวชาวลาวบ้างก็อันที่จริงมีผู้หลงเรียกเหยียด
 กันอยู่”

จากข้อความข้างบนนี้ย่อมได้ความรู้ถึงอาณาบริเวณที่ชาว โทยเคยอยู่เป็นภูมิภาคตลอด
 จนชื่อเมืองที่เรียกขานมาแต่ครั้งโบราณด้วย

ในทางประวัติศาสตร์ถือว่าจากบริเวณแม่น้ำกลอง (ฮวงโห) และลุ่มแม่น้ำฮวง
 (เจ็ดก้อง) ในประเทศจีน โทยหรือฮ้อตลาว ส่วนหนึ่งได้อพยพเคลื่อนย้ายลงมาทางใต้เรื่อย ๆ จนเข้ามา
 อยู่ในดินแดนแหลมทอง อันขอบเขตของแหลมทองนั้นในหนังสือสยามกับสุวรรณภูมิอนุมาณว่า เป็น
 ดินแดนที่สามารถจะขีดเส้นตรงจากพรหมนครอนุพนท (สุทนต์) ลงไปจนถึงปลายแหลมมลายู
 และขีดเส้นออกจากแม่น้ำพรหมบุตรไปจนถึงปากแม่น้ำโขง ในดินแดนนั้นก็ประวัติศาสตร์อนุมาณว่า
 ระยะเวลาที่โทยได้เข้ามาอยู่เป็นเวลาระหว่างก่อนพุทธกาล ๕๐ ปี ถึงพุทธศตวรรษที่ ๕ ถือว่า โทย
 พวกหนึ่ง แยกย้าย ไปทางทิศตะวันตก ไปอยู่แถบบริเวณลุ่มน้ำอิรวดี และลุ่มน้ำคง ได้นามเรียกว่า
 โทยใหญ่ หรือเงี้ยว พวกหนึ่งย้ายไปทางทิศตะวันออก ไปอยู่แถบบริเวณลุ่มน้ำแดงก็ม่วง ได้นามเรียก
 ว่า แลวหรือญวน อีกพวกหนึ่งต้องตามลำแม่น้ำโขงลงมาได้นามเรียกว่าโทยน้อย เป็นบรรพบุรุษ
 ของโทยลุ่มแม่น้ำ ปิง วัง ยม น่าน แม่กลอง ท่าจีน เจ้าพระยา ลพบุรี และปักษ์ใต้ เป็นต้น คือพวกเรา
 ชาวโทยปัจจุบันนี้ แต่โทยน้อยพวกนี้ นักประวัติศาสตร์ถือว่าตั้งแต่รวบรวมตั้งตัวเป็นใหญ่ปก
 ครอบดินแดนลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ เท่านั้น เพราะก่อนนั้นก็เข้าไป
 แผ่นดินอันมีชื่อเก่าแก่อายุ-เขมร ปกครองเป็นใหญ่อยู่ ทำไม โทยน้อยบรรพบุรุษของเราจึงมาถ่อ
 ว่างตัวจากประเทศในแผ่นดินลุ่มแม่น้ำที่ ๑๖-๑๘ สายนี้เข้ามายัง ทิศเวลาเพียงตั้งแต่พุทธศตวรรษ
 ที่ ๕ มาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ก็เข้าไปตั้ง ๑๐๐๐ ปีเศษ ท่านมีต้องเป็นไพร่บ้านไพร่เมืองของลุ่มน้ำฮวง
 สิบพันคนหรือ เป็นชื่อกลุ่มกิลเดมอมา ตั้งแต่ศึกษาความรู้วิชาโบราณคดี จึงได้พยายามศึกษาค้นคว้า
 ทั้งทางวัตถุและเอกสารตลอดจนภูมิประเทศบ้านเมือง ในที่สุดได้พบหลักฐานเรื่องราวว่าเชื่อว่าชาติ
 โทยได้เข้ามาปกครองเป็นใหญ่อยู่ในแผ่นดินถ่านนี้แล้วเป็นเวลาไม่ช้ากว่า ๒๐๐๐ ปี จึงได้เรียบเรียง
 ถ่านหนึ่งของเรื่องราวอันอยู่ในระยะเวลา ๑๔๐๐ ปีขึ้นสู่การวิจัยนี้คือ เรื่องตำนานซึ่งแผนโน

หนังสือพุทธราชนิพนธ์ฉบับพุทธบูชา พ.ศ. ๒๕๐๐ ปัดนี้เป็นเวลาอันสมควรที่จะเสนอเรื่องราวในระยะเวลา ๒๐๐๐ ปีเพื่อวินิจฉัยต่อไป เรื่องนี้เป็นตำนานเก่าแก่ของชาติไทยในมหามงคล เวชีกว่าตำนานสิงหนวัติกุมาร อยู่ในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๓ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ ตำนานสิงหนวัติกุมารเป็นเรื่องที่อ่านอย่างพิสดาร ย่อมจะรู้สึกว่ามีเรื่องราวต่าง ๆ ขวบนปวงเศียรเวียงกษัตริย์ เห็นจะเป็นเพราะกัศโลกลูกดาวพลัดลงมาตกเป็นทอด ๆ อย่างหนึ่ง ตีตกอย่างหนึ่งต้นฉบับดั้งเดิมเป็นในลานหรือสมุดข่อยคงจะชำรุดหายไปบ้าง พลัดผูกพลัดหน้ากันบ้าง รวบรวมได้เท่าไรก็เก็บรักษาไว้เท่านั้น แต่ทว่าถ้าพยายามตรวจสอบทุกวรรคทุกตอนจะได้เนื้อที่ออกพระทรงความขัดแย้งมาก ทั้งเนื้อเรื่องและกัศโลกลูกดาวอันฐานตำบลบ้านเมือง โดยผลพระกัศโลกลูกดาวถึงการคิดและตั้งหลายครั้งพลัดอาชงอันแล้วชวนเถอะ ๆ เลื่อน ๆ ขอบกล แต่ถึงเถอะเลื่อนนี้เองเป็นอันสิ้นม่านคำบางข้อเท็จจริงอันแสดงระยะเวลาที่ชนชาติไทยได้เข้ามาเป็นใหญ่อยู่ในดินแดนประเทศไทยปัจจุบันไว้ โดยเหตุที่ตำนานสิงหนวัติกุมารเป็นเรื่องเก่าแก่สำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งเท่าที่ตรวจสอบมา จะหาเขียนมาเรียบเรียงอย่างตำนานเรื่องแสนที่ดอยท่ามาแล้วก็จะหย่อนความสำคัญในข้อเท็จจริงไปจึงจัดคำอย่างสอดค้นก็มีข้อความของเดิมกับคำอธิบายผู้ควบคุมกันไป เพื่อให้ท่านผู้สนใจวินิจฉัยจะได้เห็นกระจำงและบทสรุปวรรคทุกตอนของเรื่องราวอัน

ว่าด้วยกัศโลกลูกดาวในมหามงคล

ในตำนานสิงหนวัติกุมารกล่าวถึงการคิดและตั้งกัศโลกลูกดาว ซึ่งเรียกชื่อแปลก ๆ อยู่ในหลายตอน จึงพยายามเห็นเกล้า ก็ได้มูลเหตุว่ามีการใช้กัศโลกลูกดาวในตำนานนั้น ๓ อย่าง คือ

- ๑. โบราณกัศโลกลูกดาว
- ๒. พุทธกัศโลกลูกดาว
- ๓. ศพกัศโลกลูกดาว

ตั้งข้อความที่จะยกมาแสดงต่อไปนี้

ข้อ ๑. ปรากฏความในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๓ หน้า ๖๐

“ครั้งนั้นโบราณกัศโลกลูกดาวได้ ๑๔๗ ตัวแบ่งสามแฉก พระราชาชาครคฤหัสถ์หรือหม่อมราชวงศ์สยเชนเจ้าพิชัยเสด็จแล้ว และตั้งกัศโลกลูกดาวไว้ตัวหนึ่งในปีฉะมีศ เดือน ๕ เพ็ญผล”

ข้อ ๒. ปรากฏความในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๓ หน้า ๓๐๐

“ท่านตั้งศกัศโลกลูกดาวอันพระราชาชกัศโลกลูกดาวไว้ได้ ๕๖๐ ตัวนั้นเมื่อในเวลาดกลางคืน เดือน ๕ ออกค่ำ ๑ วันสถาปนาชัยมงคล โกลดรุ่ง แล้วตั้งกัศโลกลูกดาวใหม่ไว้ตัว ๑๐๐๐ ตัว รุ่งแล้ว เป็นศกัศโลกลูกดาวตั้งปีใหม่มีศกัศโลกลูกดาว”

กัศโลกลูกดาวซึ่งขึ้นตามความในข้อ ๒ นี้เรียกว่า ศกัศโลกลูกดาว มีปรากฏในหนังสือเล่มที่กล่าวข้อ ระหว่างหน้า ๑๐ ถึงหน้า ๒๐๗ เริ่มตั้งแต่ “ตัวมีศกัศโลกลูกดาว ๑๐๐๐ ตัวมีศกัศโลกลูกดาว” เนื้อความเป็นเรื่องตั้งแต่วางจักรราชวังเวียงทิวสนครเวียงสา ถึงเมืองเชียงแสน ไปจนถึงเชียงแสนตกเป็น

เมืองจีนของประเทศหม่าสมบัติพระเจ้าหงสาวดีบุตรของ สอนตศุการณเฑาะ้วักขุ ในตำแหน่งที่เกี่ยวกับ
แคว้นฉานนาท เช่นเป็นประมุขของห้องขุนเมงราย เป็นเสนาบดีราชการพลกเป็นประมุขราชการของหม่า เป็นต้น
ตำแหน่งของคตยอศึกษารชวกับตัวเลขของจูงศักรราช ทั้งมีแถมทั้ง ที่เรียกว่า ปักใต้ (ใต้) ก็คือ
ปักขุนทด (ไทยฝ่ายเหนือ) ซึ่งตรงกับปักขุนทด (ไทยฝ่ายใต้) อันเป็นครั้งแรกของจูงศักรราช
และใช้จนกระทั่ง ๑๑๑๑ นวคเป็นปีที่จูงศักรราชอย่างเดียวกันจึงชื่อแม่ใต้ว่า คตยอศึกษาร ในตำนาน
ถึงท้าวติจุนราว ก็คือ จูงศักรราช นั่นเอง แต่ได้ความชัดเจนยิ่งขึ้นว่า จูงศักรราช นั้นเริ่มต้นใช้เมื่อ
รุ่งเจ้าวันอาทิตย์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีกุนชกศก พ.ศ. ๑๑๑๒

คตยอศึกษาร แปลว่า ศักรราชครั้งที่ ๓ โดยธรรมดาแล้วไซ้ ต่อมาจักต้องมีศักรราชอีกอย่าง
หนึ่งอย่างใดไว้มาก่อน จึงกล่าวเรียกว่า ศักรราชครั้งที่ ๒ หรือจูงศักรราช ก็ความในข้อ ๒ ระบุไว้ว่า
หน้าว่า " ท่านที่คตยอศึกษาร อันพระยาลอจกขุตั้งไว้ได้ ๕๖๐ ตัว (=ปี) นั้นแล้ว " ศักรราชที่พระยา
ลอจกขุตั้งไว้ขึ้นนั้นเห็นจะเป็นอัน ไปไม่ได้นอกจากจูงศักรราช

ปีที่ขุนทดขึ้นว่า จูงศักรราชมาใช้เมื่อใด พระยาลอจกขุก็โกร ซอนนี้จะต้องย้อนไปพิจารณา
ความในข้อ ๑ หน้า " คตยอศึกษารค่าแล้วตั้งมหาศักรราชไว้ตัวหนึ่งในปี เมืองเม็ค เดือน ๕ เพ็ญผล"
ศักรราชมาใช้ในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑ ระหว่าง หน้า ๖๓ ถึงหน้า ๘๖ เริ่มตั้งแต่เลข ๑ ตัว
ปีเมืองเม็คไว้รัชกาลพระยาลอจกขุราชไปจนถึงเลข ๖๒๒ ตัว ปีล่วงเข้าในรัชกาลพระองค์ขึ้นแล้วเกิด
บอกคตยอศึกษารใหม่อีก ต่อเนื่องจึงมีคำว่า " ศักรราชได้ ๕๐ ตัวลงแล้ว " ใช้ในรัชกาลพระองค์จ้าว
ราชบุตรพระองค์ขึ้น และนับตัวเลขศักรราชคิดต่อเนื่องกันต่อไปจนถึงหน้า ๘๔ ศักรราชที่ปรากฏเริ่มใช้ใน
รัชกาลพระองค์จ้าววัฒน ราวจะสอบแล้วเป็นศตยศักรราช หรือ จูงศักรราช ซักตัวอย่างเช่นในหน้า ๘๒ ว่า
" ศักรราช ๒๘๓ ตัวปักไว้ เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ วันอาทิตย์ ยามรุ่งแล้ว ๓๓ วันนางเสด็จมาส
ได้ ๑๐ เดือนแล้ว นางก็ประสูติได้ลูกชายผู้หนึ่ง เกิดมาในวันเสาร์คือตัวอักษรคตยอศึกษารได้ เป็น
คตยอศึกษารแล้ว ครั้นวันอาทิตย์ก็คลอดผู้หนึ่งมีอยู่ในบ้านเสด็จวันนั้น และเสนาอำมาตย์พราหมณ์
บุรีหัดก็มารับเอาแล้วเมื่อก่อนแรก เธอมีคตยอศึกษารเหมือนพราหมณ์มาเกิดนั้นจึงได้ชื่อว่า พราหม
ณราชเจ้าแล้ว "

ศักรราช ๒๘๓ ตัวปักไว้ หากเอาเลขที่ที่จูงศักรราชก่อนว่า หุพศักรราช ๑๑๑๑ นี้มาบวกจะ
ได้ตรงกับหุพศักรราช ๑๑๖๔ ปีละเรียง

ตามจดหมายเหตุโบราณหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๘ ว่า
" ปีมะเมีย จ.ศ. ๒๘๓ (พ.ศ. ๑๘๖๔) วันพุธ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๖ เวลารุ่งแจ้ง เกิดพระ
เจ้าพรหม ราชกษัตริย์ที่ ๔๑ เรืองแสง ซึ่งปวามขอมทำอศัมมาอังคนษะเอ็ง "

ข้อความทั้ง ๒ แห่งนี้บอกไว้เดือนปี ประสูติของพระเจ้าพรหม วัชรกษัตริย์ไทย พระองค์
ทั้ง ๔ เดือน ๔ ของฝ่ายเหนือ ตรงกับเดือน ๖ ของไทยฝ่ายใต้ ฉะนั้นนับว่าตรงกับหมบวันเสด็จวันทาง
สุริยคติ คือ วันอาทิตย์กับวันพุธเท่ากันทั้งภาคเหนือกับ

เมื่อสอบได้ศักรราชที่เริ่มใช้ในรัชกาลพระองค์ทรงเป็น ศลิตศักรราชหรือจุลศักรราชหนึ่งแล้ว ศักรราชที่เลิกใช้ในปลายรัชกาลพระองค์สิ้นพระบิดาของพระองค์ทรงตั้งว่ารวมก็คือ จุลศักรราชนั่นเอง จุลศักรราชได้ ๖๒๒๒ ตัว (=ปี) คิดแล้ว แล้วตั้งใหม่เป็นศลิตศักรราชหรือจุลศักรราช ๙ ก็ย่อมตรงกับปีคุณ พ.ศ. ๑๑๘๒ ในตำนานว่า (จุลศ) ศักรราชได้ ๖๒๒๒ ปีล่วงมาแล้วก็บังเกิดอุทก ฆ้องปี่ถ้ำถ้ำคร ไม่ตรงกัน ก่อให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัย จำต้องสอบค้นต่อไป

ในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑ หน้า ๗๖ มีความว่า

“ศักรราช ๕๘๑ ตัวปีสัมเมต พระองค์ทรงขึ้นเมืองได้ ๒๐ ปี อาวุโสได้ ๖๕ ปี ก็จุติไปแล”

ปีสัมเมต คือปีระแผลโลก นับจำนวนวันกัศักร ตั้งแต่จุลศักรราช ๕๘๑ ปีระแผล มาถึง จุลศักรราช ๖๒๒๒ จะได้ ๑ รอบกับ ๕ ปี ตรงกับปีคุณ โมไซบิลดู (ปี่) ก็เห็นได้ความว่า ปี นักศิวในตำนานหรือศัคลอกคาลเคลือบกันมาและเป็นสิ่งนี้อีกหลายแห่ง สักจะได้นำพิถีพิถันต่อไป ในคำอธิบายเนื้อเรื่อง

สรุปว่า จุลศักรราช ๖๒๒๒ ตัวตรงกับปีคุณ พ.ศ. ๑๑๘๒ มีเกณฑ์อ่อนกว่าจุลศักรราช (๑๑๘๒-๖๒๒๒=) ๕๖๐ ปี เพราะฉะนั้นจุลศักรราชได้ ๑ ปี ตรงกับปีชวด พ.ศ. ๕๖๑ ซึ่งในตำนาน ว่าตั้งในปีเมฆเมต เทญเดือน ๕ ปีเมฆเมต ก่อปีระแผลจิตวาสก ก็ลางเคลือบอื่นเหมือนกับที่ถูกเป็น ปีชวด เทญเดือน ๕

หรือกับทั้งจุลศักรราชขึ้นนั้น ตำนานระบุว่า ได้คิดหรือยกเลิกโบราณศักรราชที่ซึ่งใช้มา ได้ ๑๔๘ ปี ดังปรากฏในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑ หน้า ๖๑ ความนี้ชี้ให้เห็นว่ายังมีศักรราช อย่างหนึ่ง เรียกโบราณศักรราช ไซ้มาก่อนจุลศักรราช ๑๔๘ ปี ได้เทียบมาแล้วว่าจุลศักรราช ๑ ตรงกับ พ.ศ. ๕๖๑ ฉะนั้นเมื่อโบราณศักรราชได้ ๑ ปี อ่อนตรงกับ พ.ศ. (๕๖๑-๑๔๘=) ๔๑๓ ก็คือตั้งขึ้น ภายหลังพุทธศักรราช ๑๔๘ ปี

โบราณศักรราชมีใช้ในตำนานเชิงพจนานุกรมตั้งแต่เริ่มเล่าเรื่องมาจนถึงรัชกาลพระพรหมมณี ดังปรากฏในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑ ระหว่างหน้า ๕๖ ถึงหน้า ๖๑ ว่าโดยลำดับควรเรียกว่า ปฐมศักรราช เพราะมีมาก่อนจุลศักรราชกับศลิตศักรราช

รวมความว่าในตำนานเชิงพจนานุกรมมีศักร ๓ อย่าง คือ โบราณศักรราช ศลิตศักรราช และ จุลศักรราช หรือจุลศักรราช แสดงระยะเวลาและเรื่องราวที่ชนชาติไทย ได้เข้ามาสร้างบ้าน สร้างเมือง อยู่ในแผ่นดินแหลมทองตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๕ ครบเท่าทุกวิถีอย่างชัดเจน

ปีถ้ำถ้ำกับศกของจุลศักรราช

ศลิตศักรราชหรือจุลศักรราชนั้นในตำนานกล่าวว่า “พระอาณนุชธรรมราชเป็นใหญ่ในเมือมือง- มนราช และเป็นใหญ่กว่าเมืองทั้งหลาย” เป็นผู้ริเริ่มใช้ พระอาณนุชธรรมราชของดังนี้เท่าที่สอบค้น ร่องรอยได้เป็นถ้ำถ้ำหรือถ้ำเมืองนครชัยศรีในจังหวัดนครปฐมระหว่าง พ.ศ. ๑๑๘๒ - ๑๒๒๑* ในที่นี้

* ดูพงศาวดารฉบับหน้า ๗๖ หน้า ๖ ๗๒๒๒๒๒ ๖๕๕.๕ เรื่อง “การวัดคู่ใจไทย”

มีเรื่องที่ควรกล่าวคือ การใช้ปีนักษัตรกับศกของจุลศักราช ปีศักราชกับศกของไทยฝ่ายเหนือและใต้
มีดังนี้

ไทยฝ่ายเหนือ		ไทยฝ่ายใต้	
ปี	ศก	ปี	ศก
ไข่	กาม	ชวด	เอก
แมว	คัม	ฉลู	โท
อู	ระวาง	ขาล	ตรี
แมว	เมิง	เถาะ	จัตวา
เสือ	เมิก	มะโรง	เบญจ
ไก่	กัศ	มะเส็ง	ฉบ
ขง	คค	มะเมีย	ศก
เมด	ฉวง	มะแม	อัฐ
ต้น	ศ่ำ	วอก	นพ
เถา	กา	ระกา	อัมฤช
เสด		ชอ	
ไก่		กุน	

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายวิธีใช้ปีกับศกไว้ใน
สมุดสำหรับสอนศักราช ว่า

“ไทยข้างใต้เอาปีไว้หน้า เอาศกไว้หลัง เช่นว่า ปีชวดโทศก เป็นต้น แต่ข้างไทยเหนือเอา
ศกไว้หน้า เอาปีไว้หลัง เช่นว่า กาบไข่ และว่าศกตามวิธีไทยเหนือหรือเหนือศกว่าไทยใต้คืออยู่ ๕ ปี
ออกตัวอย่างคั่ง ปีเถาะศกปีศก จุลศักราช ๑๒๑๑ ข้างฝ่ายเหนือชื่อว่า ปีเถาะโทศก (คัมแมว) ส่วน
ปี ๑๒ นักษัตร และตัวเลขในจุลศักราชไม่ตรงกันไม่กล่าวแต่ก่อน”

เพราะเหตุใดจึงใช้เลขศกก่อนกว่ากัน ๕ ปี สมเด็จพระเจ้า ได้ทรงอธิบายไว้ไม่ จึงเป็นที่สงสัย
อยู่จนทุกวันนี้ คิดคือศักราชหรือจุลศักราชแรกตั้งขึ้นเมื่อปีค.ศ. ๑๑๑๒ ไทยฝ่ายใต้ใช้ ค.ศ. ๑ ปี
คูณออกศก ฝ่ายเหนือใช้ ค.ศ. ๑ ปีกับไก่ ปีกับไก่ คือปีกุนศก ทำให้จึงใช้ศก ซึ่งหมายถึงที่ ๖ ไม่ใช่
เลขศก ซึ่งหมายถึงที่ ๑ อย่างไทยใต้ได้ตรวจสอบแล้วเห็นจะเป็นด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

ข้อมทราบกันเป็นส่วนมากในตำราการศึกษาทางประวัติศาสตร์โบราณคดีว่า ไทยฝ่ายเหนือ
แต่เดิมมารับใช้ปีศักราชที่ใช้อยู่ในประเทศจีน ซึ่งมีประวัติว่า เริ่มตั้งขึ้นในปีที่ ๖๑ แห่งรัชกาลพระเจ้า

ซึ่งดี เป็นเวลาก่อน พระพุทธศักราช ๒๐๕๔ ปี ที่พระราชเนรมิตจำนวนสี่ คนชื่อภิกษุสามเณรเริ่มแต่ปี
 ชาว (ไว้) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ไว้) และนับเดือนธันวาคมเดือนแรก บารจบสี่ปีในเดือนสิบ-
 สอง คัดสิบสองภิกษุ (คือ ๑๒ ปี) เป็นรอบน้อย ๑ รอบและ ๔ รอบสิบสองภิกษุ (คือ ๖๐ ปี)
 เป็นรอบใหญ่ ๑ รอบ ในหนังสือพงศาวดารไทยใหญ่ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวริย-
 ทัศนีวงศ์ เรื่องรอบน้อยว่า จุลจักร และรอบใหญ่ว่า เอกจักร เพื่อความสะดวกแก่การจดจำจึงขอ
 นำมาใช้ในหนังสือนี้ ทุก ๆ รอบของจุลจักรว่ามีหก คือ เอก (กาน) โท (คัน) ศรี (ระววย) เป็น
 สำคัญไปจนถึงฤทธิ (กา) ครบ ๑๐ สก ประจำกำกับปีภิกษุ เพื่อให้ง่าย นี่ภิกษุโดยอยู่ในจุลจักร
 หรือมหาจักรรอบเท่าใด เดิมชนชาติไทย จีน และจีน ใช้ศักราชอย่างจุลจักร มหาจักรร่วมกันมา
 ครั้งแรกกับพญาลิไทคือจักรอย่างที่ใช้ในประเทศอินเดีย แต่ทางอินเดียไม่ได้นับด้วยชื่อภิกษุเหมือน
 อย่างไทยและจีน มีชื่อเรียกเฉพาะตั้งแต่ ๑ ตลอดไปจนครบ ๖๐ ปีทีเดียว ศักราชอย่างจุลจักร
 มหาจักรมีอยู่แก่กว่าพุทธศักราช ๒๐๕๔ ปี ถ้ารวมมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ มีใช้มาได้ ๕๕๕๔ ปี คิดเรื่อง
 พ.ศ. ๑๑๑๖ ศักราชอย่างจุลจักร มหาจักรใช้มาได้ $(๒๐๕๔ + ๑๑๑๖ =) ๓๑๗๐$ ปี ซึ่งคิดเป็นจุลจักรจะได้
 ได้ $(๓๑๗๐ \div ๑๒ =) ๒๖๔$ รอบ ครบกับปีภิกษุและจำนวน ๑๒๗๖ ปี คิดเป็นรอบหก คือนับตั้งแต่ เอก
 ถึงสิมฤทธิเป็น ๑ รอบ จะได้ $(๓๑๗๐ \div ๖ =) ๕๒๘$ รอบ กับเศษ ๖ เฉก ๖ คือ ๕๓๓ นับเอง ฉะนั้น
 เป็นอันได้เหตุผลว่า แม้ไทยเคยจะเปลี่ยนการใช้ศักราชเป็นอย่างจุลจักร แต่ก็ยังคงรักษาวิธีนับ
 ที่นานเป็นภิกษุแบบจุลจักรมาจกจักรไว้จนครบเท่าทุกวันนี้.

ศักราชไทยเดิม

จากผลการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีและศิลปวัตถุในดินแดนประเทศจีน นาย วอลเฟรม
 อี. เบอฮาร์ด (Mr. Wolfram E. Berhard) กล่าวไว้ในหนังสือ A History of China ว่า ชาติจีนมีนาม
 เดิมว่า จีน นั้นเพิ่งชมนรกก่อกำเนิดเป็นชาติจีนเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๔ มี กษัตริย์เป็นประมุข
 องค์แรก คือ พระเจ้าเซียงเซ่งอติ (พ.ศ. ๑๒๑-๑๓๐) และในระยะเวลาต่อมา ๆ นั้นจีนไม่มีชน
 โกลรตรงดุดต่าง ๆ เมื่อได้ความอย่างแน่ชัดได้เกิดขึ้นแต่ที่ว่า พระเจ้าอั้งฉี่ ซึ่งได้กำเนิดวิธีการใช้ศักราช
 แบบจุลจักรมาจกชาติจีนในดินแดนประเทศจีนเมื่อก่อนพุทธกาลนั้น ถ้าไม่มีชนชาติจีน แล้วจะเป็น
 ชนชาติใด ท่านประกาศวิธี ได้ภาพที่ตรงกับกว่าประวัติชาติไทยจากจดหมายเหตุจีนแล้วจะขึ้นบันทึก
 เรื่อง ประวัติไทยจุจีน แลเหตุที่พิมพ์ในหนังสือวารสารศิลปการ พ.ศ. ๒๔๕๕ ว่าพระเจ้าอั้งฉี่ เป็น
 กษัตริย์ชาติไทย มีนามว่า พ้อจูนอ้ายเถื่อง เพื่อสะดวกแก่การศึกษา จึงขอมีราชชนกษัตริย์ชื่อ
 สำคัญ ๆ แต่ละราชวงศ์ ซึ่งมีในหนังสือราชประวัติของแต่ละราชวงศ์จีน (ของนายถิม กุศิริ) กับบันทึก
 เรื่องประวัติไทยจุจีน (ของท่านประกาศวิธี) มาเทียบไว้พิจารณาด้วยดังนี้

ราชประวัติย่อแห่งราชวงศ์ฉิน
ลำดับที่ ราชวงศ์โหม่ว

- ๑. พระเจ้าโหม่วตี้
- ๒. พระเจ้าอ๋องตี้
- ๓. พระเจ้าอ๋องตี้
- ๔. พระเจ้าเซว่หวี่
- ๕. พระเจ้าจวงซู่
- ๖. พระเจ้าตี้
- ๗. พระเจ้าเต๋เอวี่ (โอรสของพระเจ้าตี้)
- ๘. พระเจ้าซุ่นตี้ (ย้ายนครหลวงไปตั้งอยู่ที่อ๋องมัว)

ลำดับที่ ราชวงศ์สือเว่ย์

- ๑. พระเจ้าไท่ตี้
- ราชวงศ์นี้มีกษัตริย์ครองราชย์
รวม ๑๗ องค์

ราชวงศ์เจ็ง

- ๑. พระเจ้าเซ่งหัง
- ราชวงศ์นี้มีกษัตริย์ครองราชย์
รวม ๒๘ องค์ ๆ ที่ ๒๘ มีนามว่า
พระเจ้าเซวี่ซัน

ราชวงศ์ฉิวหรือจิว

- ๑. พระเจ้าอู่ตี้
- ครองราชย์ก่อน
พุทธกาล ๕๗๕ ปี
ราชวงศ์นี้มีกษัตริย์ครองราชย์

บันทึกเรื่องประวัติไทยก่อน
วงศ์พระเจ้าพรหม

= พ่อขุนโกลหาร ครองราชย์ก่อนพุทธกาล ๒๕๐๐ ปี
วงศ์พ่อขุนราม

= พ่อขุนราม

วงศ์ขุนหลวงอ้ายหรืออ๋อง

= ขุนหลวงอ้ายหรืออ๋อง ครองราชย์ก่อนพุทธกาล
๒๐๕๕ ปี

= พระเจ้าพรหมน้อย ครองราชย์ก่อนพุทธกาล
๒๐๕๕ ปี

= พ่อขุนจวงเทก ครองราชย์ก่อนพุทธกาล-
๕๘๗๐ ปี

= พ่อขุนเว่หวี่ ครองราชย์ก่อนพุทธกาล ๑๗๑๔ ปี

= พ่อขุนสุน ครองราชย์ก่อนพุทธกาล ๑๗๑๒ ปี

วงศ์หัง

= พ่อขุนอู่ ครองราชย์ก่อนพุทธกาล ๑๖๖๒ ปี
มีพ่อเมืองครองราชย์รวม ๑๗ คน

วงศ์อั้งหรืออิน

= [พ่อขุนแสนทาง ครองราชย์ก่อนพุทธกาล
๑๒๒๓ ปี
มีพ่อเมืองครองราชย์รวม ๒๘ คน คนที่ ๒๘
มีนามว่า พ่อขุนเจ้าอิน

วงศ์เจ้า

= พ่อเมืองคนแรก (ผู้บันทึกนี้ได้รับนาม)
ครองราชย์ก่อนพุทธกาล ๕๗๕ ปี
พ่อเมืองในวงศ์อั้ง, เก่งละเจ้า อ้วน

๑๖ ธงที่ ต่อจากนั้นเข้าสมัยเลือกศึก
จนถึง พ.ศ. ๑๒๑๓ พระเจ้าจันซี
ต้องตั้งปราบปรามปราบกบฏ
อาณาจักรจีน

แต่สิ้นสายโลหิตมาแต่ขุนหลวงอ้ายเถลิง
ทั้งจีน

บันทึกเรื่องประวัติ โทงอุจันเล่าเป็นความรู้ว่า ในสมัยราชวงศ์โจวเวตี้ หรือวงศ์พระเจ้าเหาว
นั้น ดินแดนอุ๋นน้ำไหว่ เป็นอาณาจักรไทย น้อยหน่งเรียก อุ้โทธ ครั้นต่อขุนไทหวา หรือพระเจ้าหา
ได้ครองราชย์แล้วย้ายราชธานีจากอุ้โทธไปตั้งอยู่ ณ เมืองฉวนเม้งน้ำเถืองที่ตั้งตามลุ่มน้ำ
ไหว่ไปทางทิศตะวันออก และให้ตั้งขุนขวี่เถือน (บิดาต่อขุนเถียม) นำชาวจีนเข้าหลวงประจำ
อุ้โทธแห่งลุ่มแม่น้ำไหว่ ต่อขุนไทหวา ได้จัดการทำนุบำรุงบ้านเมืองหลายประการ เช่นสร้างตำวัน
หนี่งี่เอ็ดสอนไพร่ฟ้าประชาชน สร้างตำราโหราศาสตร์ ตำราศาสตร์ ทำปฏิทิน และจัดให้มีลูกขุน
เป็นที่ปรึกษาการปกครองบ้านเมืองเป็นข้าราชการ ในสมัยต่อขุนเถียม (พระเจ้าจันซี) จัดการ
กันศวันหาชนุโทษรมทำนุบำรุงบ้านเมือง รู้จักต่อเรือใหญ่เดินทะเลขนสินค้าแลกเปลี่ยนกับชาวต่างบ้าน
และต่ออาณาจักรโคตเถรทางทิศใต้ลงมาถึงแดนแก้ว (คือญวนตั้งเถือง) ในสมัยขุนหลวงอ้ายเถลิง
(พระเจ้าจันซี) เมื่อได้เป็นใหญ่ในลุ่มแม่น้ำเถือง (ฮวงโห) แล้ว ก็คิดเปลี่ยนชื่อแม่น้ำเถือง
เป็นแม่น้ำหือ ด้วยไม่ไว้ใจถ้ำเหือก เพราะ ตรงกับกรมต่อเมือง ขุนอ้ายเถลิงครองราชสมบัติ
อยู่ได้ ๑๐๐ ปี ในปีที่ ๖๑ แห่งรัชกาล ได้เริ่มตั้งศักราชขึ้นใช้ การเกี่ยวเนื่องนามกษัตริย์ราชวงศ์ต่าง ๆ
ในประวัติศาสตร์มีมาก่อนพระเจ้าจันซีอย่างค้ำถั่งกล่าวนี้ แม้จะยังมีถ้อยแถลงไม่เด่นชัดนักกว่า พระเจ้า
อั้งหรือขุนหลวงอ้ายเถลิงจะเป็ง โทงหรือจันแต่ก็เพื่อความสะดวกในการเรียกชื่อศักราชอย่างจุลจักร
มหาจักรซึ่งกล่าวในหนังสือเล่มนี้ให้สะดวกดีซ้ำ จึงขอชยชานนามมาใช้ไปพลางก่อนว่า ศักราชไทยเดิม

หนังสือเรื่องประวัติ โทงอุจันให้ความรู้ต่อไปว่า ขุนหลวงอ้ายเถลิงมีลูกชาย ผู้ที่ชื่อต่อ
เถียมเถา ได้ครองดินแดนส่วนนี้เอง หรือเทียบแคว้นชก ผู้น้องชื่อต่อเถืองอี่ ไปเป็นเมืองเมืองชืองอี่
แคว้นชก ขุนหลวงอ้ายเถลิงนั้นมีถนัดทวิศูระหรือดำ อันมีวิถุปฏิบัติในทางแสวงหาสิ่งจรรวม มีภริยา
ธามาถกปฏิบัติติดตามถนัดทวิศูระสองคนผิวเมียจนได้บรรลุมารวมเป็นพรหมเทพ (เซียง, ฮีทิจชน)
ขึ้นสวรรค์ที่เป็นหญิง หกถนัดทวิศูระหรือดำ การพบต่อขุนหลวงอ้ายเถลิงบรรลุมารวมเป็นองค์แรก
มีฐานะศักดิ์เป็นเจ้าเป็นใหญ่แห่งทวิศูระ ต่อเถียมเถาได้เป็นต่อเมืองโทงอุจันแม่น้ำเถืองแทนต่อเถียมเถาว่า
พระเจ้าหาวอ้อ (เซียมเถา) ต่อมาขึ้นฐานะเกิดพิพาทรบพุ่งกับต่อเถืองอี่แห่งเมืองชืองอี่และเจินเมือง
โทอี ๕ เมืองในแคว้นชก เนื่องด้วยพวกเหล่านั้นไม่เชื่อว่าขุนหลวงอ้ายเถลิงกับเมื่อขึ้นสวรรค์ได้หัว
เป็น ธงตัวว่าจะถูกอุปบงกชชีวิต แต่พวกกษัตริย์ชกได้เข้าใกล้เกลี้ยปรองต่อกันได้ การรบพุ่ง
จึงสงบลงเมื่อพระเจ้าหาวอ้อสิ้นชีพแล้ว ต่อขุนจวนสอด (พระเจ้าจวนซู่) บิดาต่อเถืองอี่ได้ครอง
ราชย์แทน ในรัชกาลนี้ได้จัดทำปฏิทินใหม่ เรียกว่านังเซ็งฉะฉาย คือเดือนอ้ายเป็นต้นปีและกำหนด
ปีหนึ่ง มี ๔ ฤดู คือ

อุบลรัตน์ เริ่มแต่เดือน ๓ ถึงเดือน ๕
 อุบลรัตน์ เริ่มแต่เดือน ๖ ถึงเดือน ๘
 อุบลรัตน์ เริ่มแต่เดือน ๙ ถึงเดือน ๑๑
 อุบลรัตน์ เริ่มแต่เดือน ๑๒ ถึงเดือน ๒

การพิพาทระหว่างพวกนักบุญลัทธิเต๋าและ โทลุ่มแม่บ้านเหนือเจ้าอาวาส กับ โทลุ่มเมืองเซียงฮุยและ เจ้าเมืองไท่ ๕ เมืองในแคว้นซกอีกฝ่ายหนึ่ง พวกหลวงแคว้นซกทำขอเพี้ยมยื่นฟ้องขอพิพาทกับข้ามน้ำมาฮาง (เจ๊กอง) องมณฑลซกด้วยคดีฟ้องให้ พิ้งกูมีอำนาจขึ้นวิวฒลุ่มน้ำท่าพรมมูตบั้ง บริเวณต้นน้ำอิรวดีบ้างลุ่มแม่บ้านกง (สาตวัน) บ้าง และลุ่มแม่บ้านโขงบ้าง

นับแต่ครั้งมา โทลุ่มแม่บ้านเหนือกับ โทลุ่มเมืองเซียงฮุยแคว้นซก ต่างพ้องต่างร่วมกันขึ้นไปถึงแม่สมัยก่อนขุนกู (พระเจ้าไต้ฮุย) สันราชวงศ์ซ้องหรือที่ จะเพียรสามทศวรรษก็กินเพียรไว้ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เป็นอันว่าต่างทำต่างอยู่ต่อมา ๖๖๖ ๖๖๖ ๖๖๖ โทลุ่มแม่บ้านเหนือก็ขยายอาณาเขตและนำพันธุ้ไปทางเหนือ โทลุ่มเมืองเซียงฮุยแคว้นซกก็ขยายอาณาเขตและนำพันธุ้ไปทางใต้ และตะวันออกเพื่อจะได้ดินนา

ในสมัยที่สิ้นเขตเจ้าเมืองลัทธิราชวงศ์ซ้องและราชวงศ์ซ้อง ซึ่งบันทึกเรื่องประวัติไทยๆ ขึ้นเรียกว่า ราชวงศ์ถังและราชวงศ์ถังปกครองนั้น บ้านเมืองเย็นสุขบ้าง เกิดอุกเข็ญบ้าง จนถึงราวก่อนพุทธกาล ๕๑๕ ปี จึงเปลี่ยนวงศ์ใหม่เป็นราชวงศ์จิวหรือเจ้าปฐมวงศ์มีนามว่าบู๊ออง คือราชธานีอยู่ที่เมืองลกเอียง (คือนครฉีหรือปักกิ่งสร้างเมื่อก่อนพุทธกาล ๕๑๕ ปี)

พุทธศักราช

หลังจากที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานลงในวันจันทร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีระแฉงแล้ว พระอรหันตสาวกมีพระมหาเถรเจ้าขึ้นเป็นประธานและนำลูกศิษย์มี พระเจ้าอชาตศัตรู เป็นอาทิ ได้พร้อมกันจัดตั้งศักราชแห่งพระศาสนาขึ้น คือพุทธศักราชของจะมัยวัน อังคาร แรม ๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีระแฉงนี่เป็นวันแรกของพ.ศ. ๑ พุทธศักราชในประเทศลังกานับถือปีที่ ๑ ตรงกับปีระแฉง แต่ในประเทศไทยนับถือปีที่ ๑ ตรงกับปีระแฉง เจ้าใจว่าทรงโอบอ้อมคิดคำนวณอย่างกรบอบเป็นวิบุรณ์จึงตกในปีระแฉงอันมีพระแห่งศักราชไทยเดิม

มหาศักราช

ในตำนานถึงหนวดศักราชมีเรื่องโบราณศักราช พุทธศักราช และคติศักราช ซึ่งมีอยู่ในเรื่องเรื่องว่า มหาศักราช หลอดแห่งชื่อเบ็ญญไปก็อภัยกับชาวอย่างหนึ่ง ซึ่งมีอายุอ่อนกว่าพุทธศักราช ๖๒๑ ปี และทุกวันนี้ก็ยกคดีอภัยกันโดยทั่วไปว่า มหาศักราช (ม.ศ.) เป็นศักราชที่มีใช้ใน

ศิลาจารึกและจดหมายเหตุที่พบในประเทศไทย ประเทศกัมพูชาและประเทศชวา ฯลฯ หนังสือพงศาวดารไชนกอธิบาฉบับเดิมว่า

“พุทธศตวรรษกาล ๖๒๑ พรรษา มีพระราชาศาสดาของกัณฑ์หนึ่งทรงนามฉิวาทนธวราช ทรงเลขานุการเขาปะประเทศอินเดียดังได้ จึงตั้งศักราชใหม่ เรียกว่า ฉักศัทธิหะสัมวัตินัง ฉักกะสัมวัตินัง ฉักรุปล่างบ้าง ฉักกรวยบ้าง ฉักราชนิกัถ มหาศักราชที่ได้นามปรากฏไว้ในประเทศนี้.....”

มหาศักราชที่ว่ารับมาจากประเทศอินเดียนี้อาจจะเทียบเป็นพุทธศักราช ต้องใช้เกณฑ์ ๖๒๑ บวก หรืออาจจะเทียบเป็นจุลศักราชคือใช้เกณฑ์ ๕๖๑ ลบ และถ้ายกกันก็จะทำพุทธศักราช หรือ จุลศักราชเป็นมหาศักราชต้องเอาเกณฑ์ที่ว่านี้ไปลบ หรือบวกเลขศักราชแห่งเกณฑ์นั้น โดยเหตุที่เมื่อชื่อไปท้องถิ่นเข้าในการตรวจสอบตำนานสิงหนวัติคุณว หากเอาเกณฑ์ ๖๒๑ นี้ไปบวกเพื่อเทียบเป็นพุทธศักราชแล้วก็เสมือนเป็นกระดูกตาย เรื่องราวและเลขศักราช ตลอดจนเป็นกัณฑ์หลายตัวก็กลายออกไปทั้งอันเข้าในการตรวจสอบตำนานสิงหนวัติคุณว หากเอาศักราช (ม.ศ.) และจุลศักราช (จ.ศ.) ผลต่างที่ถอยเห็นกันเรื่องนาโหนี่เรื่องราวเก่า ๆ สู้ดูดีกว่าจะมีหลายศักราชปะปนกันอยู่ โดยเฉพาะในด้านนาสิงหนวัติคุณวมีอยู่ถึง ๓ อย่าง ดังรายชื่อมาข้างต้น (แม้มหาศักราชที่พงศาวดารไชนกัถว่าพระเจ้าฉิวาทนธวราชราชาในปะระเทศอินเดียดังเป็นผู้ตั้งขึ้น ก็ยังนำเกณฑ์ของสงฆ์อยู่ อาจจะต้องขึ้นโดยกัณฑ์อื่นในแง่เงินหมอนทองก็เป็นได้) * ศักราชเหล่านี้เป็นศักราชประจำราชวงศ์ของกษัตริย์ที่เมืองราชสมบัตินั้นหรืออำนาจในดินแดนแห่งนั้น

ศักราชกับเกณฑ์เทียบ

เพื่อความสะดวกแก่การพิจารณาศักราชสำคัญ ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ได้นำมาเรียงลำดับพร้อมทั้งเกณฑ์เทียบดังต่อไปนี้

๑. ศักราชไทยเดิม ก็ยกแต่ชื่อปีตามนามกัณฑ์ เช่น ชวค-ฉก-ชลา ฯ หรือ ใช้-เป-อ-ี่ ฯ นับเดือนข้างเป็นเดือนที่ ๑ ครอบรอบปีอื่นเดือนสิบสอง เป็นเวลาแต่แรกตั้งมาจนปัจจุบันนี้ (พ.ศ. ๒๕๑๕) นับข้างเข้า ๔๖๐๘ ปี
๒. พุทธศักราช ตั้งเมื่อวันอังคารแรม ๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะเส็ง ศักราชไทยเดิมได้ ๒๐๘๔ ปี ครอบรอบปีวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะเส็ง ศักราชไทยเดิมได้ ๒๐๘๕ ปี
๓. ไวรามศักราช หรือปฐมศักราช ตั้งเมื่อวันศุกร์ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ (เดือน ๔ ไทยฝ่ายใต้) ปีชุน ศักราชไทยเดิมได้ ๒๑๐๔ ปี ตรงกับพ.ศ. ๘๑๔ ตามเกณฑ์อ่อนกว่าพุทธศักราช ๘๑๑ ปี
๔. พุศักราช ตั้งเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ (เดือน ๑ ไทยฝ่ายใต้) ปีชวด ศักราชไทยเดิมได้ ๒๖๕๕ ปี ตรงกับพ.ศ. ๙๖๕ ตามเกณฑ์อ่อนกว่าพุทธศักราช ๙๖๐ ปี

* คำนวณเส้นใต้ไว้ :- พระเจ้าชวคกัณฑ์กัณฑ์ศักราชสงฆ์วันขึ้นระชนินันต์ได้ พระปฏิญ์ตั้งเมื่อ พ.ศ. ๖๒๑

๔. บทศักราช (ม.ศ.) เข้าใจว่าขณะมีปีแตกตั้งเมื่อปีระโง พ.ศ. ๒๒๒๒ ศักราชไทยเดิม ได้ ๒๒๒๒ ปี ตามเกณฑ์ที่อ่อนกว่าพุทธศักราช ๒๒๒๒ ปี

๕. ศลยศักราช หรือจุลศักราช ตั้งเมื่อวันอาทิตย์ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ (เดือน ๕ ในที่นี้ คิดอย่างวันยกสมรณาค์ของไทยเก่าได้ อันเป็นอย่างไทยเก่าอย่างนี้คือเป็นเดือน ๗) ปีกุน ศักราช ไทยเดิมได้ ๒๒๒๒ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๑๑๘๒ ตามเกณฑ์ที่อ่อนกว่าพุทธศักราช ๑๑๘๒ ปี

เกณฑ์เทียบเวลาแตกก่อนกับปีนักษัตร

เกณฑ์เทียบสำหรับพวกท้าวศักราชหนึ่งไทยเป็นอีกศักราชหนึ่งคิดถ้าวามข้างบน บางครั้งใช้เทียบเหตุการณ์แล้ว ได้ปีนักษัตรถูกต้องก็มี บางครั้งไม่ได้ตรง เหลือเกินอีกกันไป ๑ ปีก็มี ทำให้เกิดความสงสัยอยู่เนือง ๆ ต่อเมื่อมีโลกาสดรวจฬารศักราชในตำนานสิงหนวัติกุมาร ซึ่งมีเรื่องราวคิดต่อกันมาเวลานานปี จึงได้พูดกันว่าเป็นเพราะปีนักษัตรของศักราชไทยเดิมนั้น เริ่มนับเดือนอ้ายเป็นเดือนแรก ไปสิ้นเดือนสิบสองเป็นแคว้นรอบปี แต่ศักราชอันตั้งขึ้นใหม่คือ อาทิตย์ขึ้นเดือนแรกของปีนักษัตรนับเดือนที่แตกตั้งเป็นเดือนที่ ๑ ไปจนครบ ๑๒ เดือน จึงบรรจบเป็นรอบปีหนึ่ง ๆ เช่นศกฺุศักราชตั้งขึ้นเมื่อเดือน ๖ ปีระแวง ก็ไปครบรอบปีเอาสิ้นเดือน ๕ ปีระแวง ก็คือตั้งแต่เดือน ๖ ไปจนถึงเดือน ๑๒ ตามที่อาวอุโยปีระแวง ตั้งแต่เดือนอ้าย ไปถึงเดือน ๕ ตามที่อาวอุโยปีระแวง ระยะเวลาเช่นนี้เป็นไปไม่ทันของเดือนกับเลขศักราชที่คำนวณ จะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในครั้งแรกหรือครั้งหลังของปีที่อ่อนดูจากอายุไว้ว่าเป็นปีนักษัตรแรกหรือหลังก็เข้าไปตามเดือนก่อนนั้น จดหมายเทศหรือกฎเกณฑ์ในสมณิกหรืออุชชาคอนต้นมีศักราชที่ปรากฏเวลาเคลื่อนกับปีนักษัตรหลายแห่งหลายฉบับ ได้ลองสอบกันเหตุการณ์บางเรื่องในสมณิกวงรัตนโกสินทร์ ที่มีปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๔ เช่น

- ก. "อุศักราช ๑๒๑๕ ปีฉลู.....การพระเนตรมเด็จพระนางโสมภักดีสวรรคตที่ท้องสนามหลวงเสร็จแล้ว ๗วันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ ได้จักพระศพ เข้าสู่พระเมรุ"
- ข. "ในปีนั้น (จ.ศ. ๑๒๑๕ ปีฉลู) กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส.....ประจวบพระโศกชรา ครั้น ๗ วันศุกร์ เดือน ๑ ขึ้น ๘ ค่ำ.....สิ้นพระชนม์"
- ค. "อุศักราช ๑๒๑๖ ปีชวด.....การเมรุเจ้าชวที่ท้องสนามหลวงเสร็จแล้วให้ตโกศพระศพกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส.....ครั้นเดือน ๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ พระราชทานเพลิง"

เหตุการณ์ซึ่งมีปีนักษัตรและศักราชเชื่อมต่อกันใน ๓ ข้อนี้แสดงว่า ๑๑ เดือนอ้ายอยู่ในปีฉลู ซึ่งต่างกับอย่างศักราชไทยเดิม เดือนอ้ายนี้จะคือเป็นเดือนแรกของปีชวด ส่อว่าได้มีการเปลี่ยนนับเดือนต้นของปีไทยเสียแล้ว ได้พยายามสอบกันจดหมายเทศต่าง ๆ ตลอดจนขึ้นไปเป็นลำดับ ไปที่ดูพบเหตุการณ์ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ ๆ เช่น

ก. "ศักราช ๕๐๑ มะแมสังก (พ.ศ. ๒๐๘๔) วัน ๕^๕ ที่ สมเด็จพระไชยราชาเจ้า
 เสด็จไปเมืองใหม่ ให้พระยาพิณอุโลกเป็นเสนาบดีแลออกปกครองหัวไชยคำมบงบางน ๗ วัน
 ๕^๕ ที่ จึงยกทัพหลวงจากหัวไชยไปเมืองท่าแขกเสนาบดี ๗ วัน ๕^๕ ที่ เสด็จออกหัวไชย
 ๗ เมืองท่าแขกเสนาบดี ๗ วัน ๕^๕ ที่ ยกทัพไปตั้งเมืองใหม่ แล้วออกไปตั้ง เมืองเชียงใหม่ เมือง
 ๗ วัน ๕^๕ ที่ ท้ายเวลาเสด็จกลับจากเมืองเชียงใหม่ เมือง ๗ วัน ๕^๕ ที่ ท้ายเวลาถึงเมืองท่าแขก
 เสด็จ แล้วจึงเสด็จมายังพระนครหรืออยุธยา ฝ่ายพระนครหรืออยุธยาใน วัน ๕^๕ ที่ เกิดเพลิงไหม้
 เมือง ๓ วันจึงดับได้ แลจึงมีราษฎรเรือนหลัง มีบ้านเรือน ๕๐๐๕๐ เรือน ๗ วัน ๕^๕ ที่ สมเด็จพระไชย
 ราชาราชเจ้าเสด็จไปเมืองเชียงใหม่และให้พระยาพิณอุโลกเป็นเสนาบดี แลออกทัพหลวงเสด็จไป
 เมืองท่าแขกเสนาบดี แลยกทัพหลวงอยู่ ๗ เมืองท่าแขกเสนาบดี แลออกตั้ง เมือง ๗ วัน ๕^๕ ที่ เสด็จ
 ออกหัวไชย เมือง ๗ วัน ๕^๕ ที่ จึงยกทัพหลวงเสด็จไปเมืองเชียงใหม่ แล ๗ วัน ๕^๕ ที่ ได้
 เมืองท่าแขก ไชย วัน ๕^๕ ที่ มีอุปการะกับเสด็จลี้ภัยอยู่ ๗ ประชุนบ้านเมืองและหัวเมืองต่าง
 นอกเมืองทั่วทุกตำบล เมือง ๗ วัน ๕^๕ ที่ ยกทัพหลวงเสด็จจากเมืองเชียงใหม่ มายังพระนครหรือ
 อยุธยา

ข. "ศักราช ๕๐๒ มะแมสังก (พ.ศ. ๒๐๘๕) เดือน ๖ นั้น สมเด็จพระไชยราชาเจ้า
 นฤพจน จึงสมเด็จพระเจ้าอัครราชกุมารท่านเสวยราชสมบัติ พระนครหรืออยุธยาในปีกนั้นแผ่นดิน
 เติบโตรา"

เหตุการณ์ในข้อ ก. และ ข. นี้แสดงว่าเดือนอ้ายอยู่ในปีกมะแม ซึ่งถ้านับอย่างศักราชไทย
 เดิม เดือนอ้ายนี้ จะต้องอยู่ในปีกมะแม วิถีนั้นเป็นไปอย่างเดียวกับข้อความในพระราชพงศาวดารกรุง
 รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ ที่ยกมาเป็นตัวอย่างนั้น เป็นหลักฐานชี้ให้เห็นว่าได้มีการเปลี่ยนนับเดือน
 แรกของปีศักราชเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้คงมีขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลาง หรือในรัชกาลสมเด็จพระ
 พระนารายณ์มหาราชกิติ ให้คิดมาเมื่อร้อย ๆ ปี ถิ่นมูลกำเนิดของปีกันตวั ซึ่งนับเดือนอ้ายเป็น
 ต้นปีเสีย การเทียบปีศักราชกับปีกันตวัจึงคลาดเคลื่อน เกิดปัญหาสงสัยอยู่ในทุกวันนี้ ว่าควรจะใช้
 เลขที่ ๕๐๑ หรือ ๕๐๒ บวก เพื่อค่าจุลศักราชเป็นพุทธศักราช ความสงสัยในข้อนี้ ถ้าพิจารณา
 ตามประกาศมหาสงครามคัมภีระโรฮันตฤทธิศกวีรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๕ คือ

"มีพระบรมราชโองการให้ประกาศแก่ชนทั้งปวง บรรดาทั้งมีชื่อพระพุทธรักษาณธรรม
 นิยม ปี เดือน วัน คืน อย่างเช่นใช้ในเดือนไทยให้ทราบทั่วกันว่า ในปีกมะแมโรฮันตฤทธิศกวี วันเสาร์
 เดือนจิดร คือเดือนเก้าแรมสี่ค่ำ เป็นวันมหาสงครามคัมภีระ พะระอัครคัมภีระเสนาบดี ในเวลาบ่ายโมง
 หนึ่งกับ ๑๒ นาที วันอาทิตย์ เดือนจิดร คือเดือนห้า แรมห้าค่ำ เป็นวันมหา วันจันทร์ เดือนจิดร คือเดือน
 ห้าแรมหกค่ำ เป็นวันเอธิลลิก ขึ้นศักราชใหม่ เป็น ๑๒๐๐ ในเวลาบ่ายห้าโมงกับ ๒๕ นาที เพราะ
 ฉะนั้นในปีนี้การทำการบุญและงานกัมมัฏฐานสงครามคัมภีระ ๑ วันตามเคยมีโดยมากนับปีสงครามคัมภีระ

อย่างไร ทรงหาหนะอะไร ถักหาหนะอะไร ถืออะไร จะว่ามาก็ไม่ต้องถว ไครจะไคร่ทวกับกษัตริย์
รูปที่เขียนแขวงไว้ในพระบรมมหาราชวังตอน

ลักษณะจดหมาย วันคืนเดือนปีใช้ดังนี้ คือตั้งแต่วันอังคาร เดือนจัตวา คือเดือนห้าขึ้นค่ำหนึ่ง
ไปจนถึงวันอาทิตย์ เดือนเจ็ด คือเดือนห้าแรมห้าค่ำ จดหมายของข้อปีโนที่หังเป้ง ให้ว่าเป็นะโรงอัน
เป็นภคธิดา ถึงจดจุลศักราชให้คงเป็น ๑๒๒๐ อยู่ ตั้งแต่วันจันทร์ เดือนจัตวา คือเดือนห้าแรมหกค่ำ ไปจน
ถึงวันศุกร์ เดือนหกฤกษ์ คือเดือนสี่แรมสิบห้าค่ำจึงเป็นวันศุกรฤกษ์เป็นวันให้ใช้ว่าวันเป็นะโรง นักนค
สมัยอุททิศก์ งามเลขจุลศักราชว่า ๑๒๒๐ แลเลข ๑๑ ตามปีเก่าเดิม ซึ่งเขียนไว้บนสกลนั้ณ เมื่อเปลี่ยน
นคสกลแล้ว ให้เขียนเลข ๑๑ ไปกว่าจะเปลี่ยนสกลใหม่เถิด”

ก็จะเห็นได้ชัดเจนว่า แม้จะคำนวณเอาวันหนึ่งวันใดในเดือน ๕ เป็นวันเฉลียงสกลของปีจุล
ศักราช ก็ต้องใช้เกณฑ์ ๑๑๑๑ นวคเป็นปีศุกรศักราช จึงจะได้ปีนักษัตรที่ถูกต้อง

กำเนิดโบราณศักราช

ตำนานสิงหนวัติกุมาร เริ่มเมื่อความเบื่องตันว่า

“ที่นี้จะกล่าวถึงวงศาไทยเมืองนอกก่อนแล ตามนั้ณมหาศักราชได้ ๑๑ ศัวั ปีคชโย ยังมี
กษัตริย์ชื่อธาดาหังชื่อวรั เทวกาล ว่าอัน เป็นใหญ่กว่าไทยทั้งหลาย อยู่เสวยราชสมบัติในทวารวดี
ชื่อวรั เมืองราชคฤห์นครหลวงนั้ณแล”

เมื่อความเบื่องตันอัน ๆ นั้ณลั้ณชื่อเรื่องของชาติไทย ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๔ หน้า ๑๕๑
อธิบายว่า

“ข้อความแต่ก่อนนั้ณ ถ้าไม่ทราบเรื่องคั้งเดิมาแต่ต้น ก็เข้าใจได้สกลสักหน่อย ว่าทำไม
กษัตริย์ชื่อธาดาหัง ซึ่งตามความหมายในปิฎกนั้ณ ก็คือจีนในมณฑลยูนนาน มีชื่อเป็นภาษาบาลีว่า เทวกาล
แต่ว่าเป็นชื่อชาติไทยเมือง เป็นใหญ่กว่า ไทยทั้งหลาย และครองนครในทวารวดี ถ้าแปลก็ว่า นคร
แห่งประเทศไทยหรือว่านครไทยในต่างประเทศ แล้วจึงจากความค่อไปว่านครไทยเทคคือ เมือง
ราชคฤห์ ซึ่งเป็นนครหลวงของพระเจ้าพินทิสารในมคธประเทศ ที่จริงความค่อนนั้ณต้องการจะกล่าว
ว่าคตินมีกษัตริย์ไทย (ชื่อ) ในชื่อวงศาไทยเมืองผ่านสมบัติประเทศไทยอยู่ในประเทศจีน หรือให้
แปลชื่ว่า ก็คืออยู่ในยูนนาน เพราะกรุงราชคฤห์นั้ณกลางที่กั้หมายจึงมณฑลยูนนานนั้ณที่ในต้นนคชื่อ
กษัตริย์และบ้านเมืองเป็นภาษาบาลี ก็เพราะท่านผู้แต่งเป็นนักปราชญ์ มีความรอบรู้ในภาษาบาลี การ
แต่งนั้ณมีเรื่องศาสนาเจ้าแรกไว้ด้วย เช่น โสตำนานสิงหนวัติก็กั้เรื่องวงศาทวารวดีในเมืองคณิก
พัศศุ์เข้มาปะระทกั้ไว้ แลจึงคั้เน้นเรื่องคั้งเดิมาข้างต้น เพื่อให้เรื่องได้ลักษณะเดียวกัน จึงต้อง
แปลชื่อในภาษาไทยหันเมืองเป็นภาษาบาลีชื่อด้วยแล้วกำหนดเอาเมืองและนครวันคั้ง ๆ ให้เป็น
ชื่อเมืองและนครไว้ในอันคั้ เช่นเรียกประเทศจีนว่า กรุงราชคฤห์ เรียกมณฑลยูนนานว่า คั้ชชว-

ราชบุรี เรียกเมืองศาลาที่อยู่หรือศาลาหอว่า วิเวก หรือกมณฑลภูพานตอนตะวันตกว่า เขตรับมีถิลา เป็นต้น
 การตั้งชื่อเหล่านี้ก็เพื่อให้ตรงกับของอินเดีย ดูจะไม่ใช้คำไทยโดยไม่มีเหตุผล เช่น คำชื่อเขตรับทางตะ
 วันตกของกมณฑลภูพานซึ่งมีเมืองศาลาที่อยู่เป็นเมืองหลวงเป็นเขตรับมีถิลา ซึ่งมีเมืองวิเวกเป็นเมือง
 หลวงทั้งดินแดนตอนนั้นในจดหมายเหตุจีนก็มีกล่าวไว้ว่า ครั้งโบราณเป็นที่อยู่ของชนชาติหนึ่ง เรียก
 ว่า ชาติมิเป็นชาติที่อยู่ริมชายฝั่งทะเลสาบสาตี หรือเออร์ได้ เห็นทีจะเอาคำมิให้ไปใช้รูปเขตรับ
 มีถิลาวิเวก ก็คงแปลงมาจากคำพ้อ (พาหะพาหะ) หรือตศุผลจะเป็นอย่างอื่นไม่ใช่คำที่เดานักก็ได้

คำอธิบายตรงนี้มีพื้นฐานไว้อย่างกว้างขวาง แต่ทว่าขาดความถี่ถ้วนไปเสียวรรคหนึ่งถ
 ไล่อธิบายไว้ด้วยไม่ ความสำคัญนั้น คือ ตามนัยมหาศักราชได้ ๑๑ ตัว ปีกัดใจมหาศักราชได้ ๑๑ ตัว
 โถงนั้นเป็นโบราณศักราชตรงกับพุทธศักราช ๔๑๐ (เอาเกณฑ์ ๔๑๑ บวก) ตัวเมื่อกัดใจ=ปีชวดอัปยศ
 ปีกัดใจครั้งเก่าที่ ได้ตรวจสอบแล้ว (ตั้งจะอธิบายต่อไปในตอนที่ว่าด้วยการสอบค้น) กล่าวแต่ก่อนไป
 ๑ ปี ที่ถูกเป็นปีเถาะ ถ้าหากถือเอาปีกัดใจเป็นหลัก เลขศักราชในความเบื้องต้นของตำนาน
 จะต้องเป็น ๑๔ ซึ่งตรงกับปีชวดพุทธศักราช ๔๒๑ ก่อนที่จะชี้ว่าควรเอาเลขศักราชหรือ ปีนักษัตร
 เป็นหลักที่ถูกต้อง ขอพูดไปอีกรับแรกตั้งของโบราณศักราชเสียก่อน มหาศักราชหรือโบราณศักราชได้
 ๑๑ ตัว หมายความว่าอายุของศักราชนี้ใช้นาได้ ๑๑ ปี และตรงกับพุทธศักราช ๔๑๐ ฉะนั้นเมื่อ
 นับหวนไปครบปีแรกตั้ง ก็คือมหาศักราชหรือโบราณศักราช ได้ ๑ ตัว จะตรงกับปีชวดพุทธศักราช ๔๑๑
 ใช้ศกกับมหาศักราชเป็นสองศกก็จะเป็นดังนี้ คือปีชวดศกโบราณศักราช ๑ ภาษาไทยฝ่ายเหนือจะ
 ใช้ว่า โบราณศักราช ๑ ตัว ปีกัดใจ เมื่อโบราณศักราชใช้นาถึง ๑๑ ปี ศกกับมหาศักราชก็จะได้ ๑
 รอนกับเศษ ๑ เศษ ๑ ตรงกับ สปีด ของไทยฝ่ายใต้ หรือ กค ของไทยฝ่ายเหนือ และตรงกับปี เถาะ
 หรือ เม้า ด้วย ฉะนั้นพอจะพูดได้ว่า มหาศักราชได้ ๑๑ ตัวปีกัดใจ ที่ถูกต้องเป็นมหาศักราช ๑๑ ตัว
 ปีกัดเม้า คือปีเถาะอัปยศศักราช ๔๑๐

สรุปความตามคำอธิบายของหนังสือเรื่องของชาติไทย ด้วยระยะเวลาศักราชที่สอบค้นค้น
 เลินขึ้นนี้ ได้ความว่า เมื่อ พ.ศ. ๔๑๐ มีถิมิวิเวกชื่อสาธิตกษัตริย์แห่งเมือง เขตรับมีถิลาเป็นใหญ่อยู่ใน
 เขตรับมีถิลา กษัตริย์พระองค์นี้เป็นใคร มีตัวตนจริงหรือไม่ ตำแหน่งเสนาบดีผู้รับใช้มีชื่อ
 เต็งจรมย์ หรือมีชื่อความจริง จำเป็นต้องสำรวจเรื่องราวเข้าไปในดินแดนประเทศจีนอันเป็นที่ตั้ง
 บ้านเมืองเดิมของชนชาติไทย

ประวัติไทยในแดนจีนโดยสังเขป

ในตอนที่ว่าด้วยศักราชไทยในแดนลพทอง ได้กล่าวประวัติย่อ ๆ ของชาติไทยในดินแดนจีน
 ความเกี่ยวข้องกับกษัตริย์ราชไทยเดิมตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจวว่าดังต่อไปนี้ ครั้นเริ่มต้นสมัยราชวงศ์โจว หรือเจ้า
 ซิมมีผู้อยู่เป็นปฐมกษัตริย์แล้ว ในตอนนั้นจึงขอก้าวต่อไป คือเมื่อผู้อยู่เป็นเชื้อสายชาวเมืองเซียมไซ

(ชนชี่) ทรงราชสมบัติเมืองลกเกื้องราชธานี (ในเขตภาคไซเบอร์) แล้ว ได้แบ่งดินแดนเป็นกัทธิให้แก่
 ราชวงศ์และแม่ทัพของตน ให้ปกครองอย่างเจ้าผู้ครองนคร เพื่อเป็นภยันตรายความชอบในการสงคราม
 พวกเจ้าผู้ครองนครเหล่านี้ ส่วนมากสร้างเมืองขึ้นใหม่มีในรูปสี่เหลี่ยมเก็บเข้ามาเป็นป้อมปราการ
 คุ้มเมืองใหญ่บ้างเล็กบ้างรวมมากกว่า ๑๐๐๐ เมือง ตั้งจัดการปกครองบ้านเมืองของตนเองเป็นส่วนใหญ่
 ไป และทำนบกัทธิในหัวเมือง นอก ๆ เมืองเป็นที่อยู่ของพลเมืองเดิม คือทางฝ่ายเหนือมีพวกกุ่ม
 ราชวงศ์ซ้อง หรือ ต้า ห้างออกไปทางตะวันตกและใต้เป็นที่อยู่ของชาวหลายเผ่าหลายวัฒนธรรม
 บุคคลของราชวงศ์ ๑๕ ปี ตันกระซมย์ ต่อมาจากนั้นบรรดาผู้ครองนคร หรือ เจ้าเมืองรอง ๆ ต่าง
 พยายามแย่งอำนาจอาณาเขตกันและกันและเกิดมาหลายวงศ์หลายกัทธิ และกระทบกระเทือน
 กันอยู่เรื่อย ๆ ทั้งยังกระด้างกระเดื่องต่อเจ้าผู้ครองนครหลวงด้วย ยิ่งนานไปเข้าอำนาจของนครหลวง
 ยิ่งเสื่อมลง บางวาระก็เป็นเหมือนกัทธิที่รุนแรง ไม่อาจจะรบกวนหัวเมืองใด ๆ ได้ หัวเมืองต่างๆ ยิ่งกำเริบ
 มากขึ้น ใครไม่ชอบใครก็ยกทัพไปรบราชสำนักเสมอ ไม่ช้าแรงเขร่นบุกพาหนะนครหลวง ถึงสมัย
 กัทธิยี่ราชวงศ์จิ่วองค์ที่ ๑๒ มีกวนวี่จิ่วองค์ ครองราชสมบัติ ๑๑ ปี ในแผ่นดินนี้ได้ย้ายเมืองหลวง
 จากลกเกื้องไปตั้งอยู่ที่เมืองไท่ก่ง และมีเมืองหลวงใหญ่กว่าไค่ฟางสามนครปฐมกษัตริย์ ชื่อนาง
 ไป่ซู่ จนเป็นเหตุให้กู่ต้งเจ้าโอรสเสียดิ ๒ คน ในปี ๒๒๘ ก่อนพุทธศก กัทธิยี่องค์ที่ ๑๓ (ดู
 เหมือนจะเป็นไฮดรอสของกัทธิยี่องค์ที่ ๑๑) มีนาม ชวนอึ้ง ได้ครองราชย์ต่อมา ๕๖ ปี
 โอรสแรกของรัชกาล ได้ย้ายเมืองหลวงกลับไปตั้งอยู่ที่เมืองลกเกื้องตามเดิม และเปลี่ยนนามราชวงศ์
 ชื่อใหม่ว่า ตันจิ่ว (ราชวงศ์เจ้าตะวันตก) ในแผ่นดินมีบ้านเมืองเกิดจลาจล ฮานเป่ร่ชราชบุตร
 เพื่อต้อนรับสาระสาชไปคาบแทน ถูกขับประวิติจีนเรียกว่า สมเด็จพระก๊ก (ระหว่าง ๒๒๘ ปี ก่อน
 พุทธศกถึงพ.ศ. ๒๘๘) เมื่อใกล้ถึงสิ้นกัทธิราชวงศ์ดินแดนประเทศจีนราชวงศ์จิ่ว หรือ เจ้า แยกแยก
 เป็นก๊ก หรือ แคว้น มีด้วยกัน ๑๖ แคว้น คือแคว้นเจ้า แห่งนครหลวง แคว้นจั้น (Ch'ia) แคว้นเจ้
 หรือ จี (Chi) แคว้นเฉียน หรือ ฮาน (Yen) แคว้นอู๋ หรือ เตี้ยว (Lu) แคว้นฮั่น (Han) แคว้นชก
 (Shu) แคว้นอู๋หรือ ไทว (Wei) แคว้นเป่า (Pe) แคว้นฉือ (Ch'u) และแคว้นหยอหรือ ยิว (Yueh)
 และในระยะเวลาเดียวกัน นี้ ได้มีอุบัติเหตุของบุคลลสำคัญทางลัทธิศาสนาในเอเชียจีน คือ

๑. สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประสูติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นคัลปาวุทธศกปี ๕๑
 ในรัชกาลเซ่งอึ้ง กัทธิยี่ราชวงศ์จิ่วองค์ที่ ๑๔ (๑๐๘ ปี ก.ศ. - ๑๕๕ ปี ก.ศ.)

๒. เจ้าซ้อ (เจ๋นฮ หรือ เจ้าฮ้อ) ผู้เป็นศาสดาในลัทธิเต๋า เกิดปีที่ ๓ ในรัชกาลเซ่งอึ้ง
 กัทธิยี่ราชวงศ์จิ่วองค์ที่ ๒๑ (๒๓๓ ปี ก.ศ. - ๓๒๒ ปี ก.ศ.)

๓. ขงจื้อ (ขงจื้อ) ปราชญ์ผู้ก่อตั้งศาสนาขงจื้อ เกิดที่เมือง ชิวคัว แคว้นอู๋ ในปี ๕๕
 ในรัชกาลเซ่งอึ้ง กัทธิยี่ราชวงศ์จิ่วองค์ที่ ๒๓ (๒๘๕ ปี ก.ศ. - ๓๕๕ ปี ก.ศ.)

ศาสนาหรือเป็นกำลังสอนธรรมระหว่างมนุษย์ ส่วนลัทธิเต๋าเป็นศาสนาที่มีชื่อที่ต่างแคว-
ดา เป็นลัทธิที่นับถือแต่ทั้งในทวีปเอเชีย และชื่อเป็นผู้แก้ไขเปลี่ยนแปลง บางชื่อบางประการ
เท่านั้น หนังสือประวัติ โศกตฤาจีนกล่าวพระเจ้าองค์ หรือขุนหลวงฮ้างเอื้องกันเนือ กวระกาคณเป็นวัตร
ปฏิบัติกิจจรรยาเป็นนิกายนบวรจรรยาเป็นพรหมเทพ จีนสวรรค์ทั้งเป็นหรือหม้อหรือหม้อเนื้อ ชื่อวัตร
ปฏิบัตินี้มีดังนี้

- ๑. ผู้แสวงสังขธรรมอันสามารถบวรคุณวาทผล ย่อมมีวัตรปฏิบัติสงบเกษ สงบวาจา ถ้วน
แต่ภวามธรรม ฯ
- ๒. ที่อยู่ ที่อาศัย อันควรแก่ผู้ปฏิบัติเป็นที่สวัฤาประกอบด้วยคุณลักษณะ ฯ
- ๓. ผู้ปฏิบัติ แม้มีการกิจอันหนึ่งย่อมปกปิดเปลื้องให้สิ้นไป ฤตุดองเป็นผู้ไม่มีภาระอัน
หนักและมีภาระพอยกยูลงเกินกว่ากำลังที่ควรกระทำ ได้ ฯ
- ๔. การกระทำจิตใจไม่ล่าเอื้อง ไวกว โขจิงและ ไม่เพ่งเล็งแก่ผลประ โยชน ได้ด้วยดีวา ฯ
หนังสือลัทธิของเพื่อน อธิบายว่า

“ลัทธิเต๋าของเดิมมีหลักเป็นทางฉานสมาบัติอย่างลัทธิพรหมณ์ แต่ภายหลังกลายเป็น
ลัทธิที่เนื่องด้วยวิชาอาคมอย่างในเรื่องฮ้องเฮิน เพราะฉะนั้นลัทธิเต๋าในจีนหลังจึงกลายจากลัทธิของ
เดิมไปไกล จึงเกือบได้ลัทธิอันคู่ที่กลายจากลัทธิพรหมณ์.....ลัทธิอันเกี่ยวกับฤกษ์อันเป็น
อันเหมือน ได้ว่ากลัทธิของจีนจริง ๆ.....”

การนับถือศาสนาเต๋าคาดลัทธิเต๋ามีพิธีข่าบูชาเป็น ๒ อย่าง คือ เช่นบูชาเทวดาหรือเจ้า
อย่างหนึ่ง กับเช่นผีหรือวิญญาณของผู้ตาย ไปแล้วอีกอย่างหนึ่ง คำว่าเทวดาหรือเจ้าในภกม้งชื่อลัทธิ
ของเพื่อนอธิบายว่า

“ในภาษาจีนจีนเดิมใช้คำว่าเทียน หรือที่ ในภาษาแต้จิ๋วแปลว่าฟ้า เพราะท้องฟ้ากว้าง
ขวางทุกเขตศกมิได้และครอบคลุมโลกไว้สิ้นแสงสว่างที่ดี ความร้อนหรือลมที่ดีอันออกจากเทียน
จึงเป็นพื้นเหตุให้ทำภารกิจคุณสมบุญด้วยเครื่องดำรงชีพของสรรพสัตว์ไว้ แต่คำว่าเทียนนี้ว่าเป็นแต่
เทืองลัทธิและที่ผู้เป็นใหญ่เป็นประธานในสกลโลกแสดงเป็นเครื่องหมายให้เห็น แล้วให้นามผู้เป็นใหญ่
นี้ว่า ตี (เทพผู้เป็นใหญ่ หรือ พระเจ้า) หรือ เอื้องตี้ (อติเทพ) นอกจากการข่าบูชาเอื้องตี้ ยังมี
การข่าบูชาสิ่งธรรมชาติ เช่นหินและดิน (ที่ตี) พระอาทิตย์ พระจันทร์ อุษา ป่า แม่น้ำ ลำธาร เป็นต้น
ขึ้นด้วย แต่ว่า วิญญาณ หรือเทพประจำสิ่งเหล่านี้ย่อมขึ้นอยู่ในเอื้องตี้ทั้งสิ้น การข่าบูชาเอื้องตี้ก็
เพื่อแสดงความเคารพขอบพระคุณที่ได้ปกปักรักษาแต่มีกำหนดไว้ว่า ผู้จะทำใดและพระคือเป็นพระเจ้า
แก่ดินเท่านั้น และมีได้ทำกันเร็วเพื่อ คงมีจำกัดเป็นกำหนด ให้ทำได้ในปีหนึ่งเพียง ๒-๓ ครั้ง
เท่านั้น ต่อมาภายหลังการข่าบูชาที่มีกำหนดเป็นพิธีของจริงจึงขึ้นโดยสำคัญ ความมุ่งหมายใน
ชั้นเดิมจึงถูกขยาชกกลายเป็นถึงพิธีในลัทธิจีน

การข่มขู่ขวัญวิญญาณของผู้ตายแล้ว แต่ไหนแต่ไรมานุษยวิทยเป็นวิชาแยกมีความเชื่อว่าคนตายไปแล้วมีสิ่งหนึ่งที่อยู่ไม่ตาย สิ่งนี้เรียกตามภาษาของพรหมณ์ที่ว่า ฮาตมิก หรือ ที่เรียกในภาษาอังกฤว่า โสล แต่ในบทนี้ขอให้ใช้คำว่า วิญญาณแทน เพราะเข้าใจกันดีกว่า วิญญาณนั้นเมื่อว่างกายสลายแล้วถือว่าเป็นความรู้สึกในตัวคน-อยู่ และอาจอำนวยความสะดวกให้ผลหรือให้แก่งูหลอนว่านเทวีกอนอื่น ๆ ได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องทำพิธีเช่น ให้ไว้เป็นกำหนดประจบประแจงเอาไว้..... การเช่นให้ไว้บรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว ก็มีอันเป็นเช่นเดียวกับตัวข้างต้นนี้"

โดยเหตุที่มักมีความคิดริเริ่มเป็นผู้กระทำพิธีทางศาสนา ในสมัยราชวงศ์เซ็งหรือ ฉ่าง กษัตริย์จึงจึงได้รับชานเกนว่า ทิวหรือ ตี (Ti) เช่นเดียวกับกษัตริย์เซ็ง (Shang Ti) มีฐานะเป็นนักบุญ หรือพระผู้สถิต และมักขณะนักบุญชั้นรอง ๆ เป็นสาวก แต่ยังมีธิดาราชวงศ์หรือ เจ้าชายพวกนั้นมาใช้เป็นนักบุญหรือพระเป็นผู้กระทำพิธีศาสนา โดยทั่วไป หัวนักบวชหรือภริมาเป็นผู้กระทำพิธี เช่นให้ไว้เสียเอง อีกวิธีประโศกนักรวมเวทย์ (โศกศาสตร์) ก็มีแต่เพียงกบเทวเจ้าซึ่งเท่านั้น ฉะนั้น ในยุคนี้มีข้าราชการเจ้าขุน เจ้าลาหรือเจ้าผู้มียามแต่ก่อน ๆ ก็เข้าร่วมกับพิธีเช่นให้ไว้ทางครอบครัว กษัตริย์ราชวงศ์จึงประกาศตนเป็นโอรสแห่งสวรรค์ และกระทำพิธีเช่นบูชาอติเทพเสียเอง โดยไม่จำเป็นต้องให้ไว้พระหรือนักบุญกระทำหน้าที่ ในที่สุดกษัตริย์ก็เป็นผู้มีการพิธีในกรทำพิธีทางศาสนาและตั้งสถานตั้งธรรมขึ้นมา ฐานะของพระหรือนักบุญต้องเปลี่ยนแปลงเป็นเพียงผู้ถนุบำรุงหรือผู้ดูแลให้คำปรึกษาเท่านั้น เมื่อทำให้เกิดบุคคลขึ้นใหม่เจ้าพวกหนึ่ง คือ พวกกษัตริย์หรือบัณฑิต ซึ่งต่อมาในรัชกาลนี้ได้มีปราชญ์หรือบัณฑิต คนสำคัญทางลัทธิศาสนาเกิดขึ้น เช่น เจ้าจือจิงจือ กับเม้งจือ (Meng Tzi พ.ศ. ๑๑๑๑-๑๑๑๔) ซึ่งเสกมาเล่าเรียนลัทธิของเจ้าจืออย่างเชี่ยวชาญและคิดเพิ่มเติมขึ้นอีกมาก

ราชวงศ์จิวหรือเจ้าได้เป็นกษัตริย์ปกครองประเทศจีนมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ๕๑๕ ปี รวม ๑๖ องค์ องค์สุดท้ายมีนามว่า กินฮ้อง (นานหวัง) ได้ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕ ระยะเวลาเงินเดือนฮ้อง ผู้ครองนครขึ้นตั้งได้เมืองใหญ่หรือเป็นเมืองจีนมาก ก็น้องฮ้องแล้วขึ้นจะมีสถานดูจึงปรึกษากับขุนนางผู้ใหญ่ผู้ คัดคัดคนดีมาเข้าเฝ้าฮ้องให้ฮ้องฮ้อง ขึ้นฮ้องฮ้องผู้ดีก็ยกทัพไปตั้งนครหลวงในที่ ขันพระเจ้าแผ่นดินได้บังคับให้ตั้งนับคนจรดกันถึง ๓ ครั้ง แล้วไว้ชีวิต กินฮ้องเมื่อถึงพระหทัยพระชนม์ในปฏิทินตรงกับ พ.ศ. ๒๘๘๘ ขึ้นฮ้องฮ้องจึงขึ้นครองราชสมบัตินครหลวงนับเป็นปฐมราชวงศ์จีน แต่ยังมีได้ประกาศตนเป็นฮ่องเต้ หรือราชาธิราช อยู่ในราชสมบัติได้ ๑ ปี ถึงแก่กรรม ชวนฮ้องฮ้อง (จึงเซ็งฮ้องฮ้อง) ได้สืบราชสมบัติต่อมาอีก ๖ ปี ถึงพระชนม์ เจงฮ้องฮ้องขึ้นโอรสขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๒๘๘๘ จึงจัดทำสงครามปราบปรามเจ้าต่าง ๆ รวมเป็นอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวกัน เสร็จสิ้นใน พ.ศ. ๓๒๒๒ จึงปราบดาภิเษกเป็นจักรพรรดิจีน ทรงนามว่า พระเจ้าจิ้งเซ็งฮ้องเต้ ต่อจากนั้นก็เริ่มแก่ชราบุตรหลวงมาซึ่งดินแดนปากน้ำฮาง (จี้เก็ง) จึงได้ตั้งมีจู่บูบันเป็น

มณฑลชกเกี้ยน มณฑลกวางตุ้ง มณฑลกวางไซ มณฑลผิงเก้อ ซึ่งเป็นภูมิภาคของชนชาติหมิ่น (ชาวชกเกี้ยน) อูต (ชาวกวางตุ้ง-กวางไซ) และเถออะ หรืออีวัก (ญวนหรือเถอเวียด)

แคว้นฉือซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองฉือฉือเมื่อ พ.ศ. ๒๒๐ นั้น ตั้งเมืองหลวงอยู่ที่มณฑลกุยเฟิงเป็นดินแดนตอนกลางระหว่างแม่น้ำเหอเอีกับแม่น้ำฮาง (จีตง)

“นักประวัติศาสตร์ฝรั่งว่า พวกฉือไม่ใช้จีน เป็นพวกที่ขึ้นเรือกษัตริย์เถื่อน ถ้าฉือไม่ใช้จีน ผิดก็อาจเป็นชาติไทย.....”

ถัดแคว้นฉือหรือมณฑลกุยเฟิงไปทางตะวันตกเป็นมณฑลเสฉวน อันไกลกว่าเมืองโบราณอีกแห่งหนึ่งเหมือนกัน เสฉวน เป็นมณฑลใหญ่ตั้งอยู่ไกลจากประเทศจีน มีอาณาเขต ๔ สาย ไหลจากข้างเหนือมาข้างใต้ลงร่วมกับแม่น้ำฮาง (จีตง) ออกมาถึง ๔ ชื่อ เกี๋ยง (Chia-Ling) ทือ (To) มิ่ง (min) และเหียง (Ya-Lung) เหียง ตรงกลางระหว่างลำน้ำเหอเอีกับลำน้ำมิ่ง มีแม่น้ำใหญ่สายหนึ่งชื่อ ไต้ไต้ว (Ta-tu) ไหลขนานไปกับลำน้ำเหอเอี ทอนน้ำลงสู่อ่าวกว่านที่อยู่ไกลไปทางทิศตะวันออกเข้าร่วมกับลำน้ำมิ่งที่เกี๋ยง (Chia-ling) ในบริเวณดินแดนแห่งที่ครั้งโบราณตามจดหมายเหตุราชวงศ์ฉิวหรือเจี๊ว ราว ๖ รอบร้อยปีก่อนพุทธกาลมีชนเผ่าหนึ่งซึ่งพลัดถิ่นตั้งอยู่เป็นแคว้นใหญ่ ๆ ๘ แคว้น คือ แคว้นย่ง (Yung) จก (Shu) เกี๋ยง (Chiang) เหม่า (Hsa) ฝู หรือฮู (Wu) โล้ว หรือลู่ (Lu) เหม่ (P'eng) และ พก (P'u) แคว้นเหล่านี้มีเมืองอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ แต่กับรัฐอูตหรือชกเกี้ยนหรือฉิว แคว้นจกมีเมืองชื่อฉือเป็นเมืองหลวง ส่วนเมืองหลวงของฉือ ๘ แคว้น ยังไม่ทราบแน่ชัดอยู่ที่ใด ต่อมาไว้ที่เชื่อว่าแคว้นย่งและแคว้นพก ก่อตั้งอยู่ทางแถบใต้ของฉิวหรือฮาง (จีตง) กับลำน้ำอื่นในแขวงมณฑลกุยเฟิง ส่วนอีก ๔ แคว้นอยู่ในมณฑลเสฉวน คือแคว้นเกี๋ยงอยู่ทางตะวันตกของเมืองเซียงฉือ แคว้นเหม่กับมืองหรือฮูอยู่ระหว่างเมืองเซียงฉือกับเมืองจุงคิง ในปัจจุบันนี้ แคว้นโล้วหรือลู่กับแคว้นเห่อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองเซียงฉือ

ในกระบวนการแคว้นเหล่านี้ จกเป็นแคว้นใหญ่มีกำลังพลมากกว่าอื่น แต่มาถึงราว ๒๕๐-๓๐๐ ปี ก่อนพุทธกาล ฐานะความสำคัญของแคว้นจกเปลี่ยนแปลงไปโดยมีผู้แข่งขันสำคัญเกิดขึ้นทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ คือ แคว้นเป่า ซึ่งมีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองจูเกีวในมณฑลชกเกี้ยน แคว้นเป่ามีความสัมพันธ์สนิทสนมกับแคว้นจก และแคว้นฉือ เมื่อแคว้นจกกับแคว้นเป่าจะมีความสัมพันธ์กันโดยการติดต่อระหว่างเชื้อสายผู้ครองนคร แต่บางครั้งก็โกรธเคืองพิพาทกัน การพิพาทนี้เกิดเหตุให้แคว้นฉือซึ่งอยู่ทางเหนือหาช่องทางเข้ามารบทำลาย ฉิว พ.ศ. ๒๒๗ ขณะแคว้นทั้งสองกำลังรบพุ่งกัน กองทัพฉือซึ่งมีตั้งหวัง และตู่บ่อเป็นแม่ทัพก็มุ่งโจมตีเข้ามามีได้แคว้นจกและแคว้นเป่า ในที่สุดมณฑลเสฉวนทั้ง ไท่เดิมก็ตกอยู่ในความครอบครองของแคว้นฉือโดยสิ้นเชิง เพื่อหวังแม่ทัพขึ้น

จึงสถาปนาเมืองเจียงฮูซิ่นเป็นนครหลวงของมณฑลซื่อ นัยว่ากำแพงเมืองที่สร้างขึ้นครั้งนั้นมียาวราว ๓ กิโลเมตรเศษ สูงราว ๑๐ ฟุต

ไม่ใช่ว่าแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้นที่มุ่งหมายจะแผ่แสนยานุภาพเข้ามาในดินแดนเสฉวน แต่กำแพงเมือง ซึ่งมีที่ธรณีราบผู้มีกำลังเครื่องจักรของแคว้นชกกับแคว้นเป่า ซึ่งอยู่ทางตะวันตกก็มีความทะเยอทะยานเข้าแก่วันจีนเหมือนกัน ก่อนที่กำแพงต่าง ๆ ในแดนเสฉวนจะถล่มจนพินาศไป นี้คือชื่อของคูเวอของแคว้นฉือ (พ.ศ. ๒๐๐๔-๒๐๐๕) ได้แต่งตั้งจิวจกั๋วเป็นแม่ทัพยกไปบูรณานแคว้นเป่า แคว้นจกั๋ว และแคว้นอื่น ๆ ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของฉ่านฮวง (จี๋ถ่อง) แต่จิวจกั๋วหาได้เดินทัพไปเผชิญกับกองทัพแคว้นเป่าแคว้นจกั๋ว กลับมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้จนถึงเมืองเก๋อซิ่นหรือแดน (ปัจจุบันเป็นเวียงจันทน์หรือกุนเหม็ง) ซึ่งอยู่ตอนเหนือของแคว้นชุนชาน เข้าใจคงได้เมืองเก๋อซิ่นหรือแดนไว้โดยอำนาจของแคว้นฉือ ครั้นเวลาจะยกทัพกลับคืนไปบ้านเกิดเมืองนอนปรารถนาจะเดินทางคืนถูกขัด เพราะภายหลังที่แคว้นซิ่นตีได้แคว้นจกั๋ว แคว้นเป่าแล้ว ได้ตกลงว่าจะเข้ามาโจมตีเอาแคว้นฉือซึ่งเป็นประเทศราชตั้งเหมือนกัน กองทัพของจิวจกั๋วยกกลับเข้าไปไม่ได้ เลยตั้งตัวเป็นใหญ่อยู่ ณ ที่เมืองแดน เห็นทางจิวจกั๋วยกตีทัพมายังเมืองแดนนี้ นักโบราณคดีมีความเห็นว่าคงเป็นทางคมนาคมสำคัญแถบลุ่มน้ำฮวง (จี๋ถ่อง) มาณานแล้ว ฉือฮวงจะเป็นแคว้นแรกทีที่แผ่ลงมาทางตะวันตกเฉียงใต้ไกลกว่าแคว้นจกั๋ว แคว้นเป่า

หลังจากปราบปรามแคว้นต่าง ๆ อยู่ในอำนาจเป็นส่วนใหญ่แล้ว เองอ๋องป่วบุษของแคว้นฉิ่น ซึ่งเรืองอำนาจได้แก่ตั้งเอาปักกิ่งชื่อประชาชนชื่อว่า "ฉิ่น" ได้สถาปนาตนขึ้นเป็นกษัตริย์ มีกษัตริย์ พระเจ้าฉิ่นซื่ออ๋องตี้ เมื่อ พ.ศ. ๑๒๒๒ ตั้งราชธานีอยู่ที่นครฮวงฮวง (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเมืองเจียงฮาน) ก็ได้สร้างกำแพงกันชาวฮานมาเขต ทางทิศเหนือเมื่อ พ.ศ. ๑๒๒๕ เป็นกำแพงใหญ่ยาว ๑๒๐ กิโลเมตร ถ้าทวีปเบื้องหน้ามีให้พวกคาคาหมางเจี๋ยวและดงชู้กั๋วตีเข้ามาบรรจบกันในราชอาณาจักรของพระองค์ก็ได้ยึดต่อไปซึ่งก็เป็นผลสมความประสงค์มาบรร ๑๔๑๓ ปี คูบลางซ่าน (ลูกปัดเม็ดเล็ก) เพื่อสายขารวมโลกจึงยาราบทर्फ่านกันแห่งอักษิ่นเข้ามาประจาศศนเป็นกษัตริย์ฉิ่นแห่งราชวงศ์ฮั่น มีนามว่า พระเจ้าฮั่นซื่ออ๋องตี้ ได้เมื่อ พ.ศ. ๑๔๑๒ ในระหว่างรัชสมัยของพระเจ้าฉิ่นซื่ออ๋องตี้ คูเวอซิ่นจะมีฤทธิ์จกั๋วหนึ่งชื่อเจียงฮังได้สร้างตามตามแนวเส้นทางเดินของกองทัพซึ่งมีขบวนมาสู่ดินแดนภาคตะวันตกเฉียงใต้ ถึง พ.ศ. ๑๓๓๓ พระเจ้าฉิ่นซื่ออ๋องตี้อายุได้ ๕๗ ปี ขึ้นพระชนม์ถว้ ราชโอรสได้ขึ้นรัชสมัยมีนามว่า พระเจ้าฉื่อซื่ออ๋องตี้ ถึง พ.ศ. ๑๓๓๖ ถูกกอบปลงพระชนม์ บ้านเมืองเกิดจลาจล ถ้ามีปราชญ์ปราชญ์นครจกั๋วหรือชื่อในบันทึก โดยได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือเหลือจากแคว้นเสฉวนทั้งกำลังคนและเสบียงอาหาร โดยเฉพาะข้าว กล่าวกันว่าป็นจำนวนสิ่งหนึ่งถ้าเมื่อ จึงตั้งกษัตริย์ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์ฉิ่น มีนามว่า พระเจ้าฉิ่นไท่โจอ๋องตี้ (ลูกโซ่ฉิ่น) หรือราชวงศ์ฉิ่นตะวันตก พ.ศ. ๑๓๓๖-๑๖๗๗)

ตั้งตัวรับสมัยพระเจ้าจัมซ็องดี มาจนถึงสมัยแรก ๆ ของราชวงศ์ล้าน ปะราชชนกเข้
 ได้อพยพเข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเขตของเสฉวนเป็นจำนวนมาก แต่ก็อยู่เพียงแถบที่เนิน แคว้นจก
 หนักวี่เก่าเท่านั้น ครั้นถึงแผ่นดินกษัตริย์ฮั่นองค์ที่ ๕ คือพระเจ้าอ๋องบู๊ตี้ (บู๊ตี้ พ.ศ. ๔๐๐-๔๔๖)
 ราว พ.ศ. ๔๐๘ ข้าราชการพลเรือนชั้นผู้ใหญ่คนหนึ่ง ชื่อ อังมั่ง ก็อพยพเดินทางจนถึงสี่กั๊กพุกู
 จากแคว้นจกฮั่นลงมาถึงไปยังแคว้นหนักวี่แล้ว ซึ่งมีเมืองกวางตุ้งในสมัยปัจจุบันเป็นเมืองหลวง ถนนสายนี้
 เริ่มตั้งต้นที่ช่องชานกวน ซึ่งอยู่ทางใต้ของอำเภอฮะกั้วกู่ในเขตของเสฉวน ตัดผ่านเข้าไปในเขต
 เมืองมณฑลจนถึงท่าเรือเซียงกัว (เวลานี้เรียกหนักวี่ ตั้งอยู่ในมณฑลกุยจิ๋วตอนใต้) อันเป็นที่เรือ
 ใหญ่สำหรับบรรทุกสินค้าที่มาจากแคว้นจกลงเรือส่งไปจำหน่ายตามส่วนแคว้นภาคใต้ อังมั่งจึง
 ทราบของคณะนำจักรพรรดิบู๊ตี้ให้คิดสร้างถนนจากเมืองหละเต้กหรือฝ่าตั้ง (เวลานี้เรียกซู่จู่) ตรงไป
 ถึงถ้ำเหม็กที่เพื่อประโชนทำยุทธศาสตร์ในชนภาค พระเจ้าจักรพรรดิเห็นชอบด้วย ก็สั่งให้ดำเนิน
 การสร้างถนน ความมุ่งหมายที่จะขานต่อจากหละเต้กมาทางตะวันตกเฉียงใต้ ได้รับการกระตุ้นเตือน
 อย่างทะมัดทะแมงถึงขั้นอีกใน พ.ศ. ๔๒๐ ภายหลังที่พระเจ้าจันชูกแห่งราชสำนักฮั่นกลับมาจาก
 ประเทศก๊กต๋อง (ใต้แก่ TA Ssa) เพราะ เมืองเซียงฮั่นอยู่ในประเทศก๊กต๋องนั้น ได้ตรวจพบ
 สินค้าดีของแคว้นจก และพอใจในชนิดหนึ่งของแคว้นจกได้ว่ามีจำกั๊กอยู่ในประเทศก๊กต๋อง สอดทราบ
 สินค้าเหล่านี้จนส่งไปจากประเทศฮั่นเค็ง (จีนคือ Sino-ty) โดยมีการค้าขายระหว่างฮั่นเค็ง
 กับบ้านเมืองทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของอาณาจักรจีนฮั่น จึงทูลให้พระเจ้าจักรพรรดิแห่งราชวงศ์
 ก๊กต๋องเสด็จทางค้าขายระหว่างประเทศเหล่านั้น พระเจ้าฮั่นบู๊ตี้จึงแต่งตั้งคณะสำรวจจีน ๔ นายออก
 เดินทางลงมาซึ่งมณฑลเสฉวนเพื่อค้นหาทางไปประเทศฮั่นเค็ง คณะสำรวจก็แยกย้ายกันตั้งต้นออก
 เดินทางมุ่งไปทางทิศตะวันตก คือออกจากเมืองฮ่งปัว (เวลานี้เป็นอำเภอหนักวี่) สาย ๑ จากเมือง
 โชะโค่นเมืองซู่ (เวลานี้เรียกหนักวี่) สาย ๑ จากเมืองก่งโหว (เวลานี้เรียกอำเภอโชเซียง) สาย
 ๑ และจากเมืองหละเต้กหรือฝ่าตั้ง (ซู่จู่) สาย ๑ คณะสำรวจเสด็จทางการค้าทั้ง ๔ สายพากันเดิน
 ทางไปหลายปีไม่สำเร็จผลเพราะไม่ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชนเจ้าของถิ่นนั้น ๆ คงได้แต่
 ความรู้ว่าเส้นทางเดิน ๔ สายนั้น เป็นทางชันเขียดเขาที่อยู่ห่างออกไปจากที่ราบลุ่มดินแดง อันเป็น
 บริเวณที่ราบลุ่มหนึ่งของมณฑลเสฉวนเมื่อเทียบกับเขาสูง ๆ ถัดมตลอดไปจนถึงที่เขทางทิศตะวัน
 ตกของมณฑลเสฉวนและมณฑลซื่อเฉียง ที่เขทางทิศตะวันตกก็ติดต่อกับเขากวี่มาฮั้ว ที่ราบ
 ลุ่มดินแดงมีถ้ำน้ำหรือถ้ำ ๔ สายคือ หนักมั่ง, หนัก, กั๊กเถ้ง, ขาง (จี๋กั๊ก) และเป็นอาณาบริเวณ
 ที่ชาวฮั่นเข้าไปตั้งอาณานิคมไปตั้งภูมิลำเนา พระเจ้าฮั่นบู๊ตี้ก็คิดตั้งอาณาจักรประกาศนโยบายและยุทธธ
 กรรมอยู่หลายปี จึงได้คิดแผนทางตะวันตกเฉียงใต้ไว้โดยอำนาจของถิ่นจีน แล้วยังจัดการเปลี่ยนแปลง
 การปกครองและเขตแดนเสียใหม่ คือเปลี่ยนเมืองก่งโหวเป็นมณฑลฮักซู่ (อำเภอโชเซียงในมณฑ
 ลเสฉวน) เมืองโชโค่นเป็นมณฑลเส่งเฉียง (เวลานี้เป็นอำเภอฮ่งว่นกู่ในเสฉวน) เมืองฮ่งปัว

เป็นมณฑลพันธุ์ข้าว (อยู่ทางเหนือของอำนาจมั่งกู่ในเสฉวน) เมืองประมัวเป็นมณฑลญวี่ (อยู่ทางใต้ของมณฑลก๊วยซู่) และเมืองเก๋ยทงหรือเตาเป็นมณฑลอิ้วหรืออ้อเจ้า (เวกานนี้เรียกเมืองคุนหมิงหรือคุนหมิงในมณฑลยูนนาน)

อิ้วมณฑลอิ้วหรืออ้อเจ้าซึ่งอยู่ทางใต้ของมณฑลเสฉวนนั้นก็ก็อมณฑลยูนนาน ซึ่งสมัยหนึ่งเป็นอาณาจักรไทยที่กว้างใหญ่ไพศาลมีนามเรียกว่า อาณาจักรน่านเจ้า หนึ่งชื่อเรื่องของชาติไทย (หน้า ๕๐) ว่า

“ได้ตรวจดูแผนที่จีนสมัยราชวงศ์ถัง ไม่ก็กำหนดเขตน่านเจ้าไว้เป็นเขตมีชื่อสี่ประเทศขึ้นไว้เท่านั้น นอกเขตแดนจีนออกไปก็กว้างไว้ เช่นแต่น่านเจ้าเท่านั้น ถ้าจะกะเนอาณาเขตของน่านเจ้าตามที่ตั้งกล่าวไว้ข้างต้น ก็จะต้องเป็นมณฑลยูนนานแต่ทั่วทั้งหมด รวมทั้งแคว้นสิบสองปันนาด้วย ตอนเหนือถึงเสฉวนตะวันออกถึงดินแดนมณฑลไกวช่า (กุงจิว) และกวางซี ตะวันออกได้จดถึงเขตเข้ามาในแคว้นสิบสองญวี่ โดยบางที่จะเลาะเข้าไปถึงแคว้นหลวงพระบางคิดเมืองนุ่ยหว่องไม่ทราบว่ามีเมืองอะไร ตะวันขึ้นจะแคว้นฉานใต้ได้แก่เมืองเชียงตุงหรือคำองมา ทางตกหรือตะวันตก ตะวันตกจดอินตือ เห็นจะแถวอู๋มกั๊กกา อันเป็นชนันดินแดนตอนเหนือของพม่าที่ต้องรวมอยู่ด้วย ทิศตกได้จดเมืองริ้ว (ในแผนที่ของจีนจดไว้มีแถวแคว้นฉานใต้) เมืองทิวนี้เองคือที่ตั้งนิมิตฐานกันว่าจะเป็นเมืองของพวกประตู.....”

หนังสือเรื่องของชาติไทย ได้เล่าเรื่องราวของอาณาจักรน่านเจ้าตั้งแต่กำเนิดของประชาชาติคือพวกฮ่าฮว้อลาวตลอดจนระบอบการปกครองซึ่งมีขึ้นในศตพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ไว้อย่างละเอียดละออในบทความเรื่อง The History of the Thai in Yunnan ของพระยาอาภากรวิฑูริชาวัฒน์ M. Canthow, M.D. เล่าว่าในพงศาวดารจีนสมัยก่อนพุทธกาล ๑๖๖๒- ๑๖๕๕ ปี (สมัยราชวงศ์ซ่งหรือ เต๋) เรียกดินแดนแห่งนั้นว่า ซันน่าน (Hsi-nan) และได้สมญาประชาชนว่า ป่าฮ้อ (ชาวป่านั่น) ชาวซันน่านมีชื่อเรียกหลายชื่อหรือศตวรรษจนถึง พ.ศ. ๑๑๑๔ จึงปรากฏมีชื่อเรียกเป็นชื่ออย่างหนึ่งว่า ประตู หลังจากนั้นมาถูกเรียกว่า ชาวไทเขิน หรือผานและญวี่เขา หนึ่งชื่ออีกเพราะที่เมืองเมืองไทยเดิม (ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๔) ว่าในสมัยราชวงศ์ฮวี่หรือเจ้า นั้นชาวซันมีใช้ประเทศน่านเจ้า ๓ ชื่อ คือ ๑. สาม-สาม ไกวะ ๒. ประตู-สาม ไกวะ (ผาโต-หงาย) ๓. ขวัญนิ ไกวะ และในสมัยเขิน ไกวะ หรือเขินเล็กคือสมัยราชวงศ์จิว ตอนเจ้าผู้ครองแคว้นต่าง ๆ ครอบงำกันเป็นใหญ่ จึงมีใช้ประเทศน่านเจ้าในชื่อผาน หรือเขิน ไกวะ และเล่าต่อไปว่า พ่อเมืองคนแรกที่ครองแคว้นสาม-สาม (ซาน-ซาน) หรือผาโยนนี้ ชื่อเมืองซู่ซัง เป็นบุตรคนที่ ๔ ของที่เมืองซู่แห่งตระกูลเมือง ตั้งเมืองซู่นี้ก็เป็นโอรสของพระเจ้าอโศก ชื่อวงศ์พระเจ้าสุทโธทนะแห่งมคธรัฐ เป็นอันได้ความรู้ว่าในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑-๔ ดินแดนยูนนานหรือน่านเจ้าคนชื่อเรียก สาม-สาม หรือผาโยนบ้าง ประตู (หัว-สี่) หรือเขิน-เขินบ้าง

ได้กล่าวมาข้างต้นว่า ต่อเมื่อแก้วมณี จะตกอยู่ในอำนาจของพระเจ้าขึ้นชื่อองค์นั้นจึงจะ
 เกี่ยวแก่ทัตถะแก้วมณี ได้ออกกองทัพด้วยเข้ามาถึงเมืองเทียน หรือหนองแวน ครั้นชาติภูมิของคนเสีย
 แก่พระเจ้าเจ้จ๋องตั้งแต่วัยเด็กหกล้านปีไปไม่ได้ เคยใช้กำลังเข้ายึดเมืองแวน ตั้งตัวปกครองเป็น
 อีกระดู่ทางภาคตะวันตกของหนองแวน เมื่อจ้าวเม้งวาวขงมีไปแล้ว เชื้อสายได้ครองเมืองแวน
 ยี่สิบเจ็ดถึงสามร้อย ในระยะเวลาเดียวกันกับเชื้อสายของเมืองขุขันธ์แห่งกรุงไทยเมือง ชื่อจีนกะ
 (จีนกัว) ได้เป็นพ่อเมืองปกครองตะวันตกของหนองแวนมีนครหลวงอยู่ที่เมืองกาฬิฟู
 แคว้นตะวันตกกับแคว้นตะวันตกเฉียงใต้จีน และดูเหมือนจะตั้งการสถาปนาของพระเจ้า
 สัมบุตติ จีนกะมีชัยชนะแก่ฉางก้องจึงได้รับเลือกจากประชาชนให้เป็นพ่อเมืองปกครองทั้งแคว้น
 ตะวันออกและตะวันตก โดยรวมเป็นแคว้นใหญ่อันเดียวกับเว่ยกัว แคว้นกาซื่อ ตงเมืองแวนขึ้นเป็น
 ราชาที่

ตำนานเล่าว่า ในพุทธศตวรรษที่ ๕ และก่อนนั้นขึ้นไปเป็นร้อย ๆ ปี ประชาชนในแคว้น
 ท้ายชื่อมณีหรือพระพุทธศาสนาได้อำนาจมาจากประเทศอินเดีย ความซื่อสัตย์ซื่อสัตย์
 ของพ่อเมืองจีนกะเป็นเชื้อสายมาแต่พระเจ้าอโศกในอินเดียด้วย นักประวัติศาสตร์โบราณคดีส่วนมาก
 ว่าเป็นนิยายไม่มีมูลความจริง ในกรณีอื่นธรรมบทซึ่งปรากฏอยู่ในประเทศฉักราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐
 มีเรื่องโพธิราชกุมาร เล่าว่าพระเจ้าโพธิราชกุมารสั่งให้นายช่างสร้างปราสาทสักแห่งหนึ่ง รูปทรงวิจิตรพิสดาร
 ไม่เหมือนแห่งหนึ่งแห่งใดอื่นจึงแล้ว นายช่างจะไปสร้างให้ผู้อื่นขึ้นอีก จะทำให้ปราสาทของ
 พระองค์หมดความแปลกอัศจรรย์ จึงคิดจะกำจัดนายช่างเสียก่อนช่างไหว้และจึงเทศนาว่าสักคนแต่ง
 ไม่เสร็จ ชูให้พระเจ้าโพธิราชกุมารหาไม้แห้งขนาดต่าง ๆ ส่งมาทำเป็นเครื่องประดับประดา แล้ว
 ลอบทำเป็นแท (ศูฐ) ธนัตถิน นำบุตรภรรยาและน้องชายมาเข้าไปไว้ในท้องถน หานินออกทาง
 หน้าต่างเรือนหอภรรยาออกไปได้ พังดูว่าทำ พระเวรจารณ์ผู้ปราศรัยเรื่องราวในสมัยพันกว่าปีไม่ว่า
 เรายังเหลือเชื่อมาเล่าสอนพุทธศาสนิกชน แต่หัวเมืองพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ได้มีกษัตริย์ทำด้วย
 ไม้ประกอบโลหะ จากต่างประเทศเข้ามาเป็นแสดงให้ประชาชนชมในกรุงเทพนครมหานคร จนเกิด
 ตั้งสนามบินลอบเมืองจีนเป็นประจักษ์พยานจนทุกวันนี้ นอกเหนือจากในเรื่องโพธิราชกุมารเกิดมีเป็น
 ความจริงเช่นนี้ใด เรื่องพุทธศาสนาเข้าไปสู่แคว้นชุนชานเมื่อใด ๆ พุทธศาสนาและต้นตระกูลไทย
 เนื่องเป็นเชื้อสายพระเจ้าอโศกแห่งสาเกตวงศ์ก็อาจจะเกิดมีคำสอนขึ้นได้ดังนี้ จึงนำลอบศึกษาสอน
 กับผู้อื่น

The History of Thai in Yunnan ถ้าต่อไปว่า ในสมัยจีนกะปกครองแคว้นกาซื่ออยู่
 พระเจ้าสัมบุตติ ได้จัดส่งบุตรสาวในศรีมาคิดต่อของเม็กหางไปสืบพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย
 จีนกะไม่ยินยอมให้บุตรจีนเคิดทางเข้ามาหาเขาไปอินเดีย และถามบุตรว่า "อาณาจักรของกษัตริย์จีน
 กับอาณาจักรไทยจะชื่อ ฝ่ายใดจะมีอำนาจกว่ากัน" คณะบุตรสาวในศรีจึงนำคำตอบไปพูดพระเจ้า

จักรพรรดิจีน เกิดระคายเคืองจึงจัดกองทัพมาโจมตีแคว้นผาซ้อ เมื่อความทราบถึงเสด็จหลัก ไทย (พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๑๒ หน้า ๓๖) กล่าวว่าพระเจ้าอินทร์เสด็จยกกองทัพลงมาตีใน พ.ศ. ๔๔๓ และทางอาณาจักรไทยเป็นรัชสมัยพระเจ้าขุนเมือง ไทยสมัยนั้นรบพุ่งตีกันอยู่หลายปี ในที่สุดไทยแพ้ต้องยอมออกแก้วเงินใน พ.ศ. ๔๔๖ แม้ทัพจีนตั้งขุนนางมาปกครองให้ตั้งอยู่ที่เมือง แล้วชื่อเรียกแคว้นไทยว่า "ยี่ผั่ว หรือ ยี่เจ้า" และว่าพระเจ้าขุนเมืองนั้นได้ครองราชสมบัติเมื่อประมาณ พ.ศ. ๔๖๑ ฉะนั้นพอสรุปได้ว่าพระเจ้าขุนเมือง หรือจีนเกาะเป็นกษัตริย์ไทยองค์ที่สี่ตัวกัน

สาเหตุที่จักรพรรดิอินทร์ยกกองทัพมาตีแคว้นผาซ้อ หรือน่านเจ้า จะโดยที่ขัดขวางไม่เปิดทางให้ไทยสืบพระพุทธศาสนาในอินเดีย หรือจะโดยประสงค์แก่อำนาจทางการเมืองและการควบคุมทิศทางแล้วแล้วก็ตามที่ จักรพรรดิอินทร์ตั้งขึ้นซึ่งเป็นดินแดนของพวกชวาน คือไทยอีกแคว้นหนึ่งเป็นเมืองขึ้นแล้วเมื่อ พ.ศ. ๔๑๖ อันจะหมายความว่าเหตุอันใดก็ตามที่ผู้ตั้งขึ้นชื่อหนึ่งคือชาวแคว้นชวานแคว้นผาซ้อได้ยึดติดต่อกับชายฝั่งประเทศอินเดียมาแล้วก่อนชาวจีนสมัยพระเจ้าอินทร์ตั้งทางบกและทางเรือ

รวมความตามประวัติไทยในแดนจีนอย่างย่อ ๆ ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวนถึงสมัยราชวงศ์ซ่งในรัชสมัยของพระเจ้าอินทร์ ได้พบกษัตริย์ไทยแห่งตระกูลไทยเมือง คือพระเจ้าขุนเมือง หรือจีนเกาะ ครองราชสมบัติเป็นนครราชอยู่ในดินแดนชวานระหว่าง พ.ศ. ๔๖๑ ถึงราว พ.ศ. ๔๕๖ ก็จากผลการสอบสวนเมื่อความเบียดเบียนของอำนาจสิงหนวัติกุมารได้เข้าไว้ว่า เมื่อ พ.ศ. ๔๓๐ มีกษัตริย์ชื่อสาไทยเมือง ชื่อเทวกาล และ พ.ศ. ๔๓๐ นั้นตรงกับโบราณศักราช ๑๗ โบราณศักราชตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๔๑๔ ถัดจากเปลี่ยนจากปีครองราชย์ของพระเจ้าขุนเมืองที่มีประมาณไว้ใหม่นี้คือหลักไทยเพียง ๗ ปี พระเจ้าขุนเมือง หรือ จีนเกาะกับเทวกาล มีประวัติเรื่องราวอยู่ในศิลปะแบบแก้วเดียวกัน สมัยเดียวกัน ควรเป็นกษัตริย์ไทยพระองค์ที่สี่ตัวกันและเป็นผู้ตั้งโบราณศักราช หรือ ปฐมศักราชด้วย

เพื่อสะดวกแก่การอ้างอิงในคำอธิบายตำนานสิงหนวัติกุมาร จึงขอคืนเรื่องราวต่อไปอีกเล็กน้อย ถึงรัชกาลพระเจ้าอินทร์แล้วราชวงศ์อินทร์ของแผ่นดินกันมาอีก ๖ องค์ ถึงรัชกาลพระเจ้าอินทร์แปด (แห่งที่) นับเป็นองค์ที่ ๑๑ ครองราชสมบัติได้ ๕ ปี อองเม้งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินก็เสวยราชสมบัติได้แล้วตั้งตัวขึ้นเป็นกษัตริย์ เมื่อ พ.ศ. ๕๖๖ ประเทศจีนยึดเป็นจลาจลจีนระระหนึ่งเปิดโอกาสให้ไทยแคว้นอินทร์ หรือผาซ้อ ซึ่งขณะนั้นมีขุนนางเมืองเป็นประมุข จับขุนนางเงินตำกับเมืองนำเสีย แล้วตั้งเมืองขึ้นอิสระ ถึง พ.ศ. ๕๖๘ แล้วขุนนางของเมืองสำเร็จโทษ แล้วตั้งตัวขึ้นเป็นกษัตริย์มีนามพระเจ้าอินทร์อยู่ เปลี่ยนนามราชวงศ์ใหม่ว่า คังฮั่น (ราชวงศ์อินทร์วันออก พ.ศ. ๕๖๘-๕๖๙) พระเจ้าอินทร์ของอินทร์นั้นก็ยังมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดยิ่งนักหนึ่งคือ มีอำนาจ ได้ออกกองทัพลงมาปราบปรามหัวเมืองฝ่ายใต้ที่กระดังงะเคื่อง ตลอดจนเมืองพงกัถ กังวันโน้ขุนหลวง

ราษฎรเป็นผู้ครองแคว้นไทยมาชื่อ ต่อจากขุนวังเมืองได้ยอมอ่อนน้อมต่อกองทัพจีน ใน พ.ศ. ๙๙๑
 นั้นแล้วแคว้นไทยทางภาคตะวันออกจะยอมเป็นเมืองเอกของจีนราวพม่าซึ่งในขณะนั้น แต่ทางภาค
 ตะวันตกตลอดขึ้นไปทางเหนือของอาณาจักร ซึ่งมีขุขะลาวาเยก เป็นประเทศ กิ่งค้ำวางตัวเป็น
 อิสระโดยเอกเทศต่างหาก พระเจ้าอภัยมณีในปี พ.ศ. ๑๐๑ พระเจ้าเม่งตี้ (มีตี้)
 ราชโอรสได้ครองราชสมบัติสืบมา ๙๙ ปี ในรัชกาลนี้ อธิการศาสนาได้เริ่มเข้าไปประชิดฐานใน
 ประเทศจีน ดังนี้เรื่องเล่าอยู่ในหนังสืออิทธิของเพื่อน (พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ หน้า ๒๖-๘) ว่า

“พระเจ้าเม่งตี้ทรงสุบินว่ามีปฏิมากรทองคำขนาดใหญ่ลอยมาจากสวรรค์ พอลืมพระ-
 ราชวังปฏิมากรนั้นก็หลุด แต่แก้วงไปมาบนเสื่อรูปปฏิมากรมีรัศมีสว่างไสว เบื้องการมีแสงอาทิตย์
 และแสงจันทร์ พระเจ้าเม่งตี้ตกพระหทัยต่ออภินิหารอันประหลาดนี้ ถวายพรภาคว่าพระปฏิมากรนี้คือ
 ฉายาอภินิหารแห่งพระองค์พระพุทธเจ้าในอดีตหรือ พระเจ้าเม่งตี้ทรงเห็นเป็นศุภกนิมิต จึงตรัสใช้ให้
 ราชบุรุษ ไปสืบแสวงเรื่องพระพุทธรูปที่มิได้มีความชัด เพราะก่อนหน้านั้นก็ทรงได้ยินเกียรติคุณใน
 องค์พระพุทธรูปเจ้าในอดีตมาแต่แล้ว.....ราชบุรุษที่ไปสืบครั้งนี้ รวม ๙๘ คน
 ได้ออกจากกรุงลงเมืองฉินไปตามทางเข้าสู่วู่ป๋อชึ่งกลาง แล้ววกองได้ทางทิศตะวันออกถึงเมือง
 ของฉินคือ บรรดาแคว้นเกษตร ราชบุรุษเหล่านั้นได้รวบรวมพระธาตุและแก้วมณี
 ต่าง ๆ ไว้ได้เป็นอันมากจึงอัญเชิญสิ่งเหล่านั้นขึ้นมายาวลัดน้ำประเทศจีนพร้อมด้วยภิกษุ ๒ รูป

ภิกษุ ๒ รูป ที่ไปประเทศจีนในคราวนี้ รูปหนึ่ง ชื่อ กาศยปมาลจกัซึ่งเรียก เจือไม่ตั้ง อีกรูป
 หนึ่งชื่อ โกลภณ หรือ ภาวณ จินตวิธกัซึ่งอ่านสั้น.....

กาศยปมาลจกั ผู้นี้ถือว่าเป็นพรหมณ์ชาวมัธยมประเทศ เมื่อหนุ่มปรากฏว่ามีปัญญา
 เฉลียวฉลาดมีความเพียรหมั่นกล้า ชอบศึกษาธรรมวินัยดี เพื่อแก้ปัญหาที่มีอยู่ในนั้น ต่อมาประเทศ
 น้อยแห่งหนึ่ง (ไม่ปรากฏชื่อ) อัญเชิญกาศยปมาลจกัไปเทศนาธรรมข้อธรรมในคัมภีร์สุวรรณประ-
 กาศสูตร ขณะนั้นประเทศโลกนี้คือเป็นเข้าศึกอกหักไปตั้งบ้านเมือง ซึ่งกาศยปมาลจกั
 กำลังเทศนาอยู่ แต่ก็ไม่สามารถกล่าวธรรมของตนเพราะด้วยอำนาจอิทธิพลังแห่งมันดาลาคันทานไว้
 ข้าศึกให้โหราพิจารณาดูก็ทราบเหตุผลบังเกิดความเลื่อมใสส่งแก้วสงบเจตนารุกราน ทันใดนั้นก็
 เกิดอภินิหารเข้าไปได้ ไปอึ้งนครเห็นพระเจ้าแผ่นดินและเสนาอำมาตย์กำลังสงบนั่งเรือโสภณังธรรม พวก
 ข้าศึกก็เข้าไปพึ่งบัง ได้ทราบในรสพระธรรมกลัโงงหมด ในขณะที่เองราชบุรุษจีนไปพบ จึงได้
 อัญเชิญกาศยปมาลจกัไปอยู่ในประเทศจีนไม่นานเท่าไร ก็อึ้งนครเทพ ราชบุรุษจีนได้พระธรรม
 คัมภีร์พร้อมด้วยพระภิกษุ ๒ รูปไปอึ้งกรุงตลอดเมื่อ พ.ศ. ๑๐๘ พระเจ้าเม่งตี้ไปครวัธหรือหัว
 ต่และทรงสร้างวัดม้าขาว (แปลมีชื่อ) ให้เป็นที่ทำนุของพระภิกษุทั้งสองเจ้าเรื่องในคัมภีร์
 แห่งรัชกาลปีที่ ๙๔ (พ.ศ. ๑๐๘) กาศยปมาลจกัจะเบี่ยงชาวประเทศใดและเดินทางผ่านบ้านเมืองใด
 เข้าไปอึ้งประเทศจีน มีร่องรอยการศึกษาอยู่ในตำนานสิงหนวัติภูมิารวมอิทธิกั.

ว่าด้วยการสอบกัน

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ณ เมืองนครราชสีมา ได้ทรงทอดพระเนตรเห็นว่า กษัตริย์อื้ออึงแห่งนครอุทโธเมืองชื่อ เทวกาล ในตำนานสิงหนวัติภูมิวนานั้น ตรงกับเมืองนครราชสีมา หรือพระเจ้าขุนเมืองแห่งอาณาจักรชุนนานในประวัติศาสตร์แล้ว จึงขอเสด็จไปตรวจดูสถานที่นั้นด้วยความในตำนานต่อไป

ความเดิม

๑. ทิ้งจะกล่าวถึงพงศาวดารไทยเมืองหนึ่ง ก่อนแล้ว
ตามนัยมหากษัตริย์ ๑๗ ตัวปีกัดใจ

๒. ยังมีมหากษัตริย์อื้ออึงคนหนึ่งชื่อว่า เทวกาล ว่า
อัน เป็นใหญ่กว่าไทยทั้งหลาย อยู่เสวยราชสมบัติ
นครไทยเทศ ก็ว่าเมืองราชธานีนครหลวง
นั้นแล

๓. ส่วนเมืองนั้นก็กับวิบุรณ์ด้วยราชสมบัติเข้าของ
เงินคำ ข้างนี้วิภาวดีผู้คนวิหิตนศรมิหลาย
ชดชยศักดิ์กับตั้งมีตั้งชดได้พอมมีใกล้ถึงกันแล

๔. ส่วนวันมหากษัตริย์อื้ออึงก็มีราชบุตร ๑๐ คน
ราชธิดา ๑๐ คน ทั้งหมด ๒๐ แล ราชบุตรผู้หนึ่ง
ชื่อว่า หิมพิสารราชกุมาร แลราชบุตร ผู้อื่น ๒
ชื่อว่า สิงหนวัติภูมิวน ฤๅว่าเมื่อถึงขณะนั้นกำลัง
เป็นศักราชที่นั้นแล

อธิบาย

๑. มหากษัตริย์ ๑๗ คือโบราณจักรพรร หรือ
ปฐมจักรพรรดิ ๑๗ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๔๑๐

ปีกัดใจ (ชาว สปีตสกา) ถกถกเคลื่อน
ที่ถูกเนื้อปีกัดใจ (เกาะ สปีตสกา)

จากผลที่สอบได้ว่า โบราณจักรพรร ๑๗ ปี
ตรงกับปีเถาะ สปีตสกา พ.ศ. ๔๑๐ จึงสอบย้อน
ไปถโบราณจักรพรรดิ ๑ ตัว ตรงปีกัดใจ คือ
ปีกัดใจ พ.ศ. ๔๑๔ สกกับกับจักรพรรดิ ยี่
นัยอย่างจักรพรรดิไทยเดิมเป็นปีกัดใจ ก็คือ ปีกัด
อัฐก ในตำนานนี้ใช้เป็นผลสกกับเพราะถือว่า
แรกตั้งจักรพรรดิใหม่

๒. สัตว์ ในตำนานหมายถึงคนชาวไทย (คูวิคราห์
เมืองเมืองไทยเดิมภาค ๑ ของประเทศพม่า)

เทวกาล คือ ขุนกะหรือพระเจ้าขุนเมือง
ครองราชย์นครราชสีมาในชุนนานเมื่อ พ.ศ. ๔๑๔
ราชกุมาร หมายถึง นครแดน ราชธานีของ
นครราชสีมา

๓. ชดชยศักดิ์กับตั้งมีตั้งชด = กระจัดกระจายหก
แผ่นเจดเจดอื้ออึงจะนับได้

๔. ตั้งว่า สน นิยมใช้ในตำนานตลอดเรื่อง
ราชบุตรคนใหญ่ชื่อ หิมพิสาร ราชบุตรคนที่ ๒
ชื่อ สิงหนวัติภูมิวน

ความเดิม

๔. เมื่อนั้นกษัตริย์คนพองนั้นก็เมื่พระราชสมภดิหือ
แม่ถูกทรง ๖๐ คนแล ก็ตั้งอัยพิมพิสารราชกุมารผู้
เป็นแก่นกั้นไว้ ในที่เป็นอุปราชกับธิดาหนึ่ง หือ
อสูด้วยคนในเมืองราชฤทธิ์หลวงนั้นแล

๖. ก็เมื่อกษัตริย์ราชอุกหญิงทั้งหลาย ๒๘ คน นั้น
หือไปเสาะหาพี่น้องเมืองอยู่ทั่วทิศ

๗. พลันตั้งเชิงพนาคิดุมารผู้ตัววัน ๒ นั้นกับน้อง
หญิงหนึ่งกับแม่เฒ่าราชสมภดิกับด้วยเทวภคษัตริย์
คนหือ แล้วก็ตั้งอำาการวการพ้ออัย มหา
ภคษัตริย์คนชื่อว่าเทวภคอันเป็นราชบิดาและราช
มารดาแห่งคนแลไว้ ก็วันรวมเอาเข้าของสมภดิ
ข้างมีวีวักวาวีพจนะศรีคนกรวีแสนหนึ่งแล้ว
ก็เสด็จออกจากเมืองราชฤทธิ์นครหลวงแล้ว
ก็ข้ามแม่น้ำสาระพูไปทางพนาคณย์ ที่อว่า
พนวันออกขวิดไปไกลนัก อำาขับไปอวีญ
ปุระเทศป่าไม้คงคอง ของกวีอราชและแม่เฒ่า
ใหญ่ขึ้นมือยั้งหลงมรกนนัก นั้นก็เดือนอาสา
ออก ๒ ท่า วันพุธ เสด็จออกจากเมืองราชฤทธิ์
นครหลวงไปใต้ ๔ เดือน จึงไปรอดไปถึง
ประเทศหนึ่งมีสถานอันราบเพื่องเรื่องงาม
มีแม่น้ำใหญ่แม่น้ำสาณ น้ำมือย มากนักกับพ
นักดีแม่น้ำพรรณที่เท่าใด คือว่าแม่น้ำห้วยมือ
อันพักสร้างไว้ตั้งแต่มาตั้งนักแล เป็นแก้วเมือง
สุวรรณโคมคำแต่เก่าถึงถ

อธิบาย

๔. หือ = หือ

๖. จัดเองให้ราชบุพการี ๒๘ คู่อกิณกสมรส
กันตามลำดับที่เจ้าต้นน้อง (แบบภาคขวงที่)
แล้วก็ได้ตั้งคณะกุม่อกย้ายไปเสาะหาญาติสถาน
สร้างบ้านสร้างเมืองอยู่ทุกสารทิศ

๗. อัยัง = อัยการ
แม่น้ำสาระพู = สวภู = แม่น้ำคงหรือสาระวิน
อาสา = อาณาณาต = เดือน ๔
สาณ = ราม, กลาง
ขวงที่ = แม่น้ำโขง

เชิงพนาคิดุมารหรือเมฆอชานีฐาชาและ
ผู้คนสัตว์พจนะราชหือสมภดิ ออกเดินทางจาก
นครหลวงเมื่อวันพุธขึ้น ๒ ท่า เดือน ๔ (ตรงกับ
เดือน ๖ ของไทยฝ่ายใต้) ปีเถาะ พ.ศ. ๔๐๐
มาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้เป็นเวลา ๔ เดือน
ถึงซึ่งภูมิที่ราบพระแม่กการทำไว้ทำนบแห่งหนึ่ง
ซึ่งเคยเป็นบึงแล้วสุวรรณโคมคำมาแต่ก่อน มี
สำาน้ำมือยั้งใหญ่บุรีธรรม์ และอสูไม่ไกลก็แม่น้ำโขง
นัก

ความเดิม

๔. ถาอบดินที่หากมีแต่ถักขลุ่ยหลาย อยู่ข้างนอก
หรือราวขาวขลุ่ยไขว้ไปคู่ที่แล ยังมีขุนหลวง
ผู้หนึ่งชื่อว่าเจ้าลาวกะฐว่าอัน ก็เป็นใหญ่กว่า
มีถักขลุ่ยหลาย ก็อยู่ข้างคอกดินแดนอันมีอังกฤษ
ปีฉิมที่ศักราชรัตนโกสิน

๔. ฮานนั้นสิงหนวดิกุมารก็ไปโปรดที่หนึ่ง หมดไส
กว้างขวางนัก บึงไกลแม่น้ำใหญ่น้ำฉาน ไบ้
โปรดคนแม่จวนที่บึงไกลเจ็ดพันว

๕๐. เมืองสุวรรณโคณฑำคำนั้นก็มิปากน้ำแม่
ขาวที่ถ้ำหนานนั้นแล

๕๑. เมื่อนั้นคำแม่เป้งเป้ง จอดอ้งเอาข้ออู่
ณ ที่นั้น

อธิบาย

๔. มีถักขลุ่ย ในเมืองไทยและกรุงสุโขทัยของ
ประกาศีหรือฮานอกกันว่า ตรงกับ มี
อ่านว่า Sin “จ” หรือ “จก” เป็นชื่อชาว
เสฉวนโบราณ

ขุนหลวง เป็นฐานันดรศักดิ์เรียกผู้ปกครอง
เมืองหรือแคว้น ต่อมาจีนกัังใช้ว่า พระอา
หลวงหรือพญาหลวง ดังปรากฏในถิลลิตพระคต
และเข้าใจว่าตรงกับพระยาร่วงหัว

เจ้าลาวกะฐ คำว่า “เจ้า” เชื่อว่าหมายถึง
ฐานะที่เป็นเจ้านาย ในพงศาวดารโยนกเมื่อ
เจ้าลาวกะฐ ว่า บู่เจ้าลาวจก เจ้าลาวกะฐอาจะ
เป็นชื่อของบุคคล หรือหมายถึงผู้เป็นเจ้านาย
ของพวกลาวจก คือไทยอีสานก็ได้

คอกดินแดน ที่ถูกเป็นคอกดินแดน เป็นชื่อ
ของคอกขลุ่ยหนึ่งในหมู่คอกสามแก้ว และมีชื่อ
เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า คอกขลุ่ยเจ้า คอกสามแก้วคือ
คอกสูง เป็นที่ออกเขาอยู่ทางซ้ายมือของถนน
จากอำเภอแม่จันไปอำเภอแม่สายจังหวัดเชียงราย
ความในตำนานระบุว่าอยู่ทางทิศตะวันตกของ
ภูมิสถานที่สิงหนวดิกุมารมาตั้ง

๕. สิงหนวดิกุมารเคลื่อนที่ไปยังภูมิจประเทศ
อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งกว้างขวางสะอาดดา ไม่ห่างไกล
แม่น้ำน้อยใหญ่นัก แต่ยังไม่ถึงแม่น้ำโขง ท่าง
กันอยู่ ๓๐๐๐ วา (๑๔ กิโลเมตร)

๕๐. ตำนานอธิบายถึงเมืองสุวรรณโคณฑำคำว่ามี
ปากแม่น้ำโขงอยู่ข้างหน้า แต่ปาก อาจะเกิด
เพี้ยนมาจาก พัด ก็ได้

๕๑. สิงหนวดิกุมารตั้งค่ายพักขังอั้งอยู่ ณ ที่นั้น
เป็นการเอาฤกษ์ชัย

ความเดิม

๔๒. รอคเคือน ๖ ท่า ๑ วันศุกร์ มหาศักราชขึ้น
แถบศักราช เป็น ๑๑ ศักราช

๑๓. วันนั้นยังมีพระยามากศักราชขึ้นชื่อว่าพันธุ-
นาทราชัน ก็ทรงมีศคนเป็นพรหมณ์ผู้หนึ่ง
แล้วก็เข้ามาสู่ที่อู่เจ้าสิงหนวัติกุมารแล้วก็กล่าว
เชิง ถึงหนวัติกุมารว่า อูกรเจ้ากุมาร ท่านนี้เป็น
ลูกท่านพระยามหากษัตริย์หรือว่าเป็นพรหมณ์และ
กษัตริย์ที่พ่อคือพระเจ้า อูกรบิชาโกลเมืองไค
มาชา เจ้ากุมารมานี่ประโชนอันใดชาวอัน
เจ้าสิงหนวัติกุมารกล่าวว่า พรหมณ์อูกรท่าน
พรหมณ์เรานี้ก็เป็นลูกนาคกษัตริย์ ตนชื่อว่า
เทวกาล อันเป็นเจ้าเมืองราชฤทธิหลวงโพนแล
เรานี้มาเพื่อจัดแสงหาที่สร้างเมืองอยู่
ว่าอัน

๑๔. เมื่อนั้นนาคพรหมณ์ผู้นั้นกล่าวไว้ดัง
ท่านผู้ตั้งอยู่สถานนั้นให้เป็นบ้านเป็นเมืองอยู่
จักดูดีเจ้าเวียงสุวรรณด้วย เจ้าของสมบัตินะ
ประการหนึ่งแล้วจึงมาคิดกลาง เป็นศักราช
นาคนครเมืองใหญ่ทั้งหลายมารบก็เป็นอัน
เทวกาลนั้นน้ำแม่ใหญ่ทั้งหลายสะภา โลกก็บ่รอด
และว่าอันแล้ว แต่ว่าให้มันก็คิดไว้รักอันคน
ศักราชทั้งหลายเถอะว่าอัน เมื่อนั้นเจ้าสิงหนวัติ-

อธิบาย

๔๒. ศักราชไม่ระบุไว้ วันศุกร์ ๑ ท่า อันเป็น
ข้างขึ้นหรือข้างแรม ควรจะสอบในพงศาวดาร
โยนกปรากฏว่า เป็นข้างขึ้น

ศักราชขึ้น ที่ถูกเป็น ๑๑ ศักราชขึ้น คือ
โบราณศักราชได้ ๑๑ ศักราชขึ้น ตรงกับปีมะโรง
อัฐศก พ.ศ. ๔๓๑

ข้อความตรงนี้ให้ทราบว่า วันขึ้นปีใหม่
ของโบราณศักราชนั้นน่าจะเป็นวันขึ้น ๑ ท่า
เดือน ๖ (ตรงกับเดือน ๔ ของไทยเก่าได้)

๑๓-

๑๔. นก - ขี้ตึก

สะภาโลกา = สิบภาพโลกา

ความเดิม

กุมาร จึงกล่าวว่า ดูกรท่านพรหมณ์ ท่านนี้อยู่
ฐานะที่ใดอยู่บ้านใดเมืองใด ท่านมีชื่อชื่อหา
ประการใด นาคพรหมณ์ก็กล่าวว่า ข้ามีชื่อว่า
พันธุพรหมณ์ อยู่รักษาประเทศอันแต่เช่นแต่
มาแต่ ท่านจงใช้สปีงไว้ส่นาว เพื่อไปทวงดูที่อยู่
แห่งข้าพระองค์ ว่าอันแล้วก็ลาจากหนีไปแล

*๕. สิงหนตกุมารก็ใช้บ่าวเพื่อนไปดู ด้วยดู
เจ็ดคนแล้ว ครั้นว่าทวงให้พรหมณ์บอกประมาณ
พันวาแล้ว ก็ลาตกกลับหายไประยะไกล เมื่อนั้น
คนใช้กลับเป็นสัสภัสแล้ว เขาก็กลับคืนมาออก
แต่เจ้าแต่่งเขาตามคัมเขากลับในซุอันเขต เมื่อนั้น
สิงหนตกุมาร ได้ยินคำอันนั้นแล้วก็สะดุ้งใจ
อยู่แล

*๖. ส่วนนาคพรหมณ์ผู้รับก็เอาเพศเป็นพระยา
นาคแล้ว ก็ถือขวบุ่น ไปห้อยเป็นเขตสี่ชื่อเวียง
กว้างสามพันวารอดสู่ก้า แล้วก็หนีไปสู่ที่แห่งหน
แล

*๗. ครั้นว่าคืนนั้นรุ่งแจ้งแล้ว สิงหนตกุมาร
ท่านก็เห็นเป็นประการอันมี ก็มิใช่ซนซันอันดี
แล้ว ก็ให้หาพรหมณ์อาจารย์มา แล้วก็ถาม
พรหมณ์อาจารย์ว่า พรหมณ์ผู้มาบอกให้เรานี้
จะเป็นสทรวบุตร เทวดาหรืออินทร์พรหมอันหา
ว่าอัน เมื่อนั้นพรหมณ์อาจารย์จึงกล่าวว่าตาม
คัมเขาคู้เข้ามาพิจารณาคุณี้ จะเป็นพระยานาค
สะแลงว่าอัน เมื่อนั้นก็พร้อมกันเข้าแต่่งเวียง
หลวง แถบงทอดเรือแล้วบรมนก็เข้าอยู่เป็น
เมืองอันใหญ่แล้ว

*๕. ลาว - ๑๐๐
พัน - ๑๐๐
ซุอัน - หุคอัน, หุคอย่าง

*๖. บุ่น - คู่อศวก, เจะเสวท
สู่ก้า - หุคพัน
ชื่อเวียง เข็ใจว่าเป็นชื่อเวียง - ๑๐๐๐ ก้า
เมือง

ตามเนื้อความเข้าใจว่าสร้างเมืองเป็นรูป
สี่เหลี่ยม ก้าทรงเมืองกว้างด้านละ ๓๐๐๐ วา
(๖ กิโลเมตร)

*๗. หอเรือ - หอเรือน

ความเดิม

๑๔. พระทนต์ธราชระอัฐิอันเป็นที่จารณาเอาชื่อพระธนากรว่าบทันนั้นกับชื่อ कुमारผู้เจ้าถิ่น ชื่อว่าสิงหนวัติกุมาร สมด้วยกันแล้วก็เมื่อว่าเมืองนาคพันธูสิงหนวัตินคร นั้นแล

๑๕. เจ้าสิงหนวัติกุมาร ได้กับเจ้าเมืองนาคพันธูสิงหนวัตินครที่นั่นแล้ว ท่านก็มีอาชญาใช้ไปเมืองอื่นหาขุนหลวงมีลูกขุนใหญ่หลาย ให้เขามาสู่สมการแห่งตนเองแล

๒๐. แต่ก่อนไปข้างหน้าได้ ๓ ปี

๒๑. ยังมีเมืองอีกตั้งอยู่หนทวี โกลประมาณ ๔ วันทาง มีช้างหัวน้ำถูกกุมารที่ ที่นั้นมชื่อว่าเป็นเมืองกูโมงต์เสถานคร ว่าอัน เมืองอันนั้นเป็นท้องทุ่งแห่งชาวขอมทั้งหลายแล

๒๒. ตัวว่าเวียงขอมก็เป็นเมืองพร้อมกันกับเมืองสุวรรณโคมคำ แต่เช่นเสกสาครพระเจ้ากัณฐกมาต่อแต่ปากน้ำ น้ำเล่าง แลหลุนั้นพระธนาขอมคนเมืองเจ้าเมืองกูโมงต์เสถานครนั้น จึงมีมานะกระด้างแข็งบ่งเข้าสู่สมการเจ้าเมืองนาคพันธูสิงหนวัตินครเพื่ออันแล

๒๓. เมื่อนั้นเจ้าสิงหนวัติกุมาร ท่านก็ออกเอาพลกำลังไปชนะเอาพระธนาขอม แลเมืองกูโมงต์เสถานครได้เขามาสู่สมการ แต่ก่อนแล

๒๔. มหากษัตราชาติ ๒๒ ตัว ปีคัมโบสีด้แล้วได้ ๕ ปี ท่านก็ได้ปราบลาวภาคไทยทั้งหมดแล้ว

อธิบาย

๑๔. ตีความเมืองว่านาคพันธูสิงหนวัตินคร และวันแรกสถาปนาเมืองนครเป็น วันเสาร์ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๖ (เดือน ๔ ไทยฝ่ายใต้) ปีมะโรง พ.ศ. ๕๓๐

๑๕.

๒๐. ตกปีมะเมีย พ.ศ. ๕๓๓

๒๑. แม่น้ำถูกกุมารที่ คือแม่น้ำกก ต้นน้ำกักที่ภูเขาเหนืออำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่

๒๒. ความข้อนี้ชื่อว่า เมืองกูโมงต์เสถานครเมืองสุวรรณโคมคำ มีมาแล้วแต่ก่อนพุทธกาล

๒๓.

๒๔. ปีคัมโบสี (มะเส็งโทศก) ที่ถูกเป็นปีคัมโบสี (วอก โทศก)

มหากษัตราชาติ ๒๒ ตัว ปีคัมโบสี - ไวรานศกษัตราชาติ ๒๒ ตัว ปีคัมโบสี ตรงกับปีวอก โทศก พ.ศ. ๕๓๕ และตรงกับศักราชไทยเดิมได้ ๒๕๒๕ ปีวอกนพศก

เมื่อถึงหนวัติกุมารตั้งเมืองนาคพันธูสิงหนวัตินครมาได้ ๕ ปี ถึง พ.ศ. ๕๓๕ ก็ปราบปรามยกวันลาวภาคไทยไว้ในอำนาจได้ทั้งหมด

ความเดิม

๒๕. เสนออำนาจอันและพระราชณาจารย์ทั้งหลาย
ก็พร้อมกันอุสาภิศก ยังเจ้าสิงหนวัติอุบราชิม
เป็นเอกราชมหากษัตริย์ปราบอาณาไทย ทั้งมวล
มีชื่อว่า พระยาสิงหนวัติราชกัศราเจ้าแผ่นดินมา
แล

๒๖. โนเมื่อจันนั้นก็บรรณด้วยผู้คนข้างมา
วิภาวชเข้าของสมบัตินากัด บังเกิดเมืองใหญ่
แผ่นดินมาแล

๒๗. ออกวิภูแห่งหัวหนภพพหิส มีน้ำแร่เป็น
แดน

๒๘. หนบิจฉณิมมีคอรูปร่างขุนน้ำช้อยมาหา
แม่คงเป็นแดน

๒๙. หนตุรทิกมีท่าหนองแสดเป็นแดน

๓๐. หนทักนิฉทิสก้าได้มีธวัฐเป็นแดนแห่ง
ท่าแห่งนวกแล

๓๑. บ้านเมืองที่นั่นก็อยู่เป็นปุษขิมบ้างหา
โจรมารบได้สักอันแล

๓๒. ท่านสร้างเมืองนากพันธุสิงหนวัติอุบนี้อยู่
มาได้ ๕๒ ปี

อธิบาย

๒๕. อุสาภิศก = อภิเศก

กระทำพิธีราชาภิเศกสิงหนวัติกุมารเป็น
พระมหากษัตริย์ มีนามว่า พระยาสิงหนวัติราช

๒๖. บรรณ = บริบูรณ์

๒๗. อาณาเขตแคบกว่าอาณาเขตของพระยาสิงหน
วัติราช ทางทิศตะวันออกถึงแม่น้ำแม่ แม่แก้วแต่
นี้ไปก็อยู่บันเรียกว่า แม่แก้วบ้าง แม่แก้วบ้าง
อยู่ในเขตตั้งแก่ง (อุวรรณดิศ)

๒๘. ทางทิศตะวันตกถึงคอรู (รูปร่างชุก) ช้าง
ขุนน้ำช้อยมาบรรจบกันแม่น้ำคง (ภาละวิน) ใน
เขตหน้าคอรูแล

๒๙. ท่า (ต้าง) = สะดวก

ทางทิศเหนือถึงหนองแสด ไปมาถึงกันได้
โดยสะดวก

๓๐. ทางทิศใต้จดคณถวัฐ (คือถะโล) ชายเขต
แดนถวัฐในสมัยนี้ ชูช้อ ๔๓ ปะระกอบ

๓๑. ชิมบ้าน เจ้าใจว่าจะเป็น ชิมบาน

หาโจรมารบได้สักอันแล เจ้าใจว่าจะเป็น
หาโจรมารบได้สักอันแล

๓๒. จำนวนเลข ๕๒ ปี นั้น ที่ถูกเขียน ๕๘ ปี
(บริบูรณ์)

อุศักราชในข้อ ๓๓ ปะระกอบ

ความเดิม

๓๓. มหาศักราช ๖๗ ตัวปีเม็งได้ เดือน ๑๐
 ทุติยเพ็ญวันพฤหัสบดีก่อนรุ่งแจ้ง แผ่นดินไหว
 ทั่วพื้นฟ้าร้องตลอดทางเมฆมากปุกปุยอัศจรรย์จนกลิ้งลูก
 ลูกกันแล

๓๔. ศักราชได้ ๖๘ ตัวปีเม็งได้ เดือน ๘ เพ็ญ
 วันศุกร์ยามรุ่งแจ้ง แผ่นดินไหวฟ้าร้องตลอด
 ทาง แผ่นดินใหญ่มีน้ำอ้อปุกปุยอัศจรรย์มาก
 นึก

๓๕. แผ่นดินมารอดศักราช ๕๐๐ ตัวปีเม็งได้เดือน
 ๑๐ เพ็ญวันจันทร์ยามก่อนรุ่งแผ่นดินไหวฟ้า
 ร้องตลอดทางสามชั้นแล

อธิบาย

๓๓. โบราณศักราช ๖๗ ตัวตรงกับ พ.ศ. ๔๘๐
 ปีเม็งได้ (กุนจัตวาศก) ที่ถูกเป็นปีเกิดได้
 (มะเอ็งอัปัสก) สำหรับ ศก กำกับศักราชว่ามี
 อังคะว่าตั้งแต่ตรงนี้เป็นต้นไปมัก อาศก ของ
 ศักราช ไทยเดิมเข้ามาใช้ เพราะตามศักราช
 ไทยเดิมเป็นเป็นศักราช ๒๕๓๔ ปีมะเอ็งจัตวาศก
 เดือน ๑๐ ไทยฝ่ายเหนือ ตรงกับเดือน ๘
 ไทยฝ่ายใต้
 ทุติยเพ็ญ = ขึ้น ๑๕ ค่ำ ทั่วทั้ง ๒
 เดือน ๑๐ ทุติยเพ็ญ = วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน
 ๘ (หลัง)

ตลอดทาง (ตลอดกราง) หมายถึงเดือนลูก
 คำรามของภูเขาไฟ
 จนถึงลูกอ้อ = ทุกคนชนลูกทั่วตัว รวมความ
 ตอนนั้นว่า + ในปีมะเอ็ง พ.ศ. ๔๘๐ วันพฤหัสบดี
 ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ (หลัง) เวลาเช้ารุ่งเกิด
 แผ่นดินไหวฟ้าคะนองและมีเสียงภูเขาไฟถู
 คำราม (หรืออาจจะมีระเบิดก็ได้)

๓๔. โบราณศักราชได้ ๖๘ ตัว ตรงกับ พ.ศ.
 ๔๘๐
 ปีเม็งได้ (ชาวเบญจศก) ที่ถูกเป็นปี
 อางระกำ (มะเอ็งอัปัสก) ตรงกับศักราชไทยเดิม
 ได้ ๒๕๓๕ ปี
 เดือน ๘ ไทยฝ่ายเหนือ ตรงกับเดือน ๖
 ไทยฝ่ายใต้

๓๕. โบราณศักราช ๕๐๐ ตัว ตรงกับ พ.ศ. ๕๐๐
 ปีเม็งได้ (มะเอ็งจัตวาศก) ที่ถูกเป็นปี
 เกิดได้ (กุนอัปัสก) ตรงกับศักราชไทยเดิม
 ได้ ๒๖๐๕ ปี
 เดือน ๑๐ ไทยฝ่ายเหนือ ตรงกับเดือน ๘
 ไทยฝ่ายใต้

ความเดิม

๓๖. แต่ก่อนการออกศักราชได้ ๑๐๒ ปีจึงได้เสกเดือน ๘ ออก ๑๔ คำ วันอังคาร อามศุภชัย แผ่นดินข้าวไร่วั้นก็องฟ้าร้อง คอชอง เป็นมหาปางอันใหญ่ปุ่นอัสซวารีใจกว่าทุกที่ทั้งหลายแล

๓๗. ท้าวสังเมืองมกได้ ๕๗ ปีนี้ แผ่นดินไร ๔ เดือนแล

๓๘. เมืองนาคพันธุสิงหนาทนครที่นี้มีแม่น้ำขวนที่ ก่อหรือให้อัน ไหลมาแต่ต่างหนองหลวง พระอากาศก่เกิดเมืองมีธิดานครมาแล เป็นภรรยาใหญ่เมืองพันธุสิงหนาทนครมาถูกนี้แล

๓๙. ที่นี้ จะกล่าวให้รู้มูลอันตั้งเป็นเมืองพันธุสิงหนาทนครราชธานี อันมาตั้งอยู่ฝ่ายน้ำขวนที่ถ้ำวันศกนี้ อันเมื่อมีอู่วิวโลกนะจักมาบรรพบนแห่งพระพุทธรเจ้าโคตมสักกอบุญจักเกิดนทีนี้แล เมืองสุวรรณโคมคำถ้ำวัน หากมีแดนตั้งน้ำแม่ขวนที่ถ้ำวันออกสู่น แต่เช่นศาสนาพระพุทธรเจ้ากัศปณ์มานาได้คือคนมาแล

๔๐. พระธาดาพันธิตเสวตเมืองโชนกนครที่นี้ได้ ๒๕ ปี อชอุได้ ๒๖ ก็ชคไปโชนีศักราชได้ ๑๙๙ ปีนี้พระพุทธรเจ้ากัศปณ์มานาแล

อธิบาย

๓๖. โบราณศักราชได้ ๑๐๒ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๕๑๕

ปีเสกเสก (๑๐ นพศก) ที่ถูกเป็นปีคัตถี (มะโรงไทยศก ตรงกับศักราชไทยเดิมได้ ๒๖๐๕ ปี)

เดือน ๘ ไทยฝ่ายเหนือตรงกับเดือน ๖ ไทยฝ่ายใต้

ออก ๑๔ คำ - ขึ้น ๑๔ คำ

ศุภชัย - วันมโหรี

๓๗. พังเลข ๕๗ ปีนี้ ที่ถูกเป็น ๗๙ ปี

เถอ - คีธ, กรัง

รวมความตั้งแต่ข้อ ๓๐ - ๓๗ ว่า นับแต่ตั้งเมืองนาคพันธุสิงหนาทนครมาได้ ๗๙ ปี เกิดแผ่นดินไหว ๔ ครั้ง และครั้งสุดท้ายใน พ.ศ. ๕๑๕ ภาวะเดือนมโหรีเป็นที่สุด

๓๘. จก - เป็นชื่อต้น โทณดินโชนของเสวตมิดิถานนคร เข้าใจว่าจะหมายถึงเมืองเข็องคู้ซึ่งเป็นนครหลวงของแคว้นเสวต

๓๙. เมืองนาคพันธุสิงหนาทนครตั้งอยู่ปากตะวันตกของถ้ำน้ำโขง ส่วนเมืองสุวรรณโคมคำที่มีมาแต่ก่อนพุทธกาลตั้งอยู่ปากตะวันออกของแม่น้ำโขง (ฝั่งประเทศลาว)

๔๐. เมื่อความในข้อนี้กล่าวขึ้นเรื่อยๆ ไม่ถ้อยข้องกับตอนต้นๆ พระธาดาพันธิตเป็นโอรสเมืองโชนกนครอยู่ที่โชน พระธาดาสิงหนาทราชกับเมือง

ความเดิม

อธิบาย

มากทีเดียว ๕ หอบสามศูญไปอย่างไร ทั้งแล้วเกิด
ความสงสัย จึงขอตรวจสอบค้นร่างฉบับอันแปล
จากเข้าบทที่ ๓ แรกหน้าหรือชื่อตัวเขียนและจารึก
กรมศิลปากรดู ปรากฏเนื้อความสำคัญดังนี้ว่า

“ที่นี้ชักจนถึงพระยาสิงหนตราช ๓๓ ปฐม
อุบลแต่เมืองราชฤทธนครมาสร้างเมืองพันธุสิงห
หนตนครข้างแสนที่นี้ แต่เมื่ออาตุได้ ๑๔ ปี
โบราณจักรราชได้ ๑๗ คั (พ.ศ. ๔๓๐) นั้นรอด
(ถึง) จักรราชได้ ๑๑๘ คั (พ.ศ. ๔๓๒) พระยา
สิงหนตราชกินเมืองได้ ๑๐๒ ปี มีอายุได้ ๔๒๐
ปีก็จุติคาไป . . . แล้วพันธุคนถูกมีอายุได้
๔๒ ปี ขึ้นสวยเมืองสืบไปแต่ . . . ”

เป็นอันได้ความว่า พระยาสิงหนตราช
ขึ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๔๓๒ แล้วพระยาพิชัย
ผู้เป็นโอรสได้สืบราชสมบัติต่อมา ๒๘ ปี ขึ้นมา
ได้ ๑๑ ปี ก็สิ้นพระชนม์เมื่อโบราณจักรราชได้
๑๔๘ ปี ซึ่งตรงกับปีชวด พ.ศ. ๕๖๐ ตัวเมือง
นาคพันธุสิงหนตนครนั้น ในค้นร่างฉบับอัน
แปลก็ได้ความว่า เปลี่ยนเป็นชื่อ โอนกล
ไชยบุรี ราชธานีศรีช้างแสน

ปีพระพุทธเจ้ามีพทาน จะกล่าวในคำอธิบาย
ข้างหน้ต่อไป

๔๑. อชุตราชคนถูกขึ้นสวยราชสมบัติแทนใน
เมืองโยนกนครไชยบุรีราชธานีศรีช้างแสน ที่นี้
ก็ในศักราชเดี๋ยวนั้น

๔๒. อามณ์พระยาอชุตราชเจ้าท่านก็รู้ประวัติ
ข้าวงสารว่าภทพุมวดี ถูกพระญานี้ อชุต
คิดแต่งที่นั้นทรงรูปอันงาม ท่านก็ทรงเอา
สุวรรณ ๕๐๐,๐๐๐ แล้วรองวีพลโยธาไปขอเอา

๔๑. อชุตราช โอรสของพระยาพันธุสิงหนตราชได้
สืบราชสมบัติในปี พ.ศ. ๕๖๐ ต่อไป

๔๒. คตตดินแดง คูซื่อ ๘

ทรง = ชัด, จัดแจง

รองวีพล = เห็นจะหมายว่ารวมวีพล

ปุกยัง = ปู่คุณ

ความเดิม

นางปทุมวดีกุมารีแม่จ๋าผู้เฒ่าจึงชักไทรไว้ว่า
คนส ขันต่อพระคนตฤณเจ้าผู้เมตตาให้นาง
ปทุมวดีกุมารีแม่ผู้ข้าแต่เทีอะ แล้วก็ถวายค่า
๔๐๐,๐๐๐ ตอนคุณจ๋าผู้เฒ่าในแล

เมื่อมีเงินมโหฬารก็ กักถ้าวแม่พรบุตร
ปทุมวดีไว้ ลูกปทุมวดีเหย บัดนี้พ่อชักปุก
อึ้งเจ้าลูกให้ดีเป็นภริยาบาทบวริจาริกากับพระยา
เจ้า พ่อหนักแต่แม่เหื่อแล้วก็ชักโกธเสีงเฮงฮู
อยู่แล้ว ว่าคงมีแล้วก็อุตราซากิเสกบุตรวิราชิดา
กับพระยาอุตราราชเจ้าแล้ว ก็อีกค่า ๔๐๐,๐๐๐ นีน
ให้ทรง แล้วถ้าวว่า นางจ๋าเอาค่า ๔๐๐,๐๐๐ นี
เมื่อหล่อให้เป็นลูกกวางแล้วสมมุติเป็นแม่กับช้ำ
บุษยาทุกวันเทีอะ นางก็จักสัมฤทธิ์มีอายุยืนถัก

พระยาอุตราราชเจ้ากับนางปทุมวดีก็กระทำ
คนย้าการระยังพระมหาดุณีเจ้าคนพ่อแล้ว ก็เอา
กัน เสด็จเมื่ออยู่เวียงโชนนครไชยบุรีศรีช้างแสน
แห่งละแล้ว

ส่วนว่านางปทุมวดีก็หาช่างทำมาหล่อให้
เป็นลูกกวางแล้ว ก็แบ่งผลพาไปรับหัวแล้ว
ให้บุษยาทุกเจ้าค่า สมมุติเป็นแม่แห่งละแล้ว
ด้วยเหตุนางกับย้าจ๋าผู้เฒ่าคนพ่อและแม่
กวางค้ำนั้น นางก็สมฤทธิ์ทุกประการแล

๔๑. ส่วนพระยาอุตราราชมหากษัตริย์เจ้าในนี้ก็
ด้วยละครอักษรแทนแห่งท่านและอันปลัะประเพณี
ธรรมเนียม ละครแห่งท่านชาวปรวไปหนอุดระพิศ
ก้านเหนือ มีทางทองแดงเป็นแดน หากพิศ
พิศก็ได้เขตคือวรัฐ คือสมณัมมาระมิ่งเป็นแดน
แล หนบุพพิศก็ทำละ วันออกมีสมณัมแม่มิว
แดนเมืองจุฬินั้นเป็นแดนแลหนบิจฉิมพิศ

อธิบาย

อัม (ค้า = คอบ (ทอง)
ลูกกวาง = เข้าใจว่าจะหมายถึงรูปกวาง
คนส = คารพอันกรง

๔๑. อาณาเขตของโชนนครในสมัยพระยา
อุตราราช คือ
ทิศเหนือถึงหนองแส
ทิศตะวันออกถึงปากน้ำแม่ม่วงในแดนตัง
ถ้อย (ชวนเหนือ)
ทิศใต้จดชายแดนลาวรัฐ (ละโว้) ที่ปากน้ำ
แม่ปิ้ง (ระมิ่ง) นอกซัดอั้งจนกว่าซัด ๑๐

ความเดิม

ถ้าจะวันศกมีคอกเขาถูกช้างวันน้ำช้อยมาตก
แม่คงเป็นแดน ที่เป็นอาณาเขตตั้งแต่ท่าแพถึงดิน
เมืองโตนกนกร ไซอูรูศรีจึงแสนที่นี้ปรากฏเป็น
ราชธานีอันใหญ่แถม

๔๔. ครั้นนั้น ไบรเวศจักรราชเก่า ได้ ๑๔๗ ปี
นับสมเด็จ

๔๕. พระยาชวาศศัตถุ์พร้อมกันกับคัวสมท
กัศปเอรเจ้าศิศเอนแถม และตั้งมหาจักรราชใหม่
ไว้ตัวหนึ่งในปีเมืองเม็ด เดือน ๕ เพ็ญแถม

อธิบาย

ทิศตะวันตกถึงเขาถูกช้างวันน้ำช้อยมา
บรรจบถ้ำแม่ถัก (สาละวัน) ในเขตพม่าเหนือ
อาณาเขตอังกฤษเดิม เช่น สมัยพระยาสิงหนตวิราช

๔๔. เป็นข้อความแรกที่ระบุเรียกชื่อ จักรราช
ซึ่งมีใช้มาตั้งแต่เริ่มเรื่องอิงหนตวิกรม

ไบรเวศจักรราชได้ ๑๔๗ ตรงกับปีชวด พ.ศ.

๕๖๑

๔๕. นาม "ชวาศศัตถุ์" กับ "มหาจักรราชเจ้า"
ในที่นี้เป็นเหตุสำคัญส่วนหนึ่งที่ชวนให้เข้าใจ
ไขว้เขวไปว่าเป็น "พระเจ้าชวาศศัตถุ์แห่งกรุง
ราชคฤห์ ประเทศอินเดีย กับพระมหากษัตริย์
อริยสวาทองค์หนึ่งในจำนวนพระอภิมหาสวาท"
แต่แท้จริงนั้น พระเจ้าชวาศศัตถุ์ในที่นี้หมายถึง
พระยาชวาศศัตถุ์คัวอ โตนกนกร ไซอูรูราชธานี
ศรีจึงแสน ส่วนพระมหากษัตริย์ในที่นี้เป็นนาม
ของพระภิกษุองค์หนึ่ง หาก้องที่เดียวกันกับ
พระอรหันตสวาทครั้งพุทธกาลไม่

คำว่า "ศิศศัตถุ์" ถ้าจะเรียกอ้าง ใน
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาให้เห็นจะตรงกับ
คำว่า "อมจักรราช" นี้เอง

ปีเมืองเม็ด (มะยมจัตวาศก) ที่ถูกเป็น
ปีเมือง (ชาลเบญจศก) ตรงกับจักรราชไทยเดิม
ข้ามเข้าปีที่ ๒๖๕๕

เดือน ๕ ไทยฝ่ายเหนือตรงกับเดือน ๓ ไทย
ฝ่ายใต้

พระยาชวาศศัตถุ์พร้อมกันกับคัวสมท กัศปเอรเจ้าศิศเอนแถม และตั้งมหาจักรราชใหม่ไว้ตัวหนึ่งในปีเมืองเม็ด เดือน ๕ เพ็ญแถม

ความเต็ม

อธิบาย

แห่งนครแฉก แล้วตั้งศักราชประจำราชวงศ์ของ
พระองค์ขึ้นใหม่ เมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕
(เดือน ๓ พืงได้) ศักราชใหม่ที่สถาปนาเรียกว่า
พุทธศักราช อ่อนกว่าพุทธศักราช ๘๖๖ ปี

ก่อนจะดำเนินเรื่องตามตำนานต่อไป ขอ
ย้อนไปสู่กษัตริย์บ้านเมืองทางแคว้นนครแฉก
หรือผาซ้อสักเล็กน้อย นับตั้งแต่เสียดิถีราชใน
สมัยพระเจ้าขุนเมืองเมื่อ พ.ศ. ๑๘๖ และถูก
เปลี่ยนนามแคว้นเสียใหม่ว่า "อู่เจ้า" แล้วก็ตก
อยู่ในความปกครองของกษัตริย์จันทราวงศ์อัน
ตลอดมาจนถึงแผ่นดินพระเจ้าอินเพี้ยบุกรกษัตริย์
อองมิ่งผู้สำเร็จราชการ แผ่นดินจึงเป็นกบฏแห่ง
ราชสมบัติตั้งตัวเป็นกษัตริย์ใน พ.ศ. ๑๙๑ ทาง
ประเทศจีนเกิดเป็นจลาจลขึ้น เป็นโอกาสให้
พ่อเมืองโทย โนแคว้นอู่เจ้า ชื่อขุนวิงเมือง
จับขุนนางจีนผู้กำกับเมืองนำเสีย แล้วตั้งตัวเป็น
อิสระขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๙๖ ตั้งวางความเป็นเอกราช
อยู่ตลอดมาจนถึงขุนพายุเสีย จึงกลับไป
อ่อนน้อมยอมเป็นประเทศราชของจีนในแผ่นดิน
พระเจ้าอินทองบู เมื่อ พ.ศ. ๑๙๑ พระเจ้า
อินทองบู (เจ้าจันทราวงศ์) ผู้เป็นผู้นำจัดอองมิ่ง
และตั้งตัวเป็นกษัตริย์เมื่อ พ.ศ. ๑๖๘ เปลี่ยน
นามราชวงศ์ใหม่ว่า "ตั้งอิน" คือวงศ์ตั้งพระวันออก
ความเป็นอยู่ทางบ้านเมืองของปฐมวงศ์แปร
ปรวนไปเป็นเวลาคีรีร้อยปีเศษครั้งนี้ อาจเป็น
เหตุหนึ่งให้พระออบุชราชดำริตั้งศักราชประจำ
ราชวงศ์ของพระองค์ขึ้นใหม่ (บ้านองศักราช
กรุงรัตนโกสินทร์ - ๖๕.)

ได้กล่าวมาข้างต้นว่า เมื่อก่อนนครแฉก
หรือผาซ้อจะตกเป็นประเทศราชของ

ความเดิม

อธิบาย

ประเทศจีนนั้น แม้วินโยทวงศ์ก็มิได้สูญเมื่อ
อิสระภาพแก่จีนด้วย ในคราวจลาจลครั้งของม่ง
นั้น โยทวงศ์ตั้งเมืองได้เข็งเมืองเป็นอิสระ
ถนัดถยานี้ ปรากฏตามพงศาวดารยุวว่า มี
สตรีสองพี่น้องชื่อนางตวันศรีกับนางศรีหญิง
เป็นหัวหน้าก่อการนี้ แล้วต่อมาถูกม้าฮ้วน
(ม้าฮวน) แม่ทัพใหญ่ของพระเจ้าฮั่นก้องบู๊
ยกกองทัพมาปราบปราม ได้แคว้นตั้งเมืองเป็น
เมืองจีนสืบไป

(ในระบอบ พ.ศ. ๕๘๓ - ๕๘๔ ขณะที่โยทวงศ์
แคว้นอู๋เจ้าเมืองตั้งเมืองตั้งตกเป็นเมืองจีนของ
จีนราชวงศ์ฮั่นนั้น ยังมีโยทวงศ์พวกหนึ่งอยู่ทาง
ทิศตะวันตกของแคว้นอู๋เจ้า หนึ่งไกลจากกั
สงคราม ยังตั้งตัวเป็นเอกราชอยู่ส่วนหนึ่ง
โยทวงศ์เดิมผู้พลวงมาเป็นประมุข ต่อมาถึง
พ.ศ. ๖๑๒ จึงยอมอ่อนน้อมต่อพระเจ้าฮั่นเม่งตี้
โอรสของพระเจ้าฮั่นก้องบู๊ พระเจ้าฮั่นเม่งตี้
แต่งตั้งให้ขุนพลวงมา เป็นอัครราชอัครปกครอง
ดินแดนซึ่งเรียกว่า เวงเซียง (เฮมเซียง) หรือ
ขุนซาง มีเมืองและภูเขาคือเปาะหนาม (พนม)
อยู่ในอาณาเขต

๔๖. ขามนั้นมหาภคิสสระเจ้าก็มาคิดในใจว่า
อายุบุบผาก็ได้ ๕๒๐ เติมนบิบุรณ์แล้วในเดือน ๖
ตั้งอยู่ในภูเขาค้ำภูนิหทารณ

๔๗. พระมหาเถรเจ้าก็เอาธาตุกระดูกค้ำมึก
ก็ให้ตั้งแห่งพระพุทธรูปองค์หนึ่ง กับธาตุเจ้า
ทั้งหลายสามสถาน คือ มหันตา มัชฌิมา ขุททกา
ทั้งปวง ๕๐๐ พระองค์ ไถ่ลงในพระโศกแก้ว
พระธรรมราชาแล้ว ก็หาอาวธินค้ำทั้งหลาย ๕๐๐
พระองค์ แล้วก็ยกเอามหาธาตุเจ้าสองมาด้วย

๔๖. สุขี้อ ๕๘.

๔๗. ธาตุกระดูกค้ำมึก - กระดูกโพล์ถาว์
มหันตา - ขนาดใหญ่
มัชฌิมา - ขนาดกลาง
ขุททกา - ขนาดเล็ก
แก้วพระธรรมราชา ที่อุกถาวรเป็นแก้วยี่หม-

ราช

ความเดิม

หลวงอาคณีสถ์ ก็มาสู่เมืองโยนกนครซึ่งแสน
แล้วก็เกิดศาะระชาอชุทธราชคนเป็นเจ้าแต่เมือง
โยนกนครซึ่งแสนแล้ว ก็บอกขังนิทานอัน
พระพุทธรเจ้าทำมาไว้ในนี้ให้พระอรุ ๖ ประการ

๔๗. เมื่อมีพระชธาอชุทธราชเจ้าก็มีใจขึ้นชมอันดี
บังเกิดศรัทธา แล้วก็ไปก่อช่างเครื่องหิ้งหลวงมา
กระทำพระโคกเงิน พระโคกทอง รับซื้อเอา
พระโคกแก้วสรรพราช (ปัทมราช) นั้นแล้ว
ก็บูชาด้วยข้าวดอกคอกไม้เงินคอกไม้ทอง ช่อธง
ฉัตรช้องปลั่งงามมากอีก แล้วก็สมานสถาปนา
แต่แทนอันพระราชาเจ้า ออกจากเมืองโยนกนคร
ไปอุปราชธานีศรีซึ่งแสนนั้นก็ทามมหาธาตุเจ้า
ขึ้นไปสู่จอมคอตายสี่ คือ คอตดินแดงนั้น
พร้อมกันหัวอมหากัสติประจักษ์แล้ว

๔๘. นกเหล็กปล่อเจ้าถือเอาพระโคศพระนภา
ธาตุเจ้าขึ้นตั้งไว้เหนือหินก้อนหนึ่ง อันพระพุทธร
เจ้านิ่งเมืองครั้งก่อนนั้น กริ่งกับมหาจินธาตุเจ้า
ก็แต่ป่าภูทาวี้อย่างทั่วเมืองทั้งหมดนาน ๘ วัน
๘ คืน แล้วก็พาพระโคศลงมาไปในก้อนหินเล็ก
ประมาณ ๘ ศอกก็แตก ถาดนั้นพระมหษธรเจ้า
ก็อธิฐานคันธธบูชาพระนภาธาตุเจ้าไว้ทชวา
เมื่อขึ้นถาดสูงประมาณ ๘,๐๐๐ วา สูงห่าง
ประมาณ ๗,๐๐๐ วา กว้าง ๕๐๐ วา แต่มีมา
คนทั้งภาคเป็นแล้วจักเรียกว่าคอตระแต่่นั้นมา
แล

๕๐. ตามมีพระชธาอชุทธราชมหากษัตริย์เจ้าก็
เรื่องเครื่อง บูชาละ คือ ปู่เจ้าถาวชก ทั้งสอง
หัวเมื่อมาแล้วก็ได้ทำถาวรนั้นแล้วก็ขอเอาชด

อธิบาย

ชธอง = เหาะ
ถาง = พาง

๔๗. ถักนตะ โทศเงิน โทศทอง โทศแก้วสำหรับ
บรรจุพระบรมธาตุทำขึ้น ๆ กัน ตั้งถ่าวนี่
ดูแบบของจริงได้ไม่ผิดกับที่สถานแห่งชาติ
พระนกร

ช้อง - รั่ม
คอตตายสี่ (คอตดินแดง) = คอตตุง

๔๘. แจ้ง - ส่วน
หิ้งพระบรมธาตุอีกถ่องไป ๘ ศอก
(๘.๐๐ เมตร)
พระธาตุเจดีย์แต่่นั้นนี้ คือ พระธาตุคอตตุง
อยู่ในอันคอตแต่่นั้น จังหวัดเมืองวอ

๕๐. ปู่เจ้าถาวชก ๒ คนตามมีการถานี่เชื่อว่าเป็น
ลูกหลานของขุนหลวงถาวชกบูทวิ้งสมัยพระชธา
อิงหนวดราช ซึ่งได้เป็นกษัตริย์ปกครองพวก

ความเดิม

แดนค้ำโหน ๓,๐๐๐ วาทุกคืน กับมีฉักขุ ๕๐๐ ศวี่

๕๑. เมื่อนั้นภูเจ้าถาวงกก็เป็นข่าวของให้ลูกทั้ง ๓ ขานั้น แล้วผู้คำ (คนโต) ก็ไปกินเมืองกวาน ผู้ยึดไป (คนกลาง) ก็ไปกินเมืองศรีทวง ผู้ปลง (คนน้อง) นั้นให้ไปกินเมืองระเขต แล้วก็วิ๊ก (รับ) เอาคำ (ทอง) กับขุขุตราขนั้นแล

๕๒. ขุขุตราขมีภรรยาเจ้าที่เวณถาวงไว้เป็นทางแก่มหาธาตุเจ้าแล้ว ก็เอาค้ำโหนกเหนือแผ่นดินแห่งไว้กับมหาธาตุเจ้า นให้ลูกกลูกโถม้างเทบแล ไครู้ดี (ถ้วน) แลให้ลูกดำนาคอยขุนั้น รื้อแจ้งทุกประการ

๕๓. อามนั้นกับนโธฤาษีอันเป็นพ่อเลี้ยงแห่งนางปทุมศรีราชเทวี ก็ขุคิดยกก่อนนั้นสองเดือนแล้วก็ขึ้นไปเกิดอัมพรหมโลก

๕๔. เมื่อนั้นขุตราขมหาภคทวีธเจ้าก็ให้ช่างคำ (ช่างทอง) มาหล่อเป็นรูปฤาษีเส้าตนเป็นพ่อไว้ยังคตจนออกนุงเมืองทางตะวันตกนั้น แลขุขุปฏิฐากมหาธาตุเจ้าตามธรรมาศแห่งคนแล อามนั้นเดือน ๑ เมืองอวณนี้เพ็ญอามสาธอขุขึ้นแล้ว

๕๕. นกาก็ธปเจ้าก็ให้วันบเคารพอำธัพระมหาธาตุเจ้าเสร็จแล้ว ก็เสด็จเมื่อรุ่งเมืองราชฤทธินคร อามเจ้าปิตุพมาค้ำวามฉัณบริบูรณ์แล้ว ก็เข้าไปถ้ำเอาพระธาตุราชคฤ์เสร็จแล้ว ก็เสด็จ

อธิบาย

ถาวง คือ ถ้ำถาวง ถิ่นค้ำมา และคงเป็นภูมิกำลังอำนาจ พระธาตุขุตราขจึงตั้งเอาทองคำแดงแผ่นดินที่คืน ถ้างัดนั้น ๓,๐๐๐ วา (๖ ไร่ ๑๐ เมตร) กับผู้คน ๕๐๐ คน ไว้เป็นเจ้าพระ (ผู้ดูแลรักษาพระธาตุ)

๕๑. เนื้อความตรงนี้แสดงให้เห็นชัดว่าภูเจ้าถาวงกต้องเป็นผู้ปกครองดินแดนกว้างขวางอยู่ส่วนหนึ่ง จึงมีบ้านเมืองแบ่งให้ลูกชาย ๓ คน กลื่อนย้ายไปอยู่ปกครองไว้

๕๒. น้าง - รือ, ทำลาย
เทหรือศ - รือ, ทำลาย

๕๓. ขุนกับนโธฤาษีไปก่อน การสร้างพระธาตุคตขุ ๒ เดือน

๕๔. เอาทองคำหล่อเป็นรูปฤาษีกัมมโธ นำไปประดิษฐานไว้ที่คตจนออก ซึ่งอยู่ทางบูรณะฝั่งตะวันตก

เดือน ๑ (โทษภัยหนัก) = เดือน ๕ โทษภัยได้

๕๕. เนื้อความในข้อนี้กล่าวถึงชื่อพระมหาภคธป พระธาตุราชคฤ์ และเมืองราชฤทธิ นครให้คิดเห็นว่าหมายถึงยุคผลและบ้านเมืองในประเภทอื่นเมื่อ เมื่อตอนพระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพาน

ความเค็ม

เข้าไปสู่นิพพาน วิเศษตามเขา ช้างวงศ์คอย
เวทบูรพาพรหมณ์เผด็จขุมอยู่ มีคนก็มีให้เบียด
แม่ ตั้งอยู่ตลอดศาสนาพระเมตต ไตรรงค์เจ้า
สการด้วยพื้นเมืองแห่งพระองค์นั้นแล

อธิษฐาน

แล้วเสียน้อยทั้งนี้ แต่ทว่าคอนทัยของเมื่อ
ความที่จัดตั้งอยู่ประกาศไว้เป็น เป็นข้อแตกต่าง
ไปจากกฎการตั้งครั้งนั้น และไปตรงกับเรื่อง
พระโพธิสัตว์กัณฐกชาติเรื่องหนึ่ง ในตำนานหมู่
ศาสนา ซึ่งมีใจความดังต่อไปนี้

ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เจ้าชุตินทราเกิดเป็น
กษัตริย์เมืองสิริเมถิ คือ เมืองพราหมณี มีนามว่า
พระอาทิตย์สถาปนาที่ไป ให้ช้างคู่บารมีมาจากป่า
เขือกาหลง มอบให้หมอบข้างฝึกสอนจนเขื่อง
เร็วพร้อมแล้ว ก็ทรงเข้าไปเที่ยวเล่น บังเอิญ
ช้างพระที่นั่งได้กลิ่นธูปจากบ้านเขา ก็วิ่งหนี
เข้าไปติดลมบนข้างป่า พระอาทิตย์สถาปนาที่ไป
ทรงจะเป็นอันตราย พอดีช้างวิ่งหนีออกไปไกลต้น
มะเดื่อ ก็โชนจากหลังช้างข้ามกิ่งมะเดื่อแล้ว
เดินทางถอยมาเมือง และทรงพิโรธหนอช้างว่า
ฝึกสอนไม่เป็นที่เรียบร้อย หมอบข้างพูดว่าช้าง
พระที่นั่งได้กลิ่นธูปจากข้าง จึงมีเวลาจะตีถอยขึ้น
หากไปสำเริงความโลภแล้ว ก็คงจะถอยมาโรง
ตามเค็ม พระยามหากษัตริย์จึงของเจ้าหมอบข้าง
ไว้รอด ถ้าช้างพระที่นั่งไม่ถอยมา จะองโทษ
ประหารชีวิต ต่อมาได้ ๗ วันช้างพระที่นั่งก็ถอย
มาโรงตามเค็ม พระอาทิตย์สถาปนาที่ไปทรง
ทราบก็เสด็จไปดู และตรัสกับหมอบข้างว่า ช้าง
ได้รับการอบรมสั่งสอนเรียบร้อยดีดังนี้เพอะนี้
โชนจึงต้องลงของเสียไว้ก็ไม่อยู่ หมอบข้างพูด
ว่ากษัตริย์ทรงเป็นสิ่งรุนแรงยิ่งกว่าไฟ ช้างจึง
ไม่ยอมเกรงกลัวความเจ็บปวด จนกว่าจะสิ้นเรื่อง
ความปรวารถนา ครั้นแล้วหมอบข้างก็เอาธูปเหล็ก
ขนาดใหญ่มายกไฟโชนลูกแดง แล้วเหยยขึ้นกับ
ส่งให้ช้างจับ ช้างพระที่นั่งนั้นเอางวงตบระหวัดหัวไว้

ความเดิม

อธิบาย

ตามคำสั่งหมอช้าง ไม่ยอมปล่อยจนถึงแก่ความ
ตาย ตำแหน่งมูอศาสนาแล้วในที่สุทว่า

“นี่จะกล่าวถึงในที่สุดชาติของนางกวาญ
ช้าง และพระอร่ามมงคลดีสังขป นายกวาญ
ช้างนี่ก็คือองค์พระศรีอริวงเมศไตรเจ้า พระยา
ช้างมงคลตัวนั้น ก็คือพระมหากัสสปเถระ พระ
มหากัสสปเจ้าผู้หนีหนานในละแวกภูเขา ๓ ลูก
อันมีอยู่ในเมืองหือ ภูเขา ๓ ลูกก็ประชุมกันเข้า
เป็นลูกเดียว ปกปิดกำบังสงฆ์ให้ปรากฏแก่คน
ทั้งหลาย ต่อเมื่อพระศรีอริวงเมศไตรเจ้าลงมา
ตรัสเป็นพระพุทธรเจ้าในโลกแล้ว พระองค์จึง
เอาศพของพระมหากัสสปเถระขึ้นใส่บนลำพระ
หัดดีเมืองขวา ในถิ่นใดนั้นก็พอให้ก็บังเกิดใน
ถายแห่งพระเถระ สังกหรสพให้เป็นจุณวิจุณไป
บนลำพระหัดดีแห่งพระศรีอริวงเมศไตร จึงจะ
สิ้นสวาทที่พระองค์ได้กระทำแก่พระยาช้างเมื่อครั้ง
พระองค์เสวยพระราชดีเป็นกษัตริย์นางกวาญช้างนี่แล”

เรื่องประวัติราชวงศ์ของพระมหากัสสปเถระคือรือ
พระศรีอริวงเมศไตร กระทำมาปนกิจเป็นอันอย่าง
เดียวกันทั้งในตำนานมูอศาสนา และตำนาน
สิงหนวัตินุการ แสดงว่าเป็นประวัติของพระภิกษุ
องค์เดียวกัน ในตำนานสิงหนวัตินุการระบุระยะ
เวลาประวัติการดี และจากเนื้อความในมูอ
ศาสนาปรากฏว่า ภูเขาที่บรรจุศพของพระมหากัสสป
อยู่อยู่ในเมืองหือ (๕๑) กบควิธ้อยใน
ตำนานสิงหนวัตินุการก็ออกกควิธ้อย เมืองหือ
หรือฮ้อยในตำนานมูอศาสนาก็ฮ้อยเมืองไทย
ในแดนจีนเช่นเดียวกับเมืองวาชุกุทีในตำนาน
สิงหนวัตินุการ (ดูข้อ ๒) จึงสอบกันดูเรื่องราว

ความเดิม

อธิมาท

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นที่ปรากฏว่า มีพระภิกษุองค์หนึ่งเข้าไปเฝ้าพระพุทธศาสนาในรัชกาลพระเจ้าสุริยเมงคัล (โอรสของพระเจ้าอู่ทอง) เมื่อ พ.ศ. ๖๐๘ และพระเจ้าสุริยเมงคัลโปรดรับรองเป็นอัครเถลิงแล้วทรงสร้างวัดขึ้นในเมืองลพบุรีนครหลวงเป็นวัดแรก ชื่อว่า วัดมัทรา (แปลเป็นชื่อ) สร้างถ้ำเจ็ดร้อยถ้ำใน พ.ศ. ๖๐๘ พระภิกษุองค์นั้นมีนามว่า พระกาศปมาตย์ เวียดนามเป็นภาษาจีนว่า เจือโมแดง หรือ กานอมอติง

หนังสืออรรถของเพื่อน (ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๓๖) เล่าประวัติของพระกาศปมาตย์ว่า

“กาศปมาตย์ผู้นี้มีชื่อว่าพรหมณ์ชาวมัชฌิมประเทศ เมื่อหนุ่มปรากฏว่ามีปัญญาเฉลียวฉลาด มีความเพียรแก่กล้า ชอบศึกษาธรรมธรรมคัมภีร์ เพื่อแก้ปัญหามีอยู่ในนั้น ต่อมาประเทศน้อยแห่งหนึ่ง (ไม่ปรากฏชื่อ) อยู่ชึ่งภูมิภาคศปมาตย์ก็ไปเทศนาอธิบายข้อธรรมในคัมภีร์สุวรรณประภาตศูต (คัมภีร์แห่งเมฆหรือคัมภีร์แห่งเมฆ—เป็นคัมภีร์ของลัทธิพุทธสันทรยาน) ขณะนั้นประเทศใดก็ต้องเป็นข้าศึกยกทัพไปตีบ้านเมือง ซึ่งกาศปมาตย์ทำดีเทศนาอยู่ แต่ก็ไม่สามารถล่วงล้ำพระแดนเพราะอำนาจทิพอย่างหนึ่งบันดาลดินพานไว้ข้าศึกได้ไหวพริวจรณาญ์ทรนอดทุกหน บังเกิดความเดือดร้อนใจผ่องแผ้วสงบเจตนาอุทธานันดินนั้นก็เกิดอภินิหารข้าไปใต้ถุนธร พ้นพระเจ้าแผ่นดิน เสนาบดีก็กำลังสงบนิ่งเมื่อใดศัพทธรรม พวกข้าศึกเข้าไปฟังบ้าง ได้ทราบใน

ความเดิม

อธิบาย

วธรรมกถุภิกษุหมก โยขณะนั้นเองที่ราชบุรุษจีนไปพบ จึงได้เชิญเชิญมาคบหาที่ไปอยู่ในประเทศจีน ไม่เคยทำไรที่อื่นมรดกาท

คำว่า "มาดเก้ - มาดางเก้" จะเป็นฉาธาหรือชื่อโคตรตระกูลของพระภิกษุพุทธบริษัทความหมายแปลว่า ข้าง นับถวองกับที่ว่า พระยาข้างกลบชาติมาเกิดเป็นพระภิกษุที่สถปในตำนานพุทธศาสนา ซึ่งมีประวัติในตอนมรดกาทว่า ต้องรอพระศรีวิกรมโคตรอนาการจะทำดกปางกิจสัตว์ว่าจะเช่นเดียวกับพระมหาภักธสถปในตำนานสิงหนวดติคุณาร เรื่องราวในหนังสือ ๓ เรื่องนี้ น่าจะเป็นประวัติของพระภิกษุองค์เดียวกัน เข้าใจว่าหลังจากประดิษฐพระธาตุเจดีย์ที่ดอคงดูใน พ.ศ. ๕๖๔ แล้ว ท่านคงจะจาริกเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าไปในแดนวันชุนนานเสถวนเรื่อยไป จนพระเจ้าต้นเมืองด้ตรวงพรบเกิดศักราช จึงอวาราณเข้าไปยังนครดอเอ็งเมือง พ.ศ. ๖๐๘ (ห่างจากระยะเวลาที่ปรากฏในตำนานสิงหนวดติคุณาร ๔๑ ปี)

๕๖. ส่วนพระธาตุสุทราขเงินภกษัถวิธีกักระทำพิภินิโหวันบเควพธังยัระวมหาราตุสรีจแล้วที่พนาเอวี่พถสกลโธธาณศค้จมาสู่เมืองโชนกนกรไชยบุรีวราชธาเลวีร้างแสนที่อู่แห่งคน แล้วกระทำบุญไปไม่มีได้ขาดแล

๕๗. ศักราช ๒ ตัว ปีระวาชัน เดือน ๗ เดือนวันอาทิตย์ ครึ่งมีนภยภักจายันเอนเจ้าลือธินฐานเอธาตุกระตุกตาคันพระพุทธรเจ้ากัทำที่อู่สักคบิณฑนุหาเมืองวราชตุรที่นั้น ก็ได้มาทวี ๓ สถาน พังปวงมี ๒๔ พระองค์แล ก็ใส่พระโศกแก้วมรดกมวีวรมันเขี้ยวมีอรากันต์ ๕๐๐ คน ก็เอา

๕๖.

๕๗. พุทธศักราช ๒ ตัว ตรงกับ พ.ศ. ๕๖๒ ปีระวาชัน (วอถ สรีกถ) ที่ถูกเป็นปีเกิดเมวี่ (เกาะ ดอถก) ตรงกับศักราชไทยเดิมได้ ๒๖๕๖ ปี

เดือน ๗ โยมล้างเหนื่อ - เดือน ๕ โยมล้างได้

ความเดิม

ธาตุเจ้าพระมาทางอากาศแล้วก็มาสู่โอรณนคร-
ศรีซึ่งมีแสงสว่างขึ้นแล้ว ก็บอกอันนิพพานอันพระ-
พุทธเจ้าท่านมาไว้ฉันท์ให้พระยาอชุตชวรณิกวราช
ศาลเป็นเจ้าแห่งเมืองขวณให้รู้แจ้งทุกประการ

๕๘. ครั้นนี้พระมหาราชเจ้าก็มีใจศรัทธาอันดี
ยิ่งนัก ก็ให้ช่างทำ (ช่างทอง) มาสร้างพระโกศ
เงินพระโกศทำร่วมกับพระโกศแก้ว อันทรงยัง
พระบรมธาตุเจ้า แล้วก็บูชาด้วยเครื่องสักการ
บูชาบารมีนัก ก็ถวายเงินไว้สี่วิภาณจนทำ แล้วก็
แต่แลกอันพระบรมธาตุเจ้า ไปสู่วัดนฤภูมบรรพต
คอกอู่แก้ว อันมีเทศกาลวันตกลูกเมืองเก่าแห่ง
เวียงโอรณนครข้างแกลง ที่นั้นไกลประมาณ ๒
การูด แล้วก็ขึ้นถึงกับคอก

๕๙. พระมหาราชเจ้านั้นให้ให้หามสี่วิภาณจน
ประเทภิมณฑลที่นครราชบุรี ๓ รอบแล้วก็ลงตั้งไว้
ถนอมแผ่นดิน พระมหาราชเจ้านั้นก็กระทำ
ให้วันบวรพรตอำมหิตที่คิดที่แท้ ๕ แห่ง แล้วก็
อธิษฐานขอให้นามธาตุเจ้าจงลงในถวณดูโมงก์ที่
บวรอุทสาธาณุนั้นก่อน แล้วก็ถือดินเอฐฐไว้ฉัตร
บริบูรณ์ แล้วก็ถลของทำบุญให้ทานตลอดถึง
เดือน ๘ ขึ้นเดือนเสด็จการฉลองบริบูรณ์

๖๐. เดือน ๘ ออกทำ ๑ พระมหาราชเจ้านั้น
ก็ให้ระงับกันขึ้นไปสู่เมืองราชกฤที่นครนัมแล ส่วน
อชุตราชเจ้าก็เสด็จกลับคืนสู่บ้านศรีสถานแห่งตน

อธิบาย

ธาตุกระตุกตาเค็ม = ธาตุกระตุกตาเค็ม
กัณฑ์ กวณเป็นกัณฑ์ - ช้างขาว
มหาราชเจ้านั้น เป็นนามพระภิกษุองค์
หนึ่งที่เขาไปสู่ถนอมถนอมในพุทธศตวรรษที่ ๖

๕๘. ๑ การูด ประมาณ ๑๐๐ เส้น คอกอู่แก้ว
อยู่ห่างจากถนอมถนอมโอรณมาทางตะวันตก
ประมาณ ๑ กิโลเมตรเศษ และอยู่ทางทิศ
ตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองโอรณนครตรง
ด้านบน

๕๙. เคารพอำมหิตที่คิดที่แท้ ๕ แห่ง = กระทำ
บุญจากประติมากรรม
ถวณ - ถวณ = ถวณ, ถวณ

รวมความไปข้อ ๕๗-๕๙ ว่า พระมหา
ราชเจ้านั้นได้พระบรมธาตุมาจากถนอมถนอม
อุทสาธาณุนั้นในเอฐฐเอฐ นำมาถวายพระยา
อชุตราช แล้วพร้อมกันอธิษฐานออกจากเมือง
โอรณนคร เมื่อวันอาทิตย์ขึ้น ๑๕ ขึ้น เดือน ๗
(เดือน ๕ ฝ่ายใต้) ปีเถาะ พ.ศ. ๙๖๒ ไป
บวรอุทสาธาณุนั้นไว้ที่คอกอู่แก้ว ซึ่งอยู่ทางทิศ
ตะวันตกเฉียงเหนือ พระบรมธาตุนี้บวรอุทสา
ณุนั้นอยู่ในดูโมงก์ (ถวณ) ที่เดียวกับพระภิกษุชวณ
มือน้อยก่อนแล้ว และทำบุญฉลองอยู่จนสิ้นเดือน
๘ นั้น

๖๐. เสร็จงานประติมากรรมพระบรมธาตุคอกอู่แก้ว
แล้ว ถึงเดือน ๘ (เดือน ๖ ฝ่ายใต้) ขึ้น ๑ ขึ้น
พระมหาราชเจ้านั้นก็ให้ถนอมถนอมพระยาอชุตราชกลับ

ความเคียด

๖๑. สักการะได้ ๑๒ ตัว บิณฑุได้ เดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ อชุตราชเจ้าก็เอาเสนามาค้ำธำชมนวवारทั้งหลายออกไปสร้างยังเจดีย์สองแห่ง ความเกศธาตุเจ้าที่ก็อยู่และอื่นแปลงไปวังฟ้า สองแห่งนี้เสร็จแล้ว เดือน ๖ เพ็ญวันพุธก็กระทำบุญให้ทานบิณฑุณี แล้วตั้งขึงอุ้งสวรรค์ตามแห่งตน และกระทำบุญให้ทานตลอดไปไม่ได้ขาดนับมิได้ ประมาณในทศ (พิศ) ราชธรรมแต่ตั้งตั้ง

๖๒. ส่วนว่าพระยาอชุตราชและนางปทุมวดีราชเทวี ก็พร้อมด้วยราชบุตรและราชธิดาเมื่อขุขึ้นมากนัก สักการะได้ ๑๐๐ ตัวปีเม็งได้ พระพุทธเจ้านิพพานไปแล้วได้ ๑๐๐ พระวรพาวรัตนก็พระยาอชุตราชมีกราชเจ้าเสวยราชสมบัติได้ ๑๐๐ ปี พระองค์มีพระขามภุได้ ๑๒๐ ปี บิณฑุณี ที่ขุคไปผล

อธิบาย

ไปเมื่อราชคฤห์ เมืองราชคฤห์นี้ระพมายถึงเมืองในประเทศอินเดียหรือเมืองแถบในอุษาคเนย์ยังไม่อาจกำหนดได้ เพราะยังไม่พบข้อความอื่นประกอบเป็นแนวพิเคราะห์

๖๑. พุทธสักการะได้ ๑๒ ตัว ตรงกับ พ.ศ. ๖๔๒ ปีถัดไป (มะเส็งจศก) ที่ถูกเป็นเม็งก็ได้ (กุนจศก) ตรงกับสักการะไทยเดิมได้ ๒๗๑๖ ปี เดือน ๖ ไทยฝ่ายเหนือ (เดือน ๔ ไทยฝ่ายใต้) ขึ้น ๑ อยู่ใกล้บ้านป่าบ่อ อำเภอมะจัน จังหวัดเชียรราย ห่างอำเภอมะจันไปทางตะวันออกประมาณ ๒๕ กิโลเมตร หรือห่างจากถนนพหลโยธินไปทางใต้ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร

ย้ายไปวังฟ้า อยู่ตำบลวังไค้ อำเภอมะสา จังหวัดเชียรราย ห่างอำเภอมะจันไปทางใต้ประมาณ ๑๖ กิโลเมตร

๖๒. พุทธสักการะได้ ๑๐๐ ตัว ตรงกับ พ.ศ. ๖๖๐ ปีเม็งได้ (กุนจศก) ที่ถูกเป็นปีเม็งได้ (มะเส็งจศก) สักการะไทยเดิมได้ ๒๗๑๔ ปี พระยาอชุตราชสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๖๖๐ ชันษาได้ ๑๒๐ ปี กรอราชย์อยู่ ๑๐๐ ปี ฉะนั้นพระองค์ได้เป็นกษัตริย์เมื่อชันษาได้ ๒๐ ปี

ในข้อนี้ก็กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้านิพพานนับปรากฏเป็นครั้งที่ ๒ ในตำนานฉบับนี้ตั้งจากข้อ ๕๐ มา และระบุเวลาที่ไว้ด้วยว่า นิพพานล่วงมาได้ ๑๐๐ ปี แทนที่อายุเวลาของพุทธสักการะเหมือนกัน และจะมีปรากฏควบคู่กันต่อ ๆ ไปอีกหลายแห่ง ขออ้อไว้อธิบายรวบรวบเสียในข้างหน้า

959,301
4473 ๗
๘. 9
5128693

ความเดิม

อธิบาย

๖๓. พระยามังรายพระราชทานลูกมีอายุได้ ๔๖ ปี
ขึ้นเสวยราชสมบัติเมืองนครราชสีมาศรีช้างแสน
นี้แทน ศาสนาพระพุทธเจ้าได้ ๓๐๐ พระวรวงษา

๖๓.

๖๔. ครั้นนี้ศาสนาพระพุทธเจ้าตั้งเรืองขึ้นมา
เหมือนดังแต่ก่อน

๖๔. "พระพุทธเจ้ามีพยาน" กับ "ศาสนา
พระพุทธเจ้า" ของวโรรษอธิบายพร้อมกัน

๖๕. ในกาลนี้มีอภิมหาราชเจ้าองค์หนึ่ง ชื่อ
มหาจักรีโหรินเจ้าเป็นต้น กับลูกพี่ ๔๐๐ คน ก็ไม่
นับถือการมหาธาตุเจ้ามีอภิมหาราชเจ้า
องค์ต่อเวลการบรรพต ในเมื่อราชกฤตย์นครนั้นมี
แล้วก็อธิษฐานขอเอาพระบรมธาตุเจ้าได้ ๔๕๐
พระองค์ แล้วก็เอาใส่พระโกศแก้วพระธรรมราช
(ปัทมราช) ถูกเอาหมากน้ำตัว แล้วก็เอามา
ด้วยบนอากาศ ก็เอามาตั้งเมืองโชนกนครไชยบุรี
ศรีช้างแสน แล้วก็ยกประวัติดินทานอภิมหาราช
พุทธเจ้าหากำหนดไว้วันแต่พระองค์มีวงวน
ราชกฤตย์ให้ทรงรู้ทุกประการ

๖๕.

๖๖. กาลเมื่อองค์พระมังรายนาราชเจ้า ที่มีพระทัย
อันเต็มกนกแล้ว พระองค์ก็ให้เอษช้างทั้งหลาย
มากระทำสังพระโกศเงิน พระโกศทองซ้อนพระ
โกศแก้ว รับเอาสังพระบรมธาตุไว้ แล้วก็ยกแต่งตั้ง
อภิมหาราชทั้งหลาย มีเจ้าแคว้นเวียงทองมธุ
บุษหาราช (ราช) อันธมาลาจุฬจินท์ คัมภีร์
ข้อธงและฉัตรบูชาพร้อมเสร็จ ก็ยกมหาธาตุเจ้า
และก็รวมอภิมหาราชกษัตริย์ทั้งหลายมาพร้อม
แล้ว ก็สมโภชฉลองพระมหาธาตุเจ้าและบุรีบุรี
ก็ตั้งเชิญพระบรมธาตุเจ้าขึ้นสู่วิภาวดี ก็ยก
เอาช้างพระมหาธาตุเจ้าเสด็จแม่แทนพร้อมด้วย
เครื่องลู่อ่างคนศรี แลราชันย์ บัณฑิตาวี ข้อธง
กลอง ประโคมพระบรมมหาธาตุเจ้า นอกออก
เวียงไปคือเท่าถึงกบบรรพตของจุฬ

๖๖.

ความเดิม

๖๑. อันเป็นที่พระบรมราชาบรรจุงระตุกตามนัด
กำซ้อแห่งพระพุทธรูปนั้น

๖๒. ก็ตามองค์พระโคตมบรมราชาเจ้าปัทมฉิน
ห็นศกาทัดพระบรมราชาเจ้านั้น ๓ รอบ

๖๓. แล้ว อรหันตเจ้ากัณฐะที่ทั้งหลาย ไปพร้อม
กันออกเฝ้าพระโคตมบรมราชาเจ้าปัทมฉิน
ไว้เหนือหินอันมหากษัตริย์ไว้ก่อน ครั้นนั้น
อรหันตเจ้าทั้งหลายก็อัญชูลูก ขอให้ราชาเจ้าพา
พระโคตมองค์ ไปเป็นคัมภีร์กัณฐะเจ้า หาก
อัญชูลูกแต่ก่อนนั้นแล

๖๔. ในกาลนั้นมหากษัตริย์ก็กระทำปฐวี
รุ่งเรืองส่องรัศมีทั่วทิศานุทิศแคว้นเมืองไชย
นครทั้งมวล แล้วก็ขมลงไปในกัณฐะเจ้านั้นอีก
ประมาณ ๑ สอก บนพระบรมราชาเจ้านั้น
ศกาทัดนี้

๖๕. และราชาเจ้าทั้งมวลก็ตั้งอยู่ในหินก้อนนั้น
มี ๖๒๐ พระองค์แล

๖๖. พระองค์มังรายราชาเจ้าก็ให้คำจ้างแก่ช่าง
ทั้งหลายให้ก่อมหาเจดีย์กวมก้อนหินอันทรงไว้
ซึ่งพระบรมราชาเจ้านั้น สูง ๑ สอก ทาสะทวย
แล้วใส่เงินทอง จึงก่อคำ ประดับด้วยแก้ว
๑ ประการ ใส่ฉัตรหมากษัตริย์แล้ววันวิบูลย์

๖๗. ก็ฉลองทำบุญให้ทานเป็นสมบัติกาลอันใหญ่
นานได้ ๓ เดือน ถึงเดือน ๖ เพ็ญวิษุภก็เสวย
วิบูลย์

อธิบาย

๖๑. สกาทัดแห่งคัมภีร์กับพระบรมราชาที่บรรจุงไว้
ครั้งพระมหากัณฐะกับพระยาอชุตราช

๖๒. นำโกศบรรจุงระตุกของใหม่เวียน
ประพักฉินหินที่ประดิษฐานพระบรมราชาของเก่า
๓ รอบ

๖๓.

๖๔. รวมความว่าบรรจุงพระบรมราชาของใหม่ลง
ไปในอุโมงค์ หรือกรูหินแห่งเดียวกันกับพระ
บรมราชาของเก่าครั้งพระมหากัณฐะ แต่อยู่เหนือ
หินมา ๑ สอก

๖๕. พระราชาของเก่ามีอยู่ ๕๐๐ องค์ ของบรรจุง
ใหม่ครั้งนี้มี ๑๕๐ องค์ กวรววมเป็น ๖๕๐ องค์

๖๖. การประดิษฐานพระบรมราชาครั้งพระมหาก
กัณฐะกล่าวว่ามีสิ่งลึกลงไปในก้อนหิน (หินของ
กษัตริย์) ๑ สอก (ถงหินดินกลบ) แล้วมีกัณฐะ
ส่วนครั้งนั้นพระบรมราชาของเดิมลง
แล้ว ก่อเป็นรูปเจดีย์ครอบสูงตั้ง ๑ สอก

๖๗. ทำบุญฉลองพระมหาธาตุเป็นเวลา ๓ เดือน
เสวยงทานในวันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (เดือน
๔ ฟ้ายได้) ปีระเส็ง พ.ศ. ๖๖๐

ความเดิม

อธิบาย

๑๔. พระมิ่งขวัญราชเจ้าก็ขอเอามิถุกึ่งกลาง
๕๐๐ ถวาย อันอุตุตราเจ้าก็เอากับผู้เจ้าถวายน
บวชก ไร่ไว้ถนาคพระบรมธาตุเจ้านั้นเป็นราคา
๑๐๐๐ ตำลึงทอง

๑๔.

๑๕. ก็เอามาโอกาสสหาคน้ำถวายให้เป็นทาน
กับพระบรมธาตุเจ้าตั้งแต่ก่อนแล้วก็สัมมย
สมภพแห่งไว้ว่า บุคคลหญิงชายทั่วพระยา
มหากษัตริย์ประชาชนราราษฎร์ผู้ใดมีใจอินดีกับ
ด้วยวัดพุทธและศาสนานแห่งพระองค์เรา
ตั้งนั้น แม้ว่าจะอุทิศเงินปรรตณหลายอย่างใด
ก็จะพลันอุคตสมฤทธิตามวิมคติที่ทุกอินเทอ
บุคคลผู้ใดเมื่อคเป็นนกระทำไว้ของทานแห่ง
พระองค์นี้ ถือว่าใช้สอยใช้เวียดกการชาวเมือง
มิถุกึ่งกลางเหล่านี้ และวัดมิ่งขวัญเสียให้
นิเวศสถานเสียจากนี้ มิให้เขาได้สูบุญกุศลมหา
ธาตุเจ้าที่นั่นกัน ให้บุคคลผู้ใดนินาศดิบหาย
จากบรรดาอุตราสุตวิญญูติทั้งหลาย แลจากไว้มา
กามเขตประเทศแห่งนั้นตลอดอิงสืบราชกษไป
ภายหลัง ก็อุทิศไปแล้วให้ไว้ไปจนอยู่ในเอว
นทานรก พระพุทธเจ้าเกิดมาบนดินแสนตน
อย่าให้มันได้รู้ได้เห็นแม้แต่สักตนหนึ่ง แม้ใน
นี้จจุบันชาติเขาไปไว้ประเทศกันใด เมืองใด
ตั้งนั้นก็ให้ร้อนให้เมียดิบบหายในที่นั้น อย่าให้
รุ่งเรืองแต่มีนเทออยู่ เหตุว่าเขาได้เป็นข้าโอกาส
หลายคนแต่เช่นอุตุตราบวชราชเจ้าสืบ ๆ มาแล

๑๕.

๑๖. พระองค์มิ่งขวัญราชเจ้าก็สมบ แสงไว้ตั้งนี้
แล

[๑๖.

ความเค็ม

๑๗. เดือน ๖ แรมค่ำ ๑ มหาราชวิโรฒเจ้าก็
กระทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์แล้ว ก็เพาะ
เมื่อตั้งเมืองราชคฤห์นั้นแล้ว

๑๘. ส่วนฤๅนี้ ๕๐๐ คนก็อยู่ปฏิบัติปฏิบัติฎารามหา
จินราชเจ้าที่นั่นแล้ว

๑๙. ส่วนว่าปู่เจ้าถวจาก ๒ คนแล้วเมื่อก่อนนั้น
ครั้นว่าเขาเขตแดนถวเป็นทานพร้อมกับอชุต
ราชเจ้าก็มีได้หมไปอยู่แห่งใด ก็มีใจศรัทธา
อยู่ปฏิบัติปฏิบัติฎารามมหาสุเจ้าด้วยข้าวคอก
คอกไม้รูปปั้นทุกคำขำมิได้ขาด ครั้นว่าจุติ
ได้ไปเกิดเป็นเทวดาเทวบุตรอยู่ป่าอเขาสุคนธร
นั้นแล้ว

๑๐. ส่วนว่าองค์มิ่งราชอนราชเจ้าก็ไ้วันมอ้ายัง
มหาราชเจ้า เสร็จแล้วก็เสด็จกลับคืนมาอยู่เมือง
โชนกนครราชธานีศรีช้างแสน อันเป็นที่อยู่แห่ง
คน แล้วก็กระทำบุญให้ทานมิได้ขาด มีได้
ประมาณในสี่ ๕ ถึง ๖ แต่สักสิ่งหนึ่งสิ่งใด
แล้วก็นั่งอังกษิราชธรรมเสด็จกลับคืนวิบุรดี
ด้วยสมบัติและลูกหญิงลูกชาย

๑๑. ศักราชได้ ๕๕๐ ตัว

๑๒. พระพุทธเจ้ามีพทานไม้ได้ ๑๒๐ พระพรรณา

๑๓. ทำมื่อราชบุตร ๒ คน ราชวิลา ๒ คน
ราชบุตรผู้พี่มีนามชื่อว่า พระองค์เชื่อง มีอายุได้
๕๕ ปี ผู้น้องชื่อว่า โชนนราชน มีอายุได้ ๕๐ ปี

อธิบาย

๑๗.

๑๘.

๑๙. อนุสรณ์ของปู่เจ้าถวจากสองสามีภรรยาที่
คงมีอยู่ในปัจจุบันนี้ก็คือชื่อคอก ๒ คอกในกุ่ม
คอกสูง เรียกว่า คอกปู่เจ้ากับคอกอ้าแล้ว

เชื้อสายของตระกูลถวจากที่คอกสูงนี้ต่อมา
ถึงราว พ.ศ. ๑๑๖๒ ได้ลงมาสร้างเมืองหิรัญนคร
เงินธง (อยู่ที่ย่านนอกเมืองแสน) มีพระนามว่า
พระถวถวจากหรือพระถวถวจากเจ้าราช เป็นปฐม
วงศ์ของพระเจ้ามิ่งราช (อยู่ประชุมพงศาวดาร
ภาคที่ ๑๖ หน้า ๑๐๐ และรายละเอียดในตำนาน
เมืองแสนในหนังสือสุทธาบุสรณ์ พิมพ์ พ.ศ.
๒๕๐๐)

๑๐.

๑๑. พุทธศักราชได้ ๕๕๐ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๗๑๐
ปีมะแม จักรวรรค์ ศักราชไทยเดิมได้ ๒๗๐๕ ปี

๑๒. เลข ๑๒๐ นี้ที่ถูกต้องเป็น ๑๕๐

๑๓. ขณะนี้พระองค์มิ่งราชอนราชมีพระชนม์ได้
๕๖ ปี มีโอรสองค์พี่ชื่อพระองค์เชื่อง ขำมาได้
๕๕ ปี และองค์น้องชื่อ พระองค์โชนนราชน
ขำมาได้ ๕๐ ปี

ความเดิม

๔๙. เมื่อสิ้นพระองค์มังรายบรมราชาทศกัณฐี
คนทั้งก็กระต้อวระองค์ซึ่งคนนั้นให้เป็น
มหาอุปราชแล้วกับลูกหญิงผู้หนึ่งให้ได้อยู่ในเมือง
โยนกค้ำวอลน

๕๐. แล้วยังมีราชสมบัติขึ้น ช้างแก้ว
ถวาย คนครัวแลคนทั้งให้แก่ไชยนาเรอณคนเมือง
กับลูกหญิงผู้สุดท้อวระนั้น แล้วยังให้แต่เมือง
ที่ใหม่ ก้อของได้หนีบูรพาทิศกว่ามุดเกิด
เป็นเกาะคอนอันใหญ่ที่เมืองสุวรรณโคทมท่าเก่า

๕๑. ศักราชได้ ๕๕๓ ปี มีเมือง ๘ เมือง
๔ ท่า วันอาทิตย์ พระองค์ไชยนาเรอณคนเมือง
ลูกพระองค์มังรายบรมราชาทศกัณฐีเมืองโยนกนทร
ออกไปตั้งภูเขาวาควอนมุดให้เป็นเมืองแล้วเข้า
อยู่กันนั้น แล้วยังมีชื่อชื่อว่า เวียงไชยนาเรอณ
เมืองมุดนั้นแล

๕๒. แต่กาลนั้นมาท่านกัสร้างบุบผารามวิหารที่
พระพุทธรเจ้ามาฝังอติคุดูพันข้าวบิณฑบาตที่
ข้างของคอกไม้ให้ทอนกัน สร้างวิหารแล้ว กัสร้าง
พระพุทธรูปองค์ใหญ่ใส่รักทางทิศค้ำแล้วก็ฉลอง
กระทำบุญให้ทานบริบูรณ์แล้ว ก็กระทำบุญเป็น
ปางอันใหญ่ในเดือน ๔ เทโววันพุธ

๕๓. แล้วยพระองค์ไชยนาเรอณเจ้าก็อยู่เสวย
เมืองไชยนาเรอณเมืองมุดนั้นสืบต่อดังถูกถาน
ไปลาชามัน คนทั้งหลายที่อยู่นั้นก็สืบบุญไป
ด้วยข้าวของและเครื่องปลูกของดีทั้งมวล ก็
ฝังมุดขุนเก่าตามคั่งพระพุทธรเจ้าทำนวยวันนั้นแล
ที่พระเจ้าหลวงก็ให้ชื่อว่าเป็นสุพรรณวิหารสวนคอก
แต่กาลนั้นก็มาแล

อธิบาย

๔๙. แห่งคั้งพระองค์ซึ่งเป็นมหาอุปราชเมือง
โยนกนทร (และให้เด็กสมรสกับราชิดองค์
หนึ่ง)

๕๐. ของให้ = ถ่าน้ำโขงทางใต้ แบ่งราชสมบัติ
อัคร์ทาพระและผู้คนหมดเมืองให้พระองค์ไชย
นาเรอณโอรสองค์ที่ ๒ กับราชิดาองค์สุดท้อว
แยกไปสร้างเมืองอยู่ใหม่ ๘ ที่ซึ่งเกิดเกาะหรือ
คอนใหญ่มาตั้งแต่ครั้งสมัยเมืองสุวรรณโคทมท่า

๕๑. พุทธศักราชได้ ๕๕๓ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๙๑๓
ปีเมืองอี่ (ชาลนญุชก) ศักราชที่ถูกเป็นปี
เมืองอัน (วอลนญุชก) ศักราชไทยเดิมได้
๒๙๐๕ ปี

เมืองที่สร้างขึ้น ๘ เกาะคอนใหญ่นี้เรียกว่า
เวียงไชยนาเรอณเมืองมุด

๕๒. เป็นครั้งแรกที่มีกัสร้างในตำนานฉบับนี้ถึง
การสร้างพระพุทธรูป ซึ่งเข้าใจว่าจะก้อด้วยอิฐ
โยกปูนฉาบรักองชาคเป็นคทอง และตั้งเทียบเวลา
ตามอายุของพุททศัลป์ ที่ร่วมกับสมัยบรมวดี
เดือน ๔ โทศกัณฐ์ ตรงกับเดือน ๒
ไทยฝ่ายใต้

๕๓. พระเจ้าหลวง = พระพุทธรูปองค์ใหญ่ วัด
ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปใหญ่นี้ชื่อวัดบุบผาราม
วิหารสวนคอก

ความเดิม

๔๘. สักราชได้ ๑๕๒ ปี ปีมังกร

๕๐. พระองค์ซึ่งอภิศักดิ์ยี่เจ้าเสวยเมืองได้ ๑๑ ปี

๕๑. แล้วท่านตั้งใจไปสร้างเจดีย์แห่งหนึ่งกวมภษาศาตุที่ด้านแก้วหัวฝ่ายศรีทวง ทนตะวันตกล่องเหนือธาตึกักระที่บุญอุลของสำเนียงวิบุรณ์ในเดือน ๖ เทโววันศุกร์

๕๒. แล้วท่านก็มีพระราชาอายุใช้คนทั้งหลายขุดเหมืองใหญ่ต่อเอาน้ำแม่ใสให้ออกมาเป็นเอียงวันแก่วันทวายทั้งหมด แล้วก็เสด็จมาสู่เวียงอันเป็นที่อยู่แห่งคนแล

อธิบาย

๔๘. พุทธศักราชได้ ๑๕๒ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๙๑๒ ปีมังกร (ฤกษ์จตุวารศก) ที่ถูกเมื่อนี้เกิดแล้ว (ระกาลศก) สักราชไทยเดิมได้ ๒๘๐๖ ปี

ถ้าที่สอบแก้เป็นนักคิดในตำนานสิ่งแต่ต้นเป็นลำดับมา อาจจะมีข้อสงสัยว่า พยายามแก้เป็นนักคิดเข้าหาเลขศักราชเพื่อให้งงวอชกตามความพอใจ จึงขอยกตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าเป็นนักคิดในตำนานนั้นคัดลอกกลาดเกลื่อนกันมาอย่างละระเถื่อน เช่น ในข้อ ๓๖ ว่า สักราชได้ ๑๕๑ ปี ปีมะกั (ขาดบุญจก) แต่ในข้อ ๔๘ ว่า สักราชได้ ๑๕๒ ปี ปีมังกร (ฤกษ์จตุวารศก) ซึ่งระเถ่งได้วันเลขศักราชผิดต่อกันแต่เป็นนักคิดถลันท่างกันไปถึง ๘-๘ ปี

๕๐. เลข ๑๑ ของปีรัชกาลนี้เชื่อว่ากลาดเกลื่อนที่ถูกการเป็นเลข ๑ คู่อธิ ๑๑ ประลอก

๕๑. สร้างเจดีย์ขึ้นครอบที่ประดิษฐานพระภษาศาธาตุในถ้ำแก้ว ความคังเสื่อว่าเคยมีพระภษาศาตุบรรพชอุอยู่ในถ้ำนั้นมาก่อนแล้ว

ศรีทวงหรือสีทวง เป็นเมืองที่บุตรชายคนกลางของบู่เจ้าลาวจกไปปกครองอยู่ครั้งพระธาดขุดราชสร้างพระธาตุคองสูง เวลานั้นเวือกถันวันร้อยแก้ว

เดือน ๖ โทษฝ่ายเถื่อ ตรงกับเดือน ๘ โทษฝ่ายใต้

๕๒. ขุดเหมือง ก็ขุดกลองสำน้ำ โขบิ่ชอุกันเวือกล่าเหมืองแห่งนั้นว่า น้ำแม่บะ

แม่ใส คือถ้ำน้ำแม่สาย ครีวิไลรวมเคยเวือกอีกชื่อหนึ่งว่า ถ้ำน้ำถะว้า

แก้วทวาย ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านสันทวาย

ความเดิม

๔๓. สักราชได้ ๑๗๓ ตัว ปีกาบเสก พระองค์
 เชื้องเจ้าเสวณเมืองได้ ๓๑ ปี อายุได้ ๔๕ ปี ก็จุติ
 ไปแล

๔๔. พระองค์จีนเสนอุกมีอายุได้ ๖๑ ปี ได้ขึ้น
 เสวธราชสมบัติแทนในเมืองโยนกนครไชยบุรีศรี
 ข้างแสนต่อไป

๔๕. แต่ก่อนมาศักราชได้ ๒๐๐ ปีอีวงแก้ว

๔๖. พระพุทธเจ้าปรีนิพพานไปได้ ๒๐๐ พระ
 วรรษา

๔๗. พระองค์จีนเสวณเมืองได้ ๒๐ ปี อายุได้
 ๔๐ ปี ก็จุติไปแล

๔๘. พระองค์คำทนต์อุกมีอายุได้ ๕๗ ปี ขึ้นเสว
 ราชสมบัติในเมืองโยนกนครไชยบุรีศรีข้างแสน
 ไปถึงก่อนแล

๔๙. สักราชได้ ๒๑๖ ตัว พระองค์คำทนต์เมืองได้
 ๑๗ ปี อายุได้ ๗๗ ปี ก็จุติไปแล

๕๐๐. พระองค์ข้างทนต์อุกมีอายุได้ ๕๖ ปี ขึ้นเสว
 ราชสมบัติเมืองแทนในโยนกนครราชธานีไชยบุรี
 ศรีข้างแสน จนถึงสักราชได้ ๒๑๗ ปีกาแก้ว
 พระพุทธเจ้าปรีนิพพานไปแล้วได้ ๒๑๗ พระ
 วรรษา

อธิบาย

๔๓. พุทธศักราชได้ ๑๗๓ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๗๙๓
 ปีกาบเสก (จอเอกศก) ที่ถูกเป็นเบ็กคี่
 (มะโรงฉัปศก) สักราชไทยเดิมได้ ๒๑๗๗ ปี
 พระองค์เชื้องควองเมืองได้ ๓๑ ปี ขึ้น
 พระชนม์ใน พ.ศ. ๗๙๓ ฉะนั้นแรกควองราชย์
 เมื่อ พ.ศ. ๗๖๒ คือช้อ ๕๐ ปรวถอบ

และพระองค์มีงานราชพิธีราชบิดาก็ต้องขึ้น
 พระชนม์ไปก็ตั้งช้อแก้ว

๔๔. พระองค์จีนเรวธโรสพระองค์เชื้องได้ควอง
 ราชสมบัติใน พ.ศ. ๗๙๓

๔๕. พุทธศักราชได้ ๒๐๐ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๗๖๐
 ปีอีวงแก้ว (เกาะอัฐศก) ที่ถูกเป็นปีเมืองแก้ว
 (ระกาจัตวาศก) สักราชไทยเดิมได้ ๒๗๕๔ ปี

๔๖. อายุเวลาเท่ากับพุทธศักราชในช้อ ๕๕

๔๗. พระองค์จีนสวรรคตใน พ.ศ. ๗๖๐ เวลา
 รัชกาลคววณั้น ๑๗ ปี และสิ้นพระชนม์เมื่อ
 ชันมาได้ ๑๕ ปี

๔๘.

๔๙. พุทธศักราชได้ ๒๑๖ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๗๗๖
 อายุ ๗๗ ปี นันท์ถูกเป็น ๗๕ ปี

๕๐๐. พุทธศักราชได้ ๒๑๗ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๗๗๗
 ปีกาแก้ว (เกาะฉัปศก) ตรงกับสักราช
 ไทยเดิมได้ ๒๑๗๗ ปีดับแก้ว (เกาะโทศก)
 นับว่าเป็นกันควรถูกต้องตรงกัน ตลอดคดีอื่นกัน
 แต่ต้องอันดับของศกประจำเท่านั้น

ความเดิม

๑๑๑. ศักราชได้ ๒๑๖ ศัว ปีกัดแมว พระองค์เมิ่ง
จิราวงเงินสวรรคตเมื่อได้ ๖๕ ปี อากูได้ ๑๐๐ ปี ก็
จุติไปแล

๑๑๒. บกเอาพระองค์ชาติคนลูกอวฤได้ ๑๑ ปี
ขึ้นเสวยเมืองแทนสืบต่อไป

๑๑๓. พระองค์ชาติกินเมืองได้ ๒๐ ปี ศักราชได้
๒๕๕ ศัว ปีมะเสด พระองค์ชาติมีอากูได้ ๕๐ ปี
ก็จุติหายไป

๑๑๔. บกเอาพระองค์เว้าคนลูกมีอากูได้ ๖๒ ปี
ขึ้นเสวยเมืองแทนสืบไป

๑๑๕. ศักราชได้ ๒๕๖ ศัว ท่านก็ไปสร้างเจดีย์
ความเกศาราคูเจ้าคชอเว้าแลก็ฉลองให้ทาน
บริวารผู้ แล้วก็นำอวฤเว้าของแห่งตนตามเดิม

๑๑๖. ศักราชได้ ๓๑๓ ศัว ปีกดสี พระองค์เว้า
เสวยเมืองได้ ๑๕ ปี อากูได้ ๙๑ ปี ก็จุติไปแล

อธิบาย

๑๑๑. พุทธศักราชได้ ๒๑๖ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๘๑๖
ปีกัดแมว (เถาะตศก) ที่ถูกเมิ่งเมิ่งเม้า (จตุ
ธัมมฤทธิก) ศักราชไทยเดิมได้ ๒๕๑๐ ปี

พระองค์เมิ่งจิราวงเป็นโอรสของพระองค์เมิ่ง
เมื่อพระบิดาสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๗๑๔ ก็ได้
สืบราชสมบัติแทนมาจนถึง พ.ศ. ๗๑๖ จึงสิ้น
พระชนม์ เวลารัชกาลถาวรเป็น ๕๘ ปี

๑๑๒.

๑๑๓. พุทธศักราชได้ ๒๕๕ ปี ตรงกับ พ.ศ.
๘๕๕ ปีมะเสด (จอนญจศก) ที่ถูกเป็นปี
เสถียร (วอกรมศก)

๑๑๔.

๑๑๕. พุทธศักราชได้ ๒๕๖ ตรงกับ พ.ศ. ๘๕๖
พระราชาคนเว้าอยู่ใกล้ลำน้ำแม่สาย ไท่ทั้งโลก
ท้าวการอันเกษมสำเนาในปัจจุบันเกิด ในระหว่าง
สงครามโลกครั้งที่สอง ได้มีผู้ตั้งชุดทำถาดราช
เจดีย์แห่งนี้ ต่อมาประชาชนอันเกษมสำเนาได้
พร้อมใจกันบูรณะขึ้นใหม่ตามแบบแปลนของ
กรมศิลปากรเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๘๔ ในการวาง
ศิลาฤกษ์ได้ขุดพบหย่อมหินสีดำขนาด ๒ นิ้ว
บวจุพระธาตุ ณ บริเวณฐานองค์พระเจดีย์เดิม
จึงได้บรรจุพระพิมพ์ฐานไว้ ณ ที่กำลังกว่าระดับดิน
ประมาณ ๕.๐๐ เมตร แล้วสร้างพระเจดีย์ทับไว้

๑๑๖. พุทธศักราชได้ ๓๑๓ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๘๑๓
ปีกดสี (มะโรงตปศก) ที่ถูกเมิ่งเมิ่งค้อ
(ชาล สปีตศก)

ความเดิม

อธิบาย

๑๑๗. ยกเอาพระองค์แก้วคนลูกอายุได้ ๖๓ ปี ขึ้นกินเมืองสืบต่อไป

๑๑๗.

๑๑๘. ศักราชได้ ๓๑๘ ค่ำ ท่านก็เสด็จไปสร้างเจดีย์ความพันรฐกษัตราศุเจ้าแห่งหนึ่ง ถ้ายน้ำของฟ้าตะวันออก แล้วก็กระทำบุญให้ทานเดือน ๕ เพ็ญวันพุธกั้วาวีจวนวิบูลย์ แล้วก็มาอยู่เวียงแห่งคนแล

๑๑๘. พุทธศักราชได้ ๓๑๘ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๘๗๘ พระองค์แก้วไปสร้างเจดีย์ครอบรอบแปดพันฐานพระกษัตราศุซึ่งอุ้วิมแต่กั้วางทั้งตะวันออกเข้าวันวิบูลย์เมื่อ วันพุธ กั้วาวี ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ (เดือน ๓ ไทยเก่าได้)

๑๑๙. ศักราชได้ ๑๒๘ ค่ำ นีระวาชกัน พระองค์แก้วกินเมืองได้ ๑๗ ปี อชฎุได้ ๘๐ ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรมไปแล

๑๑๙. พุทธศักราชได้ ๑๒๘ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๘๘๘ นีระวาชกัน (วอกศรีศก) ที่ถูกเป็นนีสวราชกั้วาวี (มะเมืองศรีศก) ศักราชไทยเดิมได้ ๒๘๘๓ ปี

๑๒๐. แล้วพระองค์แก้วคนลูกมีอายุได้ ๕๗ ปี ก็เสวยเมืองสืบต่อไป

๑๒๐.

๑๒๑. ศักราชได้ ๓๒๑ ค่ำ ท่านก็ไปสร้างเจดีย์ความพันรฐกษัตราศุเจ้าแห่งหนึ่ง มีฝ่ายน้ำของฟ้าหน้าเวียงหลังที่คนท้อ (คือพระองค์แก้ว) สร้างนั้น แล้วก็ถองกระทำบุญให้ทาน เดือน ๖ เพ็ญวันพุธกั้วาวีจวนวิบูลย์แล้วเสด็จกลับมาสู่เวียงที่อยู่แห่งคนแล

๑๒๑. พุทธศักราชได้ ๓๒๑ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๘๘๑ เดือน ๖ ไทยเก่าชกั้วาวี ตรงกับเดือน ๔ ไทยเก่าได้

๑๒๒. ศักราชได้ ๓๓๓ ค่ำ นีสกษเสด พระองค์แก้วเสวยเมืองได้ ๑๕ ปี อชฎุได้ ๗๒ ปี ก็จุติไปแล

๑๒๒. พุทธศักราชได้ ๓๓๓ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๘๙๓ นีสกษเสด (จอเอกศก) ที่ถูกเป็นนีสกษกัน (วอก สกั้วาวี)

๑๒๓. พระองค์เจินคนลูกอายุได้ ๕๖ ปี ได้เสวยเมืองต่อไป

๑๒๓. -

๑๒๔. ศักราชได้ ๓๔๕ ค่ำ ท่านก็เสด็จไปก่อเจดีย์ความกษัตราศุเจ้าที่พระพุทธรเจินอนหลังนารูปตำนาน แล้วก็ถองกระทำบุญให้ทานนวิบูลย์แล้วเดือน ๖ เพ็ญวันพุธกั้วาวี ก็เสด็จกลับมาสู่เวียงโชนกษารกันเป็นที่อยู่แห่งคน

๑๒๔. พุทธศักราชได้ ๓๔๕ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๙๐๕ เดือน ๖ ไทยเก่าชกั้วาวี ตรงกับเดือน ๔ ไทยเก่าได้

ความเดิม

๑๑๕. สักราชได้ ๑๔๗ ปี บึงเบิกใจ ท่านเสวยเมืองได้ ๑๕ ปี อายุท่านได้ ๗๑ ปี ก็จุติไปตามอาการธรรมดา

๑๑๖. องค์พระนวมคนลูกอาชู่ได้ ๕๒ ปี ขึ้นเสวยเมืองสืบต่อไป

๑๑๗. สักราชได้ ๑๔๘ ปี ท่านก็สร้างวิหารถวายพระบาทเจ้าที่ผาเวือ แล้วก็ตั้งองค์พระทำบุญให้ทานบริบูรณ์แล้วในเดือน ๖ เพ็ญวันศุกร์ แล้วก็เสด็จกลับมาสู่เวียงโยนกนครตามเดิม

๑๑๘. สักราชได้ ๑๔๙ ปี พระองค์นวมเสวยเมืองได้ ๑๖ ปี อายุได้ ๖๗ ปี ก็ถึงแก่กรรมไปกาลนั้นแล

๑๑๙. พระองค์งามคนลูกอาชู่ได้ ๕๐ ปี ขึ้นเสวยเมืองสืบต่อสืบคตังคังไป

๑๒๐. สักราชได้ ๑๕๐ ปี ปีคัมภีร์ ท่านก็เสด็จมาสร้างอันเจดีย์ความเกศาราชเจ้าที่พระพุทธรูปนั่งจอมผาเมืองโลกนั้น และสร้างวิหารและพระพุทธรูป แล้วก็ตั้งองค์พระทำบุญให้ทานสำเร็จบริบูรณ์ไปในวันเดือน ๖ เพ็ญวันศุกร์ แล้วท่านก็เสด็จมาสู่เวียงโยนกนครราชธานีไชยบุรีศรีช้างแสน อันเป็นที่อยู่แห่งพระองค์

๑๒๑. ในกาลนั้นในเมืองโยนกนครที่ขึ้นกับบริบูรณ์รุ่งเรือง เต็มไปด้วยผู้คนทุกชาติทุกภาษา พาเสียนคนมาใจผู้ร้ายมิได้แล วันเวียงไปด้วยองค์พระทำบุญให้ทานตลอดไปในสมัยพระองค์งามครองราชสมบัตินั้นแล

อธิบาย

๑๑๕. พุทธศักราชได้ ๑๕๗ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๕๐๗ ปีเบิกใจ (ชาวเบญจกต) ที่ถูกเป็นปี กานเสด (ขอเอกศก)

๑๑๖.

๑๑๗. พุทธศักราชได้ ๑๕๘ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๕๐๘ เดือน ๖ โยงผ้างเหนือ ตรงกับเดือน ๔ โยงผ้างใต้

ผาเวืออยู่ที่ตั้งตำบลผาเวือ อันคือแผ่นดินจังหวัดเชียงราย พงสาวดารโยนกแก้ว รอยพระบาทแห่งนั้นมีมาแต่สมัยพระธาตุนครเวียงเวียง

๑๑๘. พุทธศักราชได้ ๑๕๐ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๕๑๐

๑๑๙.

๑๒๐. พุทธศักราชได้ ๑๕๑ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๕๑๑ ปีคัมภีร์ (มะเส็งโทศก) ที่ถูกเป็นปี ถางแก้ว (เกาะอัฐก)

เดือน ๖ โยงผ้างเหนือ ตรงกับเดือน ๔ โยงผ้างใต้

เป็นครั้งที่ ๒ ที่มีกล่าวในตำนานฉบับนี้ถึงการสร้างพระพุทธรูป เพื่อบูชาแห่งพุทธศิลป์ร่วมกับสมัยสุโขทัย

๑๒๑.

ความเดิม

๑๒๒. สักราชได้ ๔๕๐ ปี นีเมกเฮด พระองค์
งามเสวย (เมือง) ได้ ๓๓ ปี ๓๓ ปีก็ถึงแก่
อนิจกรรมไปแล

๑๒๓. พระองค์ถือตนอุกมีอายุได้ ๖๖ ปี ท่านมี
ราชบุตร ๒ คนแล พระองค์ถือเสวยเมืองแทน
ไป

๑๒๔. ในสักราช ๔๑๐ ปี วีระวายุกัน พระ
องค์ถือกินเมืองได้ ๑๑ ปี ๓๓ ปีก็ถึงแก่
กรรมไปแล

๑๒๕. พระองค์ร้อตนอุกมีอายุได้ ๕๗ ปี ขึ้น
เสวยเมืองแทนแล

๑๒๖. สักราชได้ ๔๔๗ ปี พระองค์ร้อกินเมือง
ได้ ๕๕ ปี ๓๓ ปี ก็จุติไปแล

๑๒๗. พระองค์เจงตนอุกมีอายุได้ ๕๒ ปี ขึ้น
เสวยเมืองสืบต่อไป

๑๒๘. สักราชได้ ๔๖๓ ปี นีการบกัน พระองค์
เจงกินเมืองได้ ๑๔ ปี ๓๓ ปี ก็จุติตายไป
แล

๑๒๙. พระองค์หับตนอุกมีอายุได้ ๕๖ ปี ก็ขึ้น
เสวยเมืองแทนสืบต่อไป

อธิบาย

๑๒๒. เกษสักราช ๔๕๐ ปีคือ ที่อุกมีเกตุ
สักราช ๔๐๕ ตรงกับ พ.ศ. ๘๖๕

นีเมกเฮด (จอมอุก) ถูกต้องตาม
ป็นกันตร แต่อันดับของศกควรเป็น ๓๓ (นท)
เพราะตรงกับสักราชไทยเดิมได้ ๓๐๕๕ ปี

๑๒๓.

๑๒๔. เกตุสักราช ๔๑๐ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๘๕๐
วีระวายุกัน (วอกร์ศก) ที่ถูกเป็นปี
เมิงใต้ (กุนจิตวาทก)

เวลารัชกาล ๑๑ ป็นั้น ที่ถูกเป็น ๒๕ ปี
ข้างก ๑๑ ปี ที่ถูกเป็น ๔๓ ปี

๑๒๕.

๑๒๖. เกตุสักราชได้ ๔๔๗ ปีตรงกัน พ.ศ.
๑๐๐๖

๑๒๗.

๑๒๘. เกตุสักราชได้ ๔๖๓ ปี ตรงกับ พ.ศ.
๑๐๒๐

นีการบกัน (วอกเฮกศก) ที่ถูกเป็นปีกตสัน
(วอกสัปตศก) สักราชไทยเดิมได้ ๓๑๑๗ ปี

ในข้อนี้แลจสักราชและป็นกันตรในตำนาน
กันที่สอจัวระถูกต้องตรงกัน มีกตาคกตั้งต้น
เพื่องแก่อันดับของศกเท่านั้น

๑๒๙.

ความเดิม

๑๑๐. ในศักราช ๔๖๗ ตัว ปีกัดได้ ท่านกินเมืองได้ ๑๖ ปี อาชุนท์มาได้ ๗๖ ปีแล้วก็ถึงแก่กรรมไป

๑๑๑. พระองค์เสวยคนอุกมีอายุได้ ๔๖ ปี ก็ได้ขึ้นเสวยเมืองแทน

๑๑๒. (เสวยเมือง) ได้ ๑๗ ปี อาชุนท์ได้ ๗๒ ปี ก็จุติหาไป ในศักราช ๔๘๗ ตัว ปีกัดเม้ากับแฉ

๑๑๓. พระองค์ทรงคนอุกมีอายุได้ ๔๖ ปี ขึ้นเสวยเมืองสืบต่อไป

๑๑๔. ศักราชได้ ๔๘๘ ตัว

๑๑๕. พระยาอุฎฐคามินีเป็นใหญ่ในลังกา และศาสนาที่รุ่งเรืองในลังกาที่นั่น

๑๑๖. ในสมัยนั้นมหาเดวเจ้าเป็นใหญ่กระทำชุกตถสังกาทนา (สังกาทนาครั้งที่ ๔) ก็ยกเอาพระธรรมของพระพุทธเจ้า ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรีขึ้นสู่ในลานแล้วเอาใส่มหาโถหปราสาท แล้วตั้งประแจไว้ ในลังกาทวีปนั้น ตั้ง ๕ ปี นวิบุรณ

อธิบาย

๑๑๐. เลขศักราช ๔๖๗ นี้ ที่ถูกเป็น ๔๗๕ คือ หุติศักราชได้ ๔๗๕ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๑๐๑๕ ปีกัดได้ (ได้แก่พิมพ์ผิด) ที่ถูกเป็นไม้ไซ (ชวด) และกัด (ถต) ก็ควรเป็น ระยะเวลา (ตรี) เพราะในปีมีศักราชไทยเดิมได้ ๓๑๑๒ นี้ก็มีชวด ตรีศก

๑๑๑.

๑๑๒. หุติศักราชได้ ๔๘๘ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๑๐๕๔

ปีกัดเม้า (เอะระตถ) ในปีมีศักราชไทยเดิมได้ ๓๑๕๗ ปีธวงเม้า (เอะระฐฐตถ) นับว่านี่อักษรในตำนานที่สอบชำระครบถ้วน ถลาดเหลืออันเพื่องแต่ต้นฉบับของภคกษัตริย์

๑๑๓.

๑๑๔. หุติศักราชได้ ๔๘๘ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๑๐๕๔

๑๑๕. กล่าวทั่วความไปถึงพระเจ้าอุฎฐคามินี กษัตริย์ลังกา (พ.ศ. ๑๐๒๒-๑๐๖) ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและสร้างโลหะปราสาท

๑๑๖. กล่าวทั่วความไปถึงพระภิกษุสงฆ์ชาวลังกาได้ประชุมช่วยกันเขียนพระไตรปิฎกไว้เป็นอักษรเป็นครั้งแรก ซึ่งกับฉบับปัจจุบันสังคายนา (สังกาทนาครั้งที่ ๔) และเป็นเรื่องราวที่มีขึ้นในระหว่างเวลาที่พระเจ้าอุฎฐคามินี (ราว พ.ศ. ๔๘๕-๕๖๗) เสด็จขึ้นเมืองแก่พหุคคามิต

ความเดิม

อธิบาย

- ๑๓๗. ในเมื่อศักราชได้ ๕๐๐ ตัว ปีกาบสัน
- ๑๓๘. พระพุทธเจ้ามีพทานไปแล้วได้ ๕๐๐ พระวราณาเดิม
- ๑๓๙. ศาสนาภิกษุณีก็สิ้นไปในอันนั้น
- ๑๔๐. ครั้นนั้นศาสนาพระพุทธเจ้าแห่งเว
เมืองใหญ่ทั้งหลายก็สูญไป เท่านี้รุ่งเรืองอยู่
ตั้งแต่เมืองราชคฤห์ถึงอมมาถึงเมืองชวาฬมณฑ
ณานต์เท่านั้น
- ๑๔๑. ศักราชได้ ๕๑๒ ตัว ปีมังเด้า พระองค์
ถึงกันเมืองได้ ๑๕ ปี อายุได้ ๗๖ ปี ก็จุติไปแล

- ๑๓๗. พุทธศักราชได้ ๕๐๐ ปี ตรงกับ พ.ศ.
๑๑๖๐ ศักราชไทยเดิมได้ ๑๑๕๔ ปีมังเด้า
(ระกาจัตวาศก) ในตำนานว่าเมื่อปีกาบสัน
(ระกเอกศก) ก็เพราะเมื่อก่อนเมื่อพระพุทธ
ศักราชอย่างครบบริบูรณ์ จึงคาบที่อวจากบิวกก
มาฉับปีระกา ดังได้อธิบายไว้ในตอนต้นว่าคือ
ศักราช
- ๑๓๘. ขอรอไว้อธิบายต่อไปข้างหน้า
- ๑๓๙. หนังสือวันฉัตร (พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๐
เล่ม ๓ หน้า ๒๕๕) อ้างหลักฐานว่า หลังจากที่
พระนางสังฆมิตตา พระราชธิดาของพระเจ้า
อโศกมหาราช ทรงผนวชเป็นภิกษุณีแล้ว
พระราชบิดาทรงส่งไปประเทศลังกาเพื่อประดิษ
ฐานภิกษุณีสงฆ์ขึ้นคราวเดียวกับพระมหินทรเถร
ไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาแล้ว พวกภิกษุณี
น่าจะเสื่อมสูญไป
- ๑๔๐. "ศาสนาพระพุทธเจ้าแห่งเรา" หมายถึง
ลัทธิศาสนาใด ขอรอไว้อธิบายพร้อมกันคำว่า
"พระพุทธเจ้ามีพทาน"
- ในข้อนี้มีข้อควรสังเกตว่า "ศาสนาพระ
พุทธเจ้าแห่งเรา" ได้เสื่อมสูญไปจากเมืองใหญ่ ๆ
ใน พ.ศ. ๑๑๖๐ (คือข้อ ๑๓๗) แต่รุ่งเรืองอยู่
(เกือบ) ตั้งแต่เมืองราชคฤห์ (ในแคว้นมณฑ
ลหรือเทศ) ๑๖ (เกือบ) มาถึงแคว้นเมืองโฆถ
นครราชธานีของบุรีศรีซึ่งมณฑ
- ๑๔๑. พุทธศักราชได้ ๕๑๒ ปี ตรงกับ พ.ศ.
๑๑๗๒ ศักราชไทยเดิมได้ ๑๑๖๖ ปีมังเด้า
(ระกาดศก) ในตำนานว่าปีมังเด้า (ระกา
จัตวาศก) นี้เรียกว่ามีกษัตริย์ตรงกับ

ความเดิม

๑๔๒. พระองค์มีชนลูกชายได้ ๕๔ ปี ขึ้นเสวยเมืองแทน

๑๔๓. ศักราชได้ ๕๒๗ ค่ำ มีเมืองเข้า พระองค์มีชนเมืองได้ ๑๗ ปี อายุได้ ๗๐ ปี ก็จุติไปแล

๑๔๔. พระองค์สมคนลูกชายได้ ๕๒ ปี ได้ขึ้นเสวยเมืองสืบต่อไป

๑๔๕. ศักราชได้ ๕๔๐ ค่ำ ท่านกินเมืองได้ ๑๗ ปี อายุได้ ๖๖ ปี ก็ถึงแก่กรรมไปแล

๑๔๖. พระองค์สวนคนลูกมีอายุได้ ๕๐ ปี ขึ้นเสวยราชสมบัติสืบต่อไป

๑๔๗. ศักราชได้ ๕๖๐ ค่ำ ปีความเขต พระองค์สวนกินเมืองได้ ๑๔ ปี อายุได้ ๖๕ ปี ก็จุติไปแล

๑๔๘. พระองค์แห่งคนลูกมีอายุได้ ๔๗ ปี ก็ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติสืบต่อไป

อธิบาย

๑๔๒.

๑๔๓. พุทธศักราชได้ ๕๒๗ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๑๐๘๗ ศักราชไทยเดิมได้ ๓๑๘๒ ปี ค่ำเมษา (ฉลุโทษก) ในตำนานว่ามีเมืองเข้า (ฉลุฉลุโทษก) นับว่ามีกษัตริย์ตรงกับ

๑๔๔.

๑๔๕. เลขศักราช ๕๔๐ กับเวลารัชกาล ๑๗ ปี เวลาเคลื่อน คือ พระองค์สม ขึ้นครองราชย์เมื่ออายุได้ ๕๒ ปี ขึ้นพระชนม์อายุได้ ๖๖ ปี เวลารัชกาลมีท้อง ๑๗ ปี เสวยราชย์เมื่อพุทธศักราช ๕๒๗ (พ.ศ. ๑๐๘๗) จะต้องขึ้นพระชนม์เมื่อพุทธศักราชได้ ๕๔๒ ปี ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๑๑๐๒

๑๔๖.

๑๔๗. พุทธศักราชได้ ๕๖๐ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๑๑๒๐ ศักราชไทยเดิมได้ ๓๒๑๕ ปี เมืองเข้า (ระกาฉลุโทษก) นับกษัตริย์เคลื่อนกัน ๑ ปี เป็นเพราะพุทธศักราชตั้งขึ้นในเดือน ๕ (เดือน ๓ ฝ่ายไทยได้) ขึ้น ๑๕ ค่ำ นับรวมชนวิบูลย์ในเดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ของปีที่ต่อมา โดยการนับละเอียดด้วยวัน แสดงว่าพระองค์สวนขึ้นพระชนม์ในคัมภีร์ข้อ

๑๔๘.

ความเดิม

อธิบาย

๑๔๘. สักราชได้ ๕๘๖ ปี บัณฑิตเมียด พระองค์
ทรงกินเมืองได้ ๒๐ ปี อายุได้ ๖๕ ปี ก็จุติไปแล้ว

๑๔๘. พุทธสังกราช ๕๘๖ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๑๑๘๖
สังกราชไทยเดิมได้ ๑๒๓๕ ปีเมื่อกษัตริย์ (มะเมือ
เบญจศก) ในตำนานว่า บัณฑิตเมียด (มะเม
โทศก) บัณฑิตนครก่อนกัน ๑ ปี เป็นไป
ทำนองเดียวกันข้อ ๑๔๗

๑๕๐. พระองค์พรคนลูกมีอายุได้ ๕๓ ปี ขึ้น
กินเมืองแทนสืบต่อไป

๑๕๐.

๑๕๑. สักราชได้ ๕๘๓ ปี ท้ากินเมืองได้ ๑๔ ปี
อายุท่านได้ ๖๕ ปี ก็จุติไปแล้ว

๑๕๑. ทำนวงจากปีขึ้นมาที่แรกคราวราชสมบัติ
มาจนถึงปีที่สิบพระชาเมี เวลารัชกาล ๑๔ ปีนี้
มีศ ที่ถูกคือเป็น ๑๒ ปี จึงจะตรงกับพุทธ
สังกราช ๕๘๓ หรือ พ.ศ. ๑๑๘๓

๑๕๒. พระองค์พรคนลูกอายุได้ ๓๖ ปี ขึ้นเสวย
เมืองแทนสืบต่อไป

๑๕๒.

๑๕๓. สักราชได้ ๖๑๕ ปี ท้ากินเมืองได้ ๑๒ ปี
อายุได้ ๕๗ ปี ก็จุติไปแล้ว

๑๕๓. ทำนวงจากปีขึ้นมาและเวลารัชกาลพุทธ
สังกราช ๖๑๕ ปีนี้ศ ที่ถูกนับเป็นพุทธสังกราช ๖๐๕
ตรงกับ พ.ศ. ๑๑๖๕ และสังกราชไทยเดิมได้
๑๒๕๘ ปีที่ข้าขงัว (มะเมือ นพศก)

๑๕๔. พระองค์พรคนลูกมีอายุได้ ๓๐ ปี ขึ้นกิน
เมืองแทนต่อไป

๑๕๔.

๑๕๕. สักราชได้ ๖๒๒ ปีถึงวงบัว

๑๕๕. พุทธสังกราชได้ ๖๒๒ ปี ตรงกับ พ.ศ.
๑๑๒๒ ในตำนานว่า เป็นเมืองวงบัว (ฉลุยฐศก)
นั้นคิด ตรวจสอบตั้งแต่ข้อ ๑๔๘ ซึ่งเป็นพุทธ
สังกราช ๕๙๑ (ปีมะแม พ.ศ. ๑๑๙๑) มาจนถึง
พุทธสังกราช ๖๒๒ (พ.ศ. ๑๑๘๒) รวม ๓๑ ปี
ต้องตรงกับ ปีเกิด ได้ (กุนฉศก) และสังกราช
ไทยเดิมได้ ๑๒๗๖ ปี

๑๕๖. พระพุทธเจ้ามีพทานได้ ๖๒๒ ปี

๑๕๖. ขอรอไว้รออธิบายต่อไปข้างหน้า

ความเดิม

อธิบาย

๑๕๑. ท่านกษัตริย์เมืองได้ ๘ ปี อาวุโส ๓๗ ปี ขุด
ไปเอง

๑๕๒. ครั้นนั้นตัวจักขุเมืองกุทาม ได้เป็นพระยา
ธรรมแล้ว ก็ถึงเห็นศาสนาพระพุทธเจ้ามีได้
รุ่งเรือง ท่านจึงจับมาตั้งศักราชอันพระราชา
ตั้งเมืองราชกฤตย์กวดัค แล้วไว้ตัวหนึ่งลำดับ
มาได้ ๖๒๒ ตัวนั้นก็ตั้งชื่อใหม่ ตั้งไว้ตัวหนึ่ง
ในเดือน ๖ เพ็ญวันสุริยขึ้นเป็นเจ้าเมือง

๑๕๑. พระองค์ขึ้นแรกเสวยราชสมบัติเมื่อพุทธ
ศักราช ๖๐๕ (พ.ศ. ๑๖๕) มีอายุได้ ๓๐ ปี
สิ้นพระชนม์เมื่อในพุทธศักราช ๖๒๒ (พ.ศ.
๑๑๖) ฉะนั้นต้องครอบครองราชสมบัติอยู่
๑๗ ปี และสวรรคตเมื่อชันษา ๔๗ ปี

๑๕๒. เมื่อความตรึงนียบเกล้าถึงการออกเล็ก
พุทธศักราชที่ขึ้นมาได้ ๖๒๒ ปี โดยมีความที่ควร
สังเกตคือ

(๑) ความนับถือ " ศาสนาพระพุทธเจ้า "
เสื่อมโทรมลง

(๒) พุทธศักราชเป็นศักราชที่พระยา
อชุตราชแห่งโอรสานคร โขยบุรีศรีช้างเผือกกับ
พระมหากษัตริย์เถร จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๕๖๑
(พุทธศักราช ๕๕) ฉะนั้น " พระราชาชาลคัตรุเมือง
ราชกฤตย์ " ในที่นั้นก็หมายถึง " พระยาอชุตราช "
นี่เอง

(๓) " ตัวจักขุเมืองกุทามเป็นพระยาธรรม
(กษัตริย์) " ถ้าเชื่อว่า " กุทาม " นี้หมายถึงกรุง
กุทามในประเทศสยาม ระยะเวลาระหว่างนี้เป็น
รัชสมัยของมุกุทโธปถิรพรา ซึ่งเดิมเป็นพระสังฆ
ราชอยู่ก่อน แล้วลาสิกขาบทออกเป็นฆมด ให้
ครองราชสมบัติ ทรงพระนามว่าพระเจ้าแสนละ
ราชา เมื่อ พ.ศ. ๑๑๕๖ - ๑๑๕๗ กล่าวกันว่า
กษัตริย์องค์นี้เป็นผู้ตั้งพุทธศักราช ด้วยมีความ
รอบรู้ทางโหราศาสตร์ อันเมืองกุทามนั้นตาม
พงศาวดารหม่าว่า พระเจ้าสมุททหฺธิ ซึ่งเป็น
หัวหน้าพวกปะยู ตั้งเป็นกษัตริย์เมื่อราว พ.ศ.
๖๕๑ และก่อน พ.ศ. ๖๖๔ นั้น กษัตริย์ปะยู
วงศ์นั้นยกปกครองเมืองแปว (Prome) เป็น
ราชธานี หนังสือ A History of South East

ความเดิม

อธิบาย

Asia ของ D.C.E. Hall หน้า ๑๒๐ - ๑๒๑
กล่าวความตอนหนึ่งว่า "ที่ตำบลชะเวอโม อัน
เป็นที่ตั้งที่ระหว่งเมืองละตินกับเมรั ได้ตรวจ
พบศิลาจารึกสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๐ หรือแก่
กว่านั้น และศาสตราจารย์ออกโตแบลกเคน
อ่านคำจารึกที่โคสทพได้ความว่า มีกษัตริย์
ราชวงศ์วิกรมอยู่^๕ที่เมืองแปร่อ^๕ข้างในระหว่าง
พ.ศ. ๑๒๑๖ - ๑๒๖๑ ปรากฏนามกษัตริย์
๑ องค์ คือ

• สุวีกรม ทิวังกศ พ.ศ. ๑๒๑๖ ชันษา
๖๔ ปี

• หริวีกรม ทิวังกศ พ.ศ. ๑๒๑๘ ชันษา
๔๑ ปี

• สีหวิกรม ทิวังกศ พ.ศ. ๑๒๖๑ ชันษา
๔๔ ปี

และสันนิษฐานว่า ศักราชที่ปรากฏในจารึก
เหล่านี้เริ่มใช้เมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๑ - ๒ (คือ จ.ศ. ๑)
อาจจะเป็นศักราชของชาติปะตูในสมัยราชวงศ์
วิกรม ในกระบวนศิลาจารึกเหล่านี้ยังปรากฏชื่อ
ราชวงศ์ "วรมัน" อีกแห่งหนึ่งด้วย แต่ไม่
ปรากฏว่าทรงราชย์อยู่ที่ไหน และอีกตอนหนึ่ง
ว่า ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๐ - ๑๔ โขธอณา
จักรนำนเจ้ามีอำนาจปกครองดินแดนของพวก
ปะตู พระเจ้าโทะโล่ฝง (ขุนหลวงฟ้า) แห่ง
น่านเจ้า (พ.ศ. ๑๒๕๑ - ๑๓๒๒) เกศศัตถอน
ผ่านเมืองหลวงของปะตู (อาจจะเป็นแถวเมือง
ละติน) ไปยังประเทศอินเดีย และพระเจ้า
อัมเมตฐ (อ้ายเมืองสูง) ราชันดาของพระเจ้า
โทะโล่ฝงก็เคยจัดนักคนตรีชาวปะตูเป็นขบวน

ความเดิม

๑๕๘. ครั้นนั้นพระองค์วรวรรณลูกพระองค์สืบ
มีอายุได้ ๑๗ ปี ก็ขึ้นเสวยเมืองโยนกนครราชธานี
ศรีช้างแสนพันสืบต่อลงไปถึงพระองค์วรวรรณได้
๒ คนแล้ว

๑๖๐. สักการชได้ ๕๐ ค่ำมีลาวเข้า
นิทพามาได้ ๖๗๖ พระวรวรรณ พระองค์วรวรรณ
ท่านกินเมืองได้ ๕๐ ปี อายุได้ ๖๗ ปี ก็จุติ
ตายไปแล้ว

อธิบาย

การส่งไปขั้วราชสำนักจีนราชวงศ์ถัง เมื่อ พ.ศ.
๑๑๘๑ ฉะนั้นสรุปตามความใน ๒ ตอนนี้ได้ว่า
ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๗ ถึงที่ ๑๔ ชนชาติปะยู
เป็นเจ้าถิ่นฐานอยู่ในแคว้นสุทราภ หรือศรีเกษศรี
(ฮาละเขตต์) พระเจ้าสุทราภิน หรือสมณะ
ราชา ก็เป็นกษัตริย์ปะยู ท่านเป็นผู้ตั้งจุลศักราช
จริงหรืออย่างไร และสักการชที่ตั้งขึ้นใหม่ในข้อ
๑๕๗ นี้จะใช้จุลศักราชหรือไม่ เป็นเรื่องที่จะได้
วินิจฉัยต่อไป

(๔) เดือน ๖ (เดือน ๔ โทษท้ายได้)
กัฏฐวิสุทฺฐ์ ปีมะช (ขาด นพศก) เป็นวัน
แรกตั้ง (จุล) สักการช หรือวันอะโว

๑๕๘. พระองค์สืบสืบพระชาเมื่องในพุทธศักราช
๖๖๒ (พ.ศ. ๑๑๘๒) พระองค์วรวรรณผู้เป็น
โอรสชันษา ๑๗ ปี ได้สืบราชสมบัติต่อไปในปี
เดียวกันนั้น

๑๖๐. เลขสักการช ๕๐ ค่ำ มีลาวเข้า (ฤกษ์ศก
นี้แสดงให้เห็นชัดแจ้งว่า มีการเปลี่ยนแปลงสักการช)
ใหม่ สอดคล้องกับเวลาวิกาลและชนมาตุของ
พระองค์วรวรรณก็ได้ผลดีพร้อมกันคือ ๕๐ ปี
สักการชที่บอกเลิกใช้ในข้อ ๑๕๔ เรียกว่า พุทธ
ศักราช ว่าตามลำดับสักการชใหม่นี้ต้องเรียก
คือสักการช ซึ่งที่ปรากฏในตำนาน (ประชุม
พงศาวดารภาคที่ ๖๓ หน้า ๑๐๑) ว่า “ ท่านกัฏฐ
สักการชอันพระยาศรีจุลจุลวิ ได้ ๕๖๐ ค่ำนั้น
เมื่อวันวันกลางคืน เดือน ๕ ออกค่ำ ๑ วันอาทิตย์
ยามจักโกณัฐรุ่ง แล้วตั้งสักการชใหม่ไว้ค้ำ ๑ ยาม
รุ่งแจ้งแล้ว เป็น คติสักการช ตกปีใหม่ นี้คัถไว้
นี้แล้ว ” หมายความว่าความวรรคใหม่ออกจากจะบอกชื่อ

ความเดิม

อธิบาย

เรียกศักราชใหม่แล้วจึงระบุปีนักขัตฤกษ์ไว้อย่างชัดเจน คือ ปีชวดใหญ่ (ปีขุนธศก) ซึ่งก็ตรงกับพ.ศ. ๑๑๑๒ หรือศักราชไทยเดิมได้ ๑๒๑๖ ปี (ดูข้อ ๑๑๑) ข้อสมทรวนกันโดยทั่วไปว่าชื่อหรือเลขลำดับศกคือกาบ (เอกศก) ถึงกา (กัมภูศก) นั้น มีไว้สำหรับกำกับปีนักขัตฤกษ์เพื่อให้ทราบว่านักขัตฤกษ์ปีใดจะตกอยู่ในมหาจักร (๖๐ ปีคือ ๑ รอบ) หรือจุลจักร (๑๒ ปีคือ ๑ รอบ) รอบที่เท่าไร ศักราชไทยเดิมเริ่มนับปีแรกเมื่อปีชวดเอกศก (กาบใหญ่) ตั้งมาถึง ๑๒๑๖ ปี ตกปีกุนนักขัตฤกษ์ คิดเป็นจุลจักรปีกุนในที่นี้จึงตกอยู่ในรอบที่ $(๑๒๑๖ \div ๑๒ =) ๒๑๓$ และลำดับของศกเวียนมาได้ $(๑๒๑๖ \div ๑๑ =) ๑๒๑๖$ รอบเศษ ๖ คือ ธศก (กัต) ในรอบที่ ๑๒๑๔ เป็นอันได้ความแล้วว่า ศกคือศักราชแรกตั้งขึ้นในปีกุน พ.ศ. ๑๑๑๒ ส่วนจุดศักราชที่กล่าวกันว่าพระเจ้าบุทโธสถิน หรือเสนคนวราชาศกหรือประยูรเป็นผู้บัญญัติขึ้น ก็ต้องมีขึ้นในปีกุน พ.ศ. ๑๑๑๒ เช่นเดียวกัน ฉะนั้นเชื่อว่าศกคือศักราชกับจุดศักราชเป็นศักราชเดียวกัน และเพราะเหตุที่ไทยฝ่ายเหนือถือคติมีบรอบศกของนักขัตฤกษ์ตามศักราชไทยเดิมสืบเนื่องกันมาไม่ขาดสาย ปีกุนที่แรกตั้งจุดศักราชจึงมีเป็นปีกุนธศก แยกต่างกับไทยเหนือได้ ซึ่งนับเป็นปีกุนเอกศก นำไปถาบถาบปัดปัดซึ่งที่มรดกเก่าแก่ของชาติอาดู ไม่น้อยกว่า ๑๕๐๐ ปี ยิ่งปรากฏมาจนทุกวันนี้

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑ (หน้า ๑๑-๑๑๑) ระบุชื่อพระมหากษัตริย์ผู้บัญญัติศกคือศักราชหรือจุดศักราช ว่าทรงนาม "พระยา

ความเดิม

อธิบาย

อนุชชรวรรณราช เป็นใหญ่อยู่ไกลเมืองฉนวนราช และ
เป็นใหญ่กว่าเมืองท่งหลาย ” กษัตริย์องค์นั้นได้
เคยสอบกันสันนิษฐานไว้แล้วในตำนานเทววิภูษิต
(ในหนังสือพุทธศาสนสารณ์) ว่าเป็นองค์เดียวกับ
กษัตริย์อาณาจักรศรีนครราชสีมา ตั้งราชธานีอยู่ที่เมือง
นครราชสีมาโบราณ (นครปฐมในปัจจุบันนี้)
ทรงสร้างพระปโตดมเจดีย์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๑๕๕
และเป็นพระศิวะของพระนางจันทรวดี งาน
ศิลปกรรมในสมัยนครราชสีมาเป็นราชธานี
คือ “ศิลปแบบทวารวดี” พบแก่กระจายอยู่
หลายท้องถิ่นในประเทศไทย ควรจะเป็นร่องรอย
หลักฐานประกอบเรื่องแม่เจตนาภาพของ
พระยาภาวดีศรราช ที่มีกล่าวในตำนานพระปฐม
เจดีย์กับพงศาวดารเหนืออย่างน่าสนใจ อนึ่ง
คงจะมีอำนาจปกครองพวกปะตูในแคว้นพุกาม
หรือศรีภนทร์ด้วย เพราะมีชื่อสุวรรณเขต คือ
ในศิลาจารึกของปะตูระบุถึงกษัตริย์ว่าชาวซึ่ง
“วรมัน” (ดูข้อ ๑๕๗-๘) “วรมัน” เป็น
คำเทียบนามกษัตริย์ ซึ่งในศิลาจารึกที่ค้นพบใน
ประเทศไทยปรากฏเขียน “วรมัน” อันต่ออย่าง
สำเนียงไทยว่า “พรมม” แม้ชื่อของกษัตริย์
ผู้แรกสร้างเมืองนครราชสีมาชื่อราว พ.ศ. ๑๑๗๗
ก็มีว่า “ฟ้าศรีวิสุทธิไชยพรหมมหาราช”

หลังจากตั้งจุดศักราชหรือคคตศักราชขึ้น
เป็นศักราชประจำราชวงศ์แล้ว พระยาอนุชชรวรรณ
ราชหรือพระยาภาวดีศรราชคงจะบังคับใช้ไปยัง
แคว้นแคว้นที่อยู่ภายใต้การปกครอง และที่แคว้น
โยนกนคร ไซบุรีศรีช้างแสนอาจจะเริ่มใช้เมื่อ
วันศุกร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (เดือน ๔ ฟ้าฮัก)

ความเดิม

อธิบาย

๑๖๑. พระองค์มั่งถึงตนถูกมีอายุได้ ๑๕ ปี ขึ้น
เสวยราชสมบัติแทน

๑๖๒. สักการะได้ ๑๐๐ ปี ตามี

๑๖๓. พระพุทธเจ้ามีททาน ไปได้ ๗๒๒ พระ
บรรพชา

๑๖๔. พระองค์มั่งถึงถิ่นเมืองได้ ๕๐ ปี อายุได้
๔๕ ปี ก็จุติตามน

๑๖๕. ก็บอกเอาพระองค์มั่งสมคนน้องผู้สุดท้อง
อายุได้ ๗๒ ปี ขึ้นเสวยราชสมบัติแทน

๑๖๖. สักการะได้ ๑๑๔ ศักราชได้ มั่งสมถิ่นเมือง
ได้ ๘ ปี อายุได้ ๗๕ ปี ก็จุติตายไปน

ปีชกาล พ.ศ. ๑๑๗๕ ก็ได้ (ดูข้อ ๑๕๗-๘)
ในระยะเวลาเดียวกันนี้พระองค์ ได้แต่งตั้งผู้
ครองนครขึ้นใหม่แห่งหนึ่ง คือ พระยาลาวจังก
ราช แห่งเมืองวิญญูนครวิเศษ (ภายหลังเรียก
เมืองเชียงแสน) ซึ่งเป็นปฐมวงศ์ของพระเจ้า
เมงราย (ดูตำนานเชียงแสนในหนังสืออุทธา
บุตรณี)

๑๖๑. พระองค์มั่งถึง ได้ครองราชสมบัติในศตปี
ศักราช ๕๐ ตรงกับ พ.ศ. ๑๒๐๐ โดยที่ชื่อว่า
ศตปีศักราช คือ จุดศักราช ฉะนั้น ต่อไปนี้
ขอใช้นี้เป็นจุดศักราช (จ.ศ.)

๑๖๒. จ.ศ. ๑๐๐ ปีฉะ (สัมฤทธิศก) = พ.ศ.
๑๒๔๑ ระยะเวลาแรกของ จ.ศ. ๑๐๐ ตกอยู่ใน
กลางปีชกาล ระยะเวลาหลังตกอยู่ในปีเถาะตอน
ต้น

๑๖๓. ขออวไว้อธิบายในข้อ ๑๗๐

๑๖๔. พระองค์มั่งถึงถิ่นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๐๐

๑๖๕.

๑๖๖. จ.ศ. ๑๑๔ ปีชวด (สัมฤทธิศก) = พ.ศ.
๑๓๑๕ พระองค์มั่งสมขึ้นพระชนม์ใน พ.ศ.
๑๓๑๕ คำว่า ครองราชย์อยู่ ๘ ปี ท่านจะต้อง
ขึ้นเสวยราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. ๑๓๐๗ ตอนเกือบ
กับปีสวรรคตของพระองค์มั่งเดิม คือ พ.ศ. ๑๒๘๑
ปรากฏว่าเหตุการณ์ชดชงกันไป ๑๖ ปี ซึ่งก็ไม่ได้
ความจากพงศาวดารโยนกว่า ระยะเวลาหา
ไปนี้เป็นรัชกาลของพระองค์มั่งแสน ผู้เป็น
อนุชาองค์หนึ่งของพระองค์มั่งเดิม

ความเดิม

๑๖๗. ขณะองค์ทิพคนลูกมีอายุได้ ๕๓ ปี ขึ้นเสวยราชสมบัติแทน

๑๖๘. สักการชได้ ๑๕๐ ตัวเกิดที่ ท่านกินเมื่อชได้ ๑๗ ปี อายุได้ ๖๗ ปีแล้วก็จุติตายไปแก

๑๖๙. พระองค์กมคนลูกมีอายุได้ ๕๓ ปี ขึ้นเสวยเมื่อแทน

๑๗๐. สักการชได้ ๑๗๘ ตัว ศาสนาพระพุทธเจ้าได้ ๘๐๐ พระวรวมา พระองค์กมกินเมืองได้ ๕ ปี อายุได้ ๕๗ ปี ก็จุติตายไป

อธิบาย

๑๖๗. พระองค์ทิพโอรสพระองค์มีงมม ได้ราชสมบัติใน พ.ศ. ๑๓๑๕

๑๖๘. จ.ศ. ๑๕๐ ปีมะโรง (สัปตศก) = พ.ศ. ๑๓๓๑ พระองค์ทิพสิ้นพระชนม์

๑๖๙.

๑๗๐. พระองค์กมครองราชสมบัติเมื่อ จ.ศ. ๑๕๐ (พ.ศ. ๑๓๓๑) ขึ้นมาได้ ๕๓ ปี ถึง จ.ศ. ๑๗๘ (พ.ศ. ๑๓๕๖) สิ้นพระชนม์ ฉะนั้น เวลารัชกาลตั้งขึ้น ๒๔ ปี และสวรรคตเมื่อชันษาได้ ๗๓ ปี

เรื่องพระพุทธเจ้านิพพาน กับศาสนาพระเจ้าได้ชอรออธิบายมาหลายครั้งแล้ว บัดนี้สมควรจะพิจารณาเสียที่ว่า หมายถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กับพระพุทธศาสนาหรืออะไร ในข้อ ๑๗๐ นี้ระบุว่าศาสนาพระพุทธเจ้า (ตัวง) ได้ ๘๐๐ พระวรวมาใน ปี จ.ศ. ๑๗๘ ฉะนั้นศาสนานี้จะต้องมีอายุแก่กว่าจุลศักราช ๖๒๒ นี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หากใช้พระพุทธศาสนาไม่เพราะพระพุทธศาสนานี้ มีมาก่อนจุลศักราช ไม่น้อยกว่า ๑๑๘๓ ปี ในข้อ ๑๖๓ ระบุว่าพระพุทธเจ้านิพพานไปได้ ๘๒๒ พระวรวมาในปี จ.ศ. ๑๐๐ ก็แสดงว่าพระพุทธเจ้าองค์นั้นดับขันธไปก่อนตั้งจุลศักราช ๖๒๒ ปี จึงหาใช้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้บัญญัติพระพุทธศาสนาไม่ เมื่อก่อนมีการใช้คือศักราชหรือจุลศักราช ๖๒๒ ปีนั้น เป็นเวลาที่บัญญัติใช้ศักราช ฉะนั้น เรื่องพระพุทธเจ้ากับศาสนาพระพุทธเจ้าในด้านจนถึงขนาดนี้ดูนาร ต้องจะ

ความเดิม

อธิบาย

ต้องเป็นพระองค์ที่ขึ้นเมื่อแรกใช้พุทธศักราช ซึ่ง
ก็มีปรากฏอยู่ในข้อ ๔๐ ว่า " พระบาทสมเด็จพระ
เสวยเมืองโยนคนกวทันทน์ได้ ๒๘ ปี ธาตุได้ ๓๓ ปี
ที่จุติไปในปีที่กวทนา ๓๔๔ ค่ำ (พ.ศ. ๕๖๓) นี้
พระพุทธเจ้ามีพระนามว่า " ความชอบนั้นบอกให้
รู้ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าสิ้นสุดชีวิตลง
ในปีเดียวกัน คือ เมื่อ พ.ศ. ๕๖๓ ในข้อ ๓๔๐
บอกร່องรอยไว้ว่า ศาสนาพระพุทธเจ้าในแคว้น
หลายจากดินแดนจีนลงมาจนถึงแคว้นโยนคน กัถพิธิ
ศาสนาในประเทศจีนนั้นมีอยู่กัถพิธิหนึ่ง ซึ่งกัถพิธิ
ต้องเป็นผู้มีการกิจทั้งในการทำพิธีทางศาสนา
และสิ่งสอนสั่งธรรม คือกัถพิธิตำแหน่งเจ้าใจ
ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าจะได้รับการยกย่องนับถือว่า
เป็นผู้บรรลุมรรณมุต เป็นพรหมเทพ (เซียน)
องค์หนึ่งในศาสนาธัถพิธิตำแหน่งเดียวกับขุนนาง
ชั้นเอกคือ (พระเจ้าองค์ดี) ครั้นพระพุทธ
ศาสนาเจริญแพร่หลายในแคว้นโยนคนกัถพิธิ
ธัถพิธิตำแหน่งเจ้าใจจะมีความนิพนธ์เอาคำว่า " พุทธ
(ผู้รู้) " มาชานานเรียกพระบาทสมเด็จพระ
พระชนม์แล้ว และอาจจะโดยเหตุนี้จึงมีคำเรียก
พระมหากษัตริย์ว่า " พระพุทธเจ้าอยู่หัว " แม้
กฎมณเฑียรบาลสมัยกรุงศรีอยุธยาที่บัญญัติเมื่อ
ผู้สืบสันตติวงศ์ว่า " พระพุทธเจ้าอยู่หัว " การที่
พระเจ้าวรวงศ์เธอทรงสุโขทัย หรือพระเจ้า
ทรงธรรมทรงสุโขทัย ทรงแสดงธรรมสั่งสอน
ประชาชน อาจจะมีพระปฏิบัตินั้นประเพณีสืบ
เนื่องมาแต่โบราณกาล อย่างนี้ก็เป็นที่

๑๓๑. พระองค์ราชชนก มีอายุ ๓๐ ปี ขึ้นเสวย
เมืองแทน

๑๓๑.

ความเดิม

๑๗๒. ศักราชได้ ๑๘๗ ตัวปีเมืองแก้ว ท่านกษัตริย์เมือง
นานได้ ๒๐ ปี อด ๕๐ ปี ก็จุติไปแล
๑๗๓. พระองค์ซิมตนลุด มีอายุได้ ๑๒ ปี ขึ้น
เสวยเมืองแทน
๑๗๔. ศักราชได้ ๒๑๑ ตัว ปีฉางไฉ้ พระองค์
ซิมตนเมืองได้ ๑๕ ปี อดได้ ๔๖ ปี ก็จุติตาย
ไปแล
๑๗๕. พระองค์ซิมตนลุด มีอายุได้ ๒๕ ปี ขึ้น
เสวยเมืองแทนสืบไป
๑๗๖. ศักราชได้ ๒๓๐ ตัว ปีคชไฉ้ ท่าน
กษัตริย์เมืองได้ ๒๐ ปี อดได้ ๔๔ ปี ก็จุติไปแล
๑๗๗. พระองค์หังตนลุด มีอายุได้ ๒๔ ปี ขึ้น
เสวยราชสมบัติสืบต่อวงศ์ต่อไป
๑๗๘. ศักราชได้ ๒๔๕ ตัว ท่านกษัตริย์เมืองได้
๑๖ ปี อดก็จุติไปแล
๑๗๙. พระองค์หังตนลุด อดได้ ๒๖ ปี ขึ้น
เสวยราชสมบัติสืบต่อไป
๑๘๐. ศักราชได้ ๒๕๙ ตัว ปีคชไฉ้ ท่าน
กษัตริย์เมืองได้ ๑๕ ปี อดท่านได้ ๔๒ ปี ก็จุติ
ไปแล
๑๘๑. พระองค์เพ็งตนลุด มีอายุได้ ๒๔ ปี ขึ้น
เสวยราชสมบัติสืบไป
๑๘๒. ศักราชได้ ๒๕๙ ตัวปีกชไฉ้ ท่านกษัตริย์เมือง
ได้ ๑๗ ปี อดท่านได้ ๔๒ ปี ก็จุติไปแล
๑๘๓. ก็ยกเอาพระองค์หังตนลุดมีอายุได้ ๑๔ ปี
ขึ้นเสวยเมืองแทน

อธิบาย

๑๗๒. จ.ศ. ๑๕๑ (พ.ศ. ๑๑๗๔) ปีเถาะ
(จตุลศก) พระองค์ซิมตนพระชนม์
- ๑๗๓.
๑๗๔. จ.ศ. ๒๑๑ (พ.ศ. ๑๗๗๔) ปีระแวง
(อัฐศก) พระองค์ซิมตนพระชนม์
- ๑๗๕.
๑๗๖. จ.ศ. ๒๓๐ (พ.ศ. ๑๘๙๓) ปีชวด
(สัปตศก) พระองค์ซิมตนพระชนม์
- ๑๗๗.
๑๗๘. จ.ศ. ๒๔๕ (พ.ศ. ๑๘๐๘) พระองค์หัง
ตนพระชนม์
- ๑๗๙.
๑๘๐. จ.ศ. ๒๕๙ (พ.ศ. ๑๙๑๖) ปีระแวง
(ฉศก) พระองค์หังตนพระชนม์
- ๑๘๑.
๑๘๒. จ.ศ. ๒๕๙ นี้คือ จำนวนจากข้ามหา และ
เวลารัชกาลของพระองค์เพื่อตั้งต้องเป็น จ.ศ.
๒๓๗ (พ.ศ. ๑๘๙๔) ปีกุน
- ๑๘๓.

ความเดิม

๑๘๔. ท้าวราชได้ ๒๗๕ ทั่วไปก็เกิดเป็น พุทธเจ้า
นิพพานไปแล้วได้ ๕๐๐ พระวรมหา แผลพระองค์
พึ่งเจ้าเสวยเมืองโชนกนครวราชธานีไซบุรีศรี
วังแสนพันได้ ๒ ปี อาวุธท่านขอคืน ๒๐ ปี

๑๘๕. ในกาลนั้นยังมีจอมสาวใช้เมืองหนึ่งอยู่
หรือ เป็นลูกเมืองสาวเจ้าแต่เช่นพระยาสิงหนวัติ
ราชคน เป็นปฐมมหากษัตริย์เจ้ามาคั้นเวียงพันธุ
ธิชกเวตินครอุทนี ถัดนับมาจึงบัดนี้แล

๑๘๖. พระยาขอมอยู่เมืองอุโมงค์เสลาณศวันต์
ไกล ๕ วันทางแฉ

๑๘๗. พระยาขอมคนค้ำนี้ มีใจอศัทรรวม
หยาบช้าหาญฉก ถิ่นพระองค์พึ่งคนเป็น
กษัตริย์จึงโชนก นครจึงแสนพันหมู่เมื่อครั้งนั้น
พระยาขอมค้ำคนนั้น ก็ยกเอากำลังมาสมทบ
แล้วก็มาพันถูกซึ่งเอาเมืองนั้น เดือน ๕ แรม
ห้าค่ำวันอาทิตย์ พระยาขอมได้เข้าเวียงโชนก
นครจึงแสนพัน

๑๘๘. คราวนั้นพระองค์พึ่งเจ้ามีใจอันไม่กล้าแข็ง
ก็อวาทเมืองให้แก่พระยาขอมค้ำคนเป็นลูกเมือง
นั้นเสียแล

๑๘๙. กาลนั้นพระยาขอมค้ำคนนั้น คราวนั้นได้
เมืองแล้ว มันก็ขับพระองค์พึ่งเจ้าคนเป็นกษัตริย์
เป็นเจ้านั้นและระงับเจ้าพร้อมด้วยเสนาอำมาตย์
ไพร่ไทยทั้งมวล ทมิให้ออกจากเวียงได้สิ้นแล้ว

๑๙๐. ส่วนพระยาขอมคนนั้นก็เป็นกษัตริย์เสวย
เมืองโชนกนครวราชวังแสนพันนั้นแล มันก็ใช้ไป
เอาลูก เมืองเสนาอำมาตย์และชาวขอมทั้งหลาย

อธิบาย

๑๘๔. จ.ศ. ๒๗๕ (พ.ศ. ๑๘๖๐) ปีจอ (ฉก)
อายุสาธก (ของพระยาพันธล) ตัวไปได้
๕๐๐ ปี (๕๐๐ + ๘๖๐ = พ.ศ. ๑๘๖๐) ถึง จ.ศ.
๒๗๕ พระองค์พึ่งกรุงวราชธานีได้ ๒ ปี
ฉะนั้นจึงเสวยราชย์แทนพระวราชบิดาเมื่อ จ.ศ.
๒๗๗

๑๘๕.

๑๘๖.

๑๘๗. พระองค์พึ่งเมืองโชนกนครแห่งขอมค้ำ
เมื่อวันอาทิตย์ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๕ (เดือน ๓
ฝ่ายไทยได้) ปีจอ จ.ศ. ๒๗๕ (พ.ศ. ๑๘๖๐)

๑๘๘.

๑๘๙.

๑๙๐. พวกขอมอพยพครอบครัวทั้งหมดขึ้นจาก
เมืองอุโมงค์เสลาทางค้ำแม่น้ำน่าน มาอยู่เมือง
โชนกนคร

ความเดิม

ความเดิม

แต่ยังมีอันนี้ในเมืองเสถาณครที่เก็บเอาอยู่ในเรื่อง
โยนถนนครวราชธานี โยงบุรีศรีวังแสนที่เมืองแสน

๑๕๑. แม่น้ำใส = แม่น้ำสาธ
แก้มัน = ผู้เป็นใหญ่ในหมู่บ้าน

๑๕๑. แล้วมันก็ขับพระองค์ให้เข้าไปเป็นแม่บ้าน
ตั้งอยู่เวียงลาวศรีทวง ริมถนนตะวันตกเฉียงเหนือ
ริมแม่น้ำใส กางพระวันออกเฉียงใต้ ราชูเจ้า
ธำแก้วที่นั่น

๑๕๒. ลาวกุ่มโลก = ลาวหม้อ เป็นบุตรชายคนที่
สองของปู่เจ้าลาวจก ได้ออกไปอยู่เวียงศรีทวง
เมื่อ พ.ศ. ๑๖๓ (พุทธศ. ๘๑)

๑๕๒. เหตุใดแล้วเวียงศรีทวงนั้นจา ยามวัน
พระพุทธเจ้าเสด็จมานอนอยู่วันนั้น ยังมีขุนลาว
ผู้หนึ่งเป็นลูกปู่เจ้าลาวจกเป็นภรรยาของขุนนั้น
ผู้หนึ่งชื่อ ลาวกุ่มโลก นั้นมาตั้งอยู่ที่นี่ แล้วล่าวคำ
แม่พระชเอาบุตรชายคนโตชื่อเจ้าเวียงโยนถนนครที่นั่น
แล บิดะตั้งหวงหมากพินท่น้อยนั้น จึงได้ชื่อ
ว่าเวียงศรีทวงด้วยเหตุอันนั้นแล

หมากพิน = ผลมะขุม
ท่น้อย = ผลเล็ก ๆ
ตั้งหวงหมากพินท่น้อย = ตั้งพระนางซึ่งมี
ขนาดเล็กอย่างผลมะขุมเล็ก ๆ

๑๕๓. ครั้นนี้พระชเอาขอมตนนั้นจับพระองค์ให้
เข้าไปเป็นแม่บ้านอยู่ที่นี่แล้ว ก็ให้ล่าวคำให้มัน
บิดะตั้งหวงหมากพิน

๑๕๓.

๑๕๔. โยงเวาเป็นทุกขตั้งเจ้าทั้งโพรงแล เหตุว่า
ขอมได้เป็นเจ้าก็เมืองทุกข ได้ยกคำท้าวต้ามก่าว
ขอมแล

๑๕๔. "คำท้าวท" เจ้าใจว่าจะเป็น "คำลาวคำ"
หมายความว่าทอการค้าที่ร้อนดี

๑๕๕. พระองค์ให้เข้าไปเป็นแม่บ้านอยู่เวียง
ศรีทวงได้ปีหนึ่ง ศักราชได้ ๒๔๐ ปี วันนั้น
นางเทวีก็ประสูติลูกชายผู้หนึ่งให้ชื่อว่าทุกขจิตกุมาร

๑๕๕. พ.ศ. ๒๔๐ (พ.ศ. ๑๔๖๓) โอรสองค์แรก
ของพระองค์ให้ ประสูติ

๑๕๖. ท่านไปตั้งอยู่เวียงศรีทวงได้ ๓ ปี วันนั้น
ศักราชได้ ๒๔๒ ปี

๑๕๖. พระองค์ให้ออกจากเมืองโยนถนนครไปอยู่
เวียงศรีทวง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕ (พ.ศ. ๑๔๖๐)
จนถึง พ.ศ. ๒๔๒ (พ.ศ. ๑๔๖๗) นับได้ ๗ ปี

๑๕๗. ยังมีตามเขตแดนหนึ่งเป็นชาวศรีทวง ที่นี้
มีอายุได้ ๑๘ ปี แล้วท่านก็ตั้งไปไว้กรมพาราสุเจ้า
แล้วก็ไปอาศัยนอนอยู่อารามหลังหนึ่งในเวียง

๑๕๗.

ความเดิม

โยนกนศรทำกิน ในเดือน ๖ ออก ๑๔ คำกินกิน
รุ่งแจ้งแล้วเป็นเดือน ๖ เพ็ญวันศร ทำนศรแล้ว
ก็ให้พระรัตนศรซึ่งสามแล้วก็ถือเอาศรไป
จะเดินบิณฑบาต ได้สามเรือนแล้วล้าคืนไป ก็
ถึงคุ่มน้ำองแห่งพระยาขอมคำแล้วทำนศรเข้าจัด
บิณฑบาตนั้น ก็ไปยืนอยู่กลางคุ่มน้ำนั้น ภาณเห็น
พระยาขอมถึงเห็นแล้วก็ถามพวกรังทั้งหลายว่า
สามเณรที่ได้มาบิณฑบาตนั้นจา พวกรังทั้งหลาย
ก็ให้รู้ว่า เทว ขำแท้ เป็นสามเณรอุกขาวศรีทวง
นั้นจา ศรจึงมี พระยาขอมก็โกรธแล้วกล่าวว่า
แล้วกล่าวว่าถูกข้าสาวตลอดเข้ามาคุ่มพระองค์
 कुछตั้งจา ดูอย่าให้เอาข้าวดูไปใส่บาตรให้มันนะ
เชย ขณะนั้นเจ้าสามเณรน้อยคนนั้น ได้ยื่นคำ
พระยาขอมคำกล่าวดังนั้นแล้ว ท่านก็บังเกิด
อิจฉานานะโกรธโมโห แล้วก็ถอยหนีออกจากคุ่ม
พระยาขอมแล้ว ไปยืนอยู่หน้าพระ วันตกเดือนเพ็ญ
แล้วก็ขึ้นคุ่มอยู่แก้วกระทำปัทมนิล ไหว้มหาราคู
เจ้าแล้ว ก็ออกมาขึ้นใส่แก้วถวายให้เป็นทานแก่
พระบรมราชาศรทั้งสามวัน ก็ตั้งคำปวารณา
ว่า สาธุ ด้วยพระ อนันต์ผู้ได้เอาข้าวบิณฑบาต
ให้เป็นทานแก่พระมหาศรเจ้าแล้วทั้งนี้ ไป ๑ วัน
ภายหลังนี้ ขอให้ข้าผู้ติดตามจากชาติอื่นเป็นสาม
เณรนี้แล้ว ขอให้ข้าพเจ้าไปเอาปฏิสาธินะห้อง
แห่งนางเทวีแห่งคามโลกขผู้เป็นแม่บ้านศรีทวง
นั้นเทอญ ครั้นว่าผู้ซึ่งติดตามพระจากห้องแห่ง
นารคณแล้ว ขอให้ผู้มีรูปอันงามและประกอบ
ด้วยกำลัง มีอาตุนั้นอื่น ให้เป็นที่รักเจ้าเวญใจแก่
พระยาศรีทวงผู้เป็นบิดาแห่งข้าพเจ้า ครั้นว่าข้า
ใหญ่ขึ้นมาได้ ๑๖ ขวบเข้าแล้วขอให้ข้ามีชื่อชนะ

อนึ่ง

เดือน ๖ ข้างเหนือ - เดือน ๔ ข้างใต้

พวกรัง - พวกรวม

โลกข = นอนบ้าน, พัวพันหมู่บ้าน

ความเดิม

ปราบเนติ อังพระธาดาขอมคำคนั้นด้วย สวัสดิ์เนติ
 เทอญ ถูกว่าพระธาดาขอมคำนั้นถือถึขรรณโชนาป
 บัมีวิจักขุณณแก้วทั้งสามแล วัลลภก็เป็นวันอุโบสถ
 เดือน ๖ เพ็ญแล แล้วก็บ่าวแก้วทวาททั้งหลายว่า
 โภณูโต ลูกทวาทเจ้าทั้งหลาย อันอยู่รักษา
 ศาสนาและนมหาธาตุเจ้าทั้งนี้ เป็นค้ำและรักษา
 บ้านเมืองทั้งมวลจงมาเป็นถักขั้พระธาดาขุมกับด้วย
 ขั้ทุกคนเทอญ ว่าคั้งนั้นแล้ว ถ้อฮอหนีจากช่วง
 มหาราชูเจ้าทั้งนั้น แล้วก็ลงไปถึงสืบตลอดถ้ว
 หนตะวันออกเดือนเพ็ญ ก็ไปบั้งอยู่ในวันมี
 คั้งหนึ่ง แล้วก็กับคืนขั้ขวานถักฮอแล ครั้นถึง
 ๑ วัน ก็วคจุศิตายไปแล ก็ไปเอาปฏิสนธิใน
 ท้องนางแก้วพระศรีทวงวันนั้น

ราชวิจักโขถึรุ่งนางก็กับยังมีคั้งคั้งว่าขัง
 มีขั้ขังคั้งคนหนึ่งมาอันอยู่ถ้งบริเวณบ้านทั้งนั้น
 ก็คั้งเวียงถ้องไปทางใต้ ครั้นหันเวียงแล้วก็ไป
 ได้กวาดนางคนทั้งหลายแตกคั้ง แล้วนางก็
 สะตุงคั้งขึ้นคดใจกลัว นางก็ไปเล่าให้เจ้าคน
 เป็รสามพิงทุกประการ ครั้นว่าพระธาดาอัน
 คั้งแล้ว ก็ร้องคั้งว่า ด้วคั้งมีบุญจักมาเกิด
 ในท้องแม่ นาง พังมี๑๒แล นางจงรักษาครวคั้ง
 แลคั้งนางได้คั้งเทอญ ว่าคั้งนั้นแล้วนางก็ทรงครวคั้ง
 แลคั้งนั้นไปถึง ๑ เดือน คั้งนั้น นางก็มีกักรวิได้
 เครื่องศาสตราวุธทั้งหลายถั้งจึง ไปให้พร้อมพระธา
 ตนเป็นถ้วให้เอาขั้แห่งถักมาแปลงเครื่องทั้ง
 หลาย ส่วนพระธาดาคนเป็นถ้วก็กระทำตามคั้งแห่ง
 นาง เอาขั้แห่งถักทั้งหลายมาตีแปลงเครื่องศาสตรา
 วุธทั้งหลาย เป็รคั้งว่าคาน ดาว และหอกขั้
 สีนาค บินไฟทั้งมวล แล้วยคั้งหนึ่ง ๑ เดือน

อธิบาย

แท้ = ขนะ ในภาษาไทยหลายถักเอ็รวันไทยหลายได้

เดือน ๖ เพ็ญ = วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ไทยหลายได้

ความเดิม

นางก็อดยาก็กินสิ่งเล็กน้อยตามคำคิดคะนาคาม นางจึงให้วิสาฯ พระธิดาคนเป็นหัวแก้ว ท่านก็ใช้คนไปชวนชาวเขาให้นาง ได้กินแล้วนางมีใจชื่นชมยินดีมากนัก

๑๘๘. ถึงศักราช ๒๑๗๗ ค่ำปีกาโลสี เดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ วันอาทิตย์ ยามรุ่งแจ้งกวรก็นางตื่นพบภพชาติ ได้ ๑๐ เดือนแล้ว นางก็ประสูติได้ลูกชายผู้หนึ่ง เกิดความวิเวกเมื่อตนอันหมองคร้ามอดทิพย์มิได้ เมื่อเลี้ยงถึงไว้ระยะอาดแล้ว ครั้นนั้นญาติทั้งหลายอยู่อันมีอยู่ในบ้านศรีทวงษ์ และเสนาอำมาตย์ ทราบเหตุไปโศกกับมารับเอาแล้ว เมื่อกษัตริย์ทรงทราบนิมิตต์อันงามเหมือนคังพระหมอลงมาเสียดนั้น จึงได้ชื่อว่าพระทรมกุมารนั้นแล

๑๘๙. แต่บัดนั้นไปภายหน้าพระทรมกุมารก็ขึ้นใหญ่มาได้ ๘ ปี หาพธำวีโรคามิได้ กุมารก็มีใจใคร่ได้ชิงเครื่องศาสตราวุธทั้งหลาย ก็เข้าไปยื้ออันวอนขอถึงพระวราชบิดา ให้เอาช่างเหล็กทั้งหลายมาแปลงแปลก ถัดนั้น พระธิดาคนพ่อก็กระทำตามคำถูกแห่งตนทุกประการ เอาช่างทั้งหลายมาตีเหล็กดาบ ดินดะเป็นไฟ ทั้งหมดทุกปีบมิได้ขาดตลอดถึงอายุกุมารได้ ๑๓ ขวบแล้ว

๒๐๐. ศักราชได้ ๒๑๗๗ ค่ำ ปีกาบโลสี เดือน ๔ ออก ๗ ค่ำ วันอังคาร ยามจะใกล้รุ่ง ครั้นนั้นพระทรมกุมารท่านก็เห็นนิมิตต์ฝันว่า เทวดามา

อธิบาย

๑๘๘. จ.ศ. ๒๑๗๗ = พ.ศ. ๑๙๖๔ ปีกาโลสี - มะเส็ง สัมพุทธศก

เดือน ๔ โทศมาสเดือน - เดือน ๖ โทศมาสได้ เมื่อกษัตริย์ = เมื่อกษัตริย์ที่ชั่ววิญญูทรหมกุมาร (คือพระเจ้าพรหมมหาราช) ประสูติเมื่อวันอาทิตย์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๖ (ฝ่ายใต้) ปีมะเส็ง พ.ศ. ๑๙๖๔ เวลารุ่งเช้า

จดหมายเหตุโคโร (ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔) ว่า "ปีมะเส็ง จ.ศ. ๒๑๗๗ (พ.ศ. ๑๙๖๔) วันพุธแรม ๗ ค่ำ เดือน ๖ เวลารุ่งแจ้งเกิดพระเจ้าพรหม ราชกษัตริย์ ที่ ๔๑ เรื่องแสนซึ่งปราบชอมพ่ายแพ้มาจนถึงแดนมะเส็ง" กล่าวคล้ายกันแต่เพียงวันเท่านั้น

๑๘๙.

๒๐๐. จ.ศ. ๒๑๗๗ ที่ถูกเป็น จ.ศ. ๒๑๘๔ (พ.ศ. ๑๙๗๖)

ชันษาของพระทรมกุมารข้างขึ้นปีที่ ๑๓

ความเดิม

กล่าวว่า ดูกรพรหมกุมารท่านยังใคร่ได้ซึ่งช้าง
วิเศษ คงนั้นกริ่งรู้งแต่จึงแล้วให้ท่านเอาขอไม้ไผ่
แล้วไปล่าหมาที่เอาขึงแม่ของแม่เทอญ ซึ่งเมื่อ
๓ ตัวจะต้องนำมาเถล ครั้นว่าได้ตัวตั้งนั้นก็จัก
ได้ปริมาณทวีปหนึ่ง ครั้นว่าได้ตัวสองนั้นจักปริมาณ
ชมพูทวีปได้แท้ ครั้นว่าได้ตัวที่สามนั้นจักได้
ปริมาณอาณาเขตและขอบตำบึงมวล

๒๐๙. ในกาลนั้นพรหมกุมารก็สะตุ้งคำเงินมา
แล้วท่านก็วิ่งออกเอาเด็กนั้นอ้อซึ่งหลายหาไปเป็น
บวัวร์ ๕๐ คน แล้วก็คัดเอาจำขอไม้ไผ่ ก็ตัด
ไปล่าหมาที่แม่ของแม่แล้ว ก็พากันยังอยู่ยัง
ฝั่งน้ำนั้นครู่หนึ่ง กาลนั้นยังมีผู้หนึ่งใหญ่เท่า
เพนขาวขาวเป็นเบือเป็นเหลืองขาว ก็ต้องออก
เข้ามาริมฝั่งท่าน ครั้นนั้นเจ้ากุมารกับพวกบวัวร์
ทั้งหลายเห็นแล้วก็สะตุ้งตกใจกลัวมาก ก็พา
กันสอดสอยอยู่ในที่นั้น ฝ่ายผู้ตัวนั้นก็สอดสอย
ไปครู่หนึ่งแล้วเข้าส่งมาเถลอีกตัวหนึ่งใหญ่
ประมาณเท่าต้นตาลนั้น มีวรรณเหลืองสว่าง
ทั่วทิศ ฟังกล่าวขงแท้ มีเนื้อคนขึ้นไปตั้งกาย
ดูตัวนั้นก็ต้องนำลงไม้เถล กาลนั้นพรหมกุมาร
เจ้าก็มาฟังว่า เขาตากอ่าวนิมิตต์ไหนก็กล่าว
จักมีช้างเมื่อ ๓ ตัว ตลอดอนันตานั้น บัดนี้
ก็ยังมีได้สิ้นช้างอีกตัว ทลอบมาเถลหนึ่ง ๓ ตัว
นั้นเถล ชะรอยจักเป็นรู ๓ ตัว และก็หากเป็น
นิมิตต์แท้จริง ครั้นว่าอุปเอาภีให้ กล่าวกับ
บวัวร์แห่งตนตั้งนั้นแล้ว ครั้นว่าเราจักจับของ
ตัวนี้ให้ตามเราเทอญ พวกก็หลายด้วยกันเทอญ
ว่าตั้งนั้นแล้วผู้ก็มาใกล้ในที่นั้นแล้ว ท่านก็
กระโดดไปจับของตัวนั้นแล้ว ครั้นนั้นก็บวัวร์

อธิบาย

ไม้ไผ่ = เป็นไม้ที่ไม่มีจำพากรึ่ง ไม่มีหนาม
ถ้าเล็ก ๆ มีหนามเป็นขอ
แม่ของ = แม่ไม้ใจ

๒๐๙. ในกาลนั้นพรหมกุมารก็สะตุ้งคำเงินมา
แล้วท่านก็วิ่งออกเอาเด็กนั้นอ้อซึ่งหลายหาไปเป็น
บวัวร์ ๕๐ คน แล้วก็คัดเอาจำขอไม้ไผ่ ก็ตัด
ไปล่าหมาที่แม่ของแม่แล้ว ก็พากันยังอยู่ยัง
ฝั่งน้ำนั้นครู่หนึ่ง กาลนั้นยังมีผู้หนึ่งใหญ่เท่า
เพนขาวขาวเป็นเบือเป็นเหลืองขาว ก็ต้องออก
เข้ามาริมฝั่งท่าน ครั้นนั้นเจ้ากุมารกับพวกบวัวร์
ทั้งหลายเห็นแล้วก็สะตุ้งตกใจกลัวมาก ก็พา
กันสอดสอยอยู่ในที่นั้น ฝ่ายผู้ตัวนั้นก็สอดสอย
ไปครู่หนึ่งแล้วเข้าส่งมาเถลอีกตัวหนึ่งใหญ่
ประมาณเท่าต้นตาลนั้น มีวรรณเหลืองสว่าง
ทั่วทิศ ฟังกล่าวขงแท้ มีเนื้อคนขึ้นไปตั้งกาย
ดูตัวนั้นก็ต้องนำลงไม้เถล กาลนั้นพรหมกุมาร
เจ้าก็มาฟังว่า เขาตากอ่าวนิมิตต์ไหนก็กล่าว
จักมีช้างเมื่อ ๓ ตัว ตลอดอนันตานั้น บัดนี้
ก็ยังมีได้สิ้นช้างอีกตัว ทลอบมาเถลหนึ่ง ๓ ตัว
นั้นเถล ชะรอยจักเป็นรู ๓ ตัว และก็หากเป็น
นิมิตต์แท้จริง ครั้นว่าอุปเอาภีให้ กล่าวกับ
บวัวร์แห่งตนตั้งนั้นแล้ว ครั้นว่าเราจักจับของ
ตัวนี้ให้ตามเราเทอญ พวกก็หลายด้วยกันเทอญ
ว่าตั้งนั้นแล้วผู้ก็มาใกล้ในที่นั้นแล้ว ท่านก็
กระโดดไปจับของตัวนั้นแล้ว ครั้นนั้นก็บวัวร์

เพนขาวขาว คือ ผงสถานสำหรับกินข้าว
เปลือก ภาคกลางเรียก เต็ม
เนื้อ = เนื้อนพรวาย

ความเดิม

อธิบาย

ทั้งหลายก็ตามจะไปจับดูนั้นพร้อมกันแล้ว
กาลนั้นดูตัวนั้นก็บังเกิดเป็นข้างเผือกขึ้นใน
บัดนี้ชั่วเวลานี้เอง

๒๐๒. ครั้นนั้นพรหมคุณารเจ้าก็มีใจยินดีถึงนัก
ท่านถึงเอาขอไม้ไผ่เกาะไว้ที่ออกจากแม่น้ำที่นั้น
ข้างตัวนั้นก็มีได้ตกลงออกไปตามน้ำมาอยู่ริมฝั่ง
ที่นั้น ครั้นนั้นท่านก็ใช้ลูกน้องกลับขึ้นไปกราบ
บอกระบิณแห่งตนให้รู้ ครั้นนั้นพระบิณรู้แล้ว
ก็เอาหมอนที่นำเอาหู หมอนท่านมาช่วย ให้ได้เอา
คำพันหนึ่งตีเย็บทานแล้วไปแม่แทนน้ำภาวนา
ก่อน จึงชักขึ้นจากแม่น้ำ กาลนั้นโลกยกแก่บ้าน
ผู้พื่อนั้น ก็รับเอาช่างมาตีตัวคำพันหนึ่งให้เย็บ
ทาน แล้วก็ให้ทุกจิตคุณารผู้เป็นพี่น้องเอาไปให้
แก่พรหมคุณารผู้น้อง ครั้นไปถึงแล้วก็ตีต่อ
ยังทานคำอุกรมั้น ส่วนว่าช่างตีอกตัวนั้นได้ขึ้น
เสียงรฆาต่าแล้ว ก็ออกจากแม่น้ำของควิธยวดีตี
แล สถานที่ซึ่งทวนน้ำอยู่นั้นก็ได้ชื่อว่า ความ
ทนนั้นแล ข้างตัวนั้นก็ให้นามชื่อว่า ข้างทาน
ดังนั้นแล

๒๐๓. ครั้นว่าเขาข้างตัวนั้นมาถึงบ้านศรีทวง
แล้ว ก็เข้าไปบอกแก่พระบิณว่า ข้าแต่พ่อ
พระอาเป็นเจ้าอย่าได้ส่งต่อแก่พระอาชอม
ตนนั้นต่อไป แม้ว่ามิจักมากระทำดีก็ตี
จงไว้ดูระแก่ลูกตอญ ว่าคำนี้แล้วในกาลนั้น
กามโลกยก แก่บ้านศรีทวงผู้เป็นบิดามิทราบ
บ้านศรีทวงผู้เป็นบิดามิทราบว่าพระองค์จึงมี
ใจยินดีกับควิธยวดีอันนัก ก็ให้คนทั้งหลายแบ่ง
โรงให้เป็นพี่ข้างมงคลอยู่แล้ว ก็ให้ช่างตีมาตี

๒๐๒.

ทาน = พังผด

ความทน = กวีนทน อยู่เหนือสมรท
จีนไปเล็กน้อย

๒๐๓.

ความเค็ม

เครื่องข้าง ก็ว่าภาชนะใส่หม้อและวางพวง
ขึ้นตามเขี้ยวให้แล้วไปตั้งอีกข้างขึ้น

๒๐๔. ถาดนั้นพรหมกุมารเข้าก็ตั้งไว้ตามอุปนิสัย
ไปอยู่ข้างเขี้ยวโขนคนครทักนั้น ก็ทิ้งข้าวราชชาวดี
แก่พระธาดาขอมคำ เปลี่ยนกันไปตามมีได้ขาด

๒๐๕. ครั้นนั้นแก้วบ้านศรีทวงตนพอกก็ให้กิน
ทั้งหลายชุกเครื่องให้ดีแล้ว... ก็แบ่งนำมาใส่ให้
เต็มชุกเครื่อง แล้วก็แบ่งประดูกับใจให้ดีแล้ว ก็
ให้ชื่อว่า เวียงทาน แด่นั้นเอง

๒๐๖. ส่วนพรหมกุมารนั้นก็ให้หัดข้างมงคล
ตัวนั้นแล้ว ก็ให้พวกเสนาคณะเป็นไฟทิ้งมา
ไปทุกวันมิได้ขาดตลอดมาจนถึงอายุได้ ๑๖ ขวบ
แต่นั้นมาได้สั่งสาวแก่พระธาดาขอมคำคือ ไปถึง
สามปี

๒๐๗. ครั้นถึงพระธาดาขอมคำก็บังเกิดความโกรธ
ต่อโทษแก่บ้านศรีทวง จึงกล่าวแก่เสนาอำมาตย์
ทั้งหลายว่า บัดนี้ข้าเจ้าของเมืองศรีทวงตั้งชื่อเอา
ได้มาซึ่งสาวตามเอนแต่ก่อนไม่ ขาดไปได้สามปี
แล้ว มันพลอถระตั้งกระด้างแข็งเมืองอยู่
นั้นเจ้า ดูท่านทั้งหลายจงเร่งแต่งเอาวิหคคนหาญ
ทั้งหลายให้พร้อมเสร็จในภายในสามวันเถิด เรา
พระองค์จักไปชำระชาติกามุนีเสีย อย่าไว้ให้
เสียชกนาคือไป ว่าตั้งนั้นแล้ว ถาดนั้นโทษชวน
ทั้งหลายอันเป็นอุปนิสัยแก่พรหมกุมารนั้น ได้
ทราบแล้วก็รีบนำสาธิน อันนั้น ไปกราบขูลพระ-
พรหมกุมารและ พระธาดาขอมคำเป็นพระบิดาให้รู้
เหตุทุกทั้งอันนั้น

อธิบาย

ทวง = ทวง, ใต้

๒๐๔. อุปนิสัย - คนสืบข่าว

๒๐๕. พระองค์ทิ้งเปลี่ยนชื่อเมืองศรีทวงเป็น
เวียงทาน หรือเวียงพนาคำ

๒๐๖. พรหมกุมารมีชันษาได้ ๑๖ ปี เมื่อ จ.ศ.
๒๐๕ (พ.ศ. ๑๘๑๕)
จึงตั้งสาวแก่ขอมคำมาตั้งแต่ จ.ศ. ๒๐๔
จนถึง จ.ศ. ๒๐๗ รวมเวลา ๓ ปี

๒๐๗.

ความเดิม

๒๐๔. ครั้นพระยาเจ้าทั้งสองได้รู้ผลตัวก็เร่ง
ตระเตรียมเอาฉวีพอลกษทนายทั้งหลายมาไว้ มี
ประมาณแสนหนึ่ง ไทยเหล่านี้ก็มีมากกว่า
ล้านคนเท่าว่าแสนหลวง และพระยารัตนาก็
อยู่ใกล้พระยาขอมคำ ครั้นได้ศกหาฤกษ์แล้ว ก็
จัดตั้งไชยธำมณี มีมณีอัฐบริษัณต์แล้วมีนแก้วก็
เสด็จขึ้นข้างเผือกแก้วทานคำ มีหมอกวายุ
พร้อมสรรพ อี้อหวนคำที่นำหน้า ออกพลออก
จากเวียงจันทน์ที่เมืองค้อรบพระยาขอมคำ
ตนนั้น ก็ไปพบกับถางทุ่งกับชายทั้งสี่

๒๐๕. ครั้นนั้นพระยาขอมคำปรารภมาจักค่อย
กับเจ้าพรหมกุมาร ก็ไม่ถนัดซึ่งกันพระยา
ขอมคำก็มีความสะอึกตกใจในวันไปทั่วตัว แล้ว
ก็กินหนักกับคืนวันหนึ่งไป ครั้นวันรุ่งขึ้นแต่ง
พระยาขอมคำทั้งหลายก็มดคลืบเสียดับเข้าหัว
ขอมคำทั้งหลายคาบมาถนัด แศกกระจัดกระจาย
พ่ายหนีไปสู่วีง

๒๐๖. ส่วนเจ้าพรหมกุมารก็ขึ้นข้างพาคทนาย
เลขได้ไปกำจัดขอม ไปตลอดถึงเวียงโยนถนกว
หลวงนั้นแล พระยาขอมคำก็หาฤกษ์ตั้งเข้าใน
เวียง แล้วบิศประสูติเวียงเสียทุกแห่ง

๒๐๗. ครั้นนั้นพรหมกุมารเจ้าก็ใส่ข้างทานคำเข้า
แทงประสูติเวียงทะเล เข้าไปกำจัดขอมไล่พระยา
ขอมในเวียงนั้น ผู้คนบ่าวไพร่แห่งพระยา
ขอมคำก็ฉินหายสาธณากันแล

๒๐๘. ครั้นนั้นพระยาขอมคำกับถางจิกทรงอยู่ได้
ก็จับศ้อนเอาพลและลูกเรือพาหนีออกจากเวียง
โยนถนองแสน แล้วก็ล่องไปทักหนีหนีได้ทันแล

อธิบาย

๒๐๔.

สี่กับไชย = พระขรรค์ไชยศรี

ถันชาย ที่ถูกเป็นสันทราน บึงจุนันยังเป็น
ชื่อหมู่บ้านอยู่

๒๐๕.

๒๐๖.

๒๐๗.

๒๐๘.

ความเดิม

๒๑๓. ส่วนพระมหากุมารท่านที่^๔ซึ่งข้างพจนาคำตัว
กัศิหาชอาณาจักรใหญ่ ได้คิดตามกัศิหาพระยาของคำ
และพวกขอมวิชาวาททั้งหลาย ถ้าคิดจำกัน
มีอีกขุทั้งหลาย ไปไกลอันนัก ฝ่ายมีอีกขุทั้งหลาย
ครั้นได้เห็นแล้วจึงพล โยธา ก็แตกกระจัดกระจาย
เข้าซ่อนอยู่ในซอกกัศิหาเราเข้าเป็นแกล

๒๑๔. พระมหากุมารกัศิหาขอม ไปมิได้หยุดหย่อน
พ้นจากเขตแดนต่อแห่งคน นี้ได้เดือนหนึ่ง ถึง
แดนเมืองฉะวรัฐเก่ามาต่อกันนั้น มิได้ยื่นข้อ

๒๑๕. ครั้นนั้นพระมหากุมารกัศิหา หลงนอนอยู่^๕ใน
ที่หนึ่ง

๒๑๖. ส่วนพระอินทร์ก็เสด็จขึ้นเสวยอินทร์ แล้ว
ก็มาเวียงว่า พระมหากุมารนั้นเอ๋ยกัศิหาพระยา
ขอมคำและพวกขอมทั้งหลาย ไปถึงที่ใด ก็มีได้
หยุดหย่อนดังนี้ก็ชักฉิมหายสิ้นแกล กวักกัศิหาไปรด
เอาชีวิตขอมทั้งหลายไว้ตลอดย ว่าจะมีแล้ว
ก็บังคับซึ่งเทวบุตร ให้ลงมาเฝ้ากัศิหาแห่งกับ
สิ่งกัศิหาหนึ่งแก่พระมหากุมารไว้

๒๑๗. ครั้นนั้นเหล่าขอมคำทั้งหลายก็ได้ซึ่งชีวิต
พ้นจากความตายเล็กน้อย ก็พากันทำอาหารเลี้ยง
ตามกัศิหาแล้วจึง ไปไกลจนตลอดถึงริมน้ำ
แม่สมุทรแล้วก็ไปพักอยู่กลางทุ่งหลวงแห่งหนึ่ง
เป็นเขตต์แดนแห่งเมืองอินทปัฐานคร ที่นั้นก็
ประจำอยู่^๕ที่นั้น

๒๑๘. ครั้นนั้นส่วนพระมหากุมารเจ้าก็ให้ชื่อชนะ
ซึ่งขอมทั้งหลาย ถ้าเสร็จแล้วก็เอาเรือพลธก โยธา
แห่งคนกลับก็มา กับเอาธงไชยของเจ้าคำอัน
ขอมทั้งหลายหากทั้งเสียนั้น ใส่ข้าง ใต้ไม้กลับ
มาได้ ๒๐ วัน ก็มาถึงเรือโยธากวกร โยชบุรีศรี
ข้างแดน อันเป็นที่อยู่แห่งขอมกัศิหา

อธิบาย

๒๑๓. ในตำนานตอนนี้ นอกจากจะมีพวก
ไทยเมืองกับพวกขอมคำแล้ว ยังมีชนอีกฝ่ายหนึ่ง
เรียกว่า " มีอีกขุ "

๒๑๔. ฉะวรัฐเก่า = ฉะวรัฐเวียง ซึ่งระชน
เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่ว่า ฉะวรัฐอินท*

เขตแดนฉะวรัฐทางเหนืออยู่แนวป่าภักดิ์ฝั่ง
หรือระนิง (ดูข้อ ๔๓)

๒๑๕.

๒๑๖.

๒๑๗.

๒๑๘.

* ดูอธิบายศิลปกรรม ปีที่ ๑๖ หน้า ๒ ๒๓๑-๒๓๒ หน้า " พจนานุกรมศัพท์ไทย "

ความเดิม

๒๔๘. ส่วนว่าขอมนีย้ายหนีจากเมืองอุโมงค์สถานครที่อยู่ที่แห่งนั้นแล้วกับมาจึงถิ่นเมืองโชนกนครซึ่งตรงแดนที่เมืองได้ ๑๘ ปี พรหมกุมารเจ้าก่าจัดพวกขอมพาอหนีไปอยู่ริมสมุทรขึ้นเมืองขอมก็หาหนออุ้มได้แต่คนเฒ่า

๒๕๐. ครั้นนั้นพรหมกุมารก็ให้คนวิวาทซึ่งหลายคนแต่ตั้งอึ่งเวียง โชนกนคร เชื้องแดนที่นั้นให้เวียนว้อชแล้วก็เสด็จกลับคืนมาสู่เวียงพานท่าที่ที่อยู่แห่งคนนั้นแล

๒๕๑. ส่วนว่าช้างแก้วพรหมคำพันนั้น ครั้นว่าไปถึงเมืองแล้ว พรหมกุมารเจ้าก็จงจกหอกถึงมือถือเครื่องแต่งองค์เสร็จแล้ว ก็หนีออกจากเวียงพานท่าไปหนอชกแดนแล้ว ท่านก็ใช้ให้คนทั้งหลายไล่ตามไป ก็เห็นอึ่งช้างตัวนั้นก่อกับกลางแม่น้ำไปดังท่า ก็หนีเข้าสู่ออไปแล้ว กาลนั้นคนทั้งหลายก็ไปให้วิสาตามเขาตั้นเฒ่าดังนั้น คอชอันนั้นอยู่กลางทุ่งนั้นจึงได้ชื่อว่า คอชช้างงู แต่บัดนั้นมาแล

๒๕๒. ครั้นนั้นพรหมกุมารเจ้าก็บังกับเสนาอำมาตย์ ประชากรวามดูว์ทั้งหลายให้ยแ้วทางหนทางหลวงตั้งค้เวียงบ้านพานท่านั้นให้ตลอดไปถึงเวียงหลวงที่เก่าแล

๒๕๓. ศักราชได้ ๒๖๘ ปี มีกัศแล้ว พระองค์พิภกษัตริย์เจ้าท่าอชอมหนีไปเป็นแม่บ้านศรีทวงอยู่มาได้ ๑๘ ปี ลีโอน ๔ เถยวัธะจันทร์ก็ได้เสด็จสาตราพลโอรสาบาสวอเมืองโชนกนครไซบูศรีวังเสนาเวียงหลวงตั้งท่า ได้เป็นมหากษัตริย์เจ้าเจ้าสองศรีวันนั้นแล

อธิบาย

๒๔๘. ขอมคำเชิงเวียงโชนกนครได้จากพระองค์พิภ เมื่อ พ.ศ. ๑๘๖๐ มีอำนาจปกครองอยู่ ๑๘ ปี ศก พ.ศ. ๑๘๗๘ จึงถูกพรหมกุมารโถมตีชิงเวียงโชนกคืนได้

๒๕๐.

๒๕๑. คอชช้างงู เวลานี้ก็เรียกกันว่าคอชงูไว้

๒๕๒.

๒๕๓. ศักราช ๒๕๘ = ๒.ศ. ๒๕๘ (พ.ศ. ๑๘๔๐) ปีกัศแล้ว = ปีระกาชศก ที่ถูกศวาเป็นปีกัศเมศ ก่อปีระเมฆ จศก

พระองค์พิภเจ้าเวียงโชนกแก่พระยาขอมคำเมื่อวันอาทิตย์ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๕ (เดือน ๖ ฟ้าโศก) ปีชวด พ.ศ. ๑๘๖๐ (อชอ ๑๘๗) ได้กลับคืนมาครองเมืองเมื่อวันที่จันทร์ขึ้น ๑๕ ค่ำ

ความเดิม

๒๒๔. ครั้นนั้นท่านก็ได้ให้พรหมกุมารตนลูกเป็นคู่อำนาจครองเมือง ส่วนพรหมกุมารเจ้าก็มีรีบยกให้ทุกขิดผู้ที่เป็นคู่อำนาจครองเมืองอยู่ตรงนอกเขตต์วิชัยคนพี่น้องแล

๒๒๕. ที่นี้จะกล่าวด้วยอภิมติวิชัยทั้งหลาย ตั้งแต่พระยาสิงหนตราชเจ้าตนเป็นปฐม ตั้งเวียงพันธุสิงหนตราชราชธานีนั้นถ้าสืบมาได้ ๑๕ คน ก็มีได้เอาไพร่เมืองมาเป็นพวกตั้งสักคน ก็เอาตัววงศ์ที่ตัวกันนั้นเอาทุกพระองค์ และถึงพระองค์พดด้วงก็เอาไพร่เมืองมาเป็นพวกตลอดถึงพระองค์พังงาแล

๒๒๖. ครั้นนั้นก็พากันไปขอเอาลูกพระยาเวียงแก้วเวียงไชยนารายณ์เมืองมุต อันเป็นตระกูลเดียวกันแต่ชั่วพระองค์นารายณ์นั้น ถ้าสืบมาได้ ๑๑ คน มาถึงพระยาเวียงแก้วกันเมืองนี้มีลูกชื่อว่า นางแก้วสุภา นั้น ก็เอามากะทำอ่าวทพมงคลให้แก่พระองค์ทพนารายณ์เจ้าตนเป็นราชบุตรนั้น

แล

อธิบาย

เดือน ๘ (เดือน ๖ ฝ่ายใต้) ปีมะแม พ.ศ. ๑๙๙๐ รวมเวลาที่ตั้งศกอยู่ในอำนาจปกครองของพระยาชอมคำ ๑๕ ปี ๑ เดือน

๒๒๕. ทุกขิด เชนฐาของพรหมกุมารได้เป็นคู่อำนาจเวียงโยนนคร

๒๒๕. นับจากพระยาสิงหนตราชเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๑ มาถึงองค์ที่ ๑๕ ได้แก่พระองค์กม (คูชัย ๑๖๕) ตั้งแต่พระองค์กมมาถึงพระองค์พิงราช ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๔๒ ไม่ปรากฏชื่อ กษัตริย์ว่า "พระองค์ทน" มีที่ใช้อักษร "ท" ใกล้เคียงกันก็คือ พระองค์พิง พระองค์พิง และพระองค์เพือง (พงสาวดารโยนกเวียด กัง กิ่งเพือง ตามลำดับ) ฉะนั้นชื่อ "พระองค์ทน" อาจจะคิดเพี้ยนมาจากชื่อโคชื่อหนึ่งมีจำนวนก็ได้

"เพว" หมายถึงนางพระยาหรือราชินี ความในตำนานตรงนี้เล่าให้ทราบถึงประเพณีอภิเษกสมรสของราชวงศ์นี้ว่า ช้างแรกเลือกแต่หญิงในสายสกุลเดียวกันมาตั้งคำหมั้นพระบหมณ์ตามแบบอย่างสักขวงค์ ช้างหลังจึงเปลี่ยนแปลงไปเป็นหญิงสกุลอื่นแม้จนสามัญชน

๒๒๖. พระองค์ไชยอนารายณ์เป็นโอรสของพระองค์มัววาทนาราช สร้างเวียงไชยอนารายณ์เมืองมุต เมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๑ (คูชัย ๒๖)

เวียงแก้ว - เวียงแก้ว (คูชัย ๒๑๙)

ความเดิม

อธิบาย

๒๒๗. ครั้นนี้พระองค์พรหมกุมารเจ้าก็มาว่าฟังว่า กษัตริย์ก็ยกเข้ามาขอมทั้งหลายคนนั้นก็คิดขึ้นมาเมื่อคิดเป็นพระธิดาเจ้าคนเป็นบิดาแห่งคนต่อไปภายหลังก็มีชื่ออนุญาตกับตัวพระเจ้าคนเป็นพ่อแล้วชักไม้ตั้งเวียงเกิดอุ้งนั้นแล

๒๒๗.

๒๒๘. เดือน ๒ เพ็ญวันพุธ พระองค์พรหมราชเจ้า ก็เอานางเทวีเมืองสนวิวารแห่งคนได้แล้วก็เสด็จไปตั้งเวียงอยู่ฝ่ายน้ำตกอุกุนที่หัตถนิมิตสถานเก่าได้

๒๒๘. เดือน ๒ ข้างเหนือ - เดือน ๑๒ ข้างใต้ พระองค์พรหมราชเจ้าจึงออกจากเวียงโยนกนคร เมื่อ วันพุธขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีระกา พ.ศ. ๑๙๔๐ ไปสร้างเมืองใหม่ทรงอำนาจมากซึ่งอยู่ทางใต้ของเวียงโยนกนคร

๒๒๙. ครั้นไปถึงแล้ว ก็ขุดคูเวียงให้เป็นเวียงอันมั่นคงแล้ว ก็เสด็จอยู่ในที่นั้นชื่อว่าเวียงไชยปราการนั้นแล

๒๒๙. เมืองที่สร้างใหม่นี้ตั้งชื่อว่า เวียงไชยปราการ

๒๓๐. ลูกคนเวียงโยนกนครหลวงไปหาเวียงไชยปราการนั้นไกลกันทางหนึ่ง

๒๓๐. ระยะทางเดินเท้าระหว่างเวียงโยนกนครกับเวียงไชยปราการห่างกัน ๑ คืน ระยะประมาณ ๓๐ - ๔๐ กิโลเมตร เมื่อขึ้นดอยคำน้ำตก (อุกคุนที) เป็นจุดสำคัญ เมืองไชยปราการตกอยู่ทิศตะวันออก แต่ที่สอนกันได้เข้าใจว่าจะตรงกับเมืองร้าง ซึ่งปัจจุบันนี้เรียกว่า "ป่าเวียงชัย" อยู่ห่างกลางกลางจังหวัดเชียงใหม่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๑๕ - ๒๐ กิโลเมตร

๒๓๑. และในเวียงอุ้งนี้คือ เวียงโยนกนครหลวงหนึ่ง เวียงไชยนาคราชอันเก่าวันชวาทหนึ่ง เวียงไชยปราการหนึ่ง เวียงบ้านทานกันแก้วซึ่งเสียก็ตั้งอยู่ปากกลาง และนาติดกันหอมไม้ได้ลำถึงกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวแล

๒๓๑.

๒๓๒. ทอดกันศาสนาพระพุทธรเจ้าอั่งไปไว้ ๘๔๘ พระธรรม อันมีภาพลวดลายหนึ่งชื่อ

๒๓๒. มังง = ถ้าง ข้างระ ถ้ายอดถ้างนามือ ความและศักดิ์ราชครนนี้เป็นเรื่องของพระพุทธร

ความเดิม

พุทธโฆมาจารย์ อยู่บ้านโศกสถิตย์เมืองสุพรรณวดี ฝ่ายซ้ายแม่คงที่พระวันตก ท่านก็ออกไปบั้งธรวณ ๘๘,๐๐๐ พระธรรมาจารย์ โภกพรปราสาทโฆสถิตา ทวีปจักกธรรมาณอยู่ที่ทวีป

๒๓๓. ตั้งแต่ตั้งเมืองไชยปราการแล้วได้ ๓ ปี
๒๓๔. ตั้งศักราชได้ ๓๐๒๒ ปีเตาใจ เดือน ๖ ออก ๘ ค่ำ วันจันทร์ นกาทพุทธโฆมาเถรเจ้า ตถเสารธรรม ๘๘,๐๐๐ พระธรรมขันธ์เถรเจ้าค้ำย มาตั้งเมืองสุพรรณวดี โฆมาวดี และภูทกามธราช ทั้งหมด ออมนมาตั้งเมืองโฆกาทไชยบุรีศรีช้างแสน พัน

อธิบาย

โฆมาจารย์ ชาวกรุงประเทศซึ่งเข้าไปตั้งกาทวีป เมื่อ พ.ศ. ๘๘๒ ในรัชสมัยพระเจ้ามหาพนม และแปลธรรวถกตาจากภาษาสิงหลเป็นภาษาไทย หลายเรื่อง พร้อมทั้งแต่งกัมภีร์วิสุทธิมรรคด้วย ได้ถูกนำมาทกถำวปะปนกับเรื่องของพระพุทธ โฆมาจารย์อีกองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นชาวเมืองสุพรรณวดี (ตะเทิน) ในรุ่นปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ดังจะปรากฏความในข้อต่อไป

๒๓๓. ตก พ.ศ. ๑๔๕๓
๒๓๔. จ.ศ. ๓๐๒ = พ.ศ. ๑๔๘๓ ปีเตาใจ = ปี ชาว เดือน ๖ ข้างเหนือ = เดือน ๔ ข้างใต้ ระชนี

(๑) ทางประเทศลังกาเป็นรัชสมัยพระเจ้ากัศปะที่ ๕ (พ.ศ. ๑๔๘๐ - ๑๕๕๐) ราชธานี อยู่ที่โปโลนดูระ

(๒) ทางแคว้นสุพรรณวดี (ตะเทิน) เป็นเวลาก่อนพระเจ้ามนูพระนางตั้งเมืองอำนาจแก่ พระเจ้าอโธธรมังคัลลาว ๑๐๐ ปี

(๓) ทางแคว้นหงสาวดี เป็นรัชสมัยพระเจ้าหิระนีละราช (พ.ศ. ๑๔๗๕ - ๑๕๗๕)

(๔) ทางแคว้นพุกามเป็นรัชสมัยของอุจจระห่าน (พ.ศ. ๑๔๖๗ - ๑๕๐๐) นิโธภิน นัยถือตั้งหรือวีบุษมา

(๕) ทางแคว้นศรีโคกขุขิต ระหว่าง พ.ศ. ๑๔๖๕ - ๑๕๗๕ ฤคธหิวตคโคพระบาทเป็น เวลา ๖ ปี บ้านเมืองระง่ำระสาช ถึง พ.ศ. ๑๕๗๑ พระยาจักรวรรวดี (เข้าใจว่าจะเป็นพระองค์ พรหมราช) มาปกครองพักหนึ่ง ถึง พ.ศ. ๑๕๘๕ พระยาหาสุเทวได้เป็นกษัตริย์

ความฝัน

๒๓๕. พระมหากษัตริย์คนนั้นก็ฝันถึงเจ้าพระยาภค
มฤคชาติ กระจกหน้ามากแห่งพระพุทธรูปเจ้าแต่
ถึงกลางทั้งสามสถาน คือ มอญเตา มัชฌิมา ชุกทก
ทั้งปวงมี ๑๖ พระองค์

๒๓๖. ครั้นเมื่อพระหังคารราชกษัตริย์เป็นประธมาน
และพระ โชนนารายณ์กับทั้งพระองค์ พรหมราช
เจ้า ก็พร้อมกันกระทำพระ โภคเงิน พระ โภคทอง
รับเอาซึ่งพระ โภคแก้วไว้พระบรมราชคุณ

๒๓๗. แล้วมฤคพุทธรูปนาเอเรเจ้า ก็เอาธาตุเจ้า
ให้พระยาเวียงแก้วรับ มหัทธนาองค์หนึ่ง มัชฌิมา
สององค์ แล้วให้มฤคเจ้าคิดชื่อว่า ยากะ
เป็นประธมานและพระยาเวียงแก้ว ให้พร้อมกัน
เอาไปบรรจุไว้กลางเวียง โชนนารายณ์เมืองมูล
ทันนี้ ชื่อว่า ธาตุเจ้าจอมทองนั้นแล

อธิบาย

(๖) ทางเวียงหิรัญนครเงินยาง (เชียง
แสน) มีธาวศักดิ์เขือสายดาวจักรราชเป็นพ่อเมือง
(พ.ศ. ๑๔๖๓ - ๑๔๘๑)

(๗) ทางอาณาจักรกัมโพชนคร (ละโว้)
มีเขือสายพระยาจักรราช (สุริยราช) แห่ง นคร
ศรีธรรมราช (แคว้นชวเกะ) เป็นกษัตริย์ปกครอง

๒๓๕. มอญเตา = ใหญ่
มัชฌิมา = กลาง
ชุกทก = เล็ก

๒๓๖. พระ โชนนารายณ์ หมายถึงพระยาเวียง-
แก้ว ผู้ครองเวียง โชนนารายณ์เมืองมูล

๒๓๗. ศอชจอมทอง อยู่ริมลำน้ำกกในเมือง
เชียงราช ปัจจุบันนี้ กำแพงเมืองเวียงศอชคง
ไม่ตำนานว่าอยู่กลางเวียง โชนนารายณ์เมืองมูล
ละโว้ เป็นจุดหมายสำคัญแห่งหนึ่งซึ่งชาวเวียงนี้
ก็ถือเมืองเชียงราชในเมืองญวนเมือง และโคตเทศ
นี้ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑ หน้า ๑๒๔ จึง
กล่าวเมื่อตอนพ่อขุนเมงรายมาสร้างเชียงราช
เป็นเมืองลูกหลานว่า

"ในวันหนึ่งท่านก็หาบวิฬาร ไปแล้วตั้งไกล
ป่า ก็ไปเห็นเวียงเชียงราชร้างอยู่ ก็เป็นที่พึงใจ
ดังนั้น ครั้นถึง . . . ศักราชได้ ๖๑๑ (= พ.ศ.
๑๒๕๑) เดือน ๕ (เดือน ๑ ข้างใต้) ออก ๗ ท่า
วันพุธ ท่านก็ออกไปตั้งอยู่เวียงเชียงราชก็ได้
แห่งเวียงเงินยางซึ่งงแสนทันนี้ "

เวียง โชนนารายณ์เมืองมูลหรือเชียงราช
คงจะกลายเป็นเมืองร้างในคราวเดียวกับพระองค์
ไชยสีห์ถึงเวียงไชยปราการหนึ่งซึ่งหักคังจะกล่าว
ต่อไปจึงยกนี้

ความเดิม

อธิบาย

๒๓๗. ส่วนว่ามหาพุทธโฆสเถระเจ้าเป็นประธาน และพระองค์พักมคคัทธิเจ้าและพระพรหมเจ้าราช ก็พร้อมกันนิมนต์เอาซึ่งพระบรมธาตุเจ้าทั้งสาม สอนรวม ๑๑ พระองค์ ก็ถามพระโกลนมหาธาตุ เจ้าไปนรรจุไว้ยังคอนนือต^๔ท่ง^๕ที่พระพุทธรเจ้า รูปภาคธาตุเจ้าแล้ว ก็ทำนายว่า ภายหน้าจักได้ชื่อว่าจอมกิตติณ

๒๓๗. จำนวนพระบรมธาตุควรเป็น ๑๓ องค์ เพราะแยกไปนรรจุไว้ที่คอนของทองแล้ว ๓ องค์ คำทำนายาคอนกิตติณเป็นประติฐาน พระภคศาตุณก่อน

๒๓๘. แล้วก็พร้อมกันก่อเจดีย์กว้าง ๓ วา สูง ๖ วา ๒ สอก โคนเดือน ๖ เพ็ญวันจันทร์ ก็ตั้งวิมววิบุรณ์แล้ว ให้ถองพร้อมกันตั้งธงธแล้ว ก็ว่าจอมกิตติณและจอมทองกลางเวียงไชยนาธาณ^๔ ท่ง^๕

๒๓๘. สร้างพระธาตุเจดีย์จอมกิตติณตั้งเวียงร้อย โยวีจันทร์ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ (เดือน ๔ ข้างใต้) พ.ศ. ๑๘๘๓

๒๓๙. ณ วันเดือน ๑ เพ็ญวันพุธ ท่านให้เป็น มกปรังอันใหญ่วิบุรณ์แล้ว มกเถระเจ้าอัครับ แจกไปทำพระพุทธรเจ้าแจกไปทุกประเทศราช

๒๓๙. ทำพระพุทธรเจ้า เข้าใจว่า สร้างพระ พุทธรูป

๒๔๐. ส่วนพระธามาณกคัทธิเจ้าทั้งสามท้ออุก ก็เสด็จไปสู่เวียงเม่งงตน แล้วก็อยู่กระทำบุญ ให้ทานมิได้ขาด

๒๔๐.

๒๔๑. ศักราชได้ ๓๔๔ ค่ำ ปีมะเมีย พระองค์ พักณเมืองได้ ๕๕ ปี อายุได้ ๗๖ ปี ก็จุติชองไป

๒๔๑. จุติศักราช ๓๔๔ นี้ ที่อุกเป็นจุติศักราช ๓๓๔ - ปีระกา พ.ศ. ๑๘๑๕

เวลาวิรัชกาล ๕๕ ปี นับมาตั้งแต่แรกครอง ราชสมบัติอันเนื่องเมืองแก้วชอง

๒๔๒. ถกเอาดูปราชทุกจิตตลอุกอายุได้ ๕๕ ปี ขึ้นเสวยราชสมบัติเมืองทวารโดยนระซึ่งแสน สิ้นต่อไป

๒๔๒. พระองค์ทุกจิตประสูติ พ.ศ. ๑๘๖๖ ขึ้นมา ๕๕ ปี ศก พ.ศ. ๑๘๑๕

๒๔๓. พุทธศักราชล่วงไปได้ ๘๖๘ พระวรวมา

๒๔๓. "พุทธศักราช" ในที่นี้ อาจคิดถอง หรือแยกเสวนผิดพลาด ที่อุกเป็น "พุทธศักราช"

ความเดิม

๒๔๕. ท้าวราชได้ ๑๔๕ ตัว บิณฑูให้ ทูตจิต
พระองค์กินเมื่อได้ ๑๖ ปี ภายหลังได้ ๑๖ ปี ก็
จุติกันไปแล

๒๔๖. ยกเอาพระองค์มหาวรรณลูก มีอายุ
ได้ ๑๖ ปี ขึ้นเสวยราชสมบัติเมืองโพนทมนคร
ราชธานีไชยบุรีศรีช้างแสนแสนสืบต่อไป

๒๔๗. ส่วนพระองค์พรหมราชาเจ้าคนเป็นน้ำ
ทำนุเสวยเมืองไชยปราการดังนี้ มีเด็กกลับคืน
มาถิ่นเวียงโพนทมนครหลวง บ้านเมืองทั้งปวงก็
รุ่งเรืองตลอดมาเป็นลำดับ

๒๔๘. พระองค์พรหมราชาเจ้าเป็นสันศาสนา
บ้านเมืองทั้งปวงก็น้อมนำมาสู่มหากษัตริย์
ประดุจคังบิดาได้ได้เปี่ยมกษัตริย์เจ้าแห่งสถาน
ไทยอันสองปีคั้งทำวันนั้นแล

๒๔๙. พระองค์สร้างเมืองไชยปราการแล้ว อยู่
เสวยนานนได้ ๕๕ ปี ไม่มีสงครามวิหิงสาเมื่อ
เมื่อแรก

๒๕๐. ท้าวราชได้ ๕๕๖ ตัวปีเมืองเมศ พระองค์
พรหมราชาเจ้ามีอายุได้ ๗๗ ปี ก็ถึงซึ่งทิวงคต
ไปแล

๒๕๑. แล้วยกเอาพระองค์ไชยสิริคนลูก มีอายุ
ได้ ๑๗ ปี ขึ้นเสวยราชสมบัติเมืองไชยปราการ
ดังนี้สืบไป

๒๕๒. พระไชยสิริเสวยเมืองมาได้ ๗ ปี เมือง
โพนทมนครศรีช้างแสนแสนและเวียงไชยปราการ
ทั้งสองนั้นก็รุ่งเรืองดุจขจรไปทั่วทิศทุกทิศ

อธิบาย

๒๔๕. ถึงปีชวศ จ.ศ. ๑๔๕๕ (พ.ศ. ๑๘๓๐)
พระองค์ทูกจิตครองราชสมบัติมาได้ ๑๖ ปี
ขึ้นมาได้ ๑๖ ปี ถึงพระชนม์

๒๔๖. พระองค์มหาวรรณ มีขึ้นมาได้ ๑๖ ปีใน
พ.ศ. ๑๘๓๐ พระองค์ต้องประสูติเมื่อ พ.ศ.
๑๘๑๔ ขณะนั้นพระองค์ทูกจิตผู้เป็นพระบิดา
มีขึ้นมาได้ ๒๐ ปี

๒๔๗.

๒๔๘.

๒๔๙. พระองค์พรหมราชาสร้างเมืองไชยปราการ
เมื่อ พ.ศ. ๑๘๑๐ (ชูชิต ๒๒๔)

๒๕๐. พระองค์พรหมราชาประสูติ พ.ศ. ๑๘๖๔
ขึ้นมา ๗๗ ปี นับอย่างถ้วนศก พ.ศ. ๑๘๕๐
ปีระกา ฉะนั้น เลขจุดท้าวราชในข้อนี้ควรเป็น
จ.ศ. ๑๔๕๕

๒๕๑. พระองค์ไชยสิริมีขึ้นมา ๑๗ ปี เมื่อ
พ.ศ. ๑๘๑๐ พระองค์ต้องประสูติเมื่อ พ.ศ.
๑๘๑๒

๒๕๒. ศก พ.ศ. ๑๘๑๗

ความเดิม

๒๕๓. ครั้นนั้นยังมีกษัตริย์คนหนึ่งเป็นใหญ่ในเมืองสุวรรณวดี เมืองเมฆ อันมีนครคีรีชายน้ำแม่คงคาตะวันตก ออกเที่ยวทอดขำแม่ น้ำคงคามีกำลังกำเียนเจ็ดแสน เพื่อจัดการรบเอหรือของไชยปรากฏดังนี้

๒๕๔. มาทางศรีคีรี อันมีลัทธิขุติงหลายที่มาให้วันออกกล่าวแก่พระองค์ไชยสิริวงศ์

๒๕๕. ครั้นพระองค์รู้ข่าวหาสน์อันมีแก้วแว้งแว้งใช้ให้ไปให้วิสาปปฏิบัติ แก่กษัตริย์เจ้าคนถูกอุ้งยังเรื่องโยนกไชยบุรีศรีสร้างแสนหลวงที่นั้น ให้รู้ตฤศการณนี้ แล้วขอเอากำลังกำเียนทั้งมวลให้แก้วแว้งยกทัพเอาคนศึกทั้งสองเมืองนั้น ได้มากแล้วเดินกระบวนทัพออกจากเมือง ณ วันอังคารเดือน ๘ ออกคำ *

๒๕๖. ก็แต่ไปขุนแก้วขุนลาสุทนต์หลายออกกำเียนออกไปตีอนวันเข้าศึกแห่งเมืองสุวรรณวดี ที่คชไชยบุรีหรือเปล้าไปรุ่งมอธูร์แล้ว

อธิบาย

๒๕๓. เมืองสุวรรณวดี = เมืองเสียมราฐจะนิทานเมืองเสียมราฐจะเป็นวิชัยมัยของพระเจ้าอุทัยนระชาหรือมยุหะเมง ซึ่งไม่ปรากฏเหตุการณ์ว่ามีคนขานุกาพที่เอวรบทุ่งประเทศใกล้ที่ของอย่างใด แต่ทางเข้าน้ำเป็นวิชัยมัยของพระเจ้ามัจจุกระดา (พ.ศ. ๑๕๒๔ - ๑๕๕๓) มีอนุชาองค์หนึ่งชื่อ "มัจฉ" ซึ่งต่อมาเกิดโอรสแก่พระเจ้าพรหมราชาโคตรเกตุที่ฉั่วงเดินพระชนม์ จึงจับพระเจ้ามัจจุกระดาของพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๑๕๕๓ แล้วทำการราชภิเษกเป็นกษัตริย์สุทนต์ เมื่อ พ.ศ. ๑๕๕๓ เสด็จพระนามว่า พระเจ้าอินธรมัจฉิ ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๕๓ ซึ่งยังเป็นรัชกาลพระเจ้ามัจจุกระดาอยู่นั้น อินธรมัจฉิอาจจะได้เป็นแม่ทัพเข้ามาบูรณเวียงไชยปรากฏ

๒๕๔. ศรีคีรี = ศรีโพธิ์คีรี

๒๕๕. พระองค์ไชยสิริวงศ์กำลังทหารจากพระองค์มหาราวร โอรสพระองค์ที่ถูกขิดผู้เป็นปิตุลาแห่งเวียงโยนกมาสมทบช่วยเหลือ เมื่อกำลังรบหรือแล้ว ก็ให้กองทัพออกจากเวียงไชยปรากฏเมื่อวันอังคารขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ (เดือน ๖ ข้างใต้)

๒๕๖. หรือเปล้า = เวียงป้าในเวลานี้ ไปรุ่งมอธูร์ = ไปรุ่งม่อนเวลานี้เรียกกันว่าไปรุ่งเมฆหรือไปรุ่งทวี

ความเค็ม

๒๕๗. ที่กำแพงพระสุรรมวดีนั้นก็มีซึ่งดวงนิก
ก็กล่าวล่วงหน้าหลังเข้ามา ถอดว่าท่านมีระบ
นักรักเด่งนั้นก็ทอวนระบุดวงน้อให้

๒๕๘. คนท่านมาพร้อมทั้งกัน ได้เดือนหนึ่งก็ใช้
มาไหวสา พระอาพรหมใจโฮยสิริราชเจ้าว่า บัดนี้
สุชาห์ทั้งหลายรบท่านกันได้ชัยชนะ ท่านก็อ้เข้า
มาตั้งป้าฮื่อคองและหนองขวางหินเสียแล้วก็จัก
เหมือนเอ็งเวืองน้แดง ขอให้คองแก้วเจ้ากุดรวบ
และเทอญ

๒๕๙. ครั้นก็พระองค์โฮยสิริเจ้าก็กล่าวไว้ เรา
บ่ให้เป็นข้าผู้ใดแล เรื่อกเขาทอมอมาคอดูชาดา
เมืองเวาจักรวีสี่ประการใด

๒๖๐. ครั้นนั้นหมอดูแล้วก็ทำนายว่า นพรราชา
เจ้าชาดาเวียงเวาลูกนี้ ถูกสุยสามหมนคราที่เรือ
ตกพุนถมือนัก ได้เป็นข้าท่าน อันนั้นนั้นก็จัก
เสียเมืองเป็นน้ฉง ขอให้อ้อค้พระเป็นเจ้า
ทิวาณเวียงเทอญ

๒๖๑. พระองค์โฮยสิริเจ้าได้ทราบเหตุดังนั้น ก็
กล่าวว่าเราบ่ได้เป็นข้าผู้ใด เราจักสละเมืองให้
เขาเสียนั้นก็เก็บจักสมครแล้ว ก็บ่ไว้ร้อสม
อ้ามาศย์ประชนบรรณาฎร์ทั้งภายให้คืนอาข้า
ใส่ได้ใส่ถุงหอบประมาณแล้ว

๒๖๒. สักวาชได้ ๓๖๖ ปีเม็งได้ ศาสนา
พระพุทธเจ้าอั้งไปพันเต็มวิบุรต์นั้น เดือน ๘
แรมค่ำ ๑ วันพฤหัสบดี ท่านก็มีอ้อชญาให้ไป
ป้อนอาศนครวีรณีไปนั้นแล้ว

อธิบาย

๒๕๗. กองทัพเมืองสุรรมวดีมีกำลังพลน้อยกว่า
เพราะมีระบ คือ เป็นใหญ่ชนิดหนึ่ง กองทัพ
เวืองไซขอปรกาการใหม่สามารถต่อต้านอำนาจ
เป็นใหญ่ได้

๒๕๘. กองทัพเจ้ากุดรวบเข้ามามีตั้งคอง
และหนองขวางหิน

ป้าฮื่อคอง - ศรีอ้ออยู่ในเขตอำเภอแม่สวาว
หนองขวางหิน - สมัยหนึ่งตั้งเป็นเมือง
เวื่อกเมืองหนองหิน
บ่ิจจุบันเป็นที่ตั้งอำเภอ
แม่สวาว

๒๕๙.

๒๖๐.

๒๖๑.

๒๖๒. จ.ศ. ๒๖๖ = พ.ศ. ๘๘๘๘
ปีเม็งได้ - ปีมะเส็งจัตวาศก
ศาสนาพระพุทธเจ้าในทันทีหมายถึงศาสนา
ศุกถของพระบาทันธนศิลาหรือพุทธศักราช
ซึ่งอั้งไป ๘๗๖ ปี

ความเค็ม

๒๒๓. ถาถนึ่งส่วนว่าพระธาตุธรรมวลีก็มาได้
เวียงเป่าหามมีผู้คนไม่ ถิ่นแต่แต่ไฟไหม้ข้าว
และเรือนนั้น ก็บ่อาจจัดการไปได้ ก็หาวิธี
โธธาหนักกลับคืน เมื่อหาบ้านเมืองนั้นแล

๒๒๔. ส่วนพระองค์ไชยศิริเจ้าก็ปองเอาคนกรวี
หนีไป จัดหนีไปหาเวียงโชนนครราชธานีไชย
บุรีศรีช้างแสนหลวงนั้นก็ไปไม่ได้ ฤๅว่าฝนตก
น้ำแม่อุกกุดนทีนองมากนัก

๒๒๕. ก็พวกรับนีไปทางตะวันตก ต้องได้ไป
ทางเมืองพหามันผาแสน แล้วต้องไปทาง
ตะวันตกออกเขี้ยวชมพู คือว่าคองค้ำวนก็อยู่ได้
กลัวข้าศึกจะติดตามพันก็หากันหนีไปทางตะวัน
ออกแทนได้เดือนหนึ่ง ก็ไปถึงที่พระธาตุพห
ราชชนท่อนแห่งท่านไล่ขอมไปถึงถิ่นนั้น

อธิบาย

รวมความในข้อนี้ว่า พระองค์ไชยศิริ
ทั้งเวียงไชยปราการท้าวเจ้าศึกเมื่อวันพฤหัสบดี
แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ (เดือน ๖ ข้างใต้) มีมะเส็ง
จุกศักราช ๑๕๔๔

๒๒๓. ในข้อ ๒๓๐ ได้กล่าวไว้ว่า เวียงไชยปราการ
อยู่ไม่ห่างไกลตัวเมืองเชียงใหม่ และในข้อ
๒๓๑ ได้ชี้ให้เห็นว่าเมืองเชียงวาทก็คือ เวียง
ไชยนาเวียงเมืองมุก สักครันนี้คงจะทำให้เมือง
ทั้งสองกลายเป็นเมืองร้างไปในคราวเดียวกัน

๒๒๔. ขณะเมื่อพระองค์ไชยศิริทั้งเวียงไชยปรา
การนั้นมีฝนตกหนัก น้ำท่วมฉ่ำแม่ไร่กอก (ลูก
กูดนที) จะพายุผู้คนหนีข้ามแม่น้ำห่อเดินทางขึ้น
ไปยังเวียงโชนนครไม่ได้

๒๒๕. ตามเส้นทางอพยพของพระองค์ไชยศิริ
มีข้อสถานที่เป็นจุดสำคัญ ๓ แห่ง คือ คองชมพู
หรือคองค้ำวน เป็นที่ถุกเขาอยู่ในส่วนภพาน
จังหวัดเชียงราย

ผาหมันกับผาแสน เป็นชื่อเขาอยู่ในเขต
จังหวัดแพร่ โดยเฉพาะผาหมันโบสถ์ที่มีอยู่บัน
เขื่อนว่า คองผาหลักหมัน อยู่ห่างสถานีเด่นไชย
ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๕-๖ กิโลเมตร
จากจุดสำคัญ ๓ แห่งนี้ แม้จะรู้เสียว่าเนื้อความ
ในตำนานข้อนี้กล่าวซ้ำซ้อนกันอยู่บ้าง แต่พอจับ
เส้นทางอพยพของพระองค์ไชยศิริได้คือ ออก
จากเวียงไชยปราการเดินทางออกมาทางคองค้ำวน
แล้วตัดทุ่งไปทางตะวันตกข้ามแม่น้ำขมในคอน
ท้องอำเภอย่าง จังหวัดเชียงราย ต้ององได้
เข้าเขตจังหวัดแพร่ ผ่านอำเภอสอง อำเภอ
วังแก้วมาบ้านเด่นไชย ในอำเภอกงเม่น แล้ว
ตัดไปทางตะวันตกเฉียงใต้ ผ่านคองผาหมัน
และผาแสน

ความเดิม

๒๒๖. ครั้นนั้นกัณโฑนถึงที่ประทับพระยาอินทร์ ครั้นพระยาอินทร์ได้ทราบเหตุการณ์ดังนั้น ก็ลงมาเนรมิตเป็นคาน้ำชาวดนหนึ่ง แล้วก็มาอยู่ใกล้ข้างที่นั่ง กล่าวว่ ดูกรมทหาร ท่านจงตั้งเมืองอยู่ฐานะที่นี้เถอชย เป็นชื่อภูมิดี บมีข้าศึกศัตรูจักมาเบียดเบียนท่านแต่ ว่าคั้งนั้นแล้ว พระยาอินทร์ก็ยกทัพออกไปในกาลนั้น พระองค์ก็ยังมีหมู่บริวารอยู่ที่นั่นสามวัน แล้วเดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ วันอังคารท่านก็สร้างเวียงอยู่ที่นี่ แล้วเรียกชื่อว่า เมืองกำแพงเพชรนั้นแล ฤๅชญา นิมิตต์พระยาอินทร์เนรมิตกำแพงหินกันพรหมกุมารผู้เป็นราชบิดาของท่านครั้งเมื่อไล่พระยาขอมคำไปนั้นแล มีคนแสนครัว ก็ตั้งอยู่มิร้างแม้จะมีงศทราบแถวสยเหตุก็เมื่ออันคนว่า พระองค์ไชยดิวิซึ่งแสนนั้นแล

๒๒๗. แต่คั้งนั้นนามหากษัตริย์เจ้าทั้งสองเมืองพี่น้องก็พลัดพรากไกลกันไป

๒๒๘. แต่คั้งนั้นหากษัตริย์ไทยเราเคยแตกเป็นสองกษัตริย์

อธิบาย

๒๒๖. จากคอบคตพ่นผาแดนเข้าแดนเมืองเขื่อง (ศรีสัตนาลัย) ผ่านบ้านหาคเสียว บ้านทุ่งสลับ บ้านค่านลานหอย บ้านหุ (ซึ่งอยู่ริมเขาหลวงห่างเมืองสุโขทัยไปทางตะวันตกประมาณ ๑๑-๑๕ กิโลเมตร เป็นย่านทางเดินโบราณสายหนึ่ง) แล้วเข้าอันเขตศรีมหา อำเภอรานกระคำต่อมาถึงเมืองกำแพงเพชร

พระองค์ไชยดิวิทั้งเวียงไชยปรวการหนีข้าศึกเมื่อปีระงิง พ.ศ. ๑๕๔๘ วันพฤหัสบดี แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ (เดือน ๖ ข้างใต้) และมาลงเมื่อสร้างเวียงอยู่ใกล้เมื่อวันอังคารแรม ๔ ค่ำ เดือน ๘ (เดือน ๗ ข้างใต้) ในเมื่อชยกันนั้นตำนานว่าเวียงหรือเมืองนี้ชื่อ กำแพงเพชร

โดยที่พระองค์ไชยดิวิสร้างเมืองกำแพงเพชรนี้ แก้วนี้โลกก็ตั้งบางแคว้นมีกษัตริย์ปกครองถึง

เชียงแสน - ดาวฤกษ์ พ.ศ. ๑๕๑๗ - ๑๕๖๖

พริฎย ไชย - พระธาตุกักรหรือขี้ดิงกราช

พ.ศ. ๑๕๔๔ - ๑๕๕๔

กัณโฑนกรหรือละโว้ - วงศ์ไศเลนทร์
สาธพระยาจักรกราชหรือสุวจิคราช

กัณโฑน - พระเจ้าสุวอิพรหมเทพ (สุวิธรรมกัเฑี ๑) พ.ศ. ๑๕๔๕ - ๑๕๕๐

๒๒๗.

๒๒๘.

ความเดิม

๒๖๘. แต่ฉันมาเรื่องไชยปราการแล้ววันใดก็รัก
วังนี้มีผู้ตามแต่ฉันมา

๒๖๙. ศักราชได้ ๔๖๕ คำนีกลดสิ้น พระองค์
มหาราวรเดชะ ถิ่นเมืองมณเฑียร ๒๐ ปี อายุได้
๖๘ ปี แล้วยกจุติชายไปแล

๒๗๐. ถ้อยคำพระองค์มหากษัตริย์พระเจ้าตนดูล มี
อายุได้ ๔๒ ปี ขึ้นเป็นกษัตริย์เสวยเมืองแทน
ในเมืองโตนกนการราชธานี ไชยบุรีศรีช้างแสม
แทนสืบไป

๒๗๑. ศักราชได้ ๔๖๗ คำนีเมืองแก้ว สาสนา
พระพุทธรเจ้าล่วงไปได้ ๑๐๐๐ ปี

๒๗๒. พระองค์มหากษัตริย์เป็นกษัตริย์ได้ปีหนึ่ง
อายุได้ ๓๐ ปี

๒๗๓. เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ วันเสาร์ ศรีวงษ์
คนทั้งหลายนึกถึงอวยงเมื่อน้ำถูกอุทุนท์ ได้เห็น
ช้างปลาตะเพียนเผือกตัวหนึ่งใหญ่เท่าคันตาล
ยาวประมาณ ๑ วา แล้วยกหักกันไปพบปลา
ตัวนั้นเสีย แล้วยกหักกันถากมาถวายมหากษัตริย์
เจ้า

๒๗๔. พระองค์ก็มีอายุอายุ ได้คิดเป็นก่อนแยกกัน
กันกันทั่วทั้งวังก็แล

อธิบาย

๒๖๘.

๒๗๐. จ.ศ. ๘๖๕ ที่ถูกเป็น จ.ศ. ๓๖๕ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๕๕๐

พระองค์มหาราวร (โอรสของพระองค์
ทุกจิต) ซึ่งครองเมืองโตนกนการมาแต่ พ.ศ.
๑๕๓๐ ให้สิ้นพระชนม์ลงในบึงออก พ.ศ. ๑๕๕๐

๒๗๑. พระองค์มหากษัตริย์ โอรสของพระองค์
มหาราวรได้เป็นกษัตริย์ครองเมืองโตนก

๒๗๒. จ.ศ. ๘๖๗ ที่ถูกเป็น จ.ศ. ๓๖๗ ตรงกับ
ปีเถาะ พ.ศ. ๑๕๕๗

สาสนาพระพุทธรเจ้า หมายถึงระยะเวลาที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีไปและจำนวน ๑๐๐๐
ปี ที่ถูกเป็น ๔๕๗ ปี

๒๗๓. เมื่อความข้อนี้ที่ถูกเป็นกษัตริย์มาได้ ๘ ปี
อายุได้ ๓๐ ปี

๒๗๔. เดือน ๗ ข้างแรม - เดือน ๕ ข้างได้
เมื่อน้ำถูกอุทุนท์ - เมื่อน้ำตก คำว่า "ปลาตะเพียน"
ในข้อนี้ ผู้ชำนาญภาษาไทยในภาคเหนือ ศรีชัย
สงสัยว่าสันตปิยเพิ่มเติมจะเป็น "ปลาตะเพียน"
แปลว่า "ปลาโหด" ส่วนปลาตะเพียนนั้นหรือ
"ปลาสะบึก"

๒๗๕.

ความเต็ม

๒๓๖. ครั้นวันวิไลกษัตริย์เสร็จแล้วคั้งนั้น ผู้วิ
 อาพิศย์ก็ตกไปแล้ว ก็ได้อินเสียงเหมือนคั้ง
 แผ่นดินคั้งกั้นหวั่นไหว ประคองคั้งวันเวียงโยน
 นครหลวงพันชกเกล็ดอนชกทังไปก็แล แต่ก็
 ทายไปครึ่งหนึ่ง ครั้นถึงมีขนิมชามก็เข้าคั้งมา
 เป็นคั้งรบสองแล้วก็หาอนันแล ถึงมีขนิมชาม
 ก็เข้าคั้งมาเป็นคั้งรบสาม ทนคั้งสามนี้คั้งอังกว
 ถูกคั้งวิฤกครวทได้ชอนมาแล้ว ถาถนั้นเวียงโยน
 นครหลวงพันชกก็ขุบจนองเกิดเป็นพหนองอันใหญ่

๒๓๗. ชามกั้นคั้งหลายอันมีในเวียงนั้น มี
 พระมหากษัตริย์เป็นประจํา ทังวิเวสทินทาย
 ตกไปโน่นกัพันนั้นขึ้น ยังเหลืออยู่แต่เรือนชาม
 แม่หม้อเจ้าพลาตังคั้งนั้นแล

๒๓๘. กัพันก็รุ่งแจ้งแล้ว คั้งก็ขุนพันมาและ
 นายบ้านคั้งหลายอันอยู่นอกเวียงนั้นเขาก็กล่าว
 กันว่า โขกั้นทังแล้วไปโน่นเป็นเหตุคั้งได้ได้อินเสียง
 เหมือนคั้งเสียงพิร้องสน่าหวั่นไหวไปทั่วคั้ง
 เวียง ควเราคั้งหลายจะเข้าไปปฏิบัติคั้งให้รู้แจ้ง
 ว่าคั้งนี้ ขุนพันมาและนายบ้านคั้งหลายครั้น
 บวิไลกษัตริย์จะเสร็จแล้ว คั้งก็หาถนเข้ามารู้
 เวียงเพื่ออังกคั้งเหตุการณ์คั้ง ๆ ครั้นมาอังกแล้ว
 ก็มีคั้งเห็นสิ่งใด เห็นคั้งเข้าทังไปทังนั้น คั้ง
 เห็นเรือนชามแม่หม้อเจ้าพลาตัง

๒๓๙. เขาก็พร้อมกันเรื่องเขาชามแม่หม้อเจ้า
 นั้นมา แล้วก็ถามว่า เหตุแม่เจ้าเป็นเหตุการคั้ง
 อ่างใดเวียงและเจ้ามาของเรารจึงจนองฉิบหาย
 เสียคั้งคั้งนี้ ข้าเจ้าได้รู้เห็นเหตุการณ์คั้งใดชา

อธิบาย

๒๓๖.

๒๓๗.

๒๓๘.

๒๓๙. คำว่า "ข้า" นี้ ผู้ซึ่งภพภูษาโทษชาก
 เหนือ มีความเห็นว่าเป็น "ข้า" เพราะ
 ชาวเหนือนิยมเรียกหญิงแก่เล่าว่า "ข้า" ไม่ใคร่
 เรียก "ป้า"

ความเดิม

อธิบาย

๒๔๐. ถาถนึ่งธายเผ่าแก่กีซานว่า เธอมีพี่ชื้อ
ตั้งกล่าวแล ในวันวานนี้ เจ้าชายทั้งหลายก็เอา
ปลาตะเพียนเผือกตัวหนึ่งมาถวายพระมหากษัตริย์เจ้า ก็เอาปลานั้นแจกจ่ายกันกินทั่ว
ทั้งวัง

๒๔๐.

๒๔๑. ในวันนั้นถึงเวลาเย็นมา ซึ่งมีมาถ
ชาทหนึ่งผู้หนึ่งถูกจากที่ใดมาด้วย ก็มาขอจอด
เรือนกับที่นี่ แล้วมีที่เอาข้าวมาให้ขายบริโภค
เขาก็มีได้บริโภคยังอาหารของเขา เขาก็ถามว่า
ว่าลูกพี่ชาวเวียงที่นี้หากินอย่างไรได้มาบริโภค
ดูหมอนอันนี้กับหัวตั้งเวียงนจา

๒๔๑.

๒๔๒. บิดก็บอกเขาว่า ชาวเมืองทั้งหลายได้
ปลาทะเลเพื่อนเผือกใหญ่ตัวหนึ่งมาแบ่งกันกินทั่ว
ทั้งเวียง ว่าครั้งนั้นมาถผู้หนึ่งก็ถามว่า บิดจึงกิน
กับเขาหรือว่ามีได้กินนั้นชา บิดก็กล่าวว่า บิด
เป็นคนเผ่าคนแก่เป็นแม่วังแม่หม้ายบ่มีถูก
มีหลาน ผู้ใดใครเขาจะให้บ่กินหลานเอื้อ

๒๔๒.

๒๔๓. มาถผู้หนึ่งกล่าวแก่บิดาว่า บิดมีได้กิน
ก็ดีแล้ว บิดอย่าได้ขอแลกกับเขาต่อผู้ ว่าครั้งนั้น
แล้วประมาณครึ่งหนึ่ง มาถก็กล่าวว่า ข้าจัก
ไปเที่ยวสักครูหนึ่ง พอมาถผู้หนึ่งจะไปก็กล่าว
ตั้งกับชายแม่หม้ายว่า ข้าหากหลานไปแล้วมี
เหตุการณึ่งใดบังเกิดขึ้นก็ดี ข้ามิได้คิดกับ
หลานอย่าได้ขอเวียงไปแห่งใด ว่าครั้งนั้นก็
หนีไป

๒๔๓.

๒๔๔. แล้วมีวันที่เข้าไปนอนอยู่ประมาณครึ่งหนึ่ง
แล้วก็ได้ยินเสียงสังขม้นพวันไหวเป็นสังข์เวียน
หล่นลงไปเป็นท่มักด้วยอันนี้ ก็ลุกจากที่นอน
ขึ้นแล้วก็นำคิดแต่ในใจถึงคำมาถผู้หนึ่งซึ่งไว้

๒๔๔.

ความเดิม

อธิบาย

ก็กลับเข้ามาบนเรือตั้งท่า เรืออันนั้นก็ยังไม่ถึง
กลางคืนค่ำเข้ตั้งมาถึงสองที่ ปีก็ถูกออกไปดู
ถึงประตูเรือน ก็คิดอึ้งพิงหลานผู้เฒ่าครั้งหนึ่ง
ก็กลับเข้ามาบนเรือเป็นกำบังสอง เรืออันนั้นก็
ตั้งไป ๆ จวนถึงท่ารุ่งขึ้นแล้วกลับคืนก่อน บ้า
ก็อึ้งอัวหนักขึ้นก็ถูกออกไปถึงวันโต ก็มอง
ไปทางทิศใต้ก็เห็นเรือ ก็มันแต่ไม่พ้นไปตลอด
ทั้งวัน

๒๑๘. ขุนพันเอกและนายบันทึงหลายก็ถามว่า
ปลาตะเพียนเผือกตัวนั้นโตประมาณเท่าใด

๒๑๖. ข้าแต่แม่ก็กล่าวไว้ แต่ใจก็มีได้เห็นปลา
ตัวนั้น แต่ตัวเขาทั้งหลายได้อากเขาปลาตัวนั้น
มาทอเป็นทางน้ำ ว่าตั้งนั้นมันก็โตชื่อว่า
แม่ลาก เข่ากันแล

๒๑๗. เมื่อเห็นเขาโจทนามันว่า ประมาณคนเล่า
นี่คิดเห็นหลาย บ่ควรเราจัดการประมาท ว่าตั้งนั้น
แล้ว เขาก็พร้อมกันเอาเอาเล่าผู้ขึ้นไปเลื่องดู
เสียให้บ่วิบูลย์ แล้วเขาก็กลัวแต่หัวพระยาต่าง
ประเทศ ประตาราหนึ่ง เขาก็กลัวแต่พระยาเวียง
ไชยนาธาอันเมืองมุล แล้ววันจวนก็มาชิมเอา
ราชธมปิตีบ้านเมืองแล

๒๑๘. ครั้นนั้นพระยาสรวิธอหตุ้ ถูกพระยา
สรวิธพิงกันเวียงไชยนาธาอันที่นั้นต่อกันมา
บ่ได้ชาก

๒๑๙. เหตุตั้งนั้นเขาก็ปรึกษาร่วมกันเป็น
อันหนึ่งอันเดียวกัน แล้วก็เอาใจคิดแก่กับขุน
ผู้หนึ่งชื่อว่า ขุนลัง ก็ให้เป็นใหญ่แก่เขา
ทั้งปวง

๒๑๘.

๒๑๖. แม่ก็ลากออกดูตำบลท่าข้าวเปลือก ข้าเ
แม่ชั้น จังหวัดเชียงใหม่ เป็นภาษาหนึ่งของ
แม่ก็ลาก ว่าใจของศุกรการณ์ธรรมชาติน่าจะเป็น
เพราะครั้นนั้นถ้าบ่แม่ก็เกิดก็ทำมออย่างใหญ่
หลวง โทลหลายเข้าไปคนร้องแม่ก็ลาก จน
ทั่วทั้งพื้นที่เวียงไชยนาธาจนถ่มจมนก็ได้

๒๑๗.

๒๑๘.

๒๑๙. ชาวเมืองโอบนคนที่ไม่ประสพทุกข์ก็
ได้พร้อมใจกันแต่ตั้งหัวหน้าบ้านมุล ชื่อ ขุนลัง
ขึ้นเป็นผู้ปกครอง

ความเดิม

๒๕๐. ศักราชได้ ๓๑๖ ตรีบีเม็งมา เดือน ๘ ออก ๙ ตรี วันอังคาร เขารัถหลวงที่พร้อมกัน สร้างเวียงอุกหนึ่งริมฝั่งน้ำแม่ของกัศวะวันศก มีนศะวันออกเวียงโชนกนครเก่า คือ วั เวียงอันจนไปแล

๒๕๑. ทรันสร้างนริบูรณแล้วก็ให้ขุนสังคังอยู่เป็นใหญ่แก่บ้านเมืองแห่งเขา แลก็เรียกว้าเวียงปรีกษา นั้นแล

๒๕๒. แลนั้นกรมภกณศวีธเจ้าอินเสวธราชสมบัติ เมืองโชนกนครเรื่องเสกษณคังแต่ปฐม มีสิงหนวัติกุมารเป็นต้นมาตั้งให้เป็นเมืองพันธุสิงหนคติศร ถัดสืบสืบสาขมาได้ ๔๕ ราชวงศ์ และมาสิ้นเชื้อคราวนี้แล แลนั้นไปภกษณวิรงษนภกณศวีธเป็นอันสิ้นสกุลง

๒๕๓. ตั้งแต่นั้นคือไปให้วังตั้งเมืองต่อไปแล

๒๕๔. ศักราชได้ ๓๑๗ ตรีบีภักได้ ขุนสังนินได้เป็นเจ้าเมืองแล้ว ก็ชักชวนไพร่บ้านพลเมืองทั้งหลาย ก่อสร้างนทานเจ็ดกวมที่พระพุทธเจ้ามานอน แลเอนกสาราบุตรบุรีไว้ที่นั้น พระองค์ท่านว่าสถานอันนี้จักได้ชื่อว่า ราชูเจ้าคยขันนั้นแล ก็มีในหนังสือเรื่องแต่งพงษนั้นแล กระทำเสร็จแลก็ถลกองค์บุญให้ทานสำเร็จนริบูรณ เดือน ๖ เพ็งวันสุกรี

อจินย

๒๕๐. จ.ศ. ๑๑๖ ที่ถูกเป็น จ.ศ. ๑๑๗ ตรงกับปีเถาะ พ.ศ. ๑๘๘๗ เดือน ๘ ข้างเพ็ญ - เดือน ๖ ข้างใด เวียงโชนกนครถูกไฟไหม้ล่มจมไปในกวันเสาร์ เดือน ๕ ต่อมาถึงวันอังคารขึ้น ๑๑ ตรี เดือน ๖ ชาวเมืองได้รีบไปก่อสร้างเมืองขึ้นใหม่ อีกเมืองหนึ่งริมแม่น้ำโขงฝั่งตะวันตก และอยู่ทางทิศตะวันออกของเวียงโชนกเดิม

๒๕๑. เมืองใหม่มีชื่อเรียกว่า เวียงปรีกษา (แต่หนังสือเรียกเวียงเวกษา)

๒๕๒. จำนวนกษัตริย์ ๔๕ องค์นับผลพระจักรองเวียงโชนกนคร (คูบุญชื้อช้ายเรื่องภกณเจษ)

๒๕๓.

๒๕๔. จ.ศ. ๑๑๗ ปีมะแม ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๘๘ ขุนเจ้าเมืองพร้อมกับราษฎร ได้สร้างราชูเจดีย์องค์หนึ่ง ทำบุญถลกองค์เจ้าเจ็ยบริษอบในวัสุกรีขึ้น ๑๕ ตรี เดือน ๖ (เดือน ๔ ข้างใด) เรียกชื่อราชูเจดีย์คยขัน

เจดีย์คยขันหรือคยขันนี้อยู่ปากน้ำแม่คำริมแม่น้ำโขง ได้ทำการอัญกถอเชิงแสนลงมาประมาณ ๓ กิโลเมตรศรพ

พระพุทธเจ้าในที่นั้น่าจะหนวดถึงพระอภินาตติ กนศวีธองค์ที่ ๒ แห่งเวียงโชนกนคร และเภกาธาตุก็คงเป็นเส้นพระศกของพระองค์

ความเดิม

๒๕๕. ศักราชได้ ๓๐๖ ศัวินเมืองมณี ขุนฉวีภิน
เมืองทอไปได้ ๑๑ ปี ก็จุติตายไปแล

๒๕๖. ยังมีภยภักขุหนึ่งชื่อว่า ขุนชาวขิมภิน
เมืองทอไปได้ ๗ ปี ศักราชได้ ๔๕๒ ศัวิน ก็จุติ
ตายไปแล

๒๕๗. ขุนฉวนภินเมืองทอไปได้ ๕ ปี ศักราชได้
๕๐๐ ศัวินีฉวนภัก ก็จุติตายไป

๒๕๘. ขุนทวนภินเมืองทอไปได้ ๘ ปี ศักราช ๕๐๗
ศัวินีเมืองฉวี ก็จุติตายไป

๒๕๙. ขุนสวนภินเมืองทอไปได้ ๑๐ ปี ศักราชได้
๕๑๖ ศัวินีระวาชวัง ก็จุติไปแล

๓๐๐. ขุนสวนภินเมืองทอไปได้ ๕ ปี ก็จุติไปแล

๓๐๑. ขุนสิมภินเมืองทอไป ศักราชได้ ๕๒๐ ศั
วินีภานได้ ๗ ปี ก็ตายไปแล

๓๐๒. ขุนแสงภินเมืองทอไปได้ ๕ ปี ศักราช ๕๓๐
ศัวินีตายไปแล

๓๐๓. ขุนจันภินเมืองทอไปได้ ๕ ปี ศักราชได้ ๕๓๗
ศัวินีตาย

๓๐๔. ขุนคงภินเมืองทอไปได้ ๕ ปี ศักราชได้ ๕๓๗
ศัวินีตาย

๓๐๕. ขุนจอมภินเมืองทอไปได้ ๖ ปี ศักราชได้ ๕๔๕
ศัวินีตาย

๓๐๖. ขุนรงภินเมืองทอไปได้ ๓ ปี ตาย

อธิบาย

๒๕๕. จ.ศ. ๓๐๖ บึงอู ตรงกับ พ.ศ. ๑๕๖๗
ขุนฉวีภินครองเมืองศรีวิชัยมาได้ ๑๑ ปีบริบูรณ์
ก็ถึงแก่กรรม

๒๕๖. จ.ศ. ๔๕๒ ที่ถูกเขียน จ.ศ. ๓๕๒ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๕๗๓

๒๕๗. จ.ศ. ๕๐๐ ที่ถูกเขียน จ.ศ. ๔๐๐ ตรงกับ
ปีเถาะ พ.ศ. ๑๕๗๒

๒๕๘. จ.ศ. ๕๐๗ ที่ถูกเขียน จ.ศ. ๔๐๗ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๕๘๔

๒๕๙. จ.ศ. ๕๑๖ ที่ถูกเขียน จ.ศ. ๔๑๖ ปีมะเมีย
ตรงกับ พ.ศ. ๑๕๘๓

๓๐๐. ขุนสวนถึงแก่กรรมใน พ.ศ. ๑๖๐๕

๓๐๑. จ.ศ. ๕๒๐ ที่ถูกเขียน จ.ศ. ๔๒๐ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๖๐๕

ขุนสิมถึงแก่กรรม พ.ศ. ๑๖๐๗

๓๐๒. จ.ศ. ๕๓๐ ที่ถูกเขียน จ.ศ. ๔๓๐ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๖๑๕ ขุนแสงถึงแก่กรรม

๓๐๓. จ.ศ. ๕๓๗ ที่ถูกเขียน จ.ศ. ๔๓๗ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๖๑๕ ขุนจันถึงแก่กรรม

๓๐๔. จ.ศ. ๕๓๗ ที่ถูกเขียน จ.ศ. ๔๓๗ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๖๑๕ ขุนคงถึงแก่กรรม

๓๐๕. จ.ศ. ๕๔๕ ที่ถูกเขียน จ.ศ. ๔๔๕ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๖๒๒ ขุนจอมถึงแก่กรรม

๓๐๖. ขุนรงถึงแก่กรรมใน พ.ศ. ๑๖๒๔

ความเดิม

อธิบาย

๓๐๓. ขุนเชิงฉิมค่อไปให้ ๘ ปี กักราชได้ ๕๕๐
ตัว ปีระวางได้ ก็จุติไป

๓๐๔. ขุนอิทธิกีนค่อไปให้ ๔ ปี ตาม

๓๐๕. ขุนสุทธกีนค่อไปให้ ๕ ปี ตาม

๓๐๖. ขุนสุชกีนค่อไปให้ ๒ ปี มาถึงกักราชได้
๕๕๕ ตัวนี้ฉิมค่อ ทั้งมวลได้ ๑๑ เช่นขุนกีน
เมืองผล

๓๐๗. คัมภีร์กักราช ๓๐๗ พระวรวงษาภิเษ
ตลอดถึงกักราช ๕๕๕ ตัวนี้ ชาติเชอชัตติอราช
วงศัมาภณคัทธิ แต่เช่นสิ่งทวารานุการ
ปฐุณคัทธิฉิมค่อนั้น ก็สิ้นสุดท้หมด
นี้รุ่งเรืองมาผล

๓๐๘. คัมภีร์อังกักราชเมืองโยนเกษนคร
ทั้งมวลคัมภีร์ปฐุณมุด สิ่งทวารานุการมาแต่
เมืองราชคฤห์ทวารโกเททมาคัมภีร์เป็นเมือง
ภาคพื้นธูสิงคณคณนคร ตลอดมาถึงพระพุทธรเจ้า
แห่งเรได้คัทธิศัพทัญญาณณแล้วเสด็จมา

๓๐๗. จ.ศ. ๕๕๐ ที่ถูกเป็น จ.ศ. ๕๕๐ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๖๐๑ ขุนเชิงฉิมค่อกรรม

๓๐๘. ขุนอิทธิกีนค่อกรรมใน พ.ศ. ๑๖๐๔

๓๐๕. ขุนสุทธกีนค่อกรรมใน พ.ศ. ๑๖๐๕

๓๐๖. จ.ศ. ๕๕๕ ที่ถูกเป็น จ.ศ. ๕๕๕ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๖๐๖

ขุนสุชครองเมืองปรั๊กมา เมื่อ พ.ศ. ๑๖๑๔
อยู่มา ๒ ปี ตก พ.ศ. ๑๖๑๖ จำนวนขุนผู้ครอง
เมืองนั้นนับตามรายชื่อที่ปรากฏในตำนานได้ ๑๖
คน (ดูบัญชีท้ายเรื่องหมายเลข ๒)

๓๐๗. นับตั้งแต่ตั้งหนวดสิขุมาร พาไพร่บ้าน
พลเมืองอพยพเข้ามาสร้างเมืองอยู่ในแคว้น
ถนงมา เมื่อ พ.ศ. ๕๑๑ มีเชื้อสายปกครองสืบมา
จนเมืองถูกน้ำท่วมล้นจนองไปโน พ.ศ. ๑๕๕๔
รวมเวลา ๑๑๒๘ ปี ในตำนานเป็น ๑๑๔๘ กล่าว
เคลื่อนไป ๑๐ ปี

กักราช ๕๕๕ นี้ ที่ถูกเป็น จ.ศ. ๕๕๕ เป็น
ปีที่สิ้นสุดเรื่องราวของเมืองปรั๊กมา ที่มีปรากฏ
ในตำนาน และเมื่อปีที่ ๒ ซึ่งขุนสุชได้ปกครอง
เมืองปรั๊กมา ทั้งยังไม่ปรากฏว่าสิ้นตายด้วย
(ดูข้อ ๓๐๖)

๓๐๘. เมืองปรั๊กมาสร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๕๕๔ มี
ขุนผู้เป็นอุปการครองคนถนงมาจนถึงขุนสุช
คนที่ ๑๖ ระบุศักราชเพียง จ.ศ. ๕๕๕ หรือ พ.ศ.
๑๖๑๐ ที่เวลาได้ ๔๒ ปี แต่ในตำนานข้อนี้ว่า
มีอายุมาได้ ๕๑ ปี สูงไปอีก ๑๑ ปี ตก พ.ศ.

ความเดิม

โปรดโน้ตนั้น ครั้นต่อมาอีกหลายปีเมืองโยนก
นครราชธานีไชยบุรีศรีช้างแสน ตลอดจนมาถึง
ตั้งเป็น เวียงปรีกษาและอยู่มาได้ ๘๓ ปีแล้ว

๑๑๓. กล่าวตำนานเมืองโยนกนครราชธานีไชย-
บุรีศรีช้างแสนสืบต่อกันมาแต่ก่อนแล้ว

อธิบาย

๑๖๘. อาจจะเป็นระยะเวลาที่ขุนสุโขได้ปกครอง
สืบมาจนถึงแก่กรรมก็ได้ และต่อจากนั้นเวียง
ปรีกษายังมีชาวเผ่าไทเมือง คงสถอยู่ปกครอง
ปกครองของพระเจ้าองค์ฟ้าธรรมิกราช (พ.ศ.
๑๖๖๕ - ๑๗๓๕) แห่งเวียงทิวังนครเวียง
(เชียงแสน) ซึ่งเป็นบรรพบุรุษองค์หนึ่งของ
พระเจ้าเม็งราย

๑๑๒. ขุนผู้ครองเวียงปรีกษา ๑๖ คนนี้ไม่ปรากฏ
ในตำนานว่าเป็นเครือญาติเกี่ยวดองกัน แต่ละคน
อาจได้รับแต่งตั้งสืบตามวิวัฒนาการก็ได้
ถ้าเป็นเช่นนั้นนับว่า เป็นการปกครองอย่างระบอบ
ประชาธิปไตย อันมีจีนใน แก้วใน ลานนา เมื่อ
ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗

๑๑๓. เขตตำนานเชิงหวดกุดกุนทรแห่งราชวงศ์ไท
เมือง

บัญชีสำเนาเลข ๑
 สำนักพิมพ์วิจิตรวาทธรรม

ลำดับ	พระนาม	พุทธศักราช	ขึ้นหน้าปกกระดาษ		เวลากระดาษ ปี	หมายเหตุ
			หน้า	หลัง		
๑.	พระยาสิงหนาทราช	๔๓๓	—	—	๑๐๑	ใช้ใบรวมกระดาษหรือปรุ กระดาษ
๒.	พระยาพิชัยราชา	๕๓๒	๕๒	๗๑	๒๕	ได้รับยกย่องเชิด " พระ- พุทธเจ้าแห่งเรา "
๓.	พระยาอชุตราช	๕๖๕	๒๐	๑๒๐	๑๐๐	เริ่มใช้ชุดกระดาษใน พ.ศ. ๕๖๕
๔.	พระนริศนเรศวร	๖๖๐	๔๖	๕๗	๕๒	โอนชื่อ โขนนราธิบดีแยก ไปสร้างเรื่อง โขนนราธิบดี เมืองมุก (เจ็ดราช)
๕.	พระองค์เจ้า	๗๑๒	๕๘	๗๕	๓๑	
๖.	พระองค์ขุน	๗๑๓	๖๑	๗๗	๑๗	
๗.	พระองค์เจ้า	๗๒๐	๕๘	๗๕	๑๗	
๘.	พระองค์เจ้า	๗๒๖	๕๖	๕๘	๒	
๙.	พระองค์เจ้าอรรษา	๗๒๗	๕๒	๑๐๐	๕๘	
๑๐.	พระองค์เจ้า	๗๒๖	๗๑	๕๐	๒๐	
๑๑.	พระองค์เจ้า	๗๕๕	๖๒	๗๑	๑๕	
๑๒.	พระองค์เจ้า	๗๗๓	๖๓	๗๐	๑๗	
๑๓.	พระองค์เจ้า	๗๗๕	๕๘	๗๒	๑๕	
๑๔.	พระองค์เจ้า	๘๓๐	๕๖	๗๑	๑๕	
๑๕.	พระองค์เจ้า	๘๓๗	๕๒	๖๗	๑๖	
๑๖.	พระองค์เจ้า	๘๓๒	๕๐	๗๓	๓๓	
๑๗.	พระองค์เจ้า	๘๖๕	๖๖	๗๓	๒๕	
๑๘.	พระองค์เจ้า	๘๕๐	๕๘	๗๒	๑๕	
๑๙.	พระองค์เจ้า	๑๐๐๖	๕๒	๖๕	๑๗	
๒๐.	พระองค์เจ้า	๑๐๒๓	๕๖	๗๑	๑๖	
๒๑.	พระองค์เจ้า	๑๐๓๕	๕๖	๗๒	๑๗	
๒๒.	พระองค์เจ้า	๑๐๕๕	๕๒	๗๑	๑๕	
๒๓.	พระองค์เจ้า	๑๐๗๒	๕๘	๗๐	๑๗	

ลำดับ	พระนาม	พุทธศักราช	เข้ามาครองราชย์		เวลาดำรงกาล ปี	หมายเหตุ
			เมื่อ	ถึง		
๒๔.	พระองค์สม	๑๑๗๗	๕๒	๖๖	๑๕	
๒๕.	พระองค์สวน	๑๑๑๒	๕๑	๖๕	๑๗	
๒๖.	พระองค์แม่เ้ง	๑๑๒๐	๕๗	๖๕	๒๐	
๒๗.	พระองค์พวง	๑๑๕๑	๕๓	๖๕	๑๒	
๒๘.	พระองค์ฟู	๑๑๕๓	๓๖	๕๗	๑๒	
๒๙.	พระองค์ฝน	๑๑๖๕	๓๐	๕๗	๑๗	
๓๐.	พระองค์วรวรม	๑๑๘๒	๑๗	๖๗	๕๐	ปีรัชกาลสุดท้ายของพระองค์ สิ้นหรือบิแตกของพระองค์ วรวรม เลิกใช้ยศศักราช เปลี่ยนเป็นใช้ศักราช คือจุลศักราช ในทุกวันนี้ และในปีเดียวกันนี้ลาวยก ปฏิญญาต่อพระเจ้าเมืองราช ได้สร้างเวียงศรีบุญควรวิน ยา (เชียงแสน) ขึ้น
๓๑.	พระองค์มังดี	๑๒๓๕	๓๕	๗๕	๕๐	
๓๒.	พระองค์มังแสน	๑๓๗๑	๕๕	๗๐	๒๕	เป็นอนุชาของพระองค์มัง ดี
๓๓.	พระองค์มังแสน	๑๓๐๖	๕๒	๗๕	๘	เป็นอนุชาของพระองค์มัง แสน
๓๔.	พระองค์ทัก	๑๓๑๕	๕๑	๖๗	๑๗	
๓๕.	พระองค์กม	๑๓๓๑	๕๓	๗๑	๒๗	
๓๖.	พระองค์ชาย	๑๓๕๕	๓๐	๕๑	๒๐	
๓๗.	พระองค์ขุน	๑๓๗๗	๓๒	๕๖	๑๕	
๓๘.	พระองค์ชม	๑๓๙๒	๒๕	๕๗	๑๕	
๓๙.	พระองค์พิง	๑๔๑๑	๒๗	๕๕	๑๖	
๔๐.	พระองค์พิง	๑๔๒๖	๒๖	๕๒	๑๕	
๔๑.	พระองค์เพ็ญ	๑๔๔๐	๒๕	๕๒	๑๗	

ลำดับ	พระนาม	ยุคองค์ที่	รัชสมัย		เวลาครองราชย์ ปี	หมายเหตุ
			แต่	ถึง		
๔๒.	พระองค์พิงกราช	๑.๕๕๗	๑๗	๗๖	๒๙	ระชนครองราชย์ได้ ๒ ปี เมื่อเมืองแก่ขอมคำกูโมงก์ เสลาต้องไปอยู่เมืองสีทวง ๑๕ ปี พรหมกุนนาราชโอรส ชนะขอมคำ จึงได้กลับมา ครองเวียงโพนกเป็นระชน ที่สองอีก ๒๕ ปีและพรหม กุนนาร ได้ยกไปสร้างเวียง ไซอปราการ
๔๓.	พระองค์ทุกขิต	๑.๕๑๕	๕๕	๗๐	๑๖	
๔๔.	พระองค์มกาวรรณ	๑.๕๓๐	๕๖	๖๗	๒๑	
๔๕.	พระองค์มหาธิชมนะ	๑.๕๕๐	๕๒	๕๕	๓	เวียงโพนกนครถูกน้ำท่วม ถล่มในคืนวันเสาร์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีเถาะ พ.ศ. ๑๕๕๗

บัญชีหมายเลข ๒
 ด้ว้บขุบผู้กรรวงเว็องปรีกษา

ด้ว้บ	นาม	ทรุทธศักรวษ	ธว		จ้บวณปรี ปกรรวง	หฆอธฤ
			มศ	ถึง		
๑.	ขุบถึง	๑๕๕๗	—	—	๑๑	ทรุทธศักรวษ เว็องปรีกษา
๒.	ขุบขวง	๑๕๖๗	—	—	๗	
๓.	ขุบถวณ	๑๕๗๓	—	—	๘	
๔.	ขุบถวณ	๑๕๗๒	—	—	๗	
๕.	ขุบถวณ	๑๕๗๗	—	—	๑๑	
๖.	ขุบถวณ	๑๕๘๗	—	—	๕	
๗.	ขุบถวณ	๑๖๑๑	—	—	๗	
๘.	ขุบถวณ	๑๖๑๗	—	—	๕	
๙.	ขุบถวณ	๑๖๑๑	—	—	๔	
๑๐.	ขุบถวณ	๑๖๑๔	—	—	๕	
๑๑.	ขุบถวณ	๑๖๑๗	—	—	๖	
๑๒.	ขุบถวณ	๑๖๒๒	—	—	๓	
๑๓.	ขุบถวณ	๑๖๒๔	—	—	๓	
๑๔.	ขุบถวณ	๑๖๓๑	—	—	๔	
๑๕.	ขุบถวณ	๑๖๓๔	—	—	๕	
๑๖.	ขุบถวณ	๑๖๓๔	—	—	๑๓?	

สารบัญคัมภีร์เรื่อง

ใน

ตำนานสิงหนวัติกุมาร

ฉบับสอบค้น

ก

กม - พระองค์ ๗๐
กวีรันทวน - สถานที่ ๗๕
กมตรี - วงศ์วิกรม ๑ องค์ ๖๕
กัมโพช - เสววิน ๗๖
กัมโพชเสนา ๗๗, ๘๓
กัมมโล - ภูมิ ๓๗, ๔๒
กาวัดติสราฐ - พระยา ๖๗
กาชปรมงคล - พระ ๕๕
กำแพงเพชร - เมือง ๕๑
กำแพงใหญ่ - เมืองจีน ๒๑
กินอ้อ (นานหวัง) - พระเจ้า ๑๕
กุกกุณที - แม่น้ำ ๓๒
เกลา - พระองค์ ๖๐
เกิงจิวราช - พระองค์ ๕๖
แก้ว (หรือ) ฉวน ๓
แก้ว - พระองค์ ๕๗
แก้วสุภา - นาง ๕๘

ข

ขงช้อ ๑๗
ขรที - คำว่า ๒๘
ขอมคำ - พระยา ๗๓

เจ้าพระ ๕๒
ขุนเมือง - พระเจ้า ๒๕, ๒๗
ขุนหลวง - คำว่า ๒๕

ค

คก - ขุน ๕๘
คความ - เมือง ๔๒
คัง - ขุน ๕๗
กมโพชก - คำว่า ๗๕
คำสอดสามแห่ง ๕๑
เสววินใหญ่ ๘ เสววิน - ในประเทศจีน ๒๐

จ

จ่วนซีชีวีอ่องที - พระเจ้า ๒๑
จาม - พระองค์ ๕๘
เจิน - พระองค์ ๕๗
เจียว (หรือ) โทงใหญ่ ๓

ฉ

ฉก - เสววิน ๒๐
ฉอม - ขุน ๕๕
ฉัน - ขุน ๕๕
ฉัน - คำว่า ๒๑

จีนซื่ออึ้งตี้ - พระเจ้า ๑๕, ๒๐
 จีนต๋องอึ้ง - ปฐมราชวงศ์จีน ๑๕
 จูตักวาช - กวางตัง ๔, ๖๔

ข.

ขง - ขุน ๕๕
 ขนชาติไทย - ตามมติของนักประวัติศาสตร์ ๑
 ขม - พระองค์ ๑๒

ข

ขาง - ขุน ๕๕
 ขาตี - พระองค์ ๕๖
 ขาป - พระองค์ ๕๑
 ขิง - ขุน ๑๐๐
 ขิน - พระองค์ ๕๕, ๗๒
 ขิมกะ - พระเจ้า ๒๕, ๒๗
 ขิววาช (ฮูซิววาช) - พระยา ๑๗
 เจิง - พระองค์ ๕๕
 เจียงสู - เมืองหลวง ๒๑
 เจียงวาช - เมือง ๑๗
 เจียง - พระองค์ ๕๒, ๕๕
 ไชชนาราชณ์ - พระองค์ ๕๒
 ไชอสีวิ - พระองค์ ๑๕, ๕๒

ค

ค้อ - แมววัน ๒๐

ค

ค้วน (หรือ) แมว ๑

ค

คต - กู้แก้ว ๔๗
 - จอมกษัตริ ๑๗

- จอมทอง (จอมทอง) ๑๗
 - ขมพู ๕๒
 - ขัน ๕๔
 - ข้าง ๑๓
 - คายตี (คิงคอง) ๔๑
 - กุง ๔๑, ๔๕
 - กู้เจ้า ๒๕, ๕๒
 - กากหมื่นสามแสน ๕๒
 - ก้อแก้ว ๕๒
 - ละวี่ ๑๓
 - สามเส้า ๒๕

ค

ควังครัด - นาง ๕๐
 ควังทงวี - นาง ๕๐
 คักกักรวาช - ก้าวา ๓๗
 คาน - ขุน ๕๕
 คาม - ขุน ๕๕
 คาลี่ทู่ - เมือง ๒๔
 ค้าว - ไทวาศาสตร, ตวาศาสตร, ท้าปู้กีน ๑๐
 คิม - ขุน ๕๕
 คตง - ขุน ๕๕

ค

ค้ำอู, ค้ำเปลวโป่งฟ้า ๕๔

ค

คาน - ขุน ๕๕
 คัท - พระองค์ ๑๖
 กุกซิดกุนมาร ๑๕, ๑๕, ๑๗ - ๑๕
 เทวทาด - พระเจ้า ๑๕, ๒๕, ๒๗
 เทียน (หรือ) แถน - เมือง ๒๑

เทียน (หรือ) ที - ตำว่า ๑๘

ไทย - พวกที่อพยพมาอยู่ ณ บริเวณลุ่มน้ำ
พรหมบุตร บริเวณปากแก้อิวตี ลุ่มแม่น้ำ

กง (สาละวิน) ลุ่มแม่น้ำโขง ๑๑

ไทยน้อย ๓

ไทยใหญ่ (เมียว) ๓

น

นคร โขงศรีโบราณ - เมือง ๖๗

นครพนม ๒๔, ๒๗

นาคพันธุ์ถึงทวนติศร ๓๒

น้ำมเจ้า - อณาจักร ๒๓

น้ำแม่เมะ ๕๔

บ

บุคคณัทธิ - ทางลัทธิศาสนาในเอเชีย ๑๗

บุปผารามวิหารสวนดอก - วัด ๕๓

บุธอง - พระเจ้า ๑๖

โบราณศักราช ๑๕, ๓๔

โบราณ - อภพระธรรมชั้นสูงโบราณ ๖๐

ป

ปฐมวงศ - ญาติวัยจีน ๑๑

ปฐมวดี - นาง ๓๖

ปลากระเพียน (หรือ) ปลาไหล ๕๔

ป่า - แมววัน ๒๐

ปี่ - นักดนตรีกับทศกฐศักราชของไทยฝั่งเหนือ
และฝั่งใต้ ๗

ปี่ใหม่ - นักร้องน้อยเป็นต้นปี่ ๑๐

ปู่เจ้าลาวจก ๔๑

โป้งเตมั้น (หรือ) โป้งเทวี ๕๐

ผ

ผ่นดินไหว ๓๕

ฝ

ฝั้น - พระองค์ ๖๓

พ

พรมถมว ๗๗, ๘๘

พระธาตุคอกตุง ๔๑

พระธาตุคอกเจ้า ๕๖

พระปี่โหม่งคดี ๖๗

พระพุทธโฆมาจารย์ ๗๖

พระพุทธเจ้านิพพานด้วยศาสนาพระเจ้า - เรื่อง ๗๐

พระพุทธรูป - การสร้าง ๕๓

พระมหากัสสป - นิพพานในละแวกภูเขา

๓ รูป ๕๔

พน - พระองค์ ๗๔

พวน - พระองค์ ๖๓

พัง - พระองค์ ๗๒

พังควา - พระเจ้า ๗๗

พัน - พระองค์ ๕๘

พันสนธิ - พระยา ๓๖

พันขุนทรราช ๓๐

พินนา - ขุน ๕๕

พิง - พระองค์ ๖๐, ๗๒

พื้ - บรรจุพระบรมธาตุ ๔๑

พิมพิสาร - ราชบุตร ๒๗

พุกาม - เมือง ๖๔

พุทธศักราช ๑๑

เพ็อง - พระองค์ ๗๒

แพง - พระองค์ ๖๒

เวียงป่าเม้า ๕๐
 เวียงพาน (หรือ) เวียงพานคำ ๙๐
 เวียงโยนถนนคร - อุบลมณฑลเวียงเมืองใหญ่ ๕๙
 เวียงศรีทวง ๙๙
 เวียงหิรัญนครเงินยาง - เมือง ๖๘
 แวน - พระองค์ ๕๙
 เว้น - พระองค์ ๕๙

๓

ศก - คำว่า (ที่ใช้กำกับศักราช) ๓๙
 ศรีธัญ - น้า ๕๐
 ศรีทวง - เมือง ๕๒, ๕๙
 ศรีวิสุทธิไชยพรหมเทพ - หัว ๖๙
 ศักราช - กับเกณฑ์เกือบ ๕๒
 ศักราชไทย - ในแหลมทอง ๙
 ศักราชไทยเดิม ๕๐

๓

สม - พระองค์ ๖๒
 สมัยเดือนศักดิ์ ๕๙
 สมุทฤทธิ - พระเจ้า ๖๙
 สร้อยฟ้า - พระยา ๕๙
 สร้อยเกล้า - พระยา ๕๙
 สวม - พระองค์ ๖๒
 สันตราอ - หมูบ้าน ๙๐
 สาราญ - แม่น้ำ ๕๙
 สาระวิน - แม่น้ำ ๕๙

สิงหนวัติอุบลาร ๒๙, ๓๓, ๓๖
 สี - พระองค์ ๖๒
 สุข - ขุน ๕๐๐
 สุทธิ - ขุน ๕๐๐
 สุธรรมวลี - เมือง ๕๐
 สุวรรณโคมคำ - แม่น้ำ ๕๙
 - เมือง ๕๕

เสถวน - มณฑล ๒๐
 เสนกระวาช - พระเจ้า (ทรงตั้งอุบลศักราช) ๖๙
 เสียม - คำว่า ๙๙

๓

หนองหิน - เมือง ๕๐
 ชาญเสื่อ - ขุนทวง ๖๖
 หิรัญนครเงินยาง - เมือง ๕๒

๓

ฮสุตรา - พระยา ๓๖, ๕๙
 ฮบุรุษธรรมราช - พระยา ๖, ๖๙
 ฮโนรณามังคัล - พระเจ้า ๕๐
 ฮ้อฮาว - คำว่า ๒
 ฮทธิ - ขุน ๕๐๐
 ฮุปนิจิต - คน ๕๐
 ฮุโนงกเสถานคร - เมือง ๓๒
 ฮุไทย ๕๐

๓

ฮันโกโจฮังดี - พระเจ้า ๒๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ที่สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร

นางเนืองนิตย์ คุ้มบุตร ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา

พ.ศ. ๒๕๑๖

๗๖ ๖๖ ๖๖ ๖